YHTEISVOIMIN

JUHLAJULKAISU

HANNES GEBHARDIN

60=VUOTISPÄIVÄKSI

PELLERVO=SEURA

Pellervo Toimiohteen

PELLERVO
PL 77, 00101 HELSINKI

YHTEISVOIMIN

PELLERVON KIRJASTO N:o 41

YHTEISVOIMIN

JUHLAJULKAISU
HANNES GEBHARDIN
60-VUOTISPÄIVÄKSI

PELLERVO-SEURA

HELSINKI 1924
YHTEISKIRJAPAINO
OSAKEYHTIÖ

Suomen osuustoimintaliikkeen
syntysanojen lausujalle,
kaukonäköiselle järjestäjälle ja
aatteelliselle johtajalle

Professori Hannes Gebhardille

omistavat tämän julkaisun syvällä kunnioituksella hänen elämäntyötään kohtaan julkaisun avustajat ja

Pellervo-Seura.

Osuustoimintaliike kansallisena sivistystekijänä.

Yhdeksästoista vuosisata, joka oli saanut vastaanottaa n. s. valistusajan ja Ranskan suuren vallankumouksen perinnön, oli monenkin suuren aatteen vuosisata. Vaikka se jättikin jälkeensä paljon pettymyksiä ja rauenneita toiveita, on sen historiassa kaikesta huolimatta selvemmin kuin ehkä minkään edellisen havaittavissa se yleinen piirre, mikä ikäänkuin punaisena lankana käy läpi ihmiskunnan vaiheiden, nimittäin yhä laajempien ja laajempien kansanjoukkojen pyrkimys valoon ja vapauteen. Ihmisryhmät, joilla aikaisemmin ei ollut edes täysiä ihmisoikeuksia, ovat yhdeksännentoista vuosisadan kuluessa tulleet maan mahtavimpienkin kanssa tasa-arvoisiksi lain edessä, ja useimmissa maissa heittää nykyisin köyhä työmieskin rikkaan aatelismiehen kanssa yhdenvertaisen vaalilippunsa vaaliuurnaan. Tähän ihmisoikeuksien ja vapauden periaatteeseen on myöskin sisältynyt ajatuksen-, sanan- ja painovapauden tunnustaminen. Niin ikään taloudellisella alalla yhdeksästoista vuosisata oli vapautuksen vuosisata. Se katkoi taloudellista toimintavapautta ehkäisevät kahleet, saattoi voimaan elinkeinovapauden ja vapaan kilpailun periaatteet ja siten, äärimmilleen jännittäen yksilöiden toimintavaikuttimet, puhalsi uutta tuulta taloudellisen ja teknillisen edistyksen purjeisiin. Ja sama vapauden hedelmöittävä periaate synnytti myöskin tuon yhdeksännellätoista vuosisadalla niin suuria aikaansaaneen kansallisuusaatteen.

Mutta yhdeksästoista vuosisata toi maailmaan vapauden aatteen täydennykseksi myöskin erään kokonaan uuden aatteen: *yhteenliittymisen aatteen.* Kokemus näet ennen pitkää osoitti, että pelkkä rajaton vapaa kilpailu, niin suuret kuin sen ansiot ovat olleetkin, saattoi vähäväkiset ja pienyrittäjät entistä tukalampaan asemaan, entistä suurempaan riippuvaisuuteen, ja että henkinenkään valistus ei voinut tun-

keutua tarpeeksi syvälle eri yhteiskuntakerroksiin, ellei pyritty parantamaan vähäväkisten kansanainesten taloudellista tilaa. Jos siis mieli viedä ihmisyysaatetta eteenpäin, oli entistä laajemmat kansankerrokset saatava käyttämään hyväkseen vapauden ja sen mahdolliseksi tekemän omanavun voimaa sekä siten kohoamaan taloudelliseen, yhteiskunnalliseen ja henkiseen yritteliäisyyteen ja valppauteen. Mutta se oli vähäväkisille mahdollista ainoastaan yhteenliittymisen avulla.

Mainitut aatteet ja virtaukset, jotka voimakkaimpina puhkesivat esille Europan vanhoissa, suurissa sivistysmaissa, herättivät jo aikaisin vastakaikua myöskin *Suomessa*. Niinpä jo kahdeksannellatoista vuosisadalla meillä oli miehiä, jotka, niinkuin etevin historioitsijamme J. R. Danielson-Kalmari tutkimuksissaan on osoittanut, lausuivat julki ihmisoikeuksien ja taloudellisen vapauden periaatteita. Niin ikään jo varhain oli kytemässä ajatuksia valtiollisesta vapaudesta ja kansallisesta kehityksestä. Niillä ei kuitenkaan pitkiin aikoihin ollut huomattavampaa merkitystä, varsinkin kun, Suomen tultua yhdistetyksi Venäjän valtakuntaan, vallalle päässyt ankara taantumus teki tyhjäksi kaikki vapaus- ja kansalliset sivistyspyrkimykset. Mutta on omituista nähdä, että ulkonaisen pakon kaikkein kovimmillaan ollessa, keisari Nikolai I:n hallituskauden loppupuolella, oli jo koittamassa Suomen henkisen suuruuden aika, joka Nikolai I:n aikakauden mailleen mentyä puhkesi täyteen kukoistukseensa. Esiintyi loistava sarja eteviä miehiä hengenviljelyksen eri aloilla. Snellmanin vaikutuksesta heräsi voimakas kansallisuus- ja valtioaate, väestön suomenkielisellekin enemmistölle tehtiin mahdolliseksi päästä korkeamman sivistyksen pariin, kansanopetusta ryhdyttiin järjestämään sekä pitkät ajat pysähdyksissä ollutta lainsäädäntöä ja talouselämää ruvettiin kehittämään. Käytiin todenteolla toteuttamaan tuota tunnuslausetta, jonka Topelius puki sanoihin: »Suomi itselleen, itsessään ja itsensä kautta».

Mutta meilläkin tultiin näkemään, etteivät tietopuolinen kansanvalistustyö ja valtiolliset ohjelmat yksin kyenneet todellisuudessa saamaan aikaan niin paljon kuin nykyajan yhteiskuntain sivistyneet ainekset yleensä olivat tottuneet niiltä odottamaan. Niiden vaikutus ei voinut tunkeutua tarpeeksi syvälle, eivätkä ne kyenneet kansalaisten kesken kasvattamaan sellaista yhteishenkeä, joka varsinkin vaikeina aikoina on kansan elämän edellytyksenä. Jos mieli voimakkaasti kohottaa kansaa tietopuolisessa, siveellisessä ja isänmaallisessa suh-

teessa, tuli sille voida tarjota enemmän kuin pelkkää luku- ja kirjoitustaitoa, kansantajuisia esitelmiä ja valtiollisia ohjelmia. Täysin tunnustaen, että tieto on valtaa, ei kuitenkaan voinut jättää ottamatta huomioon, että kaiken henkisenkin elämän luonnollisena ja välttämättömänä edellytyksenä on turvattu taloudellinen asema ja että se niin ollen on ainoa maaperä, mistä toimitarmoinen valistusharrastus, kansallisen yhteenkuuluvaisuuden tunne ja isänmaanrakkaus voivat versoa. Oli senvuoksi pyrittävä kaikin keinoin parantamaan vähävaraisten kansankerrosten taloudellista tilaa. Parhaana ja melkeinpä ainoana keinona siihen oli taas meillä niinkuin muuallakin se, että vähävaraisetkin ja pienyrittäjät saatiin käyttämään hyväkseen omanavun ja yhteenliittymisen voimakasta asetta. Varsinkin niistä, jotka pitivät itsenäistä ja kehittyvää talonpoikaisluokkaa kansan elinehtona, tämä totuus tuntui itsestään selvältä.

Mainitusta katsantotavasta sai Suomen osuustoimintaliike alkunsa n. s. routavuosien alussa, kun helmikuun manifestin julkaisemisen jälkeen kaikki voimat oli koottava ja kansa saatava kykeneväksi kansallisen olemassaolon taisteluun idän myrskyjä vastaan. Maamme osuustoimintaliike on siis sekä luonteeltaan että historiallisesti niiden miesten työn jatkoa ja täydennystä, jotka antoivat leimansa Suomen henkisen suuruuden ajalle. Samaten kuin Snellmanin alullepanema liike oli suurten joukkojen vapautusliike, jotta niillekin kävisi mahdolliseksi kohota valoon, vapauteen ja kehitykseen, samoin osuustoimintaliikekin on luonteeltaan vapautusliike, jonka tarkoituksena on nostaa kehityksestä ennen syrjässä pysyneitä joukkoja ottamaan osaa kansan taloudelliseen ja sivistyselämään. Mutta sen sijaan että Snellmanin alullepanema liike oli etupäässä valtiollinen liike, osuustoimintatyö tapahtuu pääasiallisesti toisella, nimittäin yhteiskunnallisella pohjalla, kansallisuus- ja puoluerajoihin katsomatta. Omaksuen sen katsantotavan, että kansan voima ja tulevaisuus riippuvat siitä, mikä henki ja minkälainen yritteliäisyys elävät yhteiskunnassa ja sen eri kerroksissa, se pyrkii omalta osaltaan, yhteiskunnallista maaperää muokkaamalla, toteuttamaan tunnuslausetta: »Suomi itselleen, itsessään ja itsensä kautta».

Niinä viitenäkolmatta vuotena, jotka ovat kuluneet osuustoimintaliikkeemme alkamisesta, on tästä liikkeestä kasvanutkin huomattava tekijä kansamme talous- ja sivistyselämässä ja niinmuodoin maamme kehityksessä, tekijä, jossa kansan luonne, ajatustapa ja tarpeet ovat

saaneet ilmaisunsa. Sanalla sanoen: siitä on tullut *kansallinen sivistystekijä.*

Osuustoimintaliikkeen merkitys kansamme *taloudelliselle kehitykselle* käy ilmi jo osuustoiminnan taloudellisesta päämäärästä. Sen tarkoituksenahan on maalaisväestön ja yleensä vähäväkisten taloudellinen vapautus, jotta he, mikäli mahdollista, tulisivat toimeen ilman välikäsiä ja omin neuvoin. Sen tarkoituksena on panna rajattoman vapaan kilpailun, jonka yksinomaan vallitessa vähäväkiset aina joutuvat vetämään lyhyemmän korren, rinnalle ja vastapainoksi yhteisyyden tunne, yksilöllisen tunnuslauseen: »kukin omasta puolestaan» rinnalle ja vastapainoksi osuustoiminnallinen tunnuslause: »kukin omasta ja toistensa puolesta». Osuustoiminta tarjoaa pienille ja keskikokoisille viljelijöille ja muille pienyrittäjille ainoan keinon, minkä avulla he pääsevät käyttämään hyväkseen uudenaikaisen tekniikan, tukkuoston, tukkumyynnin ja järjestetyn luoton etuja sekä ottamaan käytäntöön eräitä suurtuotannon ja työnjaon menettelytapoja, silti panematta alttiiksi omaa yritteliäisyyttään, omaa alkuunpanoaan, omaa vastuunalaisuuttaan ja omaa etuaan. Osuustoimintaliikkeen talouspoliittisena ohjelmana voi näin ollen sanoa olevan suojella työn etuja kansantaloudessa, pyrkiä lisäämään sitä tuloa, mikä johtuu suoranaisesta työstä, ruumiillisesta tai henkisestä, ja yleensä ammatin harjoittamisesta.

Vaikkakin Suomen osuustoimintaliike on vielä nuori, vaikkakin siinä on paljon heikkouksia ja puutteita ja vaikkakin sen kehitys monilla aloilla on vasta aivan alkuasteellaan, on sen vaikutus edellä mainituissa suhteissa kuitenkin ilmeinen. Se on kyennyt monilla aloilla poistamaan välikäsiä, jotka ennen veivät melkoisen osan tuottajain työn tuloksista. Se on pystynyt lisäämään maanviljelijäin yritteliäisyyttä, ammattitaitoa ja tuotantoa. Ja se on voinut pienentää kuluttajien kulutuksen kustannuksia.

Vanhimpia osuuskuntamuotojamme ovat osuusmeijerit, joista ensimmäiset perustettiin kohta osuustoimintalain voimaantultua. Nykyisin on niitä toiminnassa yli 450 ja sota-ajan aiheuttaman lamaannuskauden jälkeen on uusia nopeasti syntymässä. Niiden avulla on voin- ja juustonvalmistus yleisiä markkinoita varten siirtynyt suurimmaksi osaksi maanviljelijäin omiin ja maitotaloustuotteiden vienti melkein yksinomaan osuusmeijerien keskusliikkeen, Voinvientiosuusliike Valion, käsiin. Maamme maitotaloustuotteiden viennistä tulee nykyään noin 80—85 % Valion osalle. Se että osuusmeijeriliike täten on

kyennyt lyhyessä ajassa valtaamaan alansa melkein täydellisesti, johtuu siitä, että osuusmeijeri on entisiä tapoja kehittyneempi ja tarkoituksenmukaisempi muoto maitotaloustuotteiden jalostusta ja kauppaa varten. Se tekee pienkarjaisillekin, yhdenkin lehmän omistajille, mahdolliseksi meijerin yhteisomistajana päästä käyttämään hyväkseen uudenaikaisen voinvalmistustavan ja suurtuotannon etuja sekä luoda suuren ja ulkomaidenkin markkinoilla pian tunnetuksi tulevan tavaramerkin. Maksamalla maidosta sen laadun mukaan, valvomalla jäsentensä karjanhoitoa ja maidonkäsittelyä sekä harjoittamalla itse ja keskusjärjestöjensä, meijeriliittojen ja Voinvientiosuusliike Valion, välityksellä suoranaistakin teknillistä neuvontaa osuusmeijerit ovat kohottaneet maitotaloustuotteiden laatua, niin että Suomen voi ja juusto tätä nykyä jo voivat kilpailla parhaimpien tanskalaisten, sveitsiläisten ja hollantilaisten tuotteiden kanssa. Samat seikat ovat vaikuttaneet kiihottavasti myöskin karjataloustuotannon lisäämiseen.

Maitotaloustuotanto on meillä kuitenkin vielä esim. Tanskaan verraten suhteellisestikin katsoen kovin pieni, ja sen kohottaminen on tärkeimpiä maataloudellisia kysymyksiämme. Siinä avautuu osuusmeijeriliikkeelle yhä edelleenkin, samaten kuin karjanjalostusyhdistyksille ja muille puheena olevalla alalla toimiville järjestöille, suurimerkityksellinen isänmaallinen tehtävä ja kehitysmahdollisuuksia, joiden rajoja ei näy. Tälle kehitystyölle on osuusmeijeriliike, järjestämällä tuotteiden jalostusta ja myyntiä varten uudenaikaiset muodot, luonut lujan pohjan. Meillä on olemassa laaja, yhä tihenevä osuusmeijeriverkko, jonka etupäässä pienten karjain omistajat ovat kutoneet, ja osuusmeijereillä on keskusliike, joka kykenee tehokkaalla tavalla valvomaan osuusmeijerien ja siten myöskin karjanomistajien etuja ulkomaidenkin markkinoilla, joka panemalla jatkuvasti toimeen tutkimuksia ja kokeiluja pysyvästi seuraa alan kehitystä ja pyrkii osuusmeijereille hyödyllisiksi tekemään sen uusimmat saavutukset ja joka taloudelliselta asemaltaan on siksi vankka, että se silloinkin kun tuotteiden menekki tilapäisesti on seisauksissa pystyy vastaanottamaan suuriakin tavaramääriä ja niistä tilittämään sekä siten estämään tuotannon lähteitä tyrehtymästä.

Samanlainen vaikutus maatalouden kohoamiseen kuin osuusmeijereillä on ollut myöskin osuuskassoilla, joita nykyisin on kaupparekisteriin merkittyinä yli 1 000. Niillä on ratkaiseva merkitys maaseudun,

varsinkin pikkuviljelijäin, raha- ja luotto-olojen järjestäjinä. Niinpä jo se monikymmentuhantinen uusi pikkutilallisten joukko, joka viime vuosina on syntynyt valtion toimenpiteiden johdosta ja joka yhä on kasvamassa, tarvitsee vielä itsenäistyttämisen jälkeenkin valtion tukea, voidakseen saada maataloutensa kehittymään; ja meillä niinkuin muuallakin saavutetun kokemuksen mukaan tapahtuu tämä avustus tarkoituksenmukaisimmin osuuskassojen välityksellä. Osuuskassat, samalla kun ne kasvattavat osanottajissaan vastuunalaisuuden tunnetta ja luottamusta omaan apuun, ovat järjestäneet lainausmuodot maatalouden erikoisvaatimusten mukaisiksi. Myöntämällä lainoja vain määrättyihin, jäsentensä maataloutta kohottaviin tarkoituksiin sekä valvomalla ja ohjaamalla lainojen käyttöä ne tarjoavat takeita siitä, että lainatut varat todella hyödyttävät lainanottajia. Todella kunnioitusta herättäviä ovatkin ne tulokset, joita osuuskassat verraten pienillä käyttövaroillaan ovat saaneet aikaan jäsentensä maatalouden kohottamisessa. Osuuskassoista saatujen lainojen avulla on raivattu kymmeniätuhansia hehtaareja uutta peltoa, kaivettu tuhansia penikulmia ojia, rakennettu tuhansia uusia ihmiskoteja ja kymmeniätuhansia maatalousrakennuksia; niillä on edelleen hankittu kymmeniätuhansia eläimiä, satojatuhansia työkaluja ja koneita; niillä on ostettu satojatuhansia säkkejä taatusti hyviä apulantoja, väkirehuja ja jalostettuja siemeniä.

Lisäksi osuuskassat edistävät säästämishalua, valmistamalla tilaisuuden pientenkin säästöjen mukavaan ja edulliseen sijoittamiseen. Niin ikään ne ovat vaikuttaneet taloudellisessa suhteessa hyödyllisesti siten, että ne ovat edistäneet maaseudulla tapahtuvan rahankierron kehittymistä entistä tarkoituksenmukaisempaan ja edullisempaan suuntaan. Ottamalla käytäntöön shekkiliikkeen ovat monet osuuskassat valmistaneet jäsenilleen tilaisuuden nostaa konttokurantti- tai juoksevalla tilillään olevia varoja shekeillä. Ja kun luotettavien henkilöiden kassan maksettavaksi asettamat shekit käyvät paikkakunnalla hyväksyttyinä maksuvälineinä, on voitu supistaa käteisen rahan kotonapitämistä ja käyttämistä. Niin ikään ovat useat osuusmeijerit alkaneet suorittaa meijeritilit jäsenilleen osuuskassan välityksellä. Voinvientiosuusliike Valio maksaa silloin kuukausittain meijerin tilin Osuuskassojen Keskuslainarahastoon asianomaisen osuuskassan tilille. Saatuaan asiasta ilmoituksen osuuskassa suorittaa tilin meijeriltä saamansa tililaskelman perusteella, ja suoritus tapahtuu Keskuslaina-

rahaston maksettavaksi asetetuilla shekeillä, jotka käyvät maksuvälineinä sekä yksityisten välisissä suorituksissa että kauppaliikkeissä ja pankeissa. Jos osuusmeijerin jäsenet osuuskassan kanssa siten sopivat, voi meijeritilin jako käydä myös siten, että osuuskassa siirtää kullekin tulevan rahamäärän hänen kassassa olevalle tililleen, jotta hän voi niitä tarpeen mukaan nostaa shekeillä. Näin on osuuskassojen avulla uudenaikaisempi käytäntö alkanut syrjäisilläkin seuduilla työntää tieltään vanhoja kömpelömpiä menettelytapoja.

Erinomaisen suurimerkityksellinen maatalouden kehitykselle on edelleen yhteenliittyminen maanviljelysammattitarvikkeiden hankinnassa. Jos maataloustuotteiden myynnissä jo on välttämätöntä kiinnittää erikoista huomiota tavaran laatuun, niin on laatukysymys ammattitarvikkeiden käytön alalla suorastaan elinehto. Huono ja kulloinkin kysymyksessä oleviin olosuhteisiin sopimaton siemen voi turmella maanviljelijän koko sadon, tehdä tehottomaksi pellon voiman ja tyhjäksi raatajan ponnistukset. Kokemus kaikista maista taas on osoittanut, että tavaran laadusta kykenevät varmimmin ja parhaiten huolta pitämään maanviljelijäin omat osuustoiminnalliset liikkeet, joiden tarkoituksena ei ole hankkia voitto-osinkoja osakkeenomistajille, vaan ainoastaan palvella maanviljelijäin omaa etua, asettamalla tärkeimmäksi näkökohdaksi tavaran kunnollisuuden. Senvuoksi onkin esim. eräs huomattu saksalainen kansantalousmies Lujo Brentano lausunut, että maanviljelijät voivat maatalousammattitarvikekaupassa suojella itseään väärinkäytöksiltä ja petkutuksilta ainoastaan siten, että hankkivat nämä tarvikkeet osuustoimintatietä.

Maanviljelysammattitarvikkeiden sekä maatalouskoneiden ja -koneistojen hankinta, samoinkuin maataloustuotteiden yhteismyynti, mikäli sitä varten ei ole perustettu erikoisosuuskuntia, on meillä nykyisin keskittyneenä pääasiassa osuuskauppoihin ja alalla toimiviin osuustoiminnallisiin keskusliikkeisiin, jollaisena suomenkielisillä seuduilla toimii Keskusosuusliike Hankkija. Usein esiintyvät osuuskauppojen kanssa yhteistyössä osuuskassat, keräten tavarain tilaukset ja rahoittaen ostot. Paitsi sitä, että täten on syrjäytetty välikädet, on samalla tehty suoranaista työtä ammattitarvikkeiden järkiperäisen käytön edistämiseksi ja alan kehittämiseksi maataloutemme vaatimuksia vastaavaksi. Kaikki muistavat, millä kannalla oli esim. siementen ja apulantojen kauppa pari vuosikymmentä sitten ja mitä väärinkäytöksiä siinä rehoitti. Vasta sen jälkeen kuin maanviljelijäin

osuustoimintaliike alkoi, alettiin asiantilaan julkisuudessa kiinnittää huomiota. Tämän liikkeen vaikutuksesta saatiin aikaan ensimmäinen, vaikka tosin puutteellinen siemenkauppalaki. Ja samalta taholta tulleilla toimenpiteillä tämä laki muutamia vuosia sitten uudistettiin tehokkaammaksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi. Mutta täysin tietoisena siitä, että epäkohtien poistaminen on mahdotonta yksinomaan lainsäädäntötoimin, on Hankkija samalla jo tehnyt suuriarvoisen ja paljon kustannuksia kysyneen perustavan työn muun muassa siemen-, rehu- ja apulantakaupan sekä kasvinjalostuksen alalla, harjoittaen jatkuvasti tieteellistä ja käytännöllistä tutkimus- ja koetoimintaa yksissä neuvoin maanviljelijäin kanssa eri puolilla maata. Kunnollisten ja käytännöllisten kotimaisten koneiden valmistus on myös sellainen maataloustekniikkaa kohottava ala, jonka kehittymistä Hankkija on edistänyt ja johon tulevaisuudessa on vielä enemmän huomiota kiinnitettävä.

Paitsi edellä mainittuja osuustoiminnan haaroja, on maassamme suuri joukko muitakin maataloutta suoranaisesti edistäviä osuuskuntia. Useiden satojen puima- ja muiden koneosuuskuntien avulla ovat pienviljelijätkin voineet jättää vanhanaikaisen, hankalan ja aikaavievän riihipuinnin sekä ottaa käytäntöön muitakin uudenaikaisia maatalouskoneita. Sammalkuivikeosuuskuntien vaikutuksesta ovat pienviljelijätkin yhä yleisemmin alkaneet käyttää yhteisesti valmistettua sammalkuiviketta vanhanaikaisten huonojen kuivikeaineiden, kuten olkien ja kuusenhavujen, sijasta. Munanmyyntiosuuskunnat ovat, ryhtymällä järjestämään munakauppaa, tehneet mahdolliseksi syrjäseuduillakin kiinnittää entistä suurempaa huomiota kananhoitoon, ja karjanmyyntiosuuskunnat, jotka tosin vielä ovat kehityksensä alussa, ovat kuitenkin tehneet melkoisen paljon teurastustuotteiden kaupan ja viennin edistämiseksi.

Kulutusosuuskunnista ovat verrattomasti suurimerkityksellisimmät osuuskaupat, joita tätä nykyä on toiminnassa noin 600 ja joilla on yhteensä noin 2 650 myymälää. Ne ovat jokseenkin tasaisesti levinneet yli maan ja niiden jäsenmäärä on noin 350 000. Kun ottaa huomioon, että osuuskauppojen jäsenet yleensä ovat talouksien omistajia, ja jos edelleen otaksuu, että kunkin osuuskaupan jäsenenä olevan perheenhuoltajan perheeseen kuuluu keskimäärin 4 henkeä, saamme osuuskauppojen liikettä käyttävien henkilöiden luvuksi 1 400 000 henkeä, mikä vastaa yli kolmatta osaa Suomen kansasta, jotapaitsi on otettava lukuun, että

osuuskaupat myyvät muillekin kuin jäsenilleen. Jo mainituista tosiasioista voi päättää, missä määrin kulutustarpeiden kauppa on siirtynyt tavarantarvitsijain omiin käsiin. Osuuskauppojen ja niiden keskusliikkeiden taloudellinen merkitys käy ensiksikin selville siitä niiden kaikkialla omaksumasta periaatteesta, että on myytävä vain kunnollista, väärentämätöntä tavaraa. Mutta kenties vielä suurempaa hyötyä ne ovat tuottaneet siten, että ne jo pelkällä olemassaolollaan ovat vaikuttaneet hintatason pysymiseen kohtuuden rajoissa. Tätä osuuskauppatoiminnan välillistä hyötyä, joka on tullut osuuskauppoihin kuulumattomienkin hyväksi, ei useinkaan huomata eikä anneta sille riittävää merkitystä. Sitäpaitsi osuuskaupat ovat, pyrkimällä käytännöstä poistamaan turmiollisen velkakaupan, suuresti lisänneet kansan hyvinvointia ja edistäneet järkiperäistä taloudenhoitoa.

Useat muutkin osuuskunnat kuin edellä mainitut ovat kehittäneet taloudellista elämäämme ja tehneet olot maaseudulla viihtyisämmiksi. Niinpä osuustoiminnan avulla puhelinjohto ja sähkövalo on hankittu useihin maamme syrjäisimpiinkin pitäjiin.

Maamme osuustoimintaliike edustaa siis jo melkoista taloudellista valtaa. Se käsittää lähes 4 000 paikallista osuuskuntaa, joiden jäsenmäärä on noin 560 000 ja vuosimyynti 2.5 miljardia markkaa, sekä kymmenen osuustoiminnallista keskusliikettä, joiden myynti viime vuonna oli lähes 2 miljardia ja joista eräät ovat maamme verrattomasti suurimpia ja johtavimpia liikkeitä alallaan. Se on huomattavasti uudistanut varsinkin maaseudun taloudellisia oloja, ja täydellä syyllä voi kysyä, että miltähän Suomen maaseutu tällä hetkellä näyttäisi, ellei siellä olisi olemassa osuuskuntaverkkoa ja nykyistä osuustoiminnallista järjestäytymistä.

Osuustoimintaliikkeen taloudellinen merkitys on suuri erityisesti pienviljelijöille. Voipa suorastaan sanoa, että ilman elinvoimaista ja kehittyvää osuustoimintaa ei voi ajatella jatkuvasti edistyvää pienviljelystä. Sillä ainoastaan osuustoiminta tekee pienviljelijöille mahdolliseksi, niinkuin edellä jo on huomautettu, käyttää hyväkseen uudenaikaisen tekniikan, suurtuotannon ja järjestetyn luoton etuja, joita ilman pienviljelys ei voi ajan pitkään menestyä eikä kestää kilpailussa suurviljelyksen kanssa. Mikä kantavuus tällä seikalla on, käy ilmeiseksi, kun muistaa, että suurin osa maamme pinta-alasta on keskikokoisten ja pienviljelijäin käsissä, että maahamme on viime vuosina syntynyt monia kymmeniätuhansia uusia pikkutiloja ja että

asutustyö nähtävästi edelleenkin tulee olemaan tärkeimpiä yhteiskunnallisia kysymyksiämme. Ellei asutustyön rinnalla käy toinen toiminnan ja tapausten sarja, ellei pidetä huolta siitä, että uudet pikkutilalliset osuustoiminnan avulla pääsevät ottamaan käytäntöön uudenaikaisia viljelystapoja, saamaan tuotteensa edullisesti kaupaksi sekä hankkimaan hyviä ammattitarvikkeita, ei asutustoiminnalla ole lujaa ja kestävää pohjaa.

Mutta osuustoimintaliike, vaikka sen pohja on puhtaasti taloudellinen, on samalla tärkeä *sivistyksellinen* ja *yhteiskunnallinen* tekijä. Jo se tosiasia, että osuustoimintaliike on maassa, jossa taloudellinen kehitys liikkeen alkuaikoina oli aivan alkuasteillaan ja jossa yleinen kansansivistys on nuori, voinut saavuttaa nykyisen kehityskantansa, tekee ilmeiseksi, että tämän liikkeen rinnalla ja sen kanssa käsikädessä on täytynyt käydä tavattoman voimaperäisen neuvonta- ja valistustyön. Kaikki on ollut luotava alusta. On ollut luotava ne muodot, joissa osuustoimintaa meillä on ryhdytty toteuttamaan, ja useimmat osuuskunnat, varsinkin liikkeen alkuaikoina, on perustettu osuustoiminnallisten keskusjärjestöjen suoranaisella myötävaikutuksella. Kutakin osuuskuntamuotoa varten on luotu ja kehitetty sille sopiva kirjanpitojärjestelmä, joka alkuaikoina oli käytävä itse paikalla panemassa käytäntöön, ja monena vuotena sen jälkeenkin piti käydä tilit vuosittain päättämässä. Kun osuuskuntien hoitajat ja muut toimihenkilöt sekä hallitusten jäsenet ovat melkein järjestään olleet kansan riveistä lähteneitä ja melkoiselta osalta mitään ammattiopetusta saamattomia, on heidät täytynyt kasvattaa ja opastaa tehtäviinsä. Se on tapahtunut erilaisten kurssien, käsikirjojen, osuustoimintalehtien, kiertokirjeitten sekä yksityiskohtaisen suullisen tai kirjallisen opastuksen muodossa. Samaan suuntaan ovat vaikuttaneet vuosittain julkaistut, yksityiskohtaiset osuustoimintatilastot sekä osuustoiminnallisten keskusjärjestöjen konsulenttiensa tai muiden toimihenkilöittensä avulla säännöllisesti toimeenpanemat osuuskuntien tilintarkastukset, jotka samalla ovat muodostuneet tärkeiksi neuvontatilaisuuksiksi. Nykyisin toimii sitäpaitsi osuuskauppojen toimihenkilöiden kasvattamiseksi osuuskauppojen keskusliikkeen, Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnan, ylläpitämä kaksivuotinen osuuskauppakoulu, joka lisäksi vuosittain panee toimeen lyhyemmät kurssit osuuskauppojen toimihenkilöitä ja hallitusten jäseniä varten. Samanlaisia kursseja järjestää myös Kulutusosuuskuntien Keskusliitto.

Viime vuonna ja tänä vuonna on niin ikään Voinvientiosuusliike Valio järjestänyt maitotalousopiston nimellä viisikuukautisen kurssin osuusmeijerien toimihenkilöitä tai osuusmeijerialalle aikovia varten. Osuuskassojen kirjanpitäjien opastamiseksi on taas Osuuskassojen Keskuslainarahasto viime vuosina pannut toimeen eri osissa maata kahdet tai kolmet kuukauden kestävät kurssit.

Käsityksen edellä mainitun neuvontatyön laajuudesta saa kun muistaa, että osa osuuskuntien toimihenkilöistä ja hallintokuntien jäsenistä aina vuosittain vaihtuu ja että tällä hetkellä maassamme toimii noin 600 osuuskaupanhoitajaa ja noin 2 650 myymälänhoitajaa, 1 000-kunta osuuskassan kirjanpitäjää, noin 450 osuusmeijerin isännöitsijää ja yhteensä ainakin 20 000 osuuskuntien hallitusten ja hallintoneuvostojen jäsentä, muista osuuskuntien toimihenkilöistä puhumattakaan.

Mutta osuustoimintaliikkeen yhteydessä harjoitettu suoranainen neuvonta- ja valistustyö ei ole rajoittunut yksistään osuuskuntien toimihenkilöihin ja hallintokuntien jäseniin. Se on ulottunut myöskin osuuskuntien jäsenistöihin. Tämä viimeksi mainittu valistustoiminta on tapahtunut pääasiassa osuuskuntien ja niiden keskusjärjestöjen kokouksissa ynnä muissa tilaisuuksissa pidettyjen esitelmien, osuustoimintakirjallisuuden ja osuustoimintalehtien avulla. Eikä se ole koskenut ainoastaan osuustoimintaa tai sen suoranaisessa yhteydessä olevia asioita, vaan on samalla myöskin tarkoittanut ammatti- ja yleisen sivistyksen lisäämistä. Niinpä esimerkiksi Pellervo-Seuran syntymästään saakka julkaisema »Pellervo»-lehti, jonka painos nykyään on 80 000 ja joka vuosien kuluessa on levittänyt taloudellista ja yhteiskunnallista valistusta kansan syvimpiinkin kerroksiin, sisältää, paitsi osuustoimintaa, myöskin maataloustekniikkaa, kotitaloutta ja maamiehille tärkeitä lakiasioita koskevia sekä lisäksi yleislaatuisia kirjoituksia.

Osuustoimintaliikkeen yhteydessä harjoitetun suoranaisen valistustyön ohella on osanotto osuuskuntien harrastuksiin jo sinänsä ollut omansa vaikuttamaan maalaisväestöön tietopuolisesti kohottavasti. Se on saattanut laajat ihmisryhmät, jotka ennen ovat olleet kaikista yleisistä asioista syrjässä, tekemisiin ja tutuiksi monen niille siihen saakka tuntemattoman kaupallisen ja sivistyksellisen kysymyksen kanssa. Raha- ja luottotalouden periaatteet, yleiset kauppatavat, kirjanpidon merkitys ja periaatteet ynnä useat muut sellaiset seikat

ovat monelle maamiehelle selvinneet vasta osuuskunnissa. Toiminta osuuskunnissa on muutenkin kehittänyt maalaisväestöä ottamaan osaa yhteisten asiain käsittelyyn ja pohdintaan, kasvattanut kansaamme itsehallintoon, millä seikalla kansanvaltaisissa oloissamme on suuri yleinenkin merkitys. Tosiasia onkin, että hyvin monet niistä maaseudun miehistä ja naisista, jotka nykyisin ovat tärkeissä kunnallisissa, yhteiskunnallisissa ja valtiollisissa tehtävissä, ovat saaneet ensi kouluutuksensa, astuneet ensimmäiset askeleensa julkisen elämän alalla osuuskunnissa ja osuuskuntaelämässä.

Päämääriensä ja toteuttamistapojensa johdosta osuustoimintaliike on ollut omansa kasvattamaan osanottajiaan, paitsi tietopuolisessa, myöskin siveellisessä suhteessa. Osuuskunta edellyttää toimihenkilöiltään taloudellista järjestelykykyä, mutta on samalla jäsentensä siveellisen hengen luoma, joka ei voi menestyä ilman että sen jäseniä elähyttävät vanhat koetellut, taloudellista ja henkistä kehitystä ylläpitävät siveelliset periaatteet. Ovathan esimerkiksi käteismaksu, täsmällinen sitoumusten suorittaminen ja sanassaan kiinnipysyminen välttämättömiä edellytyksiä hyvin menestyvän osuuskunnan ja sen jäsenten välisissä suhteissa. Niin ikään osuuskunnan menestyminen edellyttää johtomiehiltään ja jäsenistöltään siveellistä ryhtiä vaatia kaikilta rehellisyyden ja oikeudenmukaisuuden noudattamista osuuskunnan asiain hoidossa ja jäsenvelvollisuuksien täyttämisessä. Osuuskunta tahtoo jokaiselle jäsenelleen tehdä oikeutta, jakaa kullekin tämän ansion mukaan, ja täten se kehittää oman vastuunalaisuuden tunnetta ja luottamusta omaan apuun. Osuustoiminta pyrkii näin ollen jokapäiväisen ja kouraantuntuvan kokemuksen avulla kasvattamaan luonnetta, mikä lopulta on kaiken inhimillisen menestymisen ja onnen ensimmäinen ja viimeinen perusta. Mutta samalla se on omansa saattamaan osanottajiaan lähemmäksi toisiaan, liittämään heidät yhteen yhteisten etujen, ystävyyden ja keskinäisen luottamuksen siteillä. Nykyisissä rikkinäisissä ja puoluepyyteiden pirstomissa oloissa osuustoiminta näinmuodoin on muodostunut erinomaisen hyödylliseksi ja terveelliseksi kokoovaksi voimaksi, eri kansalaisryhmiä yhdistäväksi siteeksi.

Nostamalla uusia kerroksia mukaan edistystyöhön osuustoimintaliike on tuonut *yhteiskuntaelämään* uutta verta, on kansanvaltaistuttanut talous- ja sivistyselämäämme. Ja se on tehnyt sen oikealla ja terveellä tavalla, kehittämällä samalla kansalaisia kykeneviksi käyt-

tämään vaikutusvaltaansa. Ilman sellaista kehittymistä ei kansanvaltaisuus voikaan menestyä eikä tuottaa hyötyä enempää taloudellisella kuin yhteiskunnallisellakaan ja valtiollisella alalla. Yhteiskunnallisenkaan ja valtiollisen vaikutusvallan mittana eivät lopultakaan ole pelkät valtiolliset ohjelmat eikä äänestäjien suurempi tai pienempi lukumäärä, vaan kuuluu sen olemukseen, että se on itse hankittava, ansaittava kokonaisuuden hyväksi suoritetuilla teoilla. Eivät mitkään ihmisryhmät voi saavuttaa tai ainakaan ajan pitkään hallussaan pitää sanottavampaa yhteiskunnallista ja valtiollista vaikutusvaltaa, elleivät ne kykene käyttämään sitä kokonaisuuden eduksi, elleivät ne pysty hallitsemaan kansan elämän suuria valtasuonia, jollaisia ovat varsinkin juuri talous- ja sivistyselämä. Kansalaispiirien, jotka tahtovat kohota huomattavampaan valtiolliseen ja yhteiskunnalliseen merkitykseen, tulee senvuoksi kehittyä kykeneviksi luomaan ja johtamaan sellaisia taloudellisia yrityksiä, jotka huomattavina tekijöinä vievät taloudellista elämää eteenpäin, sekä antamaan oman lisänsä kansan sivistyselämään. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa osuuskunnat ja niiden keskusjärjestöt. Senvuoksi voidaankin sanoa, että sitä mukaa kuin osuustoimintaliike sekä ulkonaisesti että sisäisesti voimistuu ja kasvaa, sitä mukaa aivan itsestään kasvaa tässä liikkeessä mukana olevien yhteiskunnallinen ja valtiollinen merkitys, sitä lujemmalle pohjalle perustuu todellinen ja terve kansanvalta.

Osuustoimintaliike on osoittautunut erityisesti suomalaisten aatteellisuuteen ja mietiskelyyn taipuvan luonteen mukaiseksi kansan taloudellisen ja henkisen tason kohottamiskeinoksi. Osuustoiminnan alallahan lyövät näet aatteellisuus ja käytännöllisyys kättä toisilleen. Tämä liike pyrkii yhteiskunnallisessa suhteessa opettamaan käytännöllisen kokemuksen avulla, että samaten kuin mikään inhimillinen yhteiselämä ei ole mahdollinen ilman oikeusjärjestystä, samaten entistä sopusointuisempiin oloihin pääseminen on riippuva ihmisluonteen kehityksestä ja yhteiskunnallisen ajatustavan kasvamisesta, sen tietoisuuden varttumisesta, että yksilöiden, kun he työskentelevät omaksi edukseen, tulee samalla pyrkiä hakemaan menestymisensä koko suuren joukon yhteisestä hyvinvoinnista. Mutta se pyrkii opettamaan samalla, että me emme suinkaan saa yksinomaan istua aatteen taivaassa ja katsella maailmaa vain kaukaa, vaan että meidän on astuttava jokapäiväiseen käytännölliseen elämään ja tehtävä työtä otsamme hiessä. Samaten kuin usko ilman töitä on kuollut,

samaten ei osuustoiminta-aatteellakaan ole merkitystä, ellei se ole yhtynyt taloudelliseen yritteliäisyyteen ja toimeliaisuuteen. Osuustoimintaliikehän ei suinkaan ole oma tarkoitusperänsä, vaan ainoastaan välikappale kansan taloudellisen tilan parantamiseksi ja kansan elämälle tärkeiden voimien kehittämiseksi, välikappale, jolla silläkin on omat rajoituksensa ja puutteensa.

Kuulee usein väitettävän, että osuustoimintaliike on omansa hävittämään yksilöllisyyttä ja yksityistä yritteliäisyyttä. Tällainen väite on kokonaan perusteeton. Osuustoiminnan tarkoituksena on päinvastoin yksilöä ja yksilöllisyyttä tukea ja nostaa. Se tahtoo valmistaa vähäväkisillekin, kun heillä vain on siveellistä ryhtiä, tilaisuuden, yhdessä toimien toisten kera, vähitellen, mutta varmasti, kohottaa talouttaan sekä päästä kehittämään kykyjään ja yksilöllisyyttään. Ja tosiasia onkin, että osuustoiminnan avulla moni huomattavakin kyky, joka muutoin olisi ollut tuomittu jäämään ainiaaksi piiloon, on päässyt esiintymään ja hyödyttämään maataan.

Osuustoimintaliike on näin ollen historiallisesti katsoen jatkona sille kehitykselle, jonka alaisina omaisuus- ja omistusoikeussuhteet kansojen elämän eri aikoina ovat olleet. Alkuaanhan ei ole ollut olemassa mitään yksityistä omaisuutta ja omistusoikeutta, vaan kaikki on esim. germaanisilla kansoilla ollut heimon vapaiden miesten yhteistä omaisuutta, josta kullekin on jaettu, mitä hän jokapäiväisiin tarpeisiinsa tarvitsi. Vasta vähitellen syntyy yksityinen omistusoikeus, ensin irtaimeen ja sitten kiinteään omaisuuteen nähden. Tämä tapahtuma on merkkikohta ihmiskunnan historiassa, sillä se tietää samalla yksityishenkilön esiinastumista kansan joukosta, yksilöelämän irtaantumista laumaelämästä. Yksilöelämälle ovat yksityisomaisuus ja perhe välttämättömiä edellytyksiä. Ne valmistavat yksilölle tälle yksinomaan kuuluvan valtapiirin, jonka sisällä se saa kehittää ja koetella voimiaan, ne muokkaavat sille maaperän, johon se voi juurtua ja jossa se voi vapaasti hengittää. Näyttämölle astuu nyt, kuten eräs saksalainen oikeusoppinut sattuvasti on huomauttanut, kansan rinnalle toinen maailmanhistorian suurvalta, nimittäin omasta olemuksestaan ja voimastaan tietoinen yksityispersoonallisuus, ja ottaa käsiinsä kansan kehityksen johdon. Tämä yksityishenkilö se on, kuten sama saksalainen oikeusoppinut edelleen lausuu, se kreikkalaisen tarun Prometeus, joka riistää tulen jumalilta, käydäkseen kirkas tulisointu kädessä kansan kehityksen etunenässä. Kuta enemmän

kansalla on tällaisia eteviä, kehitystä eteenpäin vieviä yksityispersoonallisuuksia, sitä suurempi on kansan elinvoima, sitä sisällyksestä rikkaampaa sen sivistyselämä. Jotta kansa eläisi, jotta siinä vallitsisi sekä taloudellinen että henkinen yritteliäisyys ja valppaus ja jotta henkiset arvot loisivat loistoaan kansan elämään, sitä varten tarvitaan yksityisomaisuutta ja sitä varten se on, kaikista varjopuolistaan huolimatta, historiallisesti ja periaatteellisesti oikeutettu.

Mutta yksilöllistä valtaa ja yksilöllistä pääomaa, jos se on kerääntynyt muutamiin harvoihin käsiin, voidaan käyttää yhteiskunnanvastaisiinkin, kokonaisuutta vahingoittaviin tarkoituksiin ja vähäväkisten suuren joukon orjuuttamiseen tämän pääoman alle. Tätä epäkohtaa tasoittamaan ja poistamaan on osuustoimintaliike syntynyt. Se tahtoo, niinkuin edellä jo on huomautettu, suojella vähäväkisempien suurta joukkoa taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa kilpailussa, valmistaa sillekin mahdollisuuden asemansa parantamiseen ja yksilöllisyytensä kehittämiseen. Se tahtoo taloudellisessakin elämässä saattaa persoonallisen aineksen oikeuksiinsa pääoman rinnalla sekä suurille pääomayrityksille terveelliseksi ja tarpeelliseksi vastapainoksi osuuskuntien omaisuuden muodossa luoda tavallaan yhteiskunnallista omaisuutta, joka palvelee sekä osuuskunnan kunkin jäsenen yksityistä että samalla yhteistä etua.

Mikä merkitys yksilöillä on sellaisessakin kansanliikkeessä kuin osuustoiminnassa, sen on tämän oma ja erityisesti juuri Suomen osuustoimintaliikkeen historia osoittanut. Meillä on alusta alkaen teroitettu sitä seikkaa, että vaikkakin osuustoiminnan perusvoima on osuustoimintaväen koko joukossa ja sen tulokset ovat jokaisen mukana olevan yhteistyötä, tämän liikkeen menestyminen edellyttää, että saadaan mukaan varsinkin paikallisten osuuskuntien ja keskusjärjestöjen johtoon pystyvimpiä, luotettavimpia ja kehityskykyisimpiä henkilöitä. Ja toiselta puolen liikettämme haittaavat epäkohdat ja puutteet sekä sattuneet vastoinkäymiset ovat suurelta osalta johtuneet siitä, ettei mainitussa pyrkimyksessä ole aina ja kaikkialla riittävässä määrässä onnistuttu. Mutta kaikkein loistavimman esimerkin etevän ja itsenäisen yksilön merkityksestä on antanut omalla työllään osuustoimintaliikkeemme ensimmäinen mies, professori *Hannes Gebhard*. Hän on tehnyt osuustoiminta-aatteen maassamme tunnetuksi sekä suorittanut tienraivaajan ja järjestäjän paljon kysyvän ja vastuunalaisen tehtävän. Hän on siinä määrin ollut koko liik-

keen keskus ja hän on siinä määrin siihen luonut oman henkensä leiman, että, kuten eräs Pellervo-Seuran johtokunnan huomatuimmista jäsenistä kerran lausui, »täysin asianmukaisesti voidaan sanoa, että se kuva, jonka maamme osuustoimintaliikkeen kehitys loihtii esiin, samalla on kuva professori Gebhardin toiminnasta». Hänen suorittamansa työ on ponnistuksiltaan, tuloksiltaan ja yleiseltä kantavuudeltaan ollut jättiläistyö.

Kaikki virtaa. Kehitys kulkee tietään ilman että aikalaiset usein huomaavatkaan sen suuria hengenvetoja. Tällainen hengenveto on myöskin ollut osuustoimintaliikkeen syntyminen ja kehittyminen. Se ei ole mikään keinotekoinen ilmiö, vaan niiden aatteiden luonnollinen ilmaus, jotka ovat antaneet leimansa viime vuosisadan pyrkimyksille. Se on osaltaan ollut mukana nostamassa entistä syvempiä ja laajempia kerroksia pyrkimään valoon ja vapauteen sekä siten viemässä ihmisyysaatetta eteenpäin.

Tässä mielessä Suomenkin osuustoimintaliike on ollut ja on edelleen kansallinen sivistystekijä. Se on ollut eräs niitä tekijöitä, jotka välillisesti ovat tehneet mahdolliseksi nykyisen itsenäisen Suomen, ja se tahtoo myöskin olla mukana lujittamassa tämän itsenäisyyden perustuksia. Se tahtoo omalta osaltaan olla mukana pyrittäessä siihen kauniiseen, joskin ehkä kaukaiseen päämäärään, että taloudellisesti ja henkisesti hyvinvoivat, toimeliaat ja valppaat sekä osaansa tyytyväiset ihmiset muodostaisivat Suomen kansan.

Onni Karhunen.

Osuustoiminnan kehittymismahdollisuudet.

Johdanto.

Sadattuhannet osuuskunnat, tuhannet osuuskuntain liitot ja muut niiden yhtymät, miljoonat osuuskuntain jäsenet, jotka edustavat yhtä monta perhettä, kuvastavat osuustoimintaliikkeen nykyistä tilaa. Melkein kaikissa Europan maissa osuuskuntain talous on huomattava osa kansantaloutta, jopa monissa maissa sen olennainen osa. Myös europpalaisten asuttamissa uusissa maissa tuolla puolen valtameren, Pohjois- ja Etelä-Amerikassa, Etelä-Afrikassa, Uudessa Seelannissa ja Australiassa se on vallannut lujan jalansijan, Intiassa ja Javassa se on hyvin menestynyt ja Japanissa se on aloittamassa voittokulkuansa. Osuuskuntia syntyy ja leviää kaikkialle, minne nykyaikainen kapitalistinen tuotanto on lyönyt luonteenomaisen leimansa. Tätä osuustoimintaliikkeen laajenemista vastaa sen syveneminen. Syntyy yhä uusia osuuskuntalajeja, jotka valtaavat toimintansa piiriin yhä uusia kansantalouden aloja. Toimivat osuuskunnat ja niiden keskukset ottavat suorittaakseen uusia tehtäviä ja niiden toiminta tulee yhä monipuolisemmaksi.

Osuustoimintaliikkeen taloudellisen voiman kasvaessa se pyrkii entistä innokkaammin suorittamaan jäsenilleen palveluksia myös muilla aloilla, varsinkin sivistyksen, terveydenhoidon, tieteen ja taiteen piirissä.

Minne silmäämmekin, kaikkialla huumaavan kasvillisuuden runsaus! Vaikka siellä täällä jokin kasvi kuivettuukin ja vaipuu uupuneena maahan, tiedämme kuitenkin, että hetken kuluttua uusi voimakkaampi vesa nousee sen paikalle. Ja vaikka kehityksessä olisikin tapahtunut pysähdys ja kasvillisuus vaipunut raukeaan odotustilaan, olemme silloinkin varmat siitä, että sisäiset voimat ovat toimessa ja että levon aikaa seuraa usein sitä ripeämpi edistys.

Tämä mahtava liike, joka vastarinnatta kuin luonnonvoima leviää kaikkiin maihin ja valtaa väestön kaikki kerrokset, on johdettavissa mitä pienimmästä, näkymättömimmästä idusta, mikä muistuttaa mieleen raamatun vertauksen sinapinsiemenestä: »Kun se kylvetään

maahan, se on pienin kaikista siemenistä maan päällä. Mutta kun se on kasvanut, se on suurin vihanneskasveista ja tulee puuksi, niin että taivaan linnut tulevat ja tekevät pesänsä sen oksille».

Osuustoimintaliikkeen ensi alkuna ovat muutamat pienet osuuskaupat ja tunnetummat mylly- ja leipomo-osuuskunnat Englannissa ja Skotlannissa kahdeksannentoista vuosisadan lopussa ja yhdeksännentoista alussa. Nykyisen klassillisen osuustoimintaliikkeen synty on meidän tapana johtaa vuonna 1844 Englannissa perustetusta Rochdalen kunnon tienraivaajain osuuskunnasta. Kuinka asianlaita lieneekin, joka tapauksessa on syytä otaksua, että osuustoimintaliikkeen kehto on maassa, mistä myös nykyinen kapitalismi on lähtöisin, nimittäin Suurbritanniassa.

Tästä saarivaltakunnasta osuustoiminnan siemen on levinnyt kaikkiin maihin ja versonut niissä monina muunnoksina. Sillä yhtä hämmästyttävä kuin osuuskuntain mahtava leviäminen, on niiden mukautumiskyky niiden maiden talouselämään, joihin osuustoiminnan siemen on juurtunut. Tämä erinomainen mukautumiskyky on osuuskuntain leviämisen pääedellytys. Alkuperäinen yhtenäisyys on paisunut tuskin hallittavaksi moninaisuudeksi.

Rikkaruohojakin on kyllä kylvetty nisun sekaan. Monet yhtymät, jotka esiytyvät osuuskuntina, ovat valepukuisia pääomayhtiöitä. Toiselta puolen osuuskuntain mukautumiskyky on niin suuri, että selvimmät ja puhtaimmat osuuskunnat ovat osuuskunnanluonnettaan vahingoittamatta pukeutuneet pääomayhtiöiden muotoon, saadakseen maansa lainsäädännön luomasta oikeusperustasta mahdollisimman paljon hyötyä tai välttääkseen vahinkoja. Sillä osuuskuntain olemus on melkein aina ollut lainsäätäjille kuin seitsemällä sinetillä suljettu kirja ja on heille sellainen useimmiten vielä nytkin.

Jotta osuustoimintaliikkeen oppisi tuntemaan ja hallitsemaan sen runsautta ja monipuolisuutta, täytyy alkaa osuuskunnan käsitteestä. Siten selviää myös osuuskuntain jaoitus. Osuuskunnan käsitteen ja sen lajien tarkka tunteminen on osuustoimintaliikkeen kehittymismahdollisuuksien hyödyllisen tarkastelun edellytyksenä.

Osuuskunnan käsite ja luonne.

Jokaiseen osuuskuntaan kuuluu jäseniä eli tovereita (Genossen), joiksi Saksan osuustoimintalaki niitä nimittää.[1]) Jäseniä on myös lauluseura Ilomielellä, keilaklubi Visapallolla ja tupakoimisklubi Savurenkaalla. Osakeyhtiön sitä vastoin muodostavat osakkaat. Tällaisen pääomayhtiön toiminnan perustana on rahapääoma. Osakkeet siirtyvät kädestä käteen. Osakkeenomistajan vaikutusvalta yhtiössä on irroittamattomasti sidottu osakkeidenomistukseen: se on sitä suurempi, mitä enemmän hänellä on osakkeita. Osakkaan henkilöllisyys on sivu-

[1]) Niinkuin kirjoittaja itsekin myöhemmin huomauttaa, pitää hän silmällä pääasiassa Saksan oloja.

asia. Pääomayhtiöistä eroten osuuskunnat ovat henkilöyhdistyksiä, niinkuin Ilomieli, Visapallo ja Savurengas.

Visapallo ja Savurengas eivät kuitenkaan ole osuuskuntia. Niiden jäsenet kokoutuvat huvittelemaan. Ilomielen jäsenillä on jo korkeampi päämäärä, niinkuin monilla muillakin yhdistyksillä, jotka ovat taiteellisten, tieteellisten ja sivistyksellisten pyrkimysten keskuksina. Osuuskuntain tarkoitusperä on sitä vastoin taloudellinen. Ne ovat maansa talouselämän ja lopulta maailmantaloudenkin osa. Ne ovat taloudellisia järjestöjä niinkuin pääomayhtiötkin. Osuuskunnat ovat talouden alalla toimivia henkilöyhdistyksiä.

Tämä ei kuitenkaan täydellisesti selvitä osuuskunnan luonnetta. Yhteinen toiminta talouden alalla edellyttää taloudellista liikettä. Osuuskunnissa tämä taloudellinen liike on suoranaisessa taloudellisessa vuorovaikutuksessa niiden jäsenten kanssa. Se on irroittamattomasti sidottu näiden omaan henkilökohtaiseen taloudelliseen toimintaan. Osuuskuntain ja niiden jäsenten taloudellisen toiminnan *välitön yhteys* on minun mielestäni tärkein seikka osuuskunnan luonnetta määriteltäessä.

Taloudellisen liikkeen toiminta jakautuu hankintaan eli ostoon, paljouden ja laadun muuttamiseen sekä myyntiin eli jakoon. Jäsen voi osuuskuntansa liiketoimintaan nähden olla hankkija, työntekijä tai ostaja. Hän saattaa olla yhtaikaa sekä hankkija että ostaja, vieläpä hankkija ja työntekijä tai hankkija, työntekijä ja ostaja. Mutta joka tapauksessa täytyy edellä mainittu yhteys olla olemassa. Ellei niin ole laita, ei liikettä voi pitää osuustoiminnallisena, vaikka se lainopilliselta muodoltaan sellainen olisikin.

On hyvin tärkeätä, että osuuskunnan määritelmän edellyttämä osuuskunnan ja sen jäsenten taloudellisen toiminnan välitön yhteys rajoittuu osuuskunnan jäseniin, eli päinvastoin että jokaisen, joka haluaa päästä osuuskunnan yhteyteen, täytyy ryhtyä sen jäseneksi. Jos vieraat henkilöt voivat samoin tai likimain samoin oikeuksin kuin varsinainen jäsen päästä osuuskunnan yhteyteen, ei osuuskunnan perusajatus ole enää puhtaana säilynyt, joskin monta kertaa on osoittautunut hyödylliseksi katsella tässä hiukan sormien läpi. Olen itse viimeinen saarnaamaan jäykillä periaatteilla ratsastamista, mutta jokaiseen poikkeukseen nähden täytyy muistaa, että on kysymys juuri poikkeuksesta, josta ei saa tulla sääntöä.

Mutta jos osuuskunnan ja sen jäsenen välinen yhteys on osuuskunnan ratkaiseva tunnusmerkki, niin on mahdollista, että pääomayhtiöt tämän ominaisuuden omaksuen saavat enemmän osuustoiminnallisen kuin kapitalistisen luonteen. Mitä enemmän niillä on osuuskuntain ominaisuuksia, sitä paremmin niitä pidetään näiden veroisina.

Jäsenet ovat osuuskuntaansa nähden hankkijoita, työntekijöitä tai ostajia; hankkijoita, kun he toimittavat sille hyödykkeitä, jotka he ilman osuuskuntaansa myisivät kolmannelle henkilölle, ostajia, kun he saavat siltä hyödykkeet, jotka he muuten ostaisivat muualta,

työntekijöitä ja apulaisia, kun he antavat sen käytettäväksi työvoimansa, jonka muussa tapauksessa yksityinen yrittäjä ostaisi heiltä, käyttäen sitä hyväkseen. Toisin sanoen: he siirtävät omat taloudelliset tehtävänsä yhteisen liikkeen suoritettavaksi.

Teemme yhteenvedon: Osuuskunnat ovat talouden alalla toimivia henkilöyhdistyksiä, joiden jäsenet liittyvät osuuskuntaansa hankkijoina, työntekijöinä tai ostajina, siirtäen omia taloudellisia tehtäviänsä tämän yhteisen liikkeen suoritettavaksi.

Näihin pääominaisuuksiin liittyy sivuominaisuuksia, jotka voidaan välittömästi johtaa edellisistä, mutta jotka selvemmän käsityksen saamiseksi on myös syytä esittää.

Osakeyhtiöitä perustettaessa määrätään osakepääoman suuruus, joka ilmaistaan yhtiöjärjestyksessä. Pääoman lisääminen tai vähentäminen on vain yhtiöjärjestystä muuttaen mahdollinen. Osakepääoma on maksettava yhtiötä perustettaessa.

Osuuskunnat ovat henkilöyhdistyksiä. Niiden toiminta ei nojaudu määrättyyn rahapääomaan. Jäsenten lukumäärä mukautuu osuuskunnan laadun ja leviämisalueen mukaan. Olisi hyvin haitallista, jos se täytyisi edeltä käsin määrätä. Osuuskunnat ovat järjestään sillä kannalla, että mitä enemmän jäseniä, sen parempi. Ei mikään uusi jäsen ole osuuskunnalle tappioksi vaan voitoksi. On kysymyksessä vain poikkeustapaus ja hätätoimenpide, kun osuuskunta tilapäisesti suljetaan ja kieltäydytään ottamasta vastaan uusia jäseniä. Myös osuustoimintalait, jotka järjestävät rekisteröityjen osuuskuntain oikeussuhteet, pitävät silmällä vain jäsenten minimimäärää, Saksan osuustoimintalaki seitsemää. Osuuskunnat ovat siten yhdistyksiä, jotka muodostaa rajoittamaton määrä henkilöitä.

Osuuskunnat eroavat muista henkilöyhdistyksistä siten, että ne harjoittavat liiketoimintaa. Jokaisen taloudenpidon tarkoitusperä on taloudellisten etujen hankkiminen. Omain taloudellisten tehtäväin siirtäminen yhteisen liikkeen suoritettavaksi tapahtuu yksinomaan taloudellisen edun vuoksi, ja käytännössä tehdään todella niin vain siinä määrin kuin yhteinen liike tuottaa taloudellista etua.

Tosin ei ole välttämätöntä, että taloudelliset edut heti tulevat silminnähtäviksi. Puutarhurikin istuttaa puun, joka vasta vuosia kestäneen vaivannäön jälkeen palkitsee työn. Mutta joskus — ei mikään ihannoiminen voi peittää siltä silmiänsä — täytyy taloudellisten etujen tulla näkyviin, muuten osuuskunta lysähtää kokoon. Nostakoot osuuskuntain johtajat, hoitajat ja jäsenet vain päänsä pilviin, jaloillaan heidän kumminkin täytyy pysyä maan kamaralla, jolleivät tahdo mennä kumoon!

Jos otamme tämän uuden seikan huomioon osuuskunnan määritelmässä, niin se kuuluu:

Osuuskunnat ovat yhdistyksiä, jotka rajoittamaton määrä henkilöitä muodostaa, siirtääkseen taloudellisia tehtäviänsä taloudellisen edun saamiseksi yhteisen liikkeen suoritettavaksi.

Kuitenkaan ei tämäkään määritelmä täytä kaikkia oikeutettuja vaatimuksia. Meidän on hiukan lähemmin tarkastettava tätä jäsenmäärältään rajoittamatonta yhdistystä. On aina ollut ja on yhä vieläkin lukuisia uskonnollisia yhdistyksiä, jotka pitävät yhteistä taloutta jossain muodossa aina täydelliseen apostoliseen kommunismiin saakka. Etevät johtajapersoonallisuudet voivat koota henkilöitä ympärilleen ja muodostaa yhdistyksiä, joilla on m. m. yhteinen taloudenpito. Orjuuteen tai maaorjuuteen nojautuvia liikkeitä voidaan myös jossain määrin katsoa yhteistä taloutta pitäviksi ja jäsenmäärältään rajoittamattomiksi yhdistyksiksi, jollei yhdistyksen käsitteeseen jo etukäteen sisälly yksilöllinen vapaus yhteenliittymiseen nähden.

Osuuskuntaan ainakaan ei sovellu minkäänlainen pakko, sillä se edellyttää todella vapaita taloussubjekteja. Uskonnollisissa ja muullaisissa yhtymissä, jotka ryhmittyvät etevän johtajapersoonallisuuden ympärille, on yhteinen taloudenpito vain toisen tarkoitusperän saavuttamisen välikappaleena. Aatteella, joka pitää yhdistyksiä koossa, ei ole taloudellista luonnetta, vaan se kuuluu toisiin käsityspiireihin eikä suvaitse persoonallisuuden vapaata itsemääräämisvaltaa.

Osuuskunnan tapainen henkilöyhdistys edellyttää vapaita taloussubjekteja, jotka vapaaehtoisesti sopien liittyvät yhteen ja taloudellisia etuja tavoitellen ottavat siitä yhtälailla vastatakseen. Ilman tätä yhtäläistä vastuuta taloudellisella henkilöyhdistyksellä ei ole tarpeellista elinvoimaa.

Mutta jos yhtäläinen vastuu on ehtona, niin täytyy osanottajille myöntää myös yhtäläiset oikeudet. Jo psykologisestikin on mahdotonta ajatella, että vapaat henkilöt, jotka liittyvät yhteen taloudellisten etujen hankkimiseksi, aivan yleisesti ottavat niskoilleen samanlaisen vastuun, saamatta silti yhtäläisiä oikeuksia. Yhtäläinen vastuu ja yhtäläiset oikeudet kuuluvat erottamattomasti yhteen.

Nyt meillä on käsillä kaikki ainekset osuuskunnan määritelmää varten: *Osuuskunnat ovat yhdistyksiä, mitkä rajoittamaton määrä henkilöitä vapain sopimuksin ja yhtäläisin vastuuvelvollisuuksin ja oikeuksin muodostaa, siirtääkseen taloudellisia tehtäviänsä taloudellisten etujen hankkimiseksi yhteisen liikkeen suoritettavaksi.*

Sama ajatus, sama järjestelyperiaate ja samat syyt, jotka johtavat osuuskuntain perustamiseen, aiheuttavat edelleen osuuskuntain liittymisen toisen asteen osuustoiminnallisiksi järjestöiksi, joita me parhaimmin nimitämme keskusosuuskunniksi. Nämäkin voivat jälleen yhtyä kansallisiksi tai kansainvälisiksi keskusosuusjärjestöiksi. Siten syntyvät osuuskunnat, joiden jäsenet eivät ole henkilöitä, vaan osuuskuntia. Tällaiset osuuskunnat ovat osuustoimintaliikkeen kehityksessä saaneet sangen suuren merkityksen. Niistä on tullut sen voimakkaimmat kannattajat ja osuustoimintaliittojen ohella, joiden tarkoituksena on osuustoiminta-aatteen vaaliminen, sen johtajat.

Mutta juuri nämä keskusjärjestöt hylkäävät useasti osuuskunnan muodon; niin on esim. Saksan osuuskauppain tukkuliike lainopilliselta

muodoltaan yhtiö rajoitetulla vastuulla. Se seikka, että juuri osuuskunnat muodostavat nämä yhtiöt, takaa niiden osuustoiminnallisen luonteen säilymisen, ja muutenkin niiden yhtiöjärjestyksillä on kaikki osuuskuntain tuntomerkit, vaikkei laki siihen pakotakaan. Osuuskuntain taloudelliset tehtävät siirretään taloudellisten etujen saamiseksi yhteisten keskusosuusliikkeiden suoritettaviksi. Osuuskunnat liittyvät vapaan sopimuksen perusteella näihin yhtiöihin, ne sitoutuvat samanlaiseen vastuuseen ja saavat sen johdosta samanlaiset oikeudet. Yksinpä jäsenmäärän »rajattomuus» otetaan siten huomioon, että joku yhtiöön liittyneistä osuuskunnista ottaa enemmän osuuksia kuin yhtiöjärjestys määrää, voidakseen antaa niistä osan niille osuuskunnille, jotka myöhemmin haluavat liittyä yhtiöön, jottei asiaa tarvitse lykätä seuraavaan pääomankorotukseen saakka. Lisäksi nauttivat yhtiön osakkaiksi ilmoitetut osuuskunnat liikeasioissa samoja oikeuksia kuin osakkaat.

Osuuskuntain suuri merkitys talouselämässä on melkein kaikissa maissa aiheuttanut näiden taloudellisten yhdistysten oikeusaseman järjestämisen lainsäädännön avulla. Osuustoimintalait osoittavat usein, että lainsäätäjät — tuntematta osuuskunnan luonnetta — ovat olleet epäoikeudenmukaisia sen erikoisuuteen nähden. Myös pelko, että osuuskunnat vaikuttavat poliittisesti epäsuotuisasti, käy aika usein ilmi osuustoimintalakeihin sovitetuista ehkäisymääräyksistä. Lainlaatijat olisivat voineet antaa asiain rauhallisesti kulkea kulkuaan. Osuuskunnat pakottaa sisäinen välttämättömyys olemaan poliittisesti puolueettomia, koska ne kerran ovat taloudellisia järjestöjä taloudellisten etujen hankkimiseksi. Politiikka on osuustoimintaliikkeessä myrkkyä. Osuuskunnat, jotka se myrkyttää, kuolevat siihen. Lainsäätäjän pelko on siis aiheeton. Valitettavasti hänen »isällinen huolenpitonsa» on antanut määrätyille osuustoiminnanhaaroille syytä juonitteluun.

Osuustoimintalait luovat erikoisen osuuskuntalajin tai sanokaamme pikemminkin alalajin, johon kuuluvat sellaiset osuuskunnat, jotka alistuvat osuustoimintalain alaisiksi, päästäkseen osallisiksi sen eduista. Ne ovat rekisteröityjä osuuskuntia.

Noudattamalla osuustoimintalakia tai kauppalain osuuskuntia koskevia määräyksiä osuuskunnat saavat juridisen henkilön oikeudet. Sitä varten niiden on täytettävä joukko lain vaatimuksia, joihin tosin myös rekisteröimättömien osuuskuntain on suureksi osaksi alistuttava, mutta joilla itsessään ei ole osuuskunnan luonteen kanssa mitään tekemistä. Saksan osuustoimintalaki määrää esim., että osuuskunnan jäsenen vastuuvelvollisuus on välttämätön, että osuusmaksun suuruus on määrättävä, että osuuskunnalla täytyy olla johtokunta ja hallintoneuvosto, että sen on tehtävä vuositilit, että osuuskunnan jäsenten täytyy kokoutua osuuskunnankokouksiin ja paljon muuta.

Kaikki nämä lain määräykset saavat ilmaisunsa osuuskunnan säännöissä. Useimmat niistä ovat minimimääräyksiä. Niiden lisäksi voi siis

rekisteröity osuuskunta ottaa sääntöihinsä laajempia määräyksiä, jotka rajoittavat jäsenten ja johtavien elinten oikeuksia ja velvollisuuksia. Vaikkakin osuuskuntain enemmistö nykyään onkin osuustoimintalakia noudattaen hankkinut rekisteröidyn osuuskunnan oikeudet, on kuitenkin muistettava, että osuuskunnat ovat tosiasiassa vanhempia kuin kaikki osuustoimintalait ja että ne myös voivat toimia näiden lakien ulkopuolella. Kallisarvoisena sääntönä on kuitenkin pidettävä, että osuuskunnat toimivat sillä pohjalla, jonka kunkin maan lainsäädäntö niille tarjoaa. Jollei voimassa olevan lain perusta niitä tyydytä, täytyy niiden käyttää koko vaikutusvaltansa saadakseen sen uudistetuksi osuuskuntain tarkoitusperien mukaiseksi.

Meidän käsitemäärittelymme kohdistuu osuuskuntiin aivan yleisesti. Noudattaako osuuskunta osuustoimintalain määräyksiä vai ei, on siihen nähden yhdentekevää. Vain ne taloudelliset yhtymät, joilla on määritelmämme mukaiset tuntomerkit, ovat osuuskuntia tai, siinä tapauksessa että osuuskunnat ovat astuneet henkilöjäsenten sijaan, keskusosuuskuntia.

Tosin on myös mahdollista, että muutkin henkilöyhtymät puolestaan liittyvät osuuskunniksi. Vieläpä on ajateltavissa, että pääomayhtiöt muodostavat osuuskuntia; kuitenkaan niillä ei ole taloudellista syytä turvautua tähän pääomalle vieraaseen muotoon. Jos pidämme näihin toisen asteen osuuskuntajärjestöihin nähden kiinni keskusosuuskunnan käsitteestä, täytyy niiden jäsenten olla yksinomaan tai pääasiallisesti osuuskuntia.

Jos osuuskuntia koskevaan määritelmään pitää sisällyttää myös keskusosuuskunnat, tarvitsee se vielä pienen laajennuksen. Silloin se kuuluu:

Osuuskunnat ovat yhdistyksiä, jotka rajoittamaton määrä henkilöitä tai henkilöyhtymiä vapain sopimuksin ja samanlaisin vastuuvelvollisuuksin ja oikeuksin perustavat, siirtääkseen taloudellisia tehtäviänsä taloudellisten etujen saamiseksi yhteisen liikkeen suoritettavaksi.

Osuuskuntain jaoitus.

Eri osuuskuntalajien kehittymismahdollisuudet ovat erilaiset. Sentähden täytyy osuuskuntain päälajeja tarkastella erikseen. Osuuskuntain jaoituksesta lajeihin ja alalajeihin on hyvin paljon kiistelty, eikä kielenkäytössäkään ole siihen nähden yhtenäisyyttä. Erilaatuisia osuuskuntia sanotaan esim. tuotanto-osuuskunniksi yksinomaan senvuoksi, että ne valmistavat tavaroita.

Jos tahdotaan edistää osuustoiminnan tuntemusta ja saada käytäntöön selvät nimitykset, jotka eivät anna aihetta erehdyksiin, täytyy lähteä osuuskuntain moitteettomasta, sen tärkeimmät tuntomerkit huomioonottavasta jaoituksesta.

Osuuskunnat ovat henkilöyhdistyksiä. Jokainen henkilö on kuluttaja, jota Saksassa nykyään sanotaan viimeiseksi kuluttajaksi. Ei voida

kuluttaa, jollei ensin valmisteta tai korjata talteen kulutuksessa häviäviä hyödykkeitä. Joka ei tahdo tehdä työtä, sen ei syömänkään pidä, sanoo raamattu. Kulutuksen edellytyksenä on ansiotoiminta.

Jäsen voi liittyä osuuskuntaansa viimeisenä kuluttajana tai ansiotoimintaa harjoittavana henkilönä ja päinvastoin osuuskunta takaa jäsenelleen taloudellisia etuja hänen ansiotoiminnassaan tai hänen ollessaan viimeisenä kuluttajana. Tämän mukaan muodostuu osuuskuntain kaksi pääryhmää, nim. ansio- ja kulutusosuuskunnat (Erwerbs- und Konsumgenossenschaften). Kun viimeinen kulutus tapahtuu pääasiassa kotitaloudessa, sanotaan Saksassa kulutusosuuskuntia myös talousosuuskunniksi (Wirtschaftsgenossenschaften). Siten osuuskunnat jakautuvat kahteen pääryhmään: ansio- ja talousosuuskuntiin.

Paremman selvyyden saamiseksi näyttää kuitenkin suotavalta tarkastaa jo edeltäkäsin yhtä osuuskuntain pääryhmää. Kotitaloudessa tapahtuu hyödykkeiden kuluttaminen; näitä hyödykkeitä ei tavallisesti saada välittömästi, vaan ainoastaan välillisesti ansiotoiminnan avulla. Nykyinen talous lepää tavaranvaihdon pohjalla. Vaihdonväline on raha. Sen huomattavan aseman vuoksi, mikä rahalla on kansantaloudessa, näyttää oikeutetulta esittää yhtenä pääryhmänä myös ne osuuskunnat, joiden yhteyteen jäsen tulee yksinomaan rahan antajana tai ottajana. Tähän pakottaa myös se seikka, että jäsen voi liittyä näihin osuuskuntiin sekä ansiotansa lisäävänä hankkijana että taloudenpitoansa edistävänä kuluttajana. Siten syntyy kolmas ryhmä, johon kuuluvia osuuskuntia sanotaan raha- eli luotto-osuuskunniksi eli osuuskassoiksi (Kreditgenossenschaften). Tämä osuustoiminnan haara on Europan mannermaalla ensin ja voimakkaimmin kehittynyt ja sentähden se voidaan panna jaoituksemme alkuun. Kaikki osuuskunnat jakautuvat siis luotto-osuuskuntiin eli osuuskassoihin, ansio-osuuskuntiin ja talous- eli kulutusosuuskuntiin.

Luotto-osuuskunnat eli osuuskassat muodostavat yhtenäisen ryhmän, joten laajempi alajaoitus ei ole tarpeen.

Ansio-osuuskuntaan jäsen voi liittyä hyödykkeiden hankkijana, niiden ostajana tai työntekijänä. Jos hän hankkii hyödykkeitä, on hänen tarkoituksenaan lisätä ansiotansa hyödykkeiden edullisemman myynnin avulla; jos hän ostaa niitä, riippuu ansionlisäys edullisemmin tehdystä ostosta; jos osuuskunnan tarkoituksena on pitää jäseniä työssä, niin riippuu ansionlisäys siitä, saadaanko palkka- ja työehdot paremmiksi. Ansio-osuuskunnat jakautuvat siten myynti-, osto- ja työosuuskuntiin.

Jokainen liiketoimi jakautuu ostoon, paljouden ja laadun muuttamiseen ja myyntiin. Myyntiosuuskunnassa tulee vapaan oston tilalle tuotteiden toimittaminen jäsenten puolelta. Jos osuuskunnan toimittama tuotteiden muutos koskee vain niiden paljoutta, ei hankittujen tuotteiden jalostaminen tule kysymykseen, vaan ainoastaan pienempien markkinakelpoisten tavaramäärien yhdistäminen suurem-

miksi. Tämänlaatuisia myyntiosuuskuntia sanotaan useimmiten menekkiosuuskunniksi (Absatzgenossenschaften).

Jos muutos sitävastoin koskee laatua, niin hankituista tuotteista syntyy uusi tuote, jonka osuuskunta sitten myy. Tämänlaisia osuuskuntia sanotaan usein tuotanto-osuuskunniksi (Produktivgenossenschaften); kuitenkin tämä nimitys aiheuttaa helposti erehdyksiä, sillä työosuuskunnatkin ja monasti myös kulutusosuuskunnat tuottavat. On vielä lisättävä, että moni tuotannon alalla toimiva myyntiosuuskunta jalostaa vain osan jäsenten hankkimista tuotteista, myyden jäännöksen suoraan. Myyntiosuuskuntain alajaoitus menekki- ja tuotanto-osuuskuntiin on siten helposti syynä väärinymmärryksiin ja on senvuoksi hyljättävä. Paljon paremman jakoperusteen takaa jalostetun tuotteen huomioon ottaminen, mistä tuonnempana enemmän.

Osto-osuuskunnissa aiheuttaa ansionlisäyksen niiden tuotteiden edullisempi osto, joita jäsenet käyttävät ansiotoiminnassaan. Kuitenkaan ei ole välttämätöntä, että osto kohdistuu vain tuotteisiin. Myös aikaansaannoksia, esim. koneen tehomääriä, voidaan yhteisesti ostaa. Myöskin tässä alajaoitus liittyy sopivimmin yhteisen oston esineeseen.

Ennenkuin kuitenkaan ryhdymme tätä alajaoitusta käsittelemään, on syytä pohtia muuatta pääjaoitusta koskevaa seikkaa. Myynti- ja osto-osuuskuntain jäsenet, joiden tarkoituksena on osuuskuntain avulla edistää elinkeinoaan, ovat tavallisesti itse yritysten omistajia, joiden tuotto määrää heidän ansionsa suuruuden. Nämä yritykset jakautuvat kahteen aivan erilaatuiseen ryhmään: maataloudellisiin ja ammatinharjoittajain yrityksiin. Kun jälkimmäinen tuottaa markkinoita varten, jos ei ole kysymys yksinkertaisista aputöistä, on maatalousyrityksen huolehdittava suuremmassa tai pienemmässä määrässä siihen sidotun kotitalouden tarpeiden tyydyttämisestä. Siten maatalousyritys ja siihen sidottu kotitalous, siis viime sijassa liikkeenharjoittaja itse, saavuttaa paljon suuremman riippumattomuuden ja itsenäisyyden. Se on paljon vähemmän kuin ammatinharjoittajain yritys riippuvainen yleisistä tavaramarkkinoista ja niiden heilahtelevista konjunktuureista.

Tämän riippumattomuuden saavuttavat myös ne osuuskunnat, jotka maatalousyritysten omistajat ovat perustaneet. Jotenkin huomattava itsenäisyys vaikuttaa taas ratkaisevasti kysymyksessä olevan osuuskunnan olemassaoloon ja kehittymismahdollisuuksiin. Siten myynti- ja osto-osuuskunnat ovat jaettavissa ammatinharjoittajain myynti- ja osto-osuuskuntiin sekä maataloudellisiin myynti- ja osto-osuuskuntiin.

Työosuuskunnat pyrkivät edistämään jäsentensä ansiomahdollisuuksia, turvaamalla heille vakinaisen työpaikan sekä paremmat palkka- ja työehdot. Tätä tarkoitusta varten osuuskunta voi harjoittaa tuotanto-toimintaa tai rajoittua suorittamaan yksinkertaisia aputöitä. Tässäkin voi panna merkille osuuskunnan enemmän maatalouteen tai enemmän teollisuuteen viittaavan luonteen.

Niitä työosuuskuntia, jotka pitävät tehtävänään teollisuus- tai käsityöliikkeen harjoittamista ja jotka varsinkin Länsi-Europassa ovat

jotenkin voimakkaasti kehittyneet, on osuustoiminnallisessa kielenkäytössä tapana sanoa ammattilaisten tuotanto-osuuskunniksi. Tämä nimitys johtaa kuitenkin helposti harhaan, ja sitä pitäisi käyttää vain silloin kun sen sekoittaminen toisenlaisiin tuotanto-osuuskuntiin on mahdotonta. Yleensä riittää alajaoitus maataloudellisiin sekä käsityöläisten ja teollisuustyöväen työosuuskuntiin. Pitemmälle menevän jaoituksen pitää tässäkin tapahtua yrityksen kohteen mukaan.

Osuuskuntain kolmannen pääryhmän muodostavat talous- eli kulutusosuuskunnat. Tässä jäsen liittyy osuuskuntaan viimeisenä kuluttajana. Kulutus päättyy, niinkuin olemme sanoneet, tavallisesti kotitaloudessa. Kaikkea, mitä kotitalous tarvitsee, voidaan toimittaa yhteishankinnoin talousosuuskunnan avulla. Tarkempi jaoitus pohjautuu siis tässäkin yrityksen kohteeseen.

Jaoitus ammattilaisten ja maataloudenharjoittajain kulutusosuuskuntiin ei voi yleensä tulla kysymykseen, sillä tällaisen osuuskunnan luonteeseen ei olennaisesti vaikuta, onko teollisuus ja käsityö vaiko maatalous jäseniä lähempänä. Tätä todistaa se, että lukuisat kulutusosuuskunnat, jotka on perustettu kaupunkeihin ja alkuaan saattoivat ottaa jäseniä vain kaupunkilaisväestöstä, ovat ulottaneet toimintansa vähitellen läheiselle maaseudulle ja saaneet myös sieltä jäseniä. Päinvastoin on sattunut, että kulutusosuuskunnat, jotka perustettiin maaseudulle, ovat siirtäneet keskuksensa lähimpään kaupunkiin. Kummassakaan tapauksessa ei osuuskunnan luonne ole millään tavalla muuttunut.

Samoin on laita luotto-osuuskuntain. Niidenkään ei voi sanoa omaavan erikoisesti maatalouteen tai erikoisesti teollisuuteen ja käsityöhön sopeutuvaa luonnetta. Useilla luotto-osuuskunnilla on sekä maatalous- että ammattilaisväestöön kuuluvia jäseniä. Kun siitä huolimatta silloin tällöin puhutaan maataloudellisista kulutus- ja luotto-osuuskunnista sekä käsityöläisten tai työväen kulutusosuuskunnista ja käsityöläisten luotto-osuuskunnista, niin tahdotaan sillä vain ilmaista, mihin väestönosaan osuuskuntain jäsenten enemmistö kuuluu. Osuuskuntain luonteen eroavaisuutta ei siten voida ilmaista.

Osuuskunnat jaamme siten seuraaviin pääryhmiin: *luotto-osuuskuntiin* eli *osuuskassoihin*, *ansio-osuuskuntiin* ja *kulutus-* eli *talousosuuskuntiin*.

Ansio-osuuskunnat jakautuvat edelleen maataloudellisiin ja ammatinharjoittajain ansio-osuuskuntiin ja kumpikin haara jälleen myynti-, osto- ja työosuuskuntiin. Ammatinharjoittajiin on tässä laskettu myös kaupan alalla toimivat henkilöt.

Pitemmälle menevä jaoitus yrityksen kohteen mukaan ei luotto-osuuskuntiin eli osuuskassoihin nähden tule kysymykseen, sillä niiden kohteena on vain yksi esine, raha.

Alajaoitus maataloudellisiin ja ammatinharjoittajain ansio-osuuskuntiin voi olla yhtä monipuolinen kuin yritysten kohteena olevain esineiden lukuisa joukko. Rajoitumme tässä mainitsemaan vain muutamia esimerkkejä.

Maataloudellisia osto-osuuskuntia ovat ensi sijassa varsinaiset

kaikenlaisten maataloudellisten tarvikkeiden osto-osuuskunnat, edelleen laidun-, siitoseläin-, eläin-, höyryaura- ja puimakone-, vesijohto-, mylly-, tiili-, turvepehku- ja voimavaunuosuuskunnat.

Maataloudellisia myyntiosuuskuntia ovat esim. meijeri-, varastohuone- ja viljanmyynti-, polttimo-, tärkkelys- ja sokeritehdas-, hedelmäin- ja vihannestenmyynti-, perunankuivaus-, viininviljelys-, pellavanviljelys-, siitos- ja teuraskarjanmyynti-, siipikarjanhoito- ja munanmyynti-, hunajanmyynti- ja kalastusosuuskunnat.

Ammatinharjoittajain osto-osuuskuntia tapaamme melkein kaikilla teollisuuden ja käsityön aloilla n. s. raaka-aineosuuskuntina tarvittavain raaka-aineiden ja työvälineiden ostoa varten. Monissa ammateissa on perustettu työosuuskuntia (Werkgenossenschaften); niin ovat esim. maalarit perustaneet telineidenvuokrausosuuskuntia, verhoilijat puhdistuslaitoksia ja lasimestarit ikkunanpuhdistuslaitoksia. Toisissa ammateissa harjoitetaan taas yhteistä tuotantoliikettä tavaroiden valmistamiseksi, joita sitten ammatinharjoittajat myyvät puodeissaan; esim. leipurit ja sokerileipurit perustavat jäätelöosuuskuntia ja leipätehtaita, ravintoloitsijat polttimoita j. n. e.

Ammatinharjoittajain myyntiosuuskuntia ovat varasto- ja menekkiosuuskunnat. Sellaisia ovat Saksassa suutarien, puuseppien, teurastajien, savenvalajien ja muutamien muiden ammatinharjoittajain osuuskunnat. Niiden lukumäärä on sangen pieni. Ammatinharjoittajain myyntiosuuskunnat eivät ole sanottavasti levinneet.

Lopuksi on vielä mainittava kauppiaiden osto-osuuskunnat, joita nimitetään tavarainostoyhdistyksiksi (Wareneinkaufsvereine) ja joita on melkein joka kaupanhaarassa.

Maataloudellisia työosuuskuntia sanotaan Saksassa usein asutusosuuskunniksi. Kuitenkaan ei kaikkia asutusosuuskuntia voi pitää työosuuskuntina, vaan ne ovat enimmäkseen rakennus- ja asunto-osuuskuntia. Asutusosuuskuntia, joita voidaan nimittää maataloudellisiksi työosuuskunniksi, ovat sellaisten maatyöläisten osuuskunnat, jotka ovat yhteisesti vuokranneet maatilan, viljelläkseen sitä ja paloitellakseen sen vähitellen omaksi omaisuudekseen. Myös autiomaiden viljeleminen voi olla sellaisten työosuuskuntain tehtävänä. Italiassa maataloudelliset työosuuskunnat ovat voimakkaasti kehittyneet. Useimmat näistä osuuskunnista ovat suurempain maa-alueiden vuokraajia; niiden jäsenet viljelevät niitä yhteisesti ja jakavat sadon keskenään.

Käsityöläisten ja teollisuustyöväen työosuuskunnat ovat verraten lukuisia Englannissa ja Ranskassa. Sellaisia ovat esim. kirjanpainajain, leipurien, räätälien, suutarien, kutojain, puuseppäin, maalarien, läkkiseppäin, pienrautateollisuuden, metallityöläisten y. m. osuuskunnat.

Saksassa on näiden lisäksi yksi korintekijäin, yksi lasinpuhaltajain ja yksi napintekijäin osuuskunta. Joukko tupakkatyöntekijäin osuuskuntia on sulautunut Saksan osuuskauppain tukkuliikkeeseen, niin ettei niitä ole enää itsenäisinä toiminnassa. Uutta ovat Saksassa »Bauhütten»-nimiset rakennustyöläisten osuuskunnat, jotka osaksi

ovat läheisessä yhteydessä jo vanhempain, myös rakennusteollisuuden alalla toimivain työosuuskuntain, kuten läkkiseppäin ja maalarien osuuskuntain, kanssa. Yleensä voi sanoa, että ammattilaisten työosuuskuntia on enimmäkseen sellaisissa teollisuuksissa, joissa pienet ja keskikokoiset liikkeet ovat vallitsevina.

Kulutus- eli talousosuuskunnissa on jaoitus yrityksen kohteen mukaan mutkattomampi. Pääryhmänä ovat osuuskaupat, jotka ovat ottaneet tehtäväkseen välittää jäsenilleen heidän kaikki jokapäiväiset tarve-esineensä, mitkä ne hankkivat joko tukuttain ostaen tai omassa liikkeessä jalostaen tai valmistaen. Myös asuntojen rakentaminen ja välittäminen tai asuinrakennusten rakentaminen jäsenille myytäväksi voi sisältyä niiden toiminta-alaan. Useimmiten tämä tehtävä on kuitenkin siirretty erityisten talousosuuskuntain, nimittäin rakennus- ja asunto-osuuskuntain, suoritettavaksi.

Muuan talousosuuskuntain vanha muoto on kuluttajain osuuskunta, joka harjoittaa yhteiseen laskuun leipurin- tai myllyliikettä, valmistaakseen leipää tai jauhoja. Sen ovat kuitenkin melkein kaikkialla tunkeneet syrjään yleiset kulutusosuuskunnat, jotka ovat ottaneet suorittaakseen senkin tehtävät. Tämä vanha osuuskuntamuoto on Saksassa jossain merkityksessä elpynyt monta kertaa henkiin siten, että sanomalehdenlukijat muodostavat osuuskunnan tilatakseen päivälehdet yhteiseen laskuun. Sitä paitsi on osuustoimintaliikkeessä vielä sangen paljon merkillisyyksiä ja omituisuuksia, joiden selostaminen tässä veisi aivan liian pitkälle.

Talousosuuskuntia ovat luonteeltaan myös keskinäiset vakuutusyhtiöt. Saksassa ne muodostavat lain määräysten mukaan pääomayhtiöiden erikoislajin. Toiset osuustoiminnalliset vakuutusyhtiöt ovat alusta pitäen valinneet osakeyhtiömuodon, niinkuin esim. työväenammattiyhdistysten osuustoiminnallinen vakuutusosakeyhtiö Volksfürsorge (Kansanhuolto) Hampurissa. Puhtaan osuustoiminnallisen muodon omaavat enää vain kustannusten jakoon nojautuvat vakuutuskillat, joita on ammoisista ajoista asti olemassa erityisesti maataloudessa kaikenlaista karjanvakuutusta varten, sekä pienet hautausapurahastot. Ei yhdestäkään tällaisesta vakuutuskillasta ja hautausapurahastosta ole kuitenkaan tullut rekisteröityä osuuskuntaa, vaan ne ovat kaikki säilyttäneet vapaan osuuskunnan muodon, eikä niillä sentähden ole myöskään juridisen henkilön oikeuksia.

Osuuskuntain työnjako ja yhteenliittyminen.

Osuuskuntain jaoituksessa on yhä uudelleen syytä panna painoa niiden luonteenomaiseen tunnusmerkkiin, jäsenen ja osuuskunnan väliseen suhteeseen. Tämä suhde voi olla yksipuolinen tai monipuolinen. Osuuskassaan jäsen voi liittyä sekä lainanantajana ja säästöönpanijana että lainanottajana. Sen lisäksi monet, varsinkin Raiffeisenin järjestelmän mukaan toimivat osuuskassat hankkivat jäsenilleen näiden

tarveaineita ja myyvät heidän tuotteitaan. Osuuskassa on siten samalla osto- ja myyntiosuuskunta ja talousosuuskuntakin, sikäli kuin se välittää tavaroita myös jäsenten kotitaloutta varten.

Pienissä ja yksinkertaisissa olosuhteissa tällä monipuolisuudella saattaa olla omat etunsa. Osuuskunnan kasvaessa työnjako valtaa kuitenkin tavallisesti yhä enemmän alaa, sillä se vaatii taloudellisen toiminnan jokaista haaraa varten oman osuuskunnan. Näin tapahtuu myös osto- ja myyntiosuuskuntiin nähden, sillä vaikka ne toiminimenään käyttäisivätkin osto- ja myyntiosuuskuntaa, ovat ne kuitenkin säännöllisesti vain osto-osuuskuntia.

Ei myöskään osuuskauppain sekä rakennus- ja asunto-osuuskuntain yhteydestä ole ainakaan Saksassa ollut sellaista etua, että se innostaisi jäljittelyyn. Sen sijaan on osuuskauppain ja säästökassain yhdistyminen osoittautunut sangen edulliseksi, niin että melkein kaikki Saksan osuuskaupat ovat ottaneet tehtäväkseen jäsentensä säästöönpanojen vastaanottamisen ja hoidon. Osuuskaupat ovat ryhtyneet myös välittämään esinevakuutuksia, joita varten ne suunnittelevat oman esinevakuutusosakeyhtiön perustamista.

Olisi harhaanjohtavaa muodostaa tilastossa erityisiä ryhmiä samojen osuuskuntain erilaisten tarkoitusperien mukaan. Kussakin tapauksessa täytyy sen seikan ratkaista, mikä on kulloinkin kysymyksessä olevain osuuskuntain päätehtävä. Kaikki Saksan suuremmat osuuskaupat laajentuvat myös tuotanto-osuuskunniksi siten, että ne itse tuottavat kulutustavaroita. Siitä huolimatta on kerrassaan erehdyttävää, jos nyt tahdotaan erottaa kaksi osuuskauppain alalajia, joista toinen ostaa tavaroita tukuttain ja jakaa ne ja toinen sen lisäksi itse valmistaa niitä. Yhtä vähän voidaan erityiseksi ryhmäksi muodostaa ne osuuskaupat, jotka ovat ryhtyneet harjoittamaan säästökassaliikettä, tai ne, jotka välittävät jäsenilleen esinevakuutuksia, tai ne, jotka rakennuttavat asuntoja. Näin on laita myös kaikkien muiden osuuskuntalajien.

Osuustoimintaliike kehittyy osaksi työnjakoa kohden. Mutta vielä paljon suuremmassa määrässä osuuskunnat alkavat liittyä osuustoiminnallisiksi keskusjärjestöiksi, siis osuuskunniksi tai yhtiöiksi, joiden jäseninä ovat osuuskunnat. Viittasimme jo siihen, että juuri tällaisissa yhteenliittymissä jätetään usein käytännöllisistä syistä säilyttämättä osuuskuntain oikeudellinen muoto, mutta että pääomayhtiöt, joiden osakkaat ovat osuuskuntia, kuitenkin ovat pohjaltaan melkein yksinomaan puhtaita osuuskuntia.

Keskusosuuskuntain muodostaminen ja osuuskunnissa tapahtuva työnjako ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Mitä enemmän osuuskunnat erikoistuvat, sitä helpompi on niiden myös keskittyä. Keskusosuuskuntain vaikutuksesta yksityisille osuuskuntalajeille avautuu uusia huomattavia kehittymismahdollisuuksia. Voimain siten yhdistyessä yhteiseksi hyväksi osuustoiminnallinen järjestymisperiaate puhkeaa keskusosuuskunnissa suurimpaan kukoistukseensa.

Luotto-osuuskunnat eli osuuskassat.

Keskisäädyn tehokkaan, osuustoimintaan nojautuvan omanavun ensi muotona ovat Europan mannermaalla olleet luotto-osuuskunnat eli osuuskassat. Maataloudessa alettiin siirtyä laajaperäisestä viljelyksestä voimaperäiseen, käsityössä taas ryhdyttiin käyttämään koneita ja kehittyvän tekniikan muita aikaansaannoksia. Kummassakin tarvittiin entistä enemmän liikepääomaa. Monessa maaseudun piirikunnassa oli sitäpaitsi jo huomattava osa maataloudesta koronkiskurien käsissä. Yleisen rahanpuutteen vallitessa oli luottoa vaivoin ja vain epäsuotuisin ehdoin saatavissa. Myös säästöliike oli erikoisesti maaseudulla vähäistä, sillä käteisraha oli harvinaista, ja useissa maakunnissa vallitsi vielä laajalle ulottuva luontoistalous.

Luotto-osuuskuntain eli osuuskassain perustaminen edisti huomattavasti maatalouden ja käsityön taloudellista kehittymistä. Rahaa tuli runsaammin liikkeeseen, säästämishalu kasvoi ja pian virtasi osuuskassoihin joka puolelta säästöönpanoja, mikä teki ne kykeneviksi antamaan uusia suurempia luottoja, jotka taas edistivät talouden jatkuvaa paranemista ja voimistumista. Siten luotiin vuorostaan uusia ansiomahdollisuuksia, liikkeessä oleva raha lisäytyi, talletukset kasvoivat, luotonsaantimahdollisuudet paranivat ja siten alituisesti keila kaatoi edestään toisen keilan.

Kaupungeissa kunnolliset ja yritteliäät käsityöläiset muuttuivat ajan pitkään teollisuudenharjoittajiksi. Monilla aloilla teollisuusyritykset syrjäyttivät käsityöläisliikkeet. Luotto-osuuskunnat eivät kuitenkaan usein voineet mukautua suurteollisuuden rahantarpeen lisäytymiseen.

On luonnollista, ettei suurteollisuus kehittynyt yksin käsityöläisliikkeistä; ennen kaikkea tämä kehitys tapahtui osakeyhtiöiden muodossa. Sen rinnalle syntyivät suurpankit, jotka yhä ankarammin kilpailivat kaupunkien luotto-osuuskuntain kanssa.

Nyt kävi heti alusta pitäen ilmi eräs luotto-osuuskuntia ainakin Saksassa haittaava puutteellisuus. Ne näet jättivät liiaksi huomioon ottamatta, että ne olivat samalla myös säästöosuuskuntia. Ne eivät ymmärtäneet tehdä säästöönpanijoista osuuskassaliikkeen harrastajia. Säästöönpanija sai vain kassaan tuomansa pääoman koron; kassan voittoon hän ei ollut lainkaan osallinen. Myöskään luotonsaaja ei luotonsaajana päässyt osalliseksi kassan voitosta. Mutta hän oli kumminkin osuuskassan jäsen, kun taas niitä laajoja piirejä, jotka olivat vain säästöönpanijoina, ei jäsenistöön huolittu. Kassan voittoa ei jaettu sen mukaan, kuinka suuri osuus jäsenellä oli kassan liikevaihtoon, vaan se tapahtui yksinomaan osuuksien mukaan, siis samaan tapaan kuin osakeyhtiöt jakavat voittonsa osakepääoman perusteella.

Tämä välinpitämättömyys osuuskunnan ja sen jäsenten suhteen tunnusominaisuudesta on osoittautunut turmiolliseksi kaupunkien luotto-osuuskuntain kehitykselle. Sanoimme jo, että vähitellen muuttui

osa näiden luotto-osuuskuntain perustajista teollisuudenharjoittajiksi. Sentähden tyydyttivät heidän tarpeitaan enemmän suurpankkien harjoittaman rahaliikkeen muodot. He vaikuttivat myös luotto-osuuskunnan muuttamiseksi pankkiosakeyhtiöksi tai suurpankin haarakonttoriksi. Toiselta puolen oli vaikuttamassa suurpankkien harjoittama ankara kilpailu, minkä vastapainona ei ollut osuuskuntien tarjoamaa suoranaista etua säästöönpanijoille ja lainansaajille. Siten ovat Saksassa vähitellen sangen monet vanhat ja toimintakykyiset luotto-osuuskunnat muuttuneet pankkiosakeyhtiöiksi ja tulleet enemmän ja enemmän puhtaasti kapitalistisiksi yrityksiksi.

Maaseudulla kehityksen tulos ei ollut samansuuntainen. Saksassa, ennen kaikkea maaseudulla, vallassa oleva juridinen muoto rajattomine vastuuvelvollisuuksineen jo esti kehitystä kulkemasta suurkapitalistiseen suuntaan. Tosiasiassa on jäsenten rajaton vastuuvelvollisuus vain silloin hyödyllinen, kun on kysymys pienistä yksinkertaisista olosuhteista, joita jokainen jäsen voi ilman muuta tarkata. Edelleen säästöönpanijat olivat pääasiassa perheenjäseniä, palkollisia tai muuten kassanjäsenten lähellä olevia henkilöitä. Lisäksi vaikutti se seikka, että alkuaan nämä maataloudelliset osuuskassat suorittivat monta kertaa myös osto-osuuskuntain tehtäviä, vieläpä harjoittivat usein myyntiosuuskuntainkin toimintaa. Ne pysyivät enemmän perheliikkeen puitteissa, jos tuollaista ilmaisumuotoa voi käyttää, sillä useinkin muodostivat jäsenten enemmistön verraten pienten talonpoikaisperheiden jäsenet.

Osuuskuntain kapitalismiin suuntautuvan kehityksen vastapainona on myös Raiffeisenin järjestelmä, joka edellyttää varsin pieniä osuusmaksuja, kun sen sijaan ylijäämä siirretään kokonaan tai suurimmaksi osaksi vararahastoihin. Sitä ei käytetä ainoastaan liikepääoman lisäämiseen, vaan myös yleishyödyllisiin ja sivistystarkoituksiin, ja siten se tuottaa välillisesti hyötyä kaikille kassan asiakkaille, sekä säästöönpanijoille että luotonsaajille.

Yksityisten maaseudulla sijainneiden osuuskassain pienuus ja heikkous kehoitti vakavasti niitä muodostamaan keskuskassoja. Keskuskassain kehitys on voimakkaasti tukenut osuuskassoja niiden taistellessa suurpankkien kilpailua vastaan ja vaikuttanut huomattavasti siihen, ettei kapitalistisia rappeutumisilmiöitä ole esiytynyt. On luonteenomaista, että Saksassa kahdeksi maataloudelliseksi osuustoimintaliitoksi järjestyneet osuuskassat ovat luoneet voimakkaat ja toimintakykyiset keskuskassalaitokset, kun taas taloudellisesti paljon voimakkaammat ja suuremmat, pääasiassa keskikokoisissa ja suurkaupungeissa sijainneet luotto-osuuskunnat, jotka kuuluivat entiseen Yleiseen liittoon, eivät kyenneet muodostamaan riippumatonta keskuskassaa. Puolittain yksityisellä pohjalla toimivan keskuskassan perustamisyritys haaksirikkoutui. Tämän kassan valtasi puhtaasti suurkapitalistinen Dresdener Bank, joka on Yleiseen liittoon

kuuluvain luotto-osuuskuntain rahaliikettä varten perustanut erityisen osuuskassaosaston.

Jos tarkastamme Saksan nykyistä osuuskassaliikettä, päädymme siihen tulokseen, että se on ylimalkaan päässyt huippukohtaansa. Se on kelvollisesti suorittanut tehtävänsä: tehnyt talonpojan ja keskisäätyläisen taloudellisesti mahdollisimman riippumattomaksi ja hankkinut heille liikepääomaa heidän liikeyritystensä parantamiseksi ja voimistuttamiseksi. Ennen kaikkea se on vapauttanut talonpojan koronkiskurin käsistä ja antaa vielä nykyäänkin kysymyksessä oleville piireille sangen voimakasta taloudellista tukea.

Mutta, niinkuin mainitsin, jo nyt on huomattavissa rappeutumisilmiöitä, kassain muuttuessa puhtaasti kapitalistisiksi pankeiksi. Saksan osuuskassaliikkeellä ei mielestäni enää olekaan suurempia kehittymismahdollisuuksia. Mitä toiselta puolen voitetaan, se ollaan toiselta puolen vaarassa menettää suurkapitalismin hyväksi. Saavutetun aseman säilyttäminen tuottaa paljon vaivaa. Tämä on valitettavaa, mutta on kuitenkin lohduttavaa ajatella, että juuri osuuskassat ovat melkoisesti edistäneet muiden nuorten ja toiveita herättäväin osuuskuntalajien kehittymistä kaupungeissa ja maaseudulla. Vaikka Saksassa luotto-osuuskunnat eli osuuskassat ovatkin yleensä päässeet kehityksensä huippukohtaan, ei näin ole laita muissa maissa, joiden taloudellinen kehitys on nuorempaa ja maatalous vielä monasti laajaperäistä. Siellä näillä osuuskunnilla on vielä suuri ja kiitollinen tehtävä.

Ansio-osuuskunnat.

Luotto-osuuskunnat ovat voimakkaasti edistäneet maatalouden siirtymistä laajaperäisestä viljelyksestä voimaperäiseen ja käsityömäisen tuotannon kehittymistä tehdastuotannoksi, niinkuin edellä on esitetty. Voimaperäinen viljelys panee päähuomion kauppaan. Se työskentelee markkinoita varten ja keskittyy niin tarkoin erilaisten markkinakykyisten tuotteiden tuottamiseen, että liikkeen palveluksessa toimivien ja siltä elatuksensa saavien henkilöiden tarpeiden välitön tyydyttäminen jää yhä enemmän taka-alalle. Mutta mitä enemmän maanviljelijä myy markkinakelpoisia tuotteita, sitä enemmän hän myös ostaa maatalouden tarveaineita ja kaikenlaatuisia kulutushyödykkeitä.

Tämä se takaa osuustoiminnalle jatkuvan, sangen toivehikkaan kehityksen. Jo vanhat osuuskassat ottivat usein suorittaakseen maatalouden tarveaineiden osto-osuuskuntain tehtäviä. Yhä suuremmassa määrässä alkoi kuitenkin tulla käytäntöön työnjako, ja syntyi lukuisia erikoisia osuuskuntia ostoa ja myyntiä varten, joita nimitettiin osto- ja myyntiosuuskunniksi. Niiden päätehtävä on kuitenkin rajoittunut yhteisostoihin, ja myöhemmin on niiden ohella perustettu monia puhtaita osto-osuuskuntia.

Yleisten osto-osuuskuntain rinnalle syntyi sellaisia myös erikoistarkoituksia, etenkin koneiden ostoa varten. Jonkun tehtävän

yhteistä suorittamista tarkoittavat höyryaura- ja puimakoneosuuskunnat, rehu-, siitoseläin-, vesijohto-, voimavaunu- ja myllyosuuskunnat. Tuotteiden yhteistä valmistamista varten on taas perustettu tiilitehdas-, turvepehku-, saha- y. m. osuuskuntia. Nykyään kehittyy Saksassa voimakkaasti sähköosuuskuntain ryhmä. Suuret sähköyhtiöt »sähköistävät maan», sillä ne perustavat maakunnallisia sähkökeskuksia ja tekevät virrankulutussopimuksia yksityisten kyläyhdyskuntien kanssa osuustoiminnan pohjalla. Voidaan sanoa, että maatalouden tarpeisiin nähden ei ole sellaista alaa, jolla osuustoiminnallinen järjestäytyminen ei kykenisi tuottamaan mukana oleville taloudellisia etuja. Ja nämä edut suurenevat, mitä suuremmissa määrin osuuskuntain yksityiset alalajit voivat liittyä keskusosuuskunniksi.

Maataloustuotteiden yhteismyyntiä varten muodostui ensinnä sellaisissa maatalousmaissa, joiden oli myynnissään turvauduttava maailmanmarkkinoihin, esikuvana pidettäviä järjestöjä. Taloudellinen välttämättömyys aiheutti niissä myös osuustoimintaliikkeen laajan erikoistumisen. Kun esim. Saksassa yleisten osto- ja myyntiosuuskuntain harjoittamasta viljanmyynnistä ei ole ollut mainittavaa tulosta, ovat jyvästöosuuskunnat, jotka erikoistuivat viljanmyynnin alalle, voineet monista vaikeuksista huolimatta kehittyä ja säilyä. Vientiä harjoittavissa maatalousmaissa tällaista erikoistumista tapahtui alusta alkaen ja siitä oli heti hyvät tulokset.

Maataloudellisiin myyntiosuuskuntiin luetaan hedelmäin ja vihannesten, munien, hunajan ja kalojen myyntiosuuskunnat. Kaikki nämä osuuskunnat edellyttävät yksinomaan paljouden muuttamista, niissä kun pienet määrät yhdistetään suuremmiksi markkinakelpoisiksi tavaramääriksi. Paljon suuremman merkityksen ovat saaneet ne myyntiosuuskunnat, jotka muuttavat maataloustuotteiden laatua. Niiden etunenässä ovat meijeri- ja viininviljelysosuuskunnat. Myös polttimoja perunankuivausosuuskunnat ovat monissa piirikunnissa saaneet huomattavan merkityksen. Useat hedelmäin ja vihannesten myyntiosuuskunnatkaan eivät rajoitu pelkkään myyntiin, vaan muuttavat tuotteet säilykkeiksi. Sokerijuurikkaiden myynti sokeritehtaiden avulla vaatii huomattavan suuria pääomia ja sitä onkin harjoitettu enimmäkseen kapitalististen osakeyhtiöiden muodossa, joista vain harvat ovat luonteeltaankin osuuskuntia, siis sokerijuurikkaita viljeleväin maanviljelijäin yhteisomaisuutta.

Erikoistuneet myyntiosuuskunnat liittyvät keskusosuuskunniksi nykyään enimmäkseen vain muutamissa maatalousmaissa. Nämä voin-, munien-, rasvan- ja lihanvientiä varten perustetut keskusosuuskunnat ovat saaneet maansa maatalouden riippumattomaksi välikaupasta ja hankkineet itselleen varmat ja kannattavat markkinat. Erikoistuneiden myyntiosuuskuntain liittyminen keskusosuuskunniksi on usein vielä ensi alussaan. Tällä alalla on olemassa suuret ja monipuoliset kehittymismahdollisuudet, jotka ovat sitä loistavammat, mitä paremmin

saadaan keskusosuuskunnat taas puolestaan tukemaan yhteisiä osuustoiminnallisia yrityksiä. Samoin on laita erikoistuneiden osto-osuuskuntain yhteenliittymiseen nähden.

Edelleen ei liene mahdotonta ajatella, että maataloudellisilla osto- ja myyntiosuuskunnilla on kullakin tarkoitusperänsä mukaan omat apulantatehtaansa, kalilouhoksensa, konepajansa ja taas näitä varten omat hiili- ja vuorikaivoksensa, sulattonsa ja valimonsa! Sikäli kuin on kysymys kaivostuotteista, joita ei kaikissa maissa tavata, tai luonnontuotteista, joista muutamat maat ovat erikoisen rikkaat, voivat keskusosuuskunnat liittyä kansainvälisiksi yhtymiksi.

Ammatinharjoittajain ansio-osuuskunnat ovat pääasiassa osto- ja raaka-aineosuuskuntia, joiden tarkoituksena on ostaa jäsenten tarvitsemat raaka-aineet ja työvälineet. Näidenkin osuuskuntain me näemme kehittyvän edelleen siten, että ne muodostavat keskusosto-osuuskuntia. Työosuuskunnat koneiden yhteiskäyttöä varten ovat harvinaisia eivätkä näytä täyttävän niihin pantuja toiveita. Samoin on laita kulutuskelpoisten tuotteiden yhteismyyntiä varten perustettujen varasto-osuuskuntain. Myös maalarien telineidenvuokrauslaitoksia, verhoilijain puhdistuslaitoksia ja lasimestarien ikkunanpuhdistuslaitoksia on ollut toiminnassa vain silloin tällöin. Suurempi merkitys on ollut teurastajain perustamilla vuotain, talin y. m. myyntiosuuskunnilla, jotka useasti on liitetty teurastamojen yhteyteen.

Yleensä voidaan sanoa, että niissä ammateissa, jotka vielä nykyään kukoistavat ja joille suurliikkeiden kilpailu tuottaa vain vähän haittaa, ollaan enimmän taipuvaisia perustamaan osuuskuntia sivu- ja jätetuotteiden yhteistä ostoa ja myyntiä varten.

Viime aikoina ovat Saksan pikkukauppiaiden ostoyhdistykset osoittaneet kehittyvänsä verraten voimakkaasti. Tähän on kulutusosuuskuntain esikuva olennaisesti vaikuttanut. Pikkukauppiaidenkin osto-osuuskunnat ovat liittyneet keskusosuuskunnaksi, joka välittää niiden ostot suoraan tehtaasta. Omaa tuotantoa ne eivät tähän saakka ole ruvenneet harjoittamaan.

Ammatinharjoittajain ansio-osuuskunnista on epäilemättä ollut niiden jäsenille paljon taloudellista apua. Kuitenkin on todennäköistä, ettei niillä ole lähimainkaan sitä merkitystä kysymyksessä oleville ammateille, mikä maataloudellisilla ansio-osuuskunnilla on maataloudelle. Pääesteenä näyttää olevan se, että ne ammatinharjoittajat, joiden olisi liityttävä osuuskunnaksi, ovat keskenään kovia kilpailijoita, mitä ei maanviljelijöistä voi sanoa. Lisäksi vaikuttavat yksityisten pääomanpuute ja pääoman hankinnan vaikeus. Kun maaseudulla saatiin tarvittava luotto luotto-osuuskuntain, Pohjois-Saksassa myös kirkonkassain, avulla, ovat kaupungeissa toimivat luotto-osuuskunnat olleet kovin pidättyviä. Vasta tämän vuosisadan alussa syntyi Saksan ammatinharjoittajain keskuudessa oma luotto-osuuskuntaliike, jonka tarkoituksena oli toimia eritoten Preussin keskusosuuskassan myöntämin varoin. Hartaat toiveet, jotka tähän

valtionapuun pantiin, eivät ole täyttyneet. Kuitenkin voidaan sanoa, että käsityöläis-osuuskassain keskuskassan avulla on ammatinharjoittajain ansio-osuuskuntain luotonsaanti helpottunut.

Maataloudellisilla työosuuskunnilla ei Saksassa nykyään ole mitään merkitystä. Ensimmäinen koe, mikä tehtiin Oppenheimerin asutusosuuskuntateorian perusteella, epäonnistui. (On arveluttavaa mestaroida käytäntöä edeltäpäin omaksuttujen teoriain mukaan; päinvastoin on vain siitä hyvät tulokset, että teoria tarkoin seuraa käytäntöä). Nykyään kokeillaan Saksassa jälleen työosuuskunnilla n. s. asutusosuuskuntain muodossa ja tietämäni mukaan on tarkoituksena saada niiden jäsenistä aikaa myöten oman maatalousyrityksen omistajia.

Tähänastisten kokemusten mukaan on järkiperäisesti harjoitetun ja kukoistavan maatalouden edellytyksenä itsenäinen, riippumaton talonpoikaissääty. Suurmaaomaisuutta viljelevä osuustoiminnallinen yhteisyritys ei näköään koskaan pysty aikaansaamaan sitä, mihin osuustoiminnallisesti järjestynyt talonpoikaissääty nykyään kykenee. Voimaperäisesti viljellyissä maissa ei maataloudellisille työosuuskunnille voi ennustaa minkäänlaista tulevaisuutta. Laajaperäisesti viljellyissä maissa on asianlaita hieman toisin; niissä ne voivat suorittaa arvokkaan edelläkävijäntyön. Mutta lopputuloksena on talonpojan yksityisomistus.

Teollisuustyöväen työosuuskunnat ovat, kuten jo mainittiin, kehittyneet ennen kaikkea Englannissa ja Ranskassa. Mutta tunnettu englantilainen kirjailijatar *Beatrice Potter* (Webb) on Englannissa saatujen kokemusten perusteella tuominnut nämä työosuuskunnat hautaan. Etupäässä pääoman, menekin, kurin ja kunnollisen johdon puutteeseen on sortunut paljon yli 90 % näistä osuuskunnista. Tämän lisäksi ne harvat työosuuskunnat, jotka kunnollisesti johdettuina menestyivät, hylkäsivät pian osuuskuntamuodon, sulkivat jäsenistönsä ja muuttuivat pääomayhtiöiksi.

Kuitenkin on kieltämätön tosiasia, että nykyäänkin toimii Englannissa verraten suuri joukko ja monissa muissa maissa ainakin vähäinen määrä tällaisia työosuuskuntia täysin vankkoina ja kukoistavina. Tosin niissä on usein tapahtunut sisäinen muutos. Ne eivät tuota enää yleisiä markkinoita varten, vaan ovat osuuskaupoista saaneet varman menekkipiirin. Monasti osuuskaupatkin ovat ruvenneet näiden työosuuskuntain jäseniksi, saaden niiden vuosikokouksissa ratkaisevan vallan. Siten ne neljä virhettä, joihin teollisuustyöväen työosuuskunnat haaksirikkoutuivat, on suurimmaksi osaksi saatu korjatuksi. Mutta jo se seikka, että teollisuustyöväen työosuuskuntain täytyy monasti turvautua toisenlaatuiseen osuuskuntaan pysyäkseen pystyssä, osoittaa niiden epäitsenäisyyttä ja vähäisiä tulevaisuudenmahdollisuuksia.

Loppupäätelmänä voi sanoa, että ansio-osuuskuntain eri alalajeista puhuttaessa on suurimmat kehittymismahdollisuudet ensi sijassa ja melkein yksinomaan maataloudellisilla ansio-osuuskun-

nilla. Ammatinharjoittajain ansio-osuuskunnat antavat kieltämättä jäsenilleen huomattavaa apua. Niiden edelleenkehittyminen on myös mahdollinen, mutta suurista tulevaisuudentoiveista ei kuitenkaan kannata puhua. Kaikista ansio-osuuskunnista ovat kehittymismahdollisuuksiin nähden huonoimmassa asemassa teollisuustyöväen työosuuskunnat. Enimmäkseen ne voivat pysyä pystyssä vain toimiessaan erityisen suotuisissa olosuhteissa tai siten, että ne turvautuvat toiseen osuuskuntalajiin. Sama vähäpätöinen asema, mikä niillä nyt on, tulee niillä vastaisuudessakin säilymään. Maataloudelliset työosuuskunnat eivät tähänastisten kokemusten mukaan tule kysymykseen voimaperäisessä tuotannossa. Ne voivat kuitenkin olla johdattajina maataloudelliseen yksityisomistukseen, joka sitten liittyy sille sopiviin maataloudellisiin ansio-osuuskuntiin. Kun kehitys kaikissa sivistysmaissa kulkee ilmeisesti laajaperäisestä viljelyksestä voimaperäiseen, on todennäköistä, että jo olemassa olevat, laajaperäiseen maataloustuotantoon nojautuvat maataloudelliset työosuuskunnat ovat itsenäisten maanomistajain edeltäjiä.

Kulutus- eli talousosuuskunnat.

Viimeisten kuluttajain osuustoiminnallinen yhteenliittyminen voi luonnollisesti ulottua kaikille viimeisen kulutuksen aloille. Käytännössä on kuitenkin vain kaksi kulutusosuuskuntain pääryhmää kehittynyt voimakkaasti, nimittäin osuuskaupat sekä rakennus- ja asuntoosuuskunnat.

Osuuskaupat ovat jäsenmäärältään osuustoimintaliikkeen voimakkain haara melkein kaikissa maissa. Tämä ei ole ihmeellistä, kun ottaa huomioon, että ansio-osuuskunnat ja käytännössä luotto-osuuskunnatkin nojautuvat pienempiin väestöpiireihin, kun taas jokainen kotitalous esiytyy viimeisenä kuluttajana. Osuuskaupat ovat yleisiä. Ne ovat ottaneet tehtäväkseen tarjota jäsentensä käytettäväksi kaikkea, mitä kotitaloudessa tarvitaan. Ne alkavat ostamalla tavaroita tukuttain ja myymällä ne jäsenilleen vähittäin. Ne ryhtyvät myös itse valmistamaan tavaroita niin pian kuin ne ovat siihen kyllin voimakkaita. Ne ovat sulattaneet itseensä erään vanhan tuotantoa harjoittavain kulutusosuuskuntain ryhmän, nimittäin vanhat myllytys- ja leipomo-osuuskunnat. Mutta kulutusosuuskunnat eivät ole kohdistaneet huolenpitoansa vain kulutukseen, vaan myös tavarain suojelemiseen. Sentähden on vakuutustoiminta monissa maissa herättänyt niiden vilkkaan harrastuksen.

Jokaiseen suurempaan yksityiseen kulutusosuuskuntaan kätkeytyy osuustoiminnallisen kehityksen siemen. Maanviljelijäin meijeriosuuskunnat esim. eivät kehity edelleen juuri muulla tavoin kuin siten, että ne ottavat uusia jäseniä ja liittyvät itse meijeriliittoon tai meijeriosuuskuntain vientikeskukseen; nämä osuuskunnat aloittavat siis toimintansa niin sanoakseni täysin kehittyneinä. Kulutusosuuskunta

on taas syntyessään pieni kasvi, joka tulee vuosi vuodelta suuremmaksi, työntää oksia, kasvaa ja levenee.

Osuuskaupan ensi tehtävänä on tavallisesti ostaa ja myydä siirtomaantavaroita. Yksinkertaisissa maataloudellisissa oloissa osuuskaupat ovat useimmiten myös pakotetut pitämään kaupan useita muitakin tarveaineita, vaikkakin rajoitetuin valikoimin. Suureksi kehittyvä osuuskauppa perustaa myymälän toisensa perään ja niitä varten keskusvaraston. Sitten sen on päätettävä, onko sen ryhdyttävä harjoittamaan tuotantoa, vai ensin liitettävä välitystoimintansa alaan yhä uusia jokapäiväisiä tarveaineita. Ennen osuuskaupat pitivät yleensä parempana saada ensin tavarainjakelun mahdollisimman hyvälle kannalle ja vasta sitten ryhtyä tavaroita tuottamaan. Saksan nuoremmat osuuskaupat ovat sitä vastoin siirtomaantavaroiden jakelun ohella perustaneet suurleipomoita ja pienempiä tuotantolaitoksia, esim. kivennäisvesitehtaita. Tähän kehitykseen oli entisessä Preussin kuningaskunnassa syynä osuuskauppain asettaminen tavaratalovero n alaisiksi. Mutta se on käytännössäkin osoittautunut edullisemmaksi.

Täysin kehittyneet suuret osuuskaupat, jotka harjoittavat tavaranjakelua sen kaikissa muodoissa ja ovat ulottaneet tavarantuotantonsa kaikille aloille, ovat sangen harvinaisia. Useimmat osuuskaupat ovat vielä kehityksensä keskitaipalella. Saksassa ovat maailmansota ja sen seuraukset keskeyttäneet suurten osuuskauppain kehityksen, eikä voi aavistaa, milloin osuuskauppajärjestöjen laajentuminen taas voi alkaa.

Osuuskaupat ovat Saksassa samalla myös säästöosuuskuntia. Tähän on vaikuttanut osuuskauppain käytäntöönottama käteismaksun periaate. Kokemus on osoittanut, että tämä periaate takaa osuuskaupoille taloudellisen etevämmyyden ja että sillä on jäsenillekin huomattava arvo. Toiselta puolen ovat erityisesti teollisuustyöläiset ansiotyössään taloudellisten konjunktuurien heilahdusten alaisia. Heillä ei ole myöskään mitään erikoista tukea, jos heidän perheessään sattuu onnettomuustapauksia. Sitä välttämättömämpää on, että sellaiseksi tueksi luodaan yksityinen hätäapurahasto, kokoamalla osuuskauppaan säästöönpanoja, jotka ovat milloin tahansa tallettajain käytettävissä. Siten on Saksan osuuskaupoista tullut samalla myös säästöosuuskuntia, ja pankkitekniikan mukaisesti ne ovat järjestäneet jäsentensä säästöönpanojen vastaanoton.

Englannissa osuuskauppain jäsenet saavat niistä taloudellista tukea merkitsemällä useampia osuuksia, jotka voidaan yksitellenkin lunastaa takaisin; Saksan osuustoimintalain mukaan tämä ei käy päinsä. Jos vertaa Saksan ja Englannin osuuskauppaliikkeiden kehitystä toisiinsa ennen maailmansotaa, huomaa, että Englannissa jäsenten liikesaatavat osuuskaupoista olivat erittäin suuret, niin että säästöönpanot jäivät niistä paljon jäljelle, kun taas Saksassa säästöönpanot huomattavasti ylittivät osuusmaksusaatavat. Tämän tähden Saksan suuret

osuuskaupat ovatkin olleet pakotetut järjestämään rahaliikkeensä jäsentensä kanssa paremmin pankkitekniikan periaatteiden mukaisesti, kuin mitä Englannin osuuskaupat ovat tehneet.

Osuuskauppa on, niinkuin jo mainittiin, yleinen. Sen tehtävänä on tarjota jäsentensä käytettäväksi kaikkia kotitaloudessa tarvittavia tavaroita. Kuitenkaan ei aina voida erottaa kotitaloutta tarkkaan ansiotaloudesta. Maalla toimivat osuuskaupat pitävät kieltämättä suuremmassa tai pienemmässä määrässä kaupan maatalouden tarveaineita, samaten kuin Saksan kotiteollisuusalueen osuuskaupat tarjoavat jäsentensä käytettäväksi kotiteollisuuden tarveaineita.

Tavarain hankinnan ohella tulee kysymykseen niiden suojeleminen. Maataloudelliset ansio-osuuskunnat ja osuuskaupat ovatkin alusta pitäen panneet huomiota vakuutusten myöntämiseen jäsentensä esinevahinkoja ja erikoisesti tulenvaaraa vastaan. Tällä alalla yksityiset osuuskaupat voivat kuitenkin työskennellä vain välittäjinä. Tässä on tehtävä, jonka ratkaiseminen on asianomaisten keskusosuuskuntajärjestöjen suoritettava.

Tuskin mitään muuta osuuskuntalajia on keskusosuuskuntiin keskittyminen edistänyt niin paljon kuin osuuskauppoja. Niiden keskusosuuskuntina ovat osuustoiminnalliset tukkukaupat. Osuustoiminnallinen tukkukauppa on osuuskauppain osuuskauppa. Samat tehtävät kuin yksityisellä osuuskaupalla on osuustoiminnallisella tukkukaupallakin, vaikka runsaslukuisampina. Sen on ensinnäkin välitettävä osuuskaupoille kaikkia niiden tarveaineita. Suurtehtävänä on sitten oman osuustoiminnallisen tuotannon järjestäminen. Yksityisellä osuuskaupalla, suurimmallakin, on osuustoiminnalliseen omaantuotantoon nähden rajoitetut mahdollisuudet, sillä nykyajan kapitalistisessa taloudessa on yleensä vain suurliike järkiperäinen, ja sentähden yksityisillä osuuskaupoilla ei ole edellytyksiä suurtuotannon harjoittamiseen useimpain sen välittämäin tuotteiden valmistamista varten.

Sentähden tehdään ero osuuskauppain paikallisen ja kansallisen tuotannon välillä. Niiden rajat eivät ole aivan selvät. Yleensä voidaan kuitenkin sanoa, että yksityiset osuuskaupat voivat tuottaa sellaisia tarveaineita, joita paikkakunnalla yleisesti väestölle valmistetaan, siis leipää ja muita leipomotuotteita, osaksi myös lihatavaroita, alkoholittomia juomia y. m. s.

Leipomotuotteita valmistavaan suurleipomoon voivat suuret osuuskaupat yhdistää myös myllyn. Sitäpaitsi Saksan useat osuuskaupat omistavat myös rouhemyllyjä, voidakseen jäsentensä käytettäväksi tarjota rehutavaroita.

Kaikkia muita kulutustavaroita voivat osuuskauppain tukkuliikkeet valmistaa niin pian kuin niiden vakinainen myynti osuuskaupoille on siksi suuri, että se voi antaa pohjan järkiperäisen tuotannon harjoittamiselle. Osuustukkukaupan omantuotannon lisäämisellä ei näytä olevan rajaa. Pisimmälle kehittyneet ovat Englannin ja Skotlannin

osuustukkukaupat, kun taas Europan mannermaalla toimivat osuuskauppain keskusliikkeet osaksi vasta alkavat harjoittaa tuotantoa. Tämä on kumminkin jo osaksi tunnustusta ansaitsevalla tavalla järjestetty, vaikka mannermaalla siihen nähden ollaankin vielä paljon jäljessä edellä mainituista Suurbritannian osuuskauppajärjestöistä. Englannin osuustukkukauppa onkin tuossa suurliikkeistä niin rikkaassa maassa verrattomasti suurin tukkukauppias, tuontiliike, tehtailija, maanomistaja ja plantashinomistaja, yksi suurimmista pankkiireista ja suuren vakuutuslaitoksen ja kustannusliikkeen harjoittaja. Siitä huolimatta ei tämän kehityksen äärtä voida aavistaa. Siten kaikilla osuustoiminnallisilla tukkuliikkeillä, myös brittiläisillä, on vielä rajattomat kehittymismahdollisuudet.

Koska Saksan osuuskaupat ovat samalla myös säästöosuuskuntia, oli aivan luonnollista, että Saksan osuustukkukaupan tehtäviin kuului osuuskauppain avulla järjestetyn rahaliikkeen keskittäminen omaan pankkiosastoon. Osuuskauppain jäsenten säästöönpanot ovat heidän yksityisiä hätäapurahastojaan ja niiden täytyy aina hädän ja puutteen aikoina olla heidän saatavissaan. Sentähden ei minkään osuuskaupan pidä välinpitämättömästi käyttää liikepääomanaan niitä verraten suuria rahasummia, jotka niiden jäsenet ovat säästöönpanoina niiden haltuun uskoneet. Saksassa tuli säännöksi, että jäsenten säästöönpanoista oli ainakin 50 % talletettava osuustukkukaupan pankkiosastoon, jonka siten oli pankkien tapaan keskitettävä ja järjestettävä osuuskauppain rahaliike. Myös brittiläiset osuustoiminnalliset tukkuliikkeet harjoittavat eri osastona pankkiliikettä suurpankkien tapaan niihin liittyneiden osuuskuntain tarkoitusperien hyväksi.

Ei ole aivan välttämätöntä, että osuuskauppain pankkiliike on suoraan yhdistetty tukkuliikkeiden toimintaan. Voidaan perustaa myös oma osuustoimintapankki, jolla on sama tehtävä. Mitä järjestelmää on pidettävä parempana, se on käytännön eikä periaatteen kysymys.

Osuuskuntain ja niiden jäsenten esinevakuutus on samoin järjestettävissä vain osuuskuntain keskusjärjestön avulla. Käytännössä eivät tätä tehtävää ole kuitenkaan tavallisesti ottaneet suorittaakseen osuustukkukaupat eivätkä keskuskassat, vaan osuuskuntain liitot, joista tuonnempana enemmän. Vakuutustoiminnan harjoittajina tulee olla erityiset vakuutusyhtiöt, mitä kaikkien maiden lainsäädäntö vaatiikin. Saksassa on ollut valittavana kaksi muotoa, nimittäin keskinäinen vakuutusyhtiö ja vakuutusosakeyhtiö, joiden jäseninä ovat yksityiset osuuskunnat ja osuustukkukaupat. Saksan osuuskauppaliike on päättänyt valita edullisempana jälkimmäisen muodon, kun se ryhtyy perustamaan esinevakuutuslaitosta.

Talousosuuskuntain lähinnä voimakkaimman ryhmän muodostavat rakennus- ja asunto-osuuskunnat, joiden tehtävänä on toimittaa jäsenilleen asuntoja. Asuntokysymyksen voi osuuskuntain avulla ratkaista kahdella tavalla. Ensinnäkin siten, että eritoten suurkaupunkeihin rakennetaan monihuoneistoisia asuntorakennuksia, jotka

jäävät osuuskunnan omaisuudeksi, ja tämä vain määrätystä vuokrasta luovuttaa asunnot jäsenilleen. Toisena vaihtoehtona on, että rakennetaan n. s. yhdenperheentaloja, joihin liittyy suurempi tai pienempi puutarha. Kaikkia näitä osuuskuntia sanottiin ennen Saksassa yksinomaan rakennusosuuskunniksi, koska asuntorakennukset rakennettiin osuuskunnan laskuun. Tämä nimitys johtaa kuitenkin helposti harhaan. Jotta osuuskunnan nimessä voitaisiin ilmaista sen molemmat tehtävät, nimittäin asuntojen rakentaminen osuuskunnan laskuun ja niiden luovuttaminen jäsenten käytettäväksi, näyttää oikeammalta nimitys rakennus- ja asunto-osuuskunta.

Suurkaupungeissa, missä maapohja on kallista, on sen järkiperäinen käyttäminen mahdollista vain monikerroksisia taloja rakentaen. Mutta ihanteellisesti ei asuntokysymystä ratkaista kerrostalojen avulla, joiden omistajiksi jäävät osuuskunnat ja joissa jäsenet ovat vuokralaisia. Myöskään puhtaasti taloudelliselta kannalta katsoen tämä tie ei ole hyvä, sillä nykyään näyttää mahdottomalta saada tarvittava pääoma, jotta asuntokysymys voitaisiin ratkaista tällä tavalla. Ei voida kieltää, että kerrostaloilla on monta etua puolellaan. Mutta asuntoa etsivän perheen ihanteena on oma yhdenperheentalo. Tämän toiveen täyttämisestä riippuu rakennusosuuskuntaliikkeen lupaavampi kehitys.

Sodan jälkeen on Saksassa perustettu huomattava joukko asunto- ja rakennusosuuskuntia, joita sanotaan asutusosuuskunniksi. Ne ostavat esikaupungeista suurempia maa-alueita ja rakennuttavat yhdenperheenasuntoja puutarhoineen, jotka ne luovuttavat jäsenilleen yksityisomaisuudeksi. Jäsenen on suoritettava käteismaksu ja maksettava sitten vuosittain jonkun verran enemmän vuokraa kuin muuten olisi tarpeellista, sillä tähän vuokraan sisältyy samalla kuoletusmaksu. 10—20 vuoden kuluttua jäsen tulee sitten asuntorakennuksen itsenäiseksi omistajaksi. Luonnollisesti täytyy ryhtyä varovaisuustoimenpiteisiin, jotta jäsen, josta osuuskunnan avulla on tullut talonsa omistaja, ei käytä tätä omaisuutta väärin, hyötyen siitä lähimmäisensä kustannuksella. Omistusoikeus on senvuoksi rajoitettu. Senkin jälkeen kuin jäsenestä on tullut omistaja, hän pysyy osuuskunnassa, joka valvoo kauppasopimukseen pantujen määräysten noudattamista.

Monilta tahoilta on ilmaistu epäilys, että yksityisomistus sitoo liiaksi turpeeseen ja että se ei senvuoksi sovellu valtion virkamiehille, jotka voidaan erottaa, eikä teollisuustyöväelle, jolla on työpaikka milloin siellä milloin täällä. Kokemus on kumminkin osoittanut, ettei kumpaankaan ryhmään kuuluvia pidä senvuoksi estää pääsemästä oman asunnon omistajiksi. Vahinkoakaan ei siitä voi syntyä, sillä omakoti on aina luovutettavissa takaisin osuuskunnalle, joka on pidättänyt itselleen etuosto-oikeuden. Jos tämä asuntokysymyksen ratkaisutapa kerran saavuttaa huomattavasti enemmän kantavuutta kuin nyt on laita, voidaan yksityisten osuuskuntain kesken panna

käyntiin asuntojen vaihto, niin että jäsen, joka luovuttaa jollakin paikkakunnalla omankodin asunto- ja rakennusosuuskunnalleen, saa toisen paikkakunnan liittolaisosuuskunnalta jälleen oman asunnon.

Kaikissa maissa asunto- ja rakennusosuuskuntain kehitys on ensi alussaan, jos vertaa niiden omaisuuden suuruutta yksityisten vuokra-asuntojen lukumäärään. Mutta toiselta puolen tämä alku on niin lupaava ja toiveita herättävä, että kun aikaa myöten kansan syvät rivit saadaan totutetuiksi osuustoimintaan, niin tälläkin alalla astutaan pitkiä edistysaskeleita.

Saksassa on oikeastaan vain vähän osuuskuntia, jotka ohjelmassaan ovat panneet päämääräkseen asuntojen rakentamisen jäsenilleen. Mutta Suurbritanniassa ovat hyvin monet osuuskaupat saaneet osuuksien muodossa runsaasti varoja, joilla ne auttavat jäseniään pääsemään omankodin omistajiksi. Kun Englannissa keskikokoisten ja suurkaupunkien asunto- ja liikekorttelit ovat paljon selvemmin erotetut toisistaan kuin Saksassa, ei siellä ole suurtakaan vaaraa, että osuuskauppain avulla hankittuja omiakoteja käytetään kapitalistisiin tarkoituksiin. Ne pysyvät todella käyttöomaisuutena, tuottamatta voittoa omistajilleen.

Vaikka Saksan osuuskaupat eivät yleensä pidä tehtävänään rakennuttaa jäsenilleen asuntoja ja asuntotaloja, suhtautuvat ne kuitenkin hyvin myötätuntoisesti asunto- ja rakennusosuuskuntaliikkeeseen. Ne ovat usein tällaisten osuuskuntain jäseninä ja monasti niiden johtoelinten jäsenet kuuluvat samalla asunto- ja rakennusosuuskuntain johtoelimiin. Myös osuuskauppain apulaiset ja työntekijät tuntevat lämmintä myötätuntoa asunto- ja rakennusosuuskuntia kohtaan. Osuuskaupoistakin on suotavaa, että niiden apulaiset ja työläiset ryhtyvät näiden osuuskuntain jäseniksi, varsinkin kun ne itse rajoittuvat liikekeskuksiinsa sijoittamaan asumuksia vain johtaville virkailijoilleen ja liikekeskusten hallinnossa ehdottomasti tarvittavalle henkilökunnalle.

Kilpailevat ja toisiaan täydentävät osuuskunnat.

Kapitalismin tunnusmerkki on kilpailu. Myös osuuskuntain ja osuuskuntalajien kesken voi vallita kilpailusuhde. Tarkastelkaamme ensin kilpailumahdollisuuksia samanlaatuisten osuuskuntain välillä.

Ensinnä on selvitettävä, mitä kansantaloudessa ylipäänsä ymmärretään kilpailulla. Taloussubjektit kilpailevat keskenään ostajina, jos tavarasta on puute, sillä jokainen haluaa ostaa itselleen saatavissa olevan tavaran. Taloussubjektit kilpailevat keskenään myyjinä, jos tavarain tarjonta on suurempi kuin kysyntä. Samanlaatuisten osuuskuntain kesken syntyy siis kilpailu, jos tarvetta ei voida tyydyttää tai tuotettua tuotetta ilman vaikeuksia myydä. Nyt on nykyisessä kapitalistisessa taloudessa asianlaita siten, että tarjonta on ylipäänsä voimakkaampi kuin kysyntä, varsinkin kun on kysymys teollisuustuotteista, jotavastoin maataloustuotteiden kysyntä on yleensä täysin

riittävä. Osuuskuntiin vaikuttaa lisäksi osuuskunnan ja sen jäsenen suhteen tunnusominaisuus. Mitä selväpiirteisempi tämä tunnusominaisuus on, mitä enemmän osuuskuntain toiminta rajoittuu sen jäsenten piiriin, sitä pienemmät kilpailumahdollisuudet ovat.

Kun kapitalistisessa taloudessa ei yleensä vallitse tavaranpuutetta, eivät ne osuuskunnat, jotka ostavat tavaroita jäsenilleen, siis kaikenlaatuiset maataloudelliset ja ammatinharjoittajain osto-osuuskunnat ja osuuskaupat, kilpaile keskenään tavaroita ostaessaan. Mutta ne eivät kilpaile myöskään tavaroita myydessään, koska ne juuri siinä rajoittuvat jäsenistöönsä. Samoin on rakennus- ja asunto-osuuskuntain laita. Maataloudelliset myyntiosuuskunnatkaan eivät juuri koskaan ole toistensa kilpailijoita, sillä markkinoilla on niiden tuotteiden kysyntä tarpeeksi suuri. Samoin on laita vähälukuisten maataloudellisten työosuuskuntain. Vain ammatinharjoittajain myyntiosuuskunnista ja teollisuustyöväen työosuuskunnista, jotka tuottavat markkinoita varten, voi suuremmassa määrin tulla toistensa kilpailijoita. Kuitenkin niiden osallisuus tavarantuotantoon on siksi vähäpätöinen, että ne eivät mainittavassa määrässä vaikuta kilpailuun.

Toisenlaatuinen on se kilpailu, mitä samanlaiset osuuskunnat käyvät hankkiessaan itselleen jäseniä. Jokaisella osuuskunnalla on määrätty valta-alueensa ja voi sattua, että samanlaiset osuuskunnat kokoavat jäseniä samalta alueelta. Sellainen kilpailu tuntuu epäosuustoiminnalliselta ja useimmiten saadaankin aikaan sopimus, jonka mukaan kilpailevat osuuskunnat sulautuvat toisiinsa tai rajoittavat kumpikin valta-aluettansa.

Vakavasta kilpailusta samanlaisten osuuskuntain kesken ei siis voi puhua, olipa kysymys tavarain ostamisesta, niiden myynnistä tai jäsenten hankinnasta.

Toisin on erilaisten osuuskuntain laita. Niinpä sattuu, että osuuskaupat ja maataloudelliset myyntiosuuskunnat pitävät kaupan samanlaisia tavaroita, esim. maito- ja meijerituotteita. Samoin tapahtuu, että osuuskauppain tukkuliikkeet ja teollisuustyöväen työosuuskunnat valmistavat samoja tuotteita, etsien niille menekkiä.

Tässäkin tapauksessa kaikki osuustoimintamiehet pitävät kilpailua epäsuotavana. Sikäli kuin on kysymys maataloudellisista myyntiosuuskunnista ja osuuskaupoista, näyttääkin helpolta saada sopimus aikaan. Vaikeampi on järjestää tuotantoa harjoittavain osuustukkukauppain ja teollisuustyöväen työosuuskuntain välisiä suhteita. Osuustukkukaupat ovat tässäkin suhteessa osoittautuneet taloudellisesti paljon voimakkaammiksi, sillä ensinnäkin ne saavat paljon helpommin hankituksi suurliikettä varten tarvittavan pääoman ja toiseksi niiden tuotanto pohjautuu varmaan menekkiin. Osuuskauppain tukkuliikkeet ovat yleensä periaatteessa sitä mieltä, että ne ovat oikeutetut ja velvollisetkin harjoittamaan tuotantoa siinä määrässä, kuin niiden vakinainen myynti osoittaa järkiperäiseksi ja niillä on käytettävänä tarvittavia varoja. Teollisuustyöväen työosuuskunnista ei niiden ole syytä välittää.

Toiselta puolen on käynyt ilmi, että teollisuustyöväen työosuuskunnat, joille jo yleinenkin kilpailu on kovin raskas, taipuvat helposti luovuttamaan tuotantoyrityksensä osuuskauppain tukkuliikkeiden haltuun. Usein on kylliksi, että osuustukkukauppa päättää ulottaa tuotantonsa määrätylle alalle, kun jo sillä toimivat työosuuskunnat tarjoavat sille liikkeensä. Toiselta puolen on työosuuskuntain, jotka kärsivät yleisestä kilpailusta, tapana kehoittaa osuustukkukauppoja ottamaan niiden liikkeet haltuunsa, vaikkakaan ne eivät vielä lainkaan toimisi kysymyksessä olevalla tuotannonalalla. Huomattava osa Englannin ja Saksan osuustukkukauppain tuotantoyrityksistä on tällaisten työosuuskuntain perustamia. Teollisuustyöväen työosuuskuntain sulautuminen osuustukkukauppoihin puhuu osaltaan tuon osuuskuntalajin kehittymistä vastaan.

Samanlainen ilmiö esiytyy, vaikkakin vähäisenä, yksityisen osuuskaupan ja teollisuustyöväen työosuuskunnan välillä, jos ne ovat toimineet samalla tuotannonalalla. Saksassa esim. eivät kehittyvät osuuskaupat ole milloinkaan pidättyneet perustamasta omaa suurleipomoa sen vuoksi, että leipurien työosuuskunta on toiminut samassa kaupungissa. Kolmessa Saksan kaupungissa toimii vielä nykyäänkin toistensa rinnalla osuuskauppain leipomoita ja leipurien työosuuskuntia. Kehityksen lopputuloksena on todennäköisesti se, että kysymyksessä olevat osuuskaupat ottavat haltuunsa leipurien työosuuskuntain liikkeet.

Osuuskauppain tukkuliikkeiden ja pikkukauppiaiden osto-osuuskuntain ja niiden keskusten välillä ei ole kilpailua, sillä edelliset hankkivat tavaroita vain osuuskaupoille, jälkimmäiset taas pikkukauppiaille ja heidän osuuskunnilleen. Osuuskaupat ryhtyvät kyllä kilpailemaan pikkukauppiaiden ja, sikäli kuin ne harjoittavat tuotantoa, myös samoilla aloilla toimivain ammatinharjoittajain kanssa, mutta se ei merkitse osuuskuntain välistä kilpailua. Sietää kumminkin tulla sanotuksi, että juuri tämän kilpailun vaikutuksesta pikkukauppiaat ja ammatinharjoittajat ovat alkaneet perustaa omia osuuskuntia, jotka tietysti voivat olla vain ansio-osuuskuntia. Tässä tapauksessa yleinen kilpailu on edistänyt osuustoimintaliikettä. Itse osuuskuntain välinen kilpailu on sitävastoin aina vahingollista. Rauha rakentaa ja rauha hajoittaa.

Niinkuin osuuskuntain välinen kilpailu on niille vahingoksi, niin on niille eduksi, että ne molemminpuolisesti täydentävät toisiaan. Osuuskaupat ovat, niinkuin mainittiin, yleisiä. Niiden kehitys käy siihen suuntaan, että ne yhdessä tukkuliikkeidensä kanssa tarjoavat jäsentensä käytettäväksi kaikkea, mitä ruumiin ravintoon ja tarpeisiin kuuluu. Vain yhdessä suhteessa ne eivät saa valtaansa alkutuotantoa.

Englannin osuustukkukaupalla on hiilikaivoksia, konepajoja, teeistutuksia Intiassa, vehnäfarmeja Kanadassa ja Englannissakin huomattava maaomaisuus. Englannin osuuskaupatkin ovat halunneet

hankkia itselleen maaomaisuutta. Kokemus osoittaa kuitenkin, että osuuskauppain harjoittama maataloustuotanto on vain rajoitetussa määrässä mahdollinen. Yritys harjoittaa pelkkää maanviljelystä on vain harvoin tuottanut osuuskaupoille etua.

Maataloustuotanto tulee Europassa aina olemaan pääasiassa osuustoiminnallisesti järjestyneen talonpoikaissäädyn käsissä. Osuuskaupat ja niiden tukkuliikkeet eivät voi koskaan tuottaa maatiloillaan muuta kuin murto-osan jäsentensä maataloustuotteiden tarpeesta, sillä osuustoiminnallisesti järjestyneisiin, vapaihin ja riippumattomiin talonpoikiin verrattuina ne eivät viljele maata kyllin järkiperäisesti. Oma maanomistus voi tulla kysymykseen vain niiden teollisuustuotannon täydennyksenä ja jätetuotteiden menekkialueena.

Suuri osuuskauppa, jolla on leipomo ja mylly, voi näköään edullisesti hoitaa maatilaa. Siten se saattaa harjoittaa sianhoitoa teurastamoaan varten, tuottaa maitoa meijeriinsä, viljellä vihanneksia ja hedelmiä ja käyttää myllyn ja leipomon jätetuotteet karjanrehuna. Mutta kuitenkaan se ei voi koskaan tyydyttää kuin pienen murto-osan tarpeestaan. Samoin on osuustukkukaupan maatalousyritysten laita. Osuuskaupan maatalousyritys on siis vain teollisuustuotannon täydennys.

Maanviljelijät ja maataloudelliset osuuskunnat myyvät kaikissa maissa suurimman osan tuotteistaan yksityiskauppiaille, jotka vuorostaan näillä samoilla tuotteilla tyydyttävät osuuskauppain kysynnän. Täten syntyy kiertotie, joka ei ole eduksi ei osuustoiminnallisesti järjestyneille kuluttajille eikä osuustoiminnallisesti järjestyneille tuottajille. Saksassa ovat jo kauan sekä osuuskauppaliikkeen että maataloudellisen osuustoimintaliikkeen johtajat olleet sitä mieltä, että on kaikin keinoin pyrittävä siihen, että maataloudelliset osuuskunnat myyvät maataloustuotteensa suoraan osuuskaupoille. Vaihdon järjestäjiksi tulevat useissa tapauksissa keskusosuuskunnat ja osuustukkukaupat. Saksassa olisikin tavaranvaihto kaupunkien ja maaseudun osuustoimintaliikkeiden kesken varmasti edistynyt huomattavasti, jollei maailmansota ja sen jälkeinen aika pakkotalouksineen olisi ollut esteenä.

Ei ole välttämätöntä, että kaupunkien ja maaseudun välinen yhteys ilmenee yksipuolisesti vain osuuskauppain tekemissä maataloustuotteiden ostoissa. Muutamissa maissa onkin maataloudellisista osto-osuuskunnista tullut osuuskauppain tukkuliikkeen tuotteiden ostajia. Mitä enemmän osuuskauppaliike maassa leviää, sitä välttämättömämpää sen on ryhtyä myymään maatalouden tarveaineita myymälöissään. Monen maalla toimivan osuuskaupan täytyy ruveta suorittamaan maataloudellisen osto-osuuskunnan tehtäviä. Myös kaupunkien osuuskauppain, joilla on myymälöitä maaseudulla, on pakko myydä maataloudellisia tarveaineita maaseutumyymälöissään. Siten on mahdollista järjestää osuustukkukaupan myynti ja ryhtyä sen pohjalla harjoittamaan omaatuotantoa. Jos nyt samassa maassa sitäpaitsi maataloudelliset osto-osuuskunnat jakavat samoja tuotteita, on ilman

muuta mahdollista hankkia nämä kysymykseen tulevista osuustukkukaupan tehtaista.

Viitattiin jo siihen, että maataloudelliset myyntiosuuskunnat ja osuuskaupat voivat olla keskenään kilpailijoita. Näyttää suotavalta, että ne kilpailemisen sijasta sopivat keskenään, vieläpä täydentävät toisiaan. Esitämme siitä jonkun esimerkin. Muutamat osuuskaupat harjoittavat meijeriliikettä, tehden maanviljelijäin kanssa maidonhankintasopimuksia. Joihinkin kaupunkeihin ovat maataloudelliset myyntiosuuskunnat, nimittäin meijeriosuuskunnat, perustaneet meijereitä myydäkseen kuluttajille maitoa ja meijerituotteita. Jos ne eivät halua kilpailla keskenään eivätkä toimia toistensa rinnalla, vaan tahtovat täydentää toisiaan, on niiden perustettava yhteinen meijeri erityisen osuuskunnan muodossa, jonka jäseninä ovat maanviljelijät tai maataloudelliset osuuskunnat ja osuuskaupat. Maidonhinnan määrääminen ei kohtaa voittamattomia vaikeuksia. Pakkotalouden johdosta maidonhinta on useissa Saksan kaupungeissa yleensä 10 % voinhinnasta. Voinhinnan määrää Saksassa hinnoittelukomissio. Tämä on kuitenkin hätäkeino. Muissa maissa voinhinta muodostuu vapaasti tarjonnan ja kysynnän mukaan. Syntyy määrätty yleinen hinta, esim. Lontoossa noteerattu maailmanmarkkinahinta. Maanviljelijälle hyvitettävä maidonhinta voidaan sopimuksen mukaan määrätä prosentteina tuollaisesta voinhinnasta, joka muodostuu kummankaan osuustoiminnallisen sopimuspuolen siihen vaikuttamatta.

Samalla tavoin osuuskaupat tai niiden tukkuliikkeet ja maataloudelliset myyntiosuuskunnat voivat harjoittaa viljamyllyliikettä. Ajatuksen luonnollisuutta kuvannee sekin, että jo viisitoista vuotta sitten Saksan osuuskauppain keskusliiton ja Saksan maataloudellisten osuuskuntain valtakunnanliiton johtavat henkilöt pitivät kokouksen, neuvotellakseen yhteisten osuustoiminnallisten myllyjen perustamisesta. Kehitys on tosin sittemmin kulkenut toista tietä. Tämän perusteella ei kuitenkaan voida väittää, etteivät maataloudellisten myyntiosuuskuntain ja osuuskauppain yhteiset myllyt merkitse monissa maissa taloudellista ja osuustoiminnallista edistysaskelta.

Myös ammatinharjoittajain myyntiosuuskunnat voidaan ottaa huomioon osuuskauppain ja niiden tukkuliikkeiden hankkijoina. Esim. teurastamo-osuuskunnat, joiden välityksellä itsenäiset teurastajat myyvät vuotia, ihraa ja teurastuksen jätetuotteita, voivat osuustukkukaupan saippua- ja nahkatehtaista saada varman ostajan.

Maataloudelliset työosuuskunnat voivat samoin kuin maataloudelliset myyntiosuuskunnat ilman muuta olla osuuskauppain hankkijoina. Teollisuustyöväen työosuuskunnat ovat ehdottomastikin sellaisia, sillä niiden olemassaolon määrää useimmiten se, saavatko ne osuuskauppaliikkeestä varman ostajan ja muutenkin vaikutusvaltaisen tukijan.

Osuuskuntalajien keskinäistä vuorovaikutusta edistävät edelleen tehokkaasti luotto-osuuskunnat, jos ne antavat maataloudellisia ansio-

osuuskuntia perustettaessa tarvittavan liikepääoman, mikä tapa onkin maataloudellisessa osuustoimintaliikkeessä vallalla. Muuten kyllä täytyy myös maataloudellisen ansio-osuuskunnan, niinkuin ylipäänsä jokaisen osuuskunnan, koettaa päästä luotosta riippumattomaksi ja kyetä toimimaan omin voimin.

Pohtiessamme osuuskuntain välisen vuorovaikutuksen tehostamismahdollisuuksia olemme lähteneet osuustoimintaliikkeen nykyisestä asemasta. Mitä pitemmälle osuustoimintaliike kehittyy, mitä voimakkaammaksi se tulee, sitä suuremmat mahdollisuudet on yhteistyöllä ja sitä enemmän yksityiset osuuskunnat ja ennen kaikkea keskusosuuskunnat täydentävät toisiaan.

Kansallinen ja kansainvälinen osuustoimintaliike.

Osuuskunnat liittyvät toimialansa mukaan keskusosuuskunniksi ja osuustukkukaupoiksi. Tämä yhteenliittyminen pohjautuu osuustoiminta-ajatuksen jatkuvaan kehittämiseen taloudellisella alalla, ja se tarkoittaa taloudellisten etujen hankkimista mahdollisimman suoraan. Keskusosuuskunnat ja osuustoiminnalliset tukkuliikkeet ovat osuuskuntain osuuskuntia.

Osuuskunnilla ja niiden keskusosuuskunnilla on kuitenkin muitakin pyrintöjä. Ne ovat osa maansa talouselämästä. Voidakseen hoitaa taloutta ne tarvitsevat oikeudellisen perustan. Maan lainsäädäntö panee niille velvollisuuksia ja takaa niille oikeuksia. Melkein kaikkialla on osuuskunnille taattu mahdollisuus hankkia itselleen korporatio-oikeudet.

Osuuskunnilla on vastustajia, joita vastaan niiden on pidettävä puoliaan. Ne voivat sitä helpommin käydä taistelua olemassaolonsa puolesta, mitä lukuisampia ja voimakkaampia ne ovat, s. o. mitä suurempi osa kansakunnasta on osuustoiminnallisesti järjestynyt.

Osuuskuntain oikeusaseman parantaminen, liikkeen vahvistaminen, voimistuttaminen ja laajentaminen, keskinäinen avunanto ja yhteinen puolustus vastustajain hyökätessä, kaikki nuo kuuluvat osuuskuntain tehtäviin ja ne on jo osuustoimintaliikkeen alkaessa useimmissa maissa sellaisiksi tunnustettu. Ne ovat myös aiheuttaneet osuuskuntain liittymisen erikoislaatuisiksi järjestöiksi, osuuskuntaliitoiksi.

Osuuskuntaliitot ovat paljon vanhempia kuin keskusosuuskunnat ja osuustoiminnalliset tukkuliikkeet ja ne ovat useimmiten tehokkaasti ottaneet osaa tällaisten osuuskuntain perustamiseen ja kehittämiseen. Useimmissa maissa keskusosuuskunnat ja osuustoiminnalliset tukkuliikkeet ovat osuustoimintaliittojen jäseniä, säilyttäen silti täysin taloudellisen itsenäisyytensä. Muutamissa maissa kumpikin järjestö on sulautunut täydellisesti yhteen. Mutta sielläkin, missä niin ei ole tapahtunut, kumpikin työskentelee mitä läheisimmässä vuorovaikutuksessa. Tämän yhteistyön muodot ovat aivan erilaiset. Jokainen

maa ja jokainen osuustoiminnanhaara kulkee omaa tietään, järjestäen asiansa niinkuin siitä käytännöllisimmältä näyttää. Ei kyllin, että yleissääntöjä ei voida esittää, ne ovat vahingollisiakin. Vaikka kaikkien maiden osuustoimintaliikkeessä tapaa yhtäläisyyttä ja samankaltaisuutta, on jokaisen maan osuustoimintaliikkeellä ja jokaisen maan kullakin osuuskuntalajilla oma erikoisluonteensa, joka on tuloksena kysymyksessä olevan maan yleisistä taloudellisista oloista, lainsäädännön suhtautumisesta osuuskuntiin, kansanluonteesta ja monista muista seikoista. Onneksi onkin mahdotonta valaa koko maailman osuustoimintaliike samaan kaavaan. Voimme luottaa siihen, että osuustoimintahenki ja osuustoiminnallinen hyvä tahto on täysin tietoinen oikeasta tiestä.

Vaikka Saksassa ja muutamissa muissakin maissa pidettiin oikeana sitä ajatusta, että kaikkia osuuskuntalajeja varten on perustettava yleisliitto, ovat yksityiset osuuskuntalajit käytännössä eronneet yhä enemmän toisistaan ja yhtyneet erikoisliitoiksi. Yleisen osuustoimintaliiton aate liittyi läheisesti pyrkimyksiin, joiden tarkoituksena oli sopivan oikeusperustan turvaaminen osuustoimintaliikkeelle. Kun tässä oli onnistuttu, joutuivat taloudelliset edut enemmän ja enemmän etualalle. Yleisliiton sijaan tulivat eri osuuskuntalajien taloudelliset liitot.

Mitä voimakkaammin joku osuustoiminnanhaara on kehittynyt, sitä voimakkaampi on liittojärjestökin. Suuret laajalle ulottuvat osuuskuntaliitot jakautuvat maakuntaliittoihin. Erilaiset käsitykset osuustoiminnan periaatteista ja järjestökysymyksistä ovat siellä täällä vaikuttaneet hajoittavasti, niin että määrätty osuustoiminnanhaara on ryhmittynyt useampaan kuin yhteen liittoon. Melkein kaikkialla on vielä pieniä vähäisten osuuskuntaryhmäin liittoja, jotka toimivat erillään, ottamatta osaa yleiseen osuustoimintaliikkeeseen. Yleensä voidaan kuitenkin sanoa, että kehitys kulkee siihen suuntaan, että muodostetaan suuria osuustoimintaliittoja, jotka edustavat tärkeimpiä osuustoiminnanhaaroja.

Saksassa perustivat omaanapuun nojautuvat Schulze-Delitzschin ansio- ja talousosuuskunnat v. 1864 yleisen liiton. Raiffeisenin alkuunpanema maataloudellinen osuustoimintaliike johti itsenäisen keskusosuustoimintaliiton, nykyisen Saksan Raiffeisen-osuuskuntain pääliiton, perustamiseen v. 1877. Maanviljelijäin enemmistö ei kuitenkaan hyväksynyt Raiffeisenin periaatteita ja Schulze-Delitzschin suostumuksella perustettiin v. 1883 uusi maataloudellisten osuuskuntain liitto, nimittäin Saksan maataloudellisten osuuskuntain valtakunnanliitto. V. 1901 syntyi Saksan ammatinharjoittajain osuuskuntain pääliitto, jonka tarkoituksena oli yhdistää käsityöläiset ja pikkukauppiaat luotto- ja osto-osuuskunniksi ja harjoittaa toimintaansa Preussin keskusosuuskassan tukemana.

Osuuskaupat kuuluivat suurimmaksi osaksi omaanapuun nojautuvain ansio- ja talousosuuskuntain yleiseen liittoon. Osa niistä erosi

yleisestä liitosta v. 1902 ja perusti v. 1903 Saksan osuuskauppain keskusliiton, johon osuuskauppain lisäksi kuului joitakin teollisuustyöväen työosuuskuntia.

Saksan Raiffeisen-osuuskuntain pääliitto ja Saksan maataloudellisten osuuskuntain valtakunnanliitto yhtyivät v. 1905 yhdeksi järjestöksi. V. 1913 tämä yhtymä kuitenkin hajosi.

V. 1920 Saksan osuuskauppain keskusliitto ja omaanapuun nojautuvain ansio- ja talousosuuskuntain yleinen liitto sopivat niin, että yleisen liiton osuuskaupat siirtyivät Saksan osuuskauppain keskusliittoon, kun taas yleiseen liittoon yhdistyi Saksan ammatinharjoittajain osuuskuntain pääliitto, minkä jälkeen sen toiminimenä on Saksan osuuskuntain liitto.

Siten Saksassa on neljä suurta osuustoimintaliittoa. Saksan osuuskuntain liittoon (Deutscher Genossenschaftsverband) kuuluvat nykyään pääasiassa kaikki ne luotto-osuuskunnat, joiden toimipaikka on keskikokoisissa ja suuremmissa kaupungeissa, sekä käsityöläisten ja pikkukauppiaiden ansio-osuuskunnat ja sitäpaitsi vielä joitakin rakennus- ja asunto-osuuskuntain tilintarkastusliittoja. Saksan maataloudellisten osuuskuntain valtakunnanliittoon (Reichsverband der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften) ja Saksan Raiffeisen-osuuskuntain pääliittoon (Generalverband der deutschen Raiffeisen-Genossenschaften) kuuluvat ne luotto-osuuskunnat ja osuuskassat, joiden tarkoituksena on etupäässä maatalouden tarpeiden tyydyttäminen edullisella tavalla, sekä kaikki maataloudelliset ansio-osuuskunnat. Saksan osuuskauppain keskusliiton (Zentralverband deutscher Konsumvereine) jäseninä ovat osuuskaupat. V:sta 1912 lähtien liittoon ei enää oteta teollisuustyöväen työosuuskuntia. Siihen aikaisemmin liittyneiden työosuuskuntain lukumäärä vähenee vuosi vuodelta, niin että keskusliittoa voidaan pitää puhtaana osuuskauppaliittona.

Saksan osuustoimintalaki velvoittaa osuuskunnat tarkastuttamaan tilinsä joka toinen vuosi ja oikeuttaa ne itse määräämään tilintarkastajat. Tätä tarkoitusta varten ne muodostavat tilintarkastusliittoja. Kaikki suuret osuustoimintaliitot jakautuvat tilintarkastusliittoihin. Sitäpaitsi niihin kuuluu keskusosuuskuntia tai osuustoiminnallisia tukkuliikkeitä.

Mutta on vielä useita osuustoiminnallisia tilintarkastusliittoja sellaisten osuuskuntain pikkuryhmiä varten, jotka eivät ole saaneet tai halunneet liittyä keskusliittoihin. Teollisuustyöväen työosuuskunnat näyttävät ryhmittyvän omiksi tilintarkastusliitoiksi mökkiliikkeen (Bauhüttenbewegung) ympärillä. Rakennus- ja asunto-osuuskunnilla on voimakkain edustajansa Saksan osuuskuntain liitossa. Todennäköisesti tämä kokoo niitä enemmän ja enemmän piiriinsä, jolleivät ne pidä parempana oman keskusliiton perustamista.

Nuo neljä suurta osuustoiminnallista keskusliittoa, jotka sulkevat piiriinsä noin 80 % Saksan osuuskunnista, ovat osuustoiminnallisten keskusliikkeiden vapaan valiokunnan välityksellä kosketuksissa kes-

kenään. Tässä vapaassa valiokunnassa käsitellään osuustoimintalakia ja verotusta koskevia kysymyksiä, määritellään kanta yhteistä etua tarkoittaviin kysymyksiin nähden ja sovitaan niiden vaatimasta edustuksesta. Usein vapaa valiokunta on valmistanut osuustoimintalain lisäysehdotuksia, jotka on jätetty Saksan valtiopäiville. Saksan osuustoiminnallisten keskusliittojen yhteistyö on vapaassa valiokunnassa osoittautunut hyvin hedelmälliseksi.

Kansallisista osuustoimintaliitoista on osuustoiminnan kehitys johtanut yli yksityisten maiden rajain osuuskuntain kansainväliseen yhteenliittymään, nykyiseen kansainväliseen osuustoimintaliittoon. Tosin tämä kehitys ei alusta pitäen ole ollut selväpiirteistä. Kansainvälisen osuustoimintaliiton esihistoria v:sta 1869 v:een 1895 kertoo aivan erilaisista ja osaksi arveluttavistakin virtauksista. Englannin osuustoimintaliiton tehokkaiden toimenpiteiden ansiota on, ettei kumminkaan syntynyt mitään sekamuodostumaa, vaan todellinen kansainvälinen osuustoimintaliitto. Mutta vielä oli useita vastuksia voitettavana. Pahinta oli, että osuustoimintaliike oli useimmissa maissa Europan mannermaalla niin vakiutumatonta, ettei sen johdossa ollut vielä suuria ja toimintakykyisiä kansallisia osuustoimintaliittoja. Vasta kansainvälisen osuustoimintaliiton historian toista jaksoa aloitettaessa, s.o. Cremonassa v. 1907 pidetyn kansainvälisen osuustoimintakongressin jälkeen, suurista kansallisista osuustoimintaliitoista on tullut kansainvälisen osuustoimintaliiton ja samalla myös kansainvälisen osuustoimintaliikkeen kannattajia ja edistäjiä.

Ken tuntee kansainvälisen osuustoimintaliiton historian, voi hyvinkin ajatella, että voimakkaan ja toimintakykyisen kansainvälisen osuustoimintaliiton perustamispuuhat ja sitten jo toista vuosikymmentä kestänyt kansainvälinen osuustoimintatyö tuon liiton piirissä eivät ole lähimainkaan kantaneet niin hyvää hedelmää kuin siihen käytetty voimainkulutus vaatisi. Tehtiin se virhe, että yritettiin astua toinen askel, ennenkuin oli selvitty ensimmäisestäkään. Jos kansainvälisen osuustoimintaliiton perustaminen olisi jätetty siksi kunnes useimmissa maissa oli saatu muodostetuksi suuri ja voimakas kansallinen osuustoimintaliitto, olisi usea innokas osuustoimintamies säästynyt katkerilta pettymyksiltä.

Yleisen, kaikki osuustoiminnanhaarat käsittävän kansainvälisen osuustoimintaliiton ohella oli jonkun aikaa toiminnassa myös kansainvälinen maataloudellinen osuustoimintaliitto, johon kuului joitakin Keski-Europan maataloudellisia osuustoimintaliittoja. Sivultapäin katsoen se oli kuitenkin pääasiassa olemassa vain paperilla ja maailmansodan jälkeen se sellaisenakin sammui. Muutamia vuosia on ollut toiminnassa myös kansainvälinen katolinen osuustoimintaliitto, mutta se on kuitenkin merkityksetön.

Kansainvälinen osuustoimintaliitto kuuluu niihin harvoihin kansainvälisiin järjestöihin, joita maailmansota ei kyennyt hävittämään. Koko sodan ajan — neljää ensi kuukautta lukuunottamatta — kan-

sainvälinen osuustoimintalehti saattoi ilmestyä kongressin kolmella kielellä, saksan, englannin ja ranskan kielellä. Lehti toimitettiin Lontoossa, saksalainen painos painettiin Hampurissa ja ranskalainen Sveitsissä. Sodan päätyttyä kansainvälinen osuustoimintaliitto saattoi palauttaa toimintansa sen entiseen laajuuteen, jopa panna sille uusia ja suurempia päämääriä.

Kansainvälisen osuustoimintaliiton tärkeimpiä tehtäviä on edistää osuustoiminnallisten keskusjärjestöjen liittymistä kansainvälisiksi taloudellisiksi yhtymiksi. Tätä tarkoitusta varten on muodostettu kolme valiokuntaa, joista ensimmäinen toimii kansainvälisen osuustukkukaupan, toinen osuustoiminnallisen pankkilaitoksen ja kolmas osuustoiminnallisen vakuutuslaitoksen perustamiseksi. Keski- ja Itä-Europan taloudellisen romahduksen aiheuttamat vaikeat häiriöt maailmantaloudessa ehkäisivät kokonaan kansainvälisen osuustoimintatyön taloudellisella alalla. Jo itsessäänkin jättiläismäiset vaikeudet, jotka tuollaista yhteistoimintaa kohtaavat erikoisesti kansainvälisiä kauppasuhteita järjestettäessä, ovat siten melkein voittamattomat, ja vastaisuudessakin ne ovat vain siinä määrin poistettavissa, kuin rauhallinen tavaranvaihto pääsee miekan sijaan määräämään kansain keskinäiset suhteet.

Missään tapauksessa osuustoimintaväki ei saa antaa rohkeutensa lannistua. Tulevaisuudesta emme mitään tiedä, mutta osuustoimintaliikkeen historian ja sen tähänastisen kehityksen perusteella me voimme kyllä panna päämäärämme niin korkealle kuin toiveemme sallivat. Osuustoimintaliike on totta totisesti rajattomain kehittymismahdollisuuksien maa ja jääköön jokaisen yksityisen tehtäväksi hahmoitella osuustoimintaliikkeen tulevaisuudenkuva sellaiseksi, että se täyttää hänen rohkeimmatkin unelmansa.

Myös näiden rivien kirjoittaja on ajan virran mukana joitakin vuosia sitten heittäytynyt ennustajaksi, luodakseen silmäyksen osuuskauppaliikkeen tulevaisuuteen.[1]) Tuossa pienessä lentolehtisessä, jossa käsitellään osuuskauppaliikkeen menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta, sanotaan:

»Kansainvälinen osuustoimintaliitto suunnittelee parhaillaan kansainvälisen osuustukkukaupan, siis osuustukkukauppain osuustukkukaupan, perustamista. Osuustoiminnasta saamamme kokemukset opettavat, että jokainen osuustoiminnallinen yritys on alkaessaan ollut pieni ja vaatimaton. Myös kansainvälisen osuustukkukaupan täytyy sellaisena toimintansa aloittaa. Mutta ajan pitkään se epäilyksettä voittaa jokaisen kansallisen osuustukkukaupan sekä laajuudessa, voimassa että merkityksessä.

Tarkastakaamme hengessämme kansainvälistä osuustukkukauppaa. Se johtaa mahtavan suuria kauppayrityksiä, joilla on konttoreita, osto-osastoja ja varastoja maailman kaikissa osissa. Se hoitaa

---

[1]) Ein konsumgenossenschaftlicher Blick in die Zukunft. Hamburg 1921. Grosseinkaufs-Gesellschaft Deutscher Consumvereine m. b. H.

suunnattoman suuria tuotantoyrityksiä: lukuisia sopivilla tuotannonaloilla toimivia tehtaita, troopillisilla seuduilla olevia plantasheja troopillisten raaka-aineiden tuottamiseksi, vuorikaivoksia kaikissa maissa maanalaisten aarteiden käyttämiseksi, omia liikenneyrityksiä, jotka yli maiden ja merten pitävät kaikkia osuustoimintajärjestöjä koske tuksissa toistensa kanssa, ja kansainvälistä osuustoimintapankkia, joka on osuustoiminnallisen pääoman sijoituspaikka.

Niinkuin perheet yhteenliittyen muodostavat osuuskunnan ja osuuskunnat taas osuustukkukaupan, niin tulee kansallisista osuustukkukaupoista kansainvälisen osuustukkukaupan luojia ja kannattajia. Osuustoimintaliike on elimellinen taloudellinen kehittymisprosessi, jonka aiheuttaa tuo ikuinen lainmukaisuus, joka tähtisumuista loi aurinkoja, maita ja kuita, joka pienimmistä elimellisistä alkueliöistä antoi kehittyä kasvi- ja eläinkunnan kaikki ihmeet, joka lupasi ihmiselle suurta tulevaisuutta ja joka ilmoittaa itsensä kaikessa luodussa: auringossa ja tähdissä, kasvillisuuden runsaudessa, lintujen liverryksessä ja meidän omassa olemassaolossamme ja talouselämässämme.»

Rochdalen periaatteet.

Lienee pistänyt silmään, ettei tässä kirjoitelmassa ole kosketeltu Rochdalen periaatteita. Mutta niistä ei ole olemassa mitään selvää, osuustoimintaliikkeessä yleisesti hyväksyttyä sanamuotoa. Rochdalen tienraivaajat perustivat osuuskaupan, joka pian alkoi harjoittaa myös tuotantoa. He eivät kuitenkaan ensinnä harjoittaneet tuotantoa järjestettyä kulutusta varten, vaan hankkiakseen jäsenilleen työtilaisuuksia. He yhdistivät osuuskaupan ja työosuuskunnat. Tie osoittautui pian mahdottomaksi kulkea, ja vasta myöhemmin he kehittivät periaatteen tuotannon harjoittamisesta järjestettyä kulutusta varten.

Koska Rochdalen tienraivaajain osuuskunta oli juuri osuuskauppa, sovellutetaan Rochdalen periaatteita usein vain niihin. On siis syytä tutkia, missä määrin ne kelpaavat muiden osuuskuntain toiminnan pohjaksi.

Kansainvälisen osuustoimintaliiton säännöissä mainitaan jäseniksi kelpaavina osuuskuntina ensiksi sellaiset osuuskunnat, jotka noudattavat Rochdalen periaatteita, taaten samalla kaikille jäsenilleen osuuksien lukumäärään katsomatta samanlaisen äänioikeuden ja jakaen heille ylijäämän ostosten mukaan, lukuunottamatta osuuksille laskettavaa rajoitettua korkoa sekä vararahastoihin ja yleishyödyllisiin ja hyväntekeväisyystarkoituksiin jätettäviä rahamääriä; toiseksi kaikki muut henkilöyhtymät, joiden tarkoituksena on keskinäiseen apuun ja omaanapuun nojautuvien yritysten avulla edistää jäsentensä olojen parantumista sekä yhteiskunnallisessa että taloudellisessa suhteessa.

Vaatimus, että jäsenillä pitää olla yhtäläinen äänioikeus, vastaa osuuskunnan luonnetta henkilöyhdistyksenä, jonka jäsenillä on samat

oikeudet. Ylijäämän jako liikevaihdon mukaan vastaa osuuskunnan ja sen jäsenen suhteen tunnusominaisuutta. Siirtäessään taloudellisia tehtäviänsä yhteisen osuusliikkeen suoritettavaksi osuuskunnan jäsenet tavoittelevat taloudellista etua; ilman etua ei tuollaiseen siirtoon ryhdytä. Jäsenen ja osuuskunnan suhteen voimakkuuden ja laajuuden mukaan voidaan mitata osuuskunnan tuottamat taloudelliset edut.

Osuuskauppain on tapana myydä päivänhintaan, minkä hyväksyttävän tavan perusteleminen veisi tässä liian syrjään. Niiden omain kustannusten mukaiset hinnat ovat pienemmät. Mutta jos ne käyttävät myynnissään niitä, ei jää ylijäämää, joka voitaisiin jakaa. Mutta sittenkin jäsen ottaa, siinä määrässä kuin osuuskunnasta on hänelle etua, osaa sen toimintaan ja jättää kotitalouden vaatimat tehtävät yhteisen osuusliikkeen suoritettavaksi, s. o. tyydyttää tavarantarpeensa osuuskunnan välityksellä.

Samoin on laita ansio-osuuskuntain. Osto-osuuskunnat voivat määrätä myyntihinnat, myyntiosuuskunnat ostohinnat ja työosuuskunnat palkat sellaisiksi, ettei jää lainkaan ylijäämää. Jos myyntihinnat määrättäisiin suuremmiksi ja ostohinnat sekä palkat pienemmiksi, syntyisi ylijäämää, joka liikevaihdon tai palkkain mukaan olisi jaettava jäsenille, kun siitä ensin olisi vähennetty osuuksille laskettu kohtuullinen korko, siirrot vararahastoihin sekä yleishyödyllisiin ja hyväntekeväisyystarkoituksiin käytettävät varat. Monet luotto-osuuskunnat, jotka tavoittelevat suurempaa voittoa ja jakavat sen yksinomaan osuuksien mukaan, poikkeavat osuustoiminnan periaatteesta ja toimivat kuin pääomayhtiöt.

Mainitsimme äsken vararahastoihin tehtävät siirrot. On selvää, että jokaisen osuuskunnan pitää koettaa päästä toimimaan vain oman pääoman varassa. Korkoa kasvava lainapääoma on kuin vieras aterioitsija osuustoimintapöydän ääressä. Rahastoille on sentähden annettava mitä tärkein arvo, sillä vain ne edustavat yhteistä osuustoiminnallista pääomaa. Ylijäämän jako jäsenille saa ainoastaan silloin tulla kysymykseen, kun ensin on riittävästi vahvistettu rahastoja.

Saksan osuustoimintalaki sallii useampain osuuksien merkitsemisen. Osuuskaupat tyytyvät yhteen osuuteen. Tämän yhden osuuden hankkiminen on velvollisuus, joka samalla tavoin koskee kaikkia jäseniä. Sentähden minusta on oikein, ettei tälle yhdellekään osuudelle lasketa korkoa, jotta jyrkästi erotettaisiin osuuskunnat pääomayhtiöistä.

Lainsäädäntö, eritoten verolainsäädäntö, voikin helposti pitää osuudelle laskettavaa korkoa, joka maksetaan ylijäämästä, osinkona, jota osakeyhtiöt jakavat, ja sen johdosta rasittaa osuuskuntia monilla veroilla, vaikkei liikkeen osuustoiminnallinen luonne annakaan sellaiseen oikeutta. Elinkeinoverotus kuuluu Saksassa eri valtioiden lainsäädännön tehtäviin. Eräs Saksan valtio vapauttaa osuuskunnat tästä verosta nimenomaan sillä ehdolla, että ne eivät laske osuusmaksuille korkoa.

Palaamme jälleen Rochdalen periaatteiden tarkasteluun. Ne käyvät ilmi jo osuuskunnan luonteesta. Mitä paremmin joku osuuskunta tai osuustoiminnanhaara on koettanut säilyttää osuustoiminnallisen luonteensa puhtaana, sitä suurempi syy sillä on toivoa, että se voitokkaana selviytyy kapitalistisen maailman yleisestä taloudellisesta kilpailusta, ja sitä lupaavammat ovat sen kehittymismahdollisuudet.

Lienee ihmetyttänyt, että olen tässä kirjoitelmassa niin voimakkaasti tehostanut sitä tarkoitusperää, minkä osuuskunnilla olen esittänyt olevan, nimittäin taloudellisten etujen hankkimista. Tämä tarkoitusperä näyttää puhtaasti aineelliselta. Mutta mitä suuremmassa määrin osuuskunta on vähäväkisten ja varattomain yhtymä, sitä helpommin osuuskunnan tuottamat taloudelliset edut saavat toisen ilmaisumuodon. Ne lieventävät nyt hätää, vähentävät kurjuutta, kuivaavat kyyneleitä, kohottavat elintasoa ja edistävät taloudellista itsenäisyyttä ja siveyttä. Mikä onkaan kauniimpaa kuin pyrkiä yhdessä lähimmäistensä, veljiensä ja sisartensa kanssa tätä päämäärää kohti! Taloudellisten etujen yhteinen tavoittelu kiihoittaa osuustoiminnallista yhteistyötä ja suuntaa sen kauas yli lähinnäolevan päämaalin. Osuustoiminta ei merkitse vain itseensä turvautumista, se merkitsee myös lähimmäisenrakkautta ja lähimmäisen auttamista, se on jalointa laupeudentyötä.

Loppusanat.

Kirjoitelmassani olen etupäässä viitannut Saksan osuustoimintaoloihin. Sillä en ole tahtonut väittää, että Saksan osuustoimintaliike kelpaa joka suhteessa esikuvaksi. Saksan osuustoimintaliikkeeseen nojautuminen on käsitettävissä siten, että kirjoittaja on viitannut esimerkkeihin, jotka ovat häntä lähinnä. Kaikkien maiden osuustoimintaliikkeen selostaminen olisi vienyt kauaksi tämän kirjoitelman puitteiden ulkopuolelle.

Jokainen maa on osuustoiminnan alalla suorittanut esikuvaksi kelpaavaa ja jokainen osuustoimintamies voi vieraista maista oppia uutta ja hyvää. Osuustoimintaliikkeen kaunis puoli onkin juuri siinä, että se on kuin yksi ainoa suuri perhe, jonka jäsenet kaikkialla koettavat saada aikaan parasta, mitä voivat. Me osuustoimintamiehet ja -naiset olemme kaikki eteenpäinpyrkiviä, uutta etsiviä ja ken on onnistunut hankkimaan uutta tietoa, osoittamaan edistystä, parantamaan osuuskuntain työtapaa, hän sallii kaikkien osuustoimintaperheen jäsenten mielellään ja iloiten päästä siitä osalliseksi.

Tämän kirjoitelman alkuaiheena oli Pellervo-Seuran sihteerin lähettämä kirje, jossa ilmoitettiin, että professori *Hannes Gebhardin* 60-vuotispäiväksi julkaistaan juhlajulkaisu, ja pyydettiin minuakin sen toimittamisessa avustamaan. Tähän pyyntöön suostuin sitä kernaammin, kun ihailen professori Gebhardia mitä tarmokkaimpana

osuustoimintaliikkeen tienraivaajana. Hän on uranaukaisija, jollaisia on vain harvassa, ja ansaitsee koko osuustoimintaliikkeen lämpimän kiitollisuuden.

Kaksi vuotta sitten minulla oli tilaisuus henkilökohtaisesti tutustua Suomen osuuskuntiin, erityisesti osuuskauppoihin ja niiden keskuksiin. Vielä nytkin ajattelemme, ystäväni jotka minua seurasivat ja minä itse, mielellämme Suomessa viettämiämme kauniita päiviä. Mutta ei ainoastaan Suomen osuustoimintaliike, myös maa ja kansa herättivät ihailumme ja myötätuntomme.

Nuori, luonnonkauneuksista rikas, tulevaisuudeltaan lupaava maa, tarmokas, vanhan kulttuurin läpitunkema kansa ja ihmeteltävällä voimalla eteenpäinpyrkivä osuustoimintaliike on se lahja, jonka suopea kohtalo on tuonut professori Hannes Gebhardin syntymäpäiväpöytään. Siihen liitän suuresti kunnioitetulle juhlijalle mitä sydämellisimmät onnentoivotukseni.

Heinrich Kaufmann.

Saksan osuuskauppain keskusliiton johtaja,
Saksan taloudellisen neuvoston jäsen.

Sanan voima.

Muistelmia.

Siinä monipuolisessa kirjallisessa työssä, jonka *Hannes Gebhard* on eri aloilla suorittanut, oli aikoinaan suuri merkitys hänen aikakauskirja »Valvojassa» julkaisemillaan lukuisilla kirjoituksilla. Ensi kerran tämän kirjailijan nimi esiintyi siellä jo vuonna 1887, jolloin hän esitti eräitä historian alaan kuuluvia kysymyksiä. Seuraavana vuonna hän sitten käsitteli historian opetusta kouluissamme eikä suinkaan unohtanut ehdotusten tekemistä sen parantamiseksi. Sittemmin kirjoittajan ohjelma laajeni, niin että vuonna 1890 hän jo m. m. teki selkoa hihhuleista ja toisessa kirjoituksessa Duodecim-seurasta. Seuraavana vuonna Gebhard kirjoitti m. m. Suomen Naisyhdistyksen julkaisemasta biografisesta albumista ja Suomen Matkailijayhdistyksestä. Mutta samoihin aikoihin hän näkyy alkavan valmistua uudelle työalalle, koskapa hän julkaisi kirjoituksen »Sıveellisyystilasto ja ihmistahdon vapaus». On huomattava, ettei Gebhard tähän saakka ollut puheena olevissa kirjoituksissaan lainkaan kosketellut taloudellisia kysymyksiä, vaikka ne eivät suinkaan vielä siihen aikaan olleet »Valvojan» ohjelmalle vieraita. Vasta vuodesta 1892 alkaen hän monien muiden erilaisten kirjoitusaineiden rinnalla joutui »Valvojan» palstoilla koskettelemaan tälle alalle kuuluvia kysymyksiä, alkaen katsauksesta Suomen Talousseuran toimintaan ja kirjoituksesta, jossa hän käsitteli Pohjois-Suomen kruununmetsiä ja asutustoimintaa. Vuosikymmenen ajan tämä kirjallinen toiminta sitten kohdistui hyvin moniin yhteiskuntaelämän eri aloihin, päättyen, mikäli »Valvojan» palstoista on kysymys, vuonna 1901 julkaistuun kirjoitukseen »Maatalousoppi ja maanviljelyksen kansataloustiede tutkimus- ja opetusaineena».

Mainittujen kirjoitelmien joukossa on vuonna 1894 huomattava, merkillinen kirjoitussarja »Yliopistokysymyksiä», jonka edellisessä

osassa, nimeltä »Maisterioppimme», tekijä osoitti yliopistosivistyksemme yksipuolisuutta ja jonka jälkimmäisessä osassa, nimeltä »Taloustieteen asema yliopistossamme», hän esitti, miten asiaa olisi autettava kansantaloudellisilla opinnoilla.

Tekijän suurenmoiset kirjalliset lahjat, jotka ovat yleisesti tunnettuja, tulivat tässä kirjoituksessa erinomaisen selvästi esille. Alussa hän mielenkiintoisella tavalla huomautti siitä, miten me olemme maisterien (s. o. ylioppilaitten, maisterien, tohtorien, professorien) kansa ja miten tämä onkin kansallemme ominaista; sehän on aina tottunut luottamaan tiedon, aatteen voimaan. Tietäjät sitä ohjasivat muinoin, »isotietäjät», maisterit meidän päivinämme. Ja sitten kuvattiin, millä kaikilla aloilla maisterit toimivat ja miten tämä on vienyt siihen, että on tarrauduttu kiinni vähäpätöisiin muotokysymyksiin. Kansallissivistyksemme on yksipuolisesti muodollinen, vailla realisia tietoja, semmoisia aineksia, joiden oppiminen yksin suoranaisemmin hyödyttäisi isänmaata. Kirjoituksessa osoitettiin sitten, että tähän oli syynä itse yliopistokin, jonka opetustyössä ja tutkinnoissa, niinkuin todistukseksi esitetyistä tilastotiedoista kävi ilmi, filosofia, estetiikka ja vanhat kielet olivat täydellisesti vallalla, uusien kielten pyrkiessä viimeksimainittujen sijalle ja historian opintojen ollessa vähenemään päin. Kosketeltuaan yksityiskohtaisesti — eikä aivan »hellävaroen» — näiden oppiaineiden merkitystä hän tuli siihen tulokseen, että yliopisto-opetus historiallis-kielitieteellisessä osastossa uuvutti nuorisoamme ylenpalttisilla kielioppiluvuilla ja keskiaikais-ulkomaalaisella viisaudella, kasvattaen yksipuolisesti muodollisuus-sankareita, jotka vieraantuivat tosielämästä ja kotimaastaan.

Kirjoituksen jälkimmäinen osa alkoi huomautuksella, että »viime aikojen tärkeihin kulttuurikysymyksiin ei enää niinkuin joku aika sitten haeta vastausta kaunokirjallisuudesta, nykyajan virtauksia eivät siis esteettiset opinnot eivätkä myöskään keskiajan tutkimukset voi suuressa määrässä selvittää. Nykyajan kysymyksistä ovat tärkeimmät taloudelliset, ja sen vuoksi *taloustiede* viime vuosina on suurissa kulttuurimaissa tullut yhä tärkeämmäksi». Esimerkkinä tästä esitettiin numerotietoja, joista ilmeni, miten Saksassa tämän oppiaineen opettajien lukua oli enennetty ja miten Ranskassa oli tieteellisiä palkintoja eri aineista jaettu. Sata vuotta varemmin meidän yliopistomme olisi kestänyt kunnialla vertailun muitten maitten yliopistojen rinnalla, mutta sittemmin se oli joutunut takaperäiselle kannalle

taloustieteen opettajamäärään nähden. Kosketeltuaan 1880-luvulla esillä ollutta kysymystä erikoisen professorinviran perustamisesta tätä ainetta varten historiallis-kielitieteelliseen osastoon kirjoittaja tuli siihen tulokseen, että emme voi pitkän päälle ylläpitää ja kehittää henkistä sivistystämme, ellemme ala suuremmalla huolella katsoa, mistä saamme jokapäiväisen leipämme. Taloudellinen tilamme kaipasi tieteellisiä työvoimia ja taloustieteellistä sivistystä, ja ensi sijassa kansamme on oikeutettu kääntymään yliopistonsa puoleen. Taloustiede jos mikään voi perehdyttää ylioppilasta aikamme virtauksiin sivistysmaissa ja taloustiede jos mikään voi tehdä hänet kelvolliseksi suoranaisesti hyödyttämään isänmaataan. »Eivätköhän vihdoin ne nuoret ylioppilaamme, jotka tätä nykyä alkavat kylläytyä kaiken maailman kielioppeihin, 'keskiaikaisyläsaksalaiseen lyriikkaan', 'Saksan historiaan sachsilaisten, salilaisten ja hohenstaufien aikana', saisi enemmän tyydytystä, jos he koettaisivat perehtyä aikamme taloustieteeseen voidakseen sitä sovittaa Suomen olojen parantamiseen»? hän kysyi. Samalla lausuttiin, että jos yliopiston konsistorissa yhäkin ollaan tylyjä tätä tiedettä kohtaan, jopa osaksi kykenemättömiä käsittämään sen merkitystä, »niin lienee hallituksen syytä ryhtyä taloustieteellisiä tutkimuksia erityisellä huolella edistämään».

Lopuksi kirjoittaja kosketteli kansallisten tutkimusten merkitystä; ei nimittäin ollut harvinaista kuulla semmoista lausetta sen ajan maisterin suusta, että hän ei ryhdy kotimaisiin aineisiin, koska muka ne ovat niin »vähäpätöisiä» (tarfliga!). Tätä käsitystä vastaan kirjoittaja esitti meidän suurimman »maisterimme», *J. V. Snellmanin*, sanoja asiasta.

Samalla Gebhard mainitsi, että sen ajan maisterien suusta oli usein kuultu moitteita ja halveksimisia niitä tiedemiehiä kohtaan, jotka eivät pysyneet yksinomaan tieteessään, vaan vilkkaammin ottivat osaa yhteiskunnalliseen ja valtiolliseen elämään. Tästä kirjoittaja lausui, että »Ajatelkoot semmoiset, mitä Suomen kansa olisi, jos meidän tiedemiehistämme esim. Porthan olisi elinikänsä julkaissut noita De usuväitöskirjoja, Snellman pysynyt yksinomaan metafyysisten tutkimusten alalla, Yrjö-Koskinen istunut ikänsä arkistojen pölyssä»? Esitettyään myös Snellmanin ajatuksia tiedemiehen velvollisuudesta hakea yhteyttä todellisen elämän kanssa hän päätti kirjoituksensa ruotsalaisen oppineen *Adolf Törnerosin* sanoilla: »Korkeimman sivistyksen summa ei ole missään tapauksessa tieteellinen kontemplatsioni,

niinkuin muutamat filosoofit — — — näkyvät ajattelevan, vaan Jumalan valtakunnan toteuttaminen, johon spekulatiivinen miettiminen kyllä antaa ohjeet, mutta jossa tämä miettiminen ei suinkaan ole korkein ja lopullinen aste».

Näin ankara hyökkäys yliopistoa ja sen suorittamaa työtä vastaan ei tietenkään voinut mennä ilman jälkinäytöksiä. »Valvojan» palstoilla julkaisi ensin professori *E. N. Setälä* »Yliopistosivistyksestämme» kirjoitussarjan, jonka alussa hän huomautti, että puheena oleva arvostelu näytti, päättäen päivälehdissämme ilmestyneistä vastalauseista, monta loukanneen ja että kirjoituksen nostamaa suuttumusta oli ainakin osaksi ohjattu »Valvojaakin» vastaan, joka oli kirjoituksen julkaissut. Kohta sen jälkeen professori *J. R. Danielson* julkaisi »Valvojassa» kirjoituksen nimeltä »Hra H. Gebhardin mietteet historian luvuista yliopistossamme». Niihin Gebhard tietenkin vastasi laatimalla uuden, laajahkon kirjoitelman »Vielä maisterioppimme muodollisuudesta», joka ilmestyi seuraavan vuoden alussa. Siinä hän kantaansa valaisi eräällä esimerkillä, josta tässäkin on mainittava. Kirjoittajan mielestä professori *Eliel Aspelinin* oli onnistunut valita erinomaisen hyvä aine tutkimukselleen »Kansa Saksan kertomarunoudessa v. 1750—1850», joka teos tuskin oli löytänyt tarkkaavampaa ja kiitollisempaa lukijaa kuin hänet. Sittenkin hänen mielestään olisi sillä hetkellä ollut tärkeämpää, että olisi saatu selville kotimaiset maanomistusolot sillä hetkellä (joissa torppari- ja irtolaisuuskysymykset kävivät yhteiskunnalliselle ja valtiolliselle kehityksellemme yhä uhkaavammiksi, vaikka ne kansankerrokset, jotka tarvitsivat vähintään 10 000 markkaa [1]) vuosittain elääkseen, sille ehkä ummistivat silmänsä) kuin vieraiden kansojen runous muinaisina aikoina. — Tähän vastaukseksi kirjoitti nimimerkki *E. A—n* »Valvojaan» lyhyehkön selityksen sanomalehdistössä esittämänsä kannan puolustukseksi, ja siihen Gebhard taas vastasi.

Mutta tässä ei ole tilaisuutta kertoa tästä väittelystä mielenkiintoisine kirjoitelmineen enää pitemmältä, kun kysymyksessä on vain eräiden vaatimattomien henkilökohtaisten muistelmien esittäminen, jotka niihin liittyvät.

---

[1]) Tämä summa ilmoitettiin 1890-luvun äänioikeusväittelyissämme helsinkiläisen sivistyneen perheen vuosimenojen määräksi ruotsinmielisten käsityksen mukaan.

Kirjoittajan huomautus.

Jo koulupoikana oli monilla tovereillani niin kuin minullakin tapana katsella »Valvojan» kirjoituksia, ja vaikka niistä suurin osa tietenkin meni yli ymmärryksemme, löytyi sieltä tuon tuostakin myös sellaisia kohtia, joita kykenimme lukemaan. Muistan hyvin, millaisella mielenkiinnolla seurasimme Hannes Gebhardin kirjoitelmia väittelyineen ja miten, Helsinkiin sitten saavuttuani, ylioppilastutkinnosta menevää maksua yliopiston rahastoon suorittaessani suurella kunnioituksella katselin rahastonhoitajaa, jonka tiesin mainittujen kirjoitusten tekijäksi ja jonka, vähän oudoksuen, huomasin jo harmaapäiseksi mieheksi, vaikkei hänellä silloin vielä pitänyt olla ikää enempää kuin 34 vuotta.

Seuraavana talvena, muistettavana vuonna 1899, tohtori Gebhard piti ylioppilaille muutamia luentoja, joissa hän velvoitti meitä rupeamaan maanviljelijäin yhteistoiminta-aatteen levittäjiksi, ja hänen voimalliset sanansa tehosivat meihin kovasti, samoin ne luennot, joita hän sitten, yliopiston dosentiksi jälleen tultuaan, seuraavana syksynä yliopistossa piti. Kotiseudun nuorille maamiehille minunkin täytyi loman aikana välttämättä kertoa niiden sisällyksestä, ja selontekoni esimerkiksi uudesta käsitteestä »maahenki» saivat siellä sisämaassa erittäin kiitollisen vastaanoton, niin että selvästi huomasin, miten opettajamme voimakkaat luennot kykenivät tehoamaan vielä välillisestikin, s. o. toisen esittäminä.

Tässä yhteydessä lienee myös mainittava, että tohtori Gebhardin aloitteesta keväällä 1899 annettiin ylioppilaille — monien muiden kesätehtävien ohella — toimeksi tilastotietojen kerääminen talojen, torppien ja muiden ruokakuntien luvusta, ja siten me saimme omakohtaisesti käytännössä tutustua tällaisen tutkimustyön aineiston keruun alkeisiin.

Tämän kirjoittajan, kuten monen toverinikin, opintosuunnitelmissa oli siihen aikaan historia ensi sijalla, ja siihen näyttivät hyvin liittyvän kansantaloudelliset opinnot, joista ensi kertaa olin kuullut kotipitäjäni pappilan maisterilta *Kyösti Järviseltä* ja sittemmin helsinkiläisiltä opintotovereiltani; näiden opintojen merkitystä terottivat oppilailleen myös silloiset erinomaiset historian professorimme *E. G. Palmén* ja *J. R. Danielson.* Tämänsuuntaisia harrastuksia oli siten eri tavoin herännyt meikäläisten opiskelijain piireissä, ennenkuin varsinainen »kääntymys» tapahtui.

Kerran talvi-iltana jouduin sitten yliopistonkirjaston hiljaisessa

lukusalissa — joka siihen aikaan ei vielä ollut täynnä »läksykirjojaan» lukevia lääkärinalkuja y. m. s., niinkuin nykyään — jotakin tarkoitusta varten tarkastelemaan »Valvojan» vanhoja vuosikertoja, ja siellä tuli vastaani edellä selostettu kirjoitussarja »Maisteriopistamme». »Mä luin rivin, luin kaks', vereni tunsin kuumemmaks'», voisin liioittelematta sanoa. Suorastaan ahmien kävin kirjoituksen läpi. Sen jokainen sana näytti olevan ikäänkuin minullekin henkilökohtaisesti osoitettu, ja tuntui siltä, kuin uusi maailma, josta ennen oli ollut vain hämärä aavistus, olisi kirkkaana avautunut eteeni. Mutta kesken kaiken huomasin, että oli jouduttava yliopiston voimistelulaitokselle harjoituksiin, joiden päätyttyä otettiin tavanmukainen kylmä suihku. Sen jälkeen palattuani »Valvojan» ääreen tunsin kuitenkin pääni yhtä kuumaksi ja olevani vieläkin kokonaan tuon merkillisen kirjoituksen lumoissa; välillä suorittamani aivan toisenlainen ohjelma ei ollut lainkaan kyennyt hälventämään sen tavatonta vaikutusta ja saattamaan mielenjännitystäni tasapainoon. Silloin minulle ikäänkuin selveni, että minunkin velvollisuuteni oli puolestani koettaa saada opintoni keskitetyiksi juuri siihen oppiaineeseen, jolla silloisissa oloissa näytti olevan niin erikoinen yleinen merkitys. Mainitun kirjoituksen sanoilla oli sellainen teho, että se vielä monia vuosia ilmestymisensä jälkeen kykeni määräämään nuoren miehen opintouran; ja varmaankin se kirjoitus niinä ja seuraavina aikoina vaikutti myös monien muiden ylioppilaiden kansantaloudellisiin harrastuksiin. Tästä oppiaineesta, joka aikaisemmin oli meillä ollut niin vähän tunnettu, tulikin aivan muotiaine, ja tohtori Gebhardin luennoilla salintäyteinen kuulijakunta osoitti, miten suurta vastakaikua etevän opettajan sanat olivat silloisessa nuorisossa herättäneet. Ei ollut kumma, että näiden opiskelijain piireissä mitä ankarimmin paheksuttiin yliopiston konsistorin vuoden 1902 alussa tekemää kielteistä päätöstä dosentti Gebhardin ehdottamisesta ylimääräiseksi professoriksi. Oppilaiden mielialaa kuvasi opettajan vastaanotto seuraavan luennon alussa kaikuvin kättentaputuksin ja kukkaislähetys, johon oli liitetty edellä siteeratut Törnerosin sanat.

Useat niistä, jotka vuosisadan vaihteessa panivat kansantaloustieteelliset opintonsa alulle, kuunnellen dosentti Gebhardin luentoja ja lukien hänen herättäviä kirjoituksiaan, ovat sittemmin yhteiskunnan eri aloilla työskennellessään joutuneet monella tavoin tekemisiin

tärkeiden taloudellisten kysymysten kanssa; muutamilla on ollut vaativiakin tehtäviä yhteiskunnan palveluksessa suoritettavinaan. Epäilemättä heidän työlleen on pitkin aikaa koitunut hyötyä mainituista opinnoista. Varsinaisten käytännön miesten mielestä kansantaloudellisilla opinnoilla ei tosin nykyäänkään taida olla varsin suurta arvoa, koska ne kuuluvat olevan vain jonkunlaista »urartad estetik», niinkuin erään talouselämämme johtomiehen kerrotaan sanoneen; nykyaika vaatii vielä paljon realisempia opintoja kuin ne, joita 1890-luvulla ylioppilasnuorisolle suositeltiin — mikäli opintoja ja niiden pohjalla kehitettyä asiantuntemusta enää lainkaan pidetään tärkeiden kansantaloudellisten tehtävien suorittamisessa ja laajakantoisten kysymysten ratkaisemisessa tarpeellisina. Mutta sittenkin lienee varmaa, että sillä kansantaloudellisten opintojen harrastuksella, jota Hannes Gebhard aikanaan sytytti, on ollut tuntuva merkityksensä, se kun johti aikaisemmin »maisterioppimme muodollisuuden» kannalla olleita piirejä avaamaan silmänsä myös suurille taloudellisille kysymyksille, joiden tärkeyden tietäjä jo vuosikymmeniä sitten tajusi, mutta joista sivistynyt yleisömme niihin aikoihin niin vähän välitti.

Tällä alalla Hannes Gebhard oli »huutavan äänenä korvessa», jonka sanojen valtava voima vaikuttaa vielä vuosikymmenienkin takaa.

Leo Harmaja.

Kysymys kiinteistökirjan ja rekisterikarttain aikaansaamisesta.

Kiinteistöjen rekisteröimisjärjestelmä on Suomessa vielä vanhan lainhuudatus- ja kiinnitysjärjestelmän pohjalla. Sen mukaan on kiinteistökauppa asianomaisessa alioikeudessa kolme eri kertaa huudatettava. Huudatuksien perusteella laaditut lainhuudatuspöytäkirjat ja kiinnekirja ovat laillisena todistuksena kaupan moitteettomuudesta. Kiinteän omaisuuden panttaus tapahtuu kiinnittämällä saatava asianomaisessa alioikeudessa. Kiinnityspöytäkirjat ja niihin liittyvä rasitusluettelo antavat selvityksen kiinteistöä rasittavista panttioikeuksista. Näihin asiakirjoihin liittyvät läheisesti maalla oleviin kiinteistöihin nähden lääninmaanmittauskonttoreissa säilytettävät tilojen kartat ja jakoasiakirjat ynnä maarekisteri, jotka antavat tiedot tiloja koskevista jako- ja tilussuhteista ynnä tiloihin kuuluvista etuuksista. Sitä järjestelmää, jota maarekisterissä seurataan tilojen identifioimisessa, seurataan myös lainhuudatus- ja kiinnitysasiakirjoissa, joten siis maarekisteri ja kartasto muodostavat tässä kohden pohjan viimeksi mainituille. Onkin nimenomaan säädetty, että lainhuudatusta haettaessa on esitettävä selvitys maalla olevan kiinteistön rekisterinumerosta (A M M 26. 10. 1916, 99 §), ja vastaavasta velvollisuudesta kiinnitystä haettaessa ovat hovioikeudet antaneet alioikeuksille samansuuntaisia määräyksiä. Edellä mainittuihin julkisiin asiakirjoihin liittyvät läheisesti henkikirjat, joihin joka vuosi tapahtuvissa henkikirjoituksissa on merkittävä tilojen omistajat sekä omistusoikeuden peruste. Myös henkikirjoissa on tilat identifioitava samalla tavalla kuin maarekisterissä. Lisäksi on mainittava lääninkonttoreissa pidettävät maakirjat, jotka antavat tiedon tiloja rasittavista maaveroista.

Näihin maatiloja koskeviin yleisiin asiakirjoihin tulee lisäksi joukko erikoislaatuisia luetteloita. Siten eräitä kiinnitettyjä vuokraoikeuksia

ei merkitä rasitusluetteloon, vaan erityiseen vuokrarekisteriin. Kruununtilojen haltijoista voi saada tiedon lääninhallituksista. Asutustiloista pidetään asutushallituksessa erityistä luetteloa, samoin lääninmaanmittauskonttoreissa. Lääninhallituksessa on pidettävä luetteloa erinäisistä kruununtiloja koskevista vuokraoikeuksista. Lääninmaanmittauskonttorien on pidettävä luetteloa yksityisten tilojen metsistä, jotka on yhdistetty yhteiseen hoitoon. Alioikeuden maalla on pidettävä kunnittain erityistä rekisteriä sopimuksista, jotka koskevat tilojen alueiden yhdistämistä yhteisiksi metsästysalueiksi (Mts A 1898, 8 §). Erinäisiä muitakin luetteloita on olemassa.

Kuten jo edellä olevasta käy selville, on meidän kiinteistöjen rekisteröimisjärjestelmämme sangen monimutkainen ja hankala. Siihen kuuluu monia erilaisia luetteloita, joita pidetään eri tahoilla ja joiden keskinäinen yhteys on löyhä ja puutteellinen. Henkilön, joka tahtoo saada varman selvyyden kaikista julkisten asiakirjain osoittamista tilojen ominaisuuksista, on haettava selvityksiä monilta eri tahoilta ja otteita monista erilaisista luetteloista. Tämä tulee luonnollisesti sekä kalliiksi että hankalaksi. Vielä arveluttavampaa on, että se selvitys, minkä hän täten saa, ei ole varma ja luotettava. Siten ei nykyään ole useissa tapauksissa mitään mahdollisuutta saada julkisten asiakirjain nojalla pätevällä tavalla selville tilan laillista omistajaa. Kaikkia tilansaantoja ei nimittäin tarvitse huudattaa, joten lainhuudatusasiakirjat eivät tiedä mitään suuresta osasta omistusoikeudensiirtoja. Niissäkin tapauksissa, joissa saanto on lainhuudatuspakon alainen, on laiminlyömisestä vain taloudellista haittaa, jotavastoin saannon pätevyys ei siitä mitenkään kärsi. Tiedossa onkin, että lainhuudatukseen nähden on paljon laiminlyöntejä tapahtunut niissäkin tapauksissa, joissa on ollut olemassa lainhuudatuspakko. Mutta lisäksi on huomattava, että meidän lainopillinen tieteisoppimme ei ole varmalla kannalla siitä, mikä merkitys lainhuudolle nykyisen lainsäädännön mukaan on pantava. Toisen käsityksen mukaan lainhuudatus katkaisee vain sukulunastuskanteen. Viime aikoina on taas pyrkinyt saamaan sijaa se käsitys, että lainhuudatus katkaisee kaikki moitekanteet.[1]) Jos edellinen vaihtoehto on oikea, on lainhuudatuksen merkitys sangen vähäinen. Joka tapauksessa lainsäädännön epäsel-

---

[1]) Ks. näistä *Serlachius* Sakrätten[3] s. 108; *Moring* Skiftesrätt s. 268; JFT 1923 s. 350 ss.

vyys tällaisessa tärkeässä kysymyksessä on erittäin valitettava sekä katsottava suureksi puutteeksi ja heikkoudeksi kiinteistöjen rekisteröimisjärjestelmässämme. Niin ikään on kolme eri kertaa tapahtuva lainhuudatus selitettävissä vain historiallisella pohjalla, eikä se sovi yhteen sen nopeuden ja joustavuuden kanssa, jota nykyinen aika tämänlaatuisilta toimenpiteiltä vaatii. Lisäksi meidän lainhuudatusjärjestelmämme ei anna mitään yleiskatsausta tilojen omistusoikeussuhteisiin ja niiden muutoksiin. Määrättyä tilaa koskevat lainhuudatuspöytäkirjat löytää, jos tietää, minä vuonna huudatus on toimitettu. Sen saa välistä tietää henkikirjasta, mutta ei hetikään aina. Henkikirjan merkinnöillä taas ei ole mitään sitovaa oikeudellista todistusvoimaa.

Kiinnitysjärjestelmästämme puuttuu myös havainnollisuus ja selvyys. Kiinnityspöytäkirjat tosin osoittavat, mihin tiloihin ja minkä etuuden pysyväisyyden vakuudeksi kiinnitys on myönnetty sekä milloin kiinnitys on ehkä kuoletettu, mutta yhtenäistä kuvaa tilaa rasittavista kiinnityksistä ne eivät anna. Siitä, miten kiinnitykset koskevat tiloja, jotka muodostuvat tiloja myöhemmin jaettaessa, yhdistettäessä j. n. e., eivät kiinnityspöytäkirjat tiedä mitään, ja selon saaminen siitä vaatii usein erikoista, hyvinkin paljon työtä kysyvää tutkimista.

Myöskään ei meidän maarekisterimme, joka muodostaa pohjan lainhuudatus- ja kiinnitysasiakirjoille, ole kaikissa kohdissaan täysin luotettava. Se laadittiin 1890-luvulla lääninmaanmittauskonttoreissa siellä olevien karttojen ja asiakirjain perusteella. Merkintäin luotettavuus tuli riippumaan osittain maarekisterityön suorittajain tarkkuudesta, osittain siitä, missä määrin ne kartat ja asiakirjat, joiden perusteella merkinnät toimitettiin, olivat selviä ja täydellisiä. Valitettavasti on myöhemmin käynyt ilmi, että molemmissa kohdin on ollut melkoisia puutteellisuuksia. Siten esiintyy tapauksia, joissa halkomalla aikoinaan jaetun tilan omistajat todellisuudessa nauttivat kokonaan toisia jaossa syntyneitä tiloja, kuin mitkä heille karttain ja jakoasiakirjain sekä omistusoikeuspaperien mukaan pitäisi kuulua. Samanlaista sekaannusta esiintyy myös erityisiin palstoihin nähden. Rasiteoikeuksien sekä yhteisiä etuuksia koskevien oikeuksien merkitsemisessä esiintyy puutteellisuuksia ja epäselvyyksiä, jotka ovat usein vaikeasti selvitettävissä. Nämä olkoon mainittu ainoastaan esimerkkeinä. Missä jakoasiakirjat tai kartat ovat jo ennen maarekisterin tekoa palaneet tai muuten hävinneet, jollaisia tapauksia

myös on, ovat puutteellisuudet maarekisterissä luonnollisesti vielä tavallista suuremmat.

Myös sen jälkeen kuin maarekisteri alkuaan laadittiin, on rekisteröimisjärjestelmän siihen keskittyvään osaan jäänyt puutteita. Huolenpito siitä, että kaikki ne asiat, joista maarekisteriin on tehtävä merkinnät, tulisivat toimituksissa sillä selvyydellä käsitellyiksi kuin oikeastaan olisi tarpeen ja täydellisesti maarekisteriin merkityiksi, ei ole monista syistä voinut aina olla niin tarkka kuin tarve olisi vaatinut. Ennen kaikkea ovat sellaisissa tapauksissa, joissa tilojen osittaminen on kehittynyt pitkälle, aina useiden satojen uusien tilojen muodostamiseen samasta tilasta, asiakirjat ja kartasto kehittyneet olevista oloista huomattavasti poikkeaviksi. Siten lienee tapauksia, joissa vähitellen on käynyt niin, että asiakirjain mukaan alkuaan olleesta emätilasta ei olisi mitään jälellä, jos erotetut alueet asiakirjain mukaan siitä vähennettäisiin. Niin ikään on tapauksia, joissa erotettujen tilojen kartasto yhteenliitettynä vie alkuperäisen tilan karttaan verrattuna kauas sen rajojen ulkopuolelle. Sitäpaitsi tuottaa erotettujen tilojen kartaston yhteenliittäminen ja tilojen paikan identifioiminen kartalla usein hyvin suuria vaikeuksia, onpa se välistä paikalla käymättä mahdotontakin.

Tällaiset rekisteröimisjärjestelmän puutteista aiheutuvat haitat ovat olleet valitettavia jo vuosikymmeniä sitten. Viimeisten vuosikymmenien aikana yleisen talouselämän sekä erityisesti maanomistusolojen alalla tapahtunut kehitys on tehnyt ne vallan sietämättömiksi. Havaitaksemme tämän on tarkastettava lainhuudatus- ja kiinnitysasiain luvussa tapahtuneita muutoksia. Tällaisia asioita käsiteltiin alioikeuksissa alempana mainittuina vuosina seuraavat määrät:

Raastuvanoikeuksissa	1891	1901	1911	1921
kiinnitysasioita	2 099	2 679	5 543	6 406
lainhuudatusasioita	2 062	2 477	3 688	4 018
Kihlakunnanoikeuksissa				
kiinnitysasioita	11 706	15 961	20 043	20 010
lainhuudatusasioita	14 117	19 040	30 958	37 517

Esitetyt luvut osoittavat, että raastuvanoikeuksissa ovat 30 vuodessa käsiteltyjen kiinnitysasiain määrät tulleet kolminkertaisiksi ja

lainhuudatusasiain määrät kaksinkertaisiksi. Kihlakunnanoikeuksissa taas ovat kiinnitysasiain määrät tulleet lähes kaksinkertaisiksi ja lainhuudatusasiain määrät lähes kolminkertaisiksi. Raastuvanoikeuksiin nähden tämä on luonnollista, kun ottaa huomioon kaupunkien kasvamisen, kiinteän omaisuuden tulemisen liikkuvammaksi sekä kiinteistöluoton käytön laajenemisen. Kihlakunnanoikeuksiin nähden taas on otettava huomioon, että meillä tämän vuosisadan alussa oli vain 110 000 maanomistajaa, mutta vastaava luku v. 1920 oli lähes 200 000.

Siitä, mitä esitetyt luvut merkitsevät, saa jonkinlaisen käsityksen, kun arvostelee esim. vuosittain tällaisissa asioissa suoritettavien pöytäkirjain lunastuksien määrää. Jos otaksumme, että yhden tällaisen asian pöytäkirja keskimäärin mahtuu kahteen arkkiin, saadaan pöytäkirjojen lunastushintojen määrä leimoineen vuosittain nousemaan yli 2 miljoonan markan, mistä kihlakunnanoikeuksissa käsiteltyjen lainhuudatusasiain osalle tulee toista miljoonaa markkaa. Ja mainittua pöytäkirjan kokoa on pidettävä mieluummin pienenä kuin suurena, vaikka ottaakin huomioon, että lainhuudatuksista suuri osa on toisia ja kolmansia lainhuutoja, joissa pöytäkirja on usein varsin lyhyt. Kuitenkin pöytäkirjain lunastukset muodostavat vain pienen osan lainhuudatus- ja kiinnityskustannuksista. Lisäksi tulevat kustannukset tarpeellisten asiakirjain ja todistuksien hankkimisesta, kiinnitysasioissa kirjallisista hakemuksista sekä ennen kaikkea käräjillä käymisestä aiheutuva ajan ja työn hukka, asiamiespalkkiot y. m. s., joiden vuoksi edellä esitetyt summat nousevat moninkertaisiksi.

On huomattava, että meidän yleisömme on pakotettu uhraamaan tällaiset summat vuosittain kiinteistöjen rekisteröimisasioihin — ja tulos ainakin lainhuutoihin nähden on sellainen, etteivät edes lakimiehet ole sen oikeudellisesta merkityksestä selvillä.

Sitä mukaa kuin tilojen luku lisääntyy ja kiinteä omaisuus käy liikkuvammaksi, kasvavat nämä luvut ja siis myös epäkohtien suuruus. On muistettava, että edellä esitettyihin v:n 1921 lukuihin ei vielä ole ehtinyt vaikuttaa itsenäistyneiden vuokra-alueiden luku, joka jo nykyään nousee yli 60 000:n. Täten ja ottamalla huomioon muu asutustoiminta voidaan edellyttää, että tilojen luku meillä verraten pian on 300 000. Tämä tilojen lisääntyminen tulee vuosittain itsestään nostamaan käsiteltävien lainhuudatus- ja kiinnitysasiain lukua.

Paitsi tilojen luvun nopeaa lisääntymistä ovat viimeiset vuodet tuoneet mukanaan joukon muita ilmiöitä, jotka vaativat entistä

suuremman huomion kiinnittämistä kiinteistöjen rekisteröimisjärjestelmään. Siten on viime vuosina osittamistoimituksien helpottamiseksi tapahtunut erittäin lukuisia tilojen yhdistämisiä. Vv. 1919—22 on yhdistämisien kautta 871 entisestä tilasta muodostettu 200 tilaa. Jokainen yhdistäminen vaikuttaa luonnollisesti tilaa rasittavien panttioikeuksien järjestelyyn, tiloihin kuuluviin yhteisiin etuuksiin y. m. s., mikä on omiansa lisäämään rekisteröimisjärjestelmään kohdistuvia selvyys- ja tarkkuusvaatimuksia. Yhdistämisien ohella on mainittava viime vuosina erittäin lukuisina ilmenneet tilojen siirrot kunnasta toiseen. Lisäksi tulevat yhä monimutkaisemmiksi käyvät rasitteet, osuudet tilojen yhteisiin etuuksiin, vesialueita koskevat järjestelyt y. m. s., mikä kaikki asettaa kiinteistöjen rekisteröimisjärjestelmälle entistä suurempia vaatimuksia.

Parannuksien tarve kiinteistöjen rekisteröimisjärjestelmään on meillä jo aikoja sitten huomattu. Niinpä lainvalmistelukunta sai 1880-luvulla tehtäväkseen ehdotuksen laatimisen uudeksi kiinteistökirjalainsäädännöksi. Tämän lainsäädännön tuli poistaa vanhentunut lainhuudatus- ja kiinnitysjärjestelmä sekä asettaa tilalle nykyaikaiseen tapaan laaditut kiinteistökirjat. Niiden tuli olla maarekisterin tapaan laadittuja kirjoja kaikista kiinteistöistä. Kullakin kiinteistöllä piti olla siinä useampia aukeamia. Niissä tuli tilan olla ensin identifioituna samalla tavalla kuin maarekisterissä. Sitten piti muutamien aukeamien sisältää merkinnät tiloja koskevista omistusoikeuden muutoksista, muutamien taas tiloja koskevista pantti- ja eräistä rasiteoikeuksista ynnä niiden muutoksista. Lainhuudatuksen ja kiinnityksen tilalle piti tulla kiinteistökirjaan merkitseminen.

Niistä parannuksista, joita kiinteistökirjalainsäädännön toteuttaminen saisi aikaan, mainittakoon, että kun lainhuudatuksen tilalle tulisi kiinteistökirjaan merkitseminen, saataisiin saannon laillistuminen aikaan yhdellä ainoalla toimenpiteellä nykyisten kolmen lainhuudon asemesta, joten laillistuttamisasiain luku vähenisi $^2/_3$-osalla. Kun kaikki saannot olisi kiinteistökirjaan merkittävä, antaisi se yhtenäisen, luotettavan kuvan tilojen omistusoikeudellisista suhteista ja niiden vaihteluista. Samoin kiinteistökirja antaisi luotettavan ja yhtenäisen kuvan tiloja koskevista pantti- ja eräistä rasiteoikeuksista. Niiden julkisten asiakirjain luku, joista kiinteistöjä koskevat seikat käyvät selville, saataisiin kiinteistökirjojen avulla nykyisestään tuntuvasti vähenemään. Varmuus ja luotettavaisuus kiinteistöjä koske-

vissa tiedoissa olisi omiansa vähentämään maanomistusriitojen lukua sekä tekemään kiinteistöluotto-olot selvemmiksi. Samassa yhteydessä voitaisiin tehdä monia kauan kaivattuja parannuksia maaomaisuuslainsäädäntöömme, saataisiin perimys- ja ansiomaan ero poistetuksi, puutteellinen rasiteoikeuksia koskeva lainsäädäntö nykyoloja vastaavaksi y. m. s. Nykyisten laajojen lainhuudatus- ja kiinnityspöytäkirjain sijasta tehtäisiin kiinteistökirja-asioissa vain lyhyt pöytäkirja, josta hakijan ei tarvitsisi lunastaa otetta, ellei hän sitä nimenomaan pyytäisi. Täten pöytäkirjatyö supistuisi vallan pieneksi ja pöytäkirjan lunastukset jäisivät varsinaisesti kokonaan pois.

Lainvalmistelukunta sai laajan lakiehdotuksensa kiinteistökirjoista perusteluineen valmiiksi v. 1892. Niiden lausuntojen perusteella, joita hovioikeudet ja muut viranomaiset sen johdosta antoivat, teki lainvalmistelukunta myöhemmin lakiehdotukseen joukon muutoksia. Näin muutettu lakiehdotus ilmestyi painosta v. 1898.

Sittemmin jäi asia pitemmäksi aikaa lepäämään. Osittain katsottiin, että ennen puheena olevan uudistuksen toimeenpanoa oli saatava aikaan oikeudenkäyntijärjestelmän uudistaminen. Osittain johtui lepääminen muiden kysymyksien tulemisesta etualalle sekä myös työhön sopivien voimien puutteesta.

Vihdoin asia joutui jälleen esille sen johdosta, että allekirjoittanut, toimiessaan esittelijänä senaatin oikeustoimituskunnassa, ryhtyi vv. 1915—16 sitä käsittelemään ja sai sen edelleen viemistä varten syntyneen laajan asiakirjavihkon haltuunsa. Se työ, joka mainittuina vuosina asiassa suoritettiin, oli seuraava.

Ensinnä oli laaja, aikaisemmin yksinomaan ruotsinkielisenä laadittu lakiehdotus ja siihen liittyvä ehdotus hallinnolliseksi asetukseksi käännettävä suomen kielelle. Kun v:n 1898 jälkeen oli ilmestynyt lukuisa joukko lakeja, jotka koskivat kiinteistökirjalainsäädännön alaa, oli tarkastettava, mitä muutoksia nämä aiheuttivat aikaisemmin laadittuun laki- ja asetusehdotukseen. Tällaisista laeista mainittakoon v:n 1901 laki metsänhakkuuoikeuden kiinnittämisestä, v:n 1902 vesioikeuslainsäädäntö, samana vuonna annettu maanvuokralainsäädäntö, v:n 1909 maanvuokra-asetus sekä ennen kaikkea uusi jakolainsäädäntö, joka jo silloin oli eduskunnassa hyväksytty ja ehdotukset sen aiheuttamiksi hallinnollisiksi asetuksiksi laadittu. Lisäksi Ruotsin lainvalmistelukunta oli v. 1908 saanut valmiiksi ehdotuksen kiinteistökirjalainsäädännöksi ja meidän ehdotuksemme oli verrattava

siihen sekä tarkastettava, mitä parannuksia sen perusteella voitiin meidän lainsäädäntöömme tehdä. Niin ikään oli Saksassa uusi kiinteistökirjalainsäädäntö saatu voimaan v:sta 1900 ja siitä oli laadittu monia ansiokkaita kommentarioita, jotka myös oli otettava meidän lakiehdotustamme uudistettaessa huomioon.

Tuloksena tästä pitkän aikaa kestäneestä työstä oli lakiehdotus, jossa oli 247 pykälää, sekä 72 pykälää laaja asetusehdotus, asiaan liittyviä eräitä pieniä erityisiä laki- ja asetusehdotuksia lukuunottamatta. Vastaavat lainvalmistelukunnan aikoinaan laatimat ehdotukset olivat sisältäneet 183 ja 50 pykälää. Niin ikään laadittiin aikaisempaan ehdotukseen liitetyt kaavakkeet samalla uudelleen, m. m. saattamalla ne yhdenmukaisiksi niiden uudistuksien kanssa, jotka uusi jakolainsäädäntö oli maarekisterissä aiheuttanut.

Se uusi luonnos kiinteistökirjalainsäädännöksi, joka edellä mainitulla tavalla valmistettiin, oli tarkoitus saattaa erityisen pienemmän tarkastuskomitean tarkastettavaksi. Sitä varten otettiin ehdotuksesta 40 kappaleen painos sekä oltiin jo neuvotteluissa komiteaan kutsuttavista jäsenistä. Silloin sattunut Venäjän vallankumous ja sen meillä aiheuttamat mullistukset saattoivat kuitenkin asian toiselle tolalle. Allekirjoittanut joutui toisiin toimiin ja tehtäviin, ja kun muutkaan eivät ole asiaan ryhtyneet, on se siitä saakka saanut levätä.

Nyt alkaa kuitenkin olla taas aika asian esille ottamiseen ja uudistuksen lopulliseen tulokseen viemiseen. Se suuri työ, mikä sisäisen asutustyön alalla on suoritettu, ja siitä aiheutunut tilojen luvun moninkertaistuminen pakottaa saattamaan myös tiloja koskevan kirjanpidon asianmukaiselle kannalle. Täten aikaansaatava uudistus tulee tavallaan olemaan täydennyksenä sille laajalle uudistustyölle, joka meillä on maakysymyksen alalla äskeisinä vuosina suoritettu.

Uudistuksen tekemisessä on kuitenkin suuria vaikeuksia. Ensinnäkin on aikaisemmin laaditut laki- ja asetusehdotukset perin pohjin tarkastettava ja tehtävä niihin ne muutokset, joita niiden laatimisen jälkeen julaistut uudet lait ja asetukset edellyttävät. Tässä kohden tulee erityisesti kysymykseen lainsäädäntö vuokra-alueiden lunastamisesta sekä koko asutuslainsäädäntö. Myös muissa kohdin on ehdotukset yksityiskohtaisesti tarkastettava ja niiden soveltuvaisuutta nykyisiin oloihin harkittava. Samoin on otettava huomioon ehdotuksien suhde uusiin oikeudenkäyntijärjestyksemme uudistamiseksi tehtyihin suunnitelmiin.

Itse kiinteistökirjan muodolliseen laatimiseen nähden tulee tuottamaan vaikeuksia maarekisterissä sekä nykyisissä omistusoikeus- ja kiinnityspapereissa olevat epätarkkuudet ja puutteellisuudet. Niitä silmällä pitäen oli jo vv. 1915—16 laaditussa lakiehdotuksessa suunniteltu, että kiinteistökirjan aikaansaamiseksi olisi maarekisteri sekä tilojen omistusoikeus- ja kiinnityspaperit paikkakunnittain pidettävissä kokouksissa, joihin maanomistajat olisi kutsuttava, tarkastettava ja verrattava niitä toisiinsa; samalla olisi maarekisteriä verrattava henkikirjaan, ja myös tiluskarttojen tulisi silloin olla saatavilla. Tätä ajatusta olisi lakiehdotusta lopulliseen muotoon laadittaessa edelleen kehitettävä, pitäen silmällä sitä, että lopullinen tulos on saatava ehdottomasti oikeaksi ja moiteoikeudesta vapaaksi. Samalla on myös entistä tarkemmin harkittava, miten huolenpito kiinteistökirjan sekä maarekisteri- ja karttalaitoksen yhdenmukaisuudesta vastaisuudessa voidaan saada taatuksi. Tässä kohden näyttää olevan syytä erikoisesti ottaa huomioon ne säännökset, jotka asiasta on annettu Sveitsin kiinteistökirjalainsäädännössä, joka osaksi sisältyy v. 1907 annettuun Sveitsin uuteen siviililakikirjaan, osaksi ja pääosiltaan kanttooneittain annettuihin säännöksiin. Myös muissakin kohdin näyttää tämä verraten uusi kiinteistökirjalainsäädäntö, jota meillä tähän saakka ei ole asiassa ollenkaan huomioon otettu, olevan sen laatuinen, että sen antamia opetuksia ei saa jättää uudistusta suunniteltaessa käyttämättä.

Huolenpito kiinteistökirjan ynnä maarekisteri- ja karttalaitoksen yhdenmukaisuudesta saa erityisesti kiinnittämään huomiota eräisiin tapauksiin. Meillä on näet tiheään asutuissa seuduissa, varsinkin huvila-alueilla, maan osittaminen kehittynyt niin pitkälle, että nykyään tilojen kartasto näiltä kohdin on paikoin vallan sekaisin ja tilojen paikan löytäminen karttojen avulla on välistä suorastaan mahdotonta. Jos kiinteistökirja tällaisilta paikoilta tahdotaan saada todella varmaksi ja luotettavaksi, ei näytä olevan muuta mahdollisuutta kuin laittaa ensin niistä n. s. rekisterikartat ja vasta niiden ja niihin nojautuvan maarekisterin perusteella kiinteistökirja. Rekisterikartoilla tarkoitetaan sellaisia tarpeeksi suuressa mittakaavassa laadittuja yhtenäisiä karttoja, jotka osoittavat tilojen rajat ja niiden maarekisterin mukaiset tuntomerkit. Tällaisten karttojen laatimista tiheämmin asutuista seuduista edellyttää uusi jakolainsäädäntö, vaikka niiden valmistamista ei ole voitu toistaiseksi vielä työvoimien ja varo-

jen puutteessa aloittaa. Nykyään on tosin vireillä toimenpiteitä niiden valmistuksen alullesaamiseksi. Näyttää kuitenkin siltä, että itse näiden karttojen laatimista koskevat asetukset vaativat täydentämistä ja koko asia lainsäädännöllistä järjestelyä, ennenkuin rekisterikarttojen laatimisessa voidaan edellyttää päästävän voimakkaampaan vauhtiin. Tässä järjestelyssä on tärkeä ottaa huomioon ne säännökset, jotka eräissä muissa maissa, joissa jo kiinteistökirja on, erityisesti Saksassa, ovat voimassa katasterikarttojen laatimisesta ja niiden yhtäpitäväisyydestä kiinteistökirjojen kanssa. Tähän lainsäädännölliseen järjestelyyn on ryhdyttävä niin pian kuin nykyään maanmittaushallituksen alulle panemat kokeelliset toimenpiteet on saatu johonkin tulokseen. Asiassa odottaa melkoinen ja vaativa, tähän saakka aivan liiaksi syrjäytetty työala. Sille, joka on viime vuosina seurannut maarekisteriä ja jakokartastoa koskevia kysymyksiä ja niiden vaiheita, näyttää kuitenkin yhtenä edellytyksenä luotettavan kiinteistökirjan saamiseen eräistä tiheämmin asutuista seuduista olevan tällaisen työn suorittaminen ja sen perustalla rekisterikartaston aikaansaaminen.

Kun on tärkeätä, että niin suurisuuntaista ja laajakantoista lainsäädäntöä laadittaessa, kuin nyt kysymyksessä oleva on, voidaan jo etukäteen ottaa käytännöllisessä työssä esiintyvät vaikeudet huomioon, olisi myös ennen lakiehdotuksen lopullista valmistamista laadittava kokeeksi kiinteistökirja joltakin pienemmältä alueelta, osaksi maaseudulta ja osaksi kaupungista. Ainoastaan tällaisen koelaadinnan avulla voidaan saada takeita siitä, että käytännöllisessä laatimistyössä säästytään suuremmilta yllätyksiltä. Tällainen koelaadinta olisi myös tärkeä, jotta edes jonkinmoisella todenmukaisuudella saataisiin selville kiinteistökirjan laatimisen aiheuttamat kulut ja voitaisiin arvioida, kuinka paljon työvoimia ja aikaa sen laatimiseen tarvitaan.

Kysymys kiinteistökirjatyön vaatimista työvoimista, ajasta ja kuluista on erittäin tärkeä sanotun työn suunnittelulle. Tässä kohden on syytä ottaa huomioon ne suunnitelmat, joita Ruotsissa nykyään on tehty kiinteistökirja-asiaan nähden. Kuten sanottu, on siellä lainvalmistelukunta v. 1908 saanut siitä valmiiksi lakiehdotuksen. Sen jälkeen se lähetettiin siellä n. s. maakaarikomissioon (jordabalkskommissionen), joka ei tehnyt sille varsinaisesti mitään ja joka vuoden 1923 alusta lakkautettiin. Kun myös kiinteistörekisterityö, joka

tarkoittaa maarekisterin laatimista maaseutua ja kiinteistörekisterin laatimista kaupunkeja varten, on vielä keskeneräinen ja kestää jonkun aikaa ja kun sen valmistuminen on välttämätön edellytys kiinteistökirjalaitoksen aikaansaamiselle, näyttää Ruotsissa vielä menevän melkoinen aika, ennenkuin siellä kiinteistökirjatyöhön päästään. Siitä syystä onkin siellä ryhdytty kulkemaan toista tietä pienemmän parannuksen aikaansaamiseksi jo ennemmin. Siellä nimittäin on jo ennestään verraten yksityiskohtaiset kiinteistörekisterit kaupungeista. Samanlaiset kiinteistörekisterit voidaan hallinnollista tietä määrätä tehtäviksi myös kauppaloihin ja tiheään asuttuihin seutuihin maaseudulle. Kun täydellisen kiinteistökirjan aikaansaaminen näyttää lykkäytyvän, on Ruotsissa huomio kiintynyt tällaisten erikoismääräyksien antamiseen laajemmassa mitassa, jotta siten verraten nopeasti päästäisiin nykyistä parempaan olotilaan niissä paikoissa, missä sen tarve on kipein.

Kun meillä kiinteistökirjan laatimista suunnitellaan, näyttää olevan syytä ottaa harkittavaksi, eikö meillä ole meneteltävä siinä asteittain ja koetettava saada se ensin kaupunkeihin, kauppaloihin ja tiheimmin asuttuihin seutuihin maaseudulle sekä sitten vähitellen, sitä mukaa kuin varoja ja voimia riittää, koko maahan. Muuten voi käydä niin, että tehtävän laajuus sekä voimien ja varojen pienuus aiheuttavat yllätyksiä, jotka käyvät ikäviksi.

Ensimmäinen tehtävä, johon asian esille saamiseksi olisi ryhdyttävä, on sopivien voimien asettaminen kiinteistökirjatyötä jatkamaan. Tämä voi tapahtua joko niin, että tehtävä annetaan jonkun yksityisen henkilön suoritettavaksi, joka samalla oikeutetaan käyttämään apunaan asiantuntijoita neuvottelijoina, tai niin, että asetetaan pieni komitea asiata käsittelemään, taikka siirretään se lainvalmistelukunnan tehtäväksi. Mitä näistä teistä on kuljettava, riippuu paljon siitä, minkälaisia voimia tehtävän suorittamiseen tahdotaan ja voidaan saada sekä miten se muuten halutaan järjestää. Voimien tulee olla erityisen päteviä, sillä tehtävä on vaativa ja edellyttää suorittajaltaan monipuolisia sekä tieteisopillisia että käytännöllisiä tietoja ja kykyjä. Myös näyttää tärkeältä, että työn suorittajalle valmistettaisiin tilaisuus käydä Ruotsissa ottamassa selkoa siellä tällä alalla viime aikoina suoritetun työn nykyisestä tilasta sekä mitä suunnitelmia siellä sen vastaiseen kehittämiseen nähden on olemassa. Meidän maanomistusoikeudellinen järjestelmämme on siinä määrin

yhdenmukainen Ruotsin vastaavan järjestelmän kanssa ja se työ, joka Ruotsissa on viime vuosikymmenenä tällä alalla tehty ja jota n. s. kiinteistörekisterikomissio paraikaa tekee, on siksi arvokas, että yksityiskohtainen tutustuminen niihin maksaa kyllä vaivansa sekä vaatimansa kustannukset.

Kuten edellä jo on mainittu, muodostaa työ rekisterikarttojen ja kiinteistökirjan aikaansaamiseksi luonnollisen jatkon sille uudistuksien sarjalle, joka meillä yksikamarisen eduskunnan alkuaikoina pantiin alulle ja joka sitten on keskeytymättömänä jatkunut.

Kyösti Haataja.

Millä tavalla viljantuotantoamme voidaan edullisimmin lisätä ja maamme omavaraistumista edistää.

Tuontitilastomme osoittaa, että valtakuntaamme tuotiin v. 1922 ruista 118 513 000 kg, ohraa 776 000 kg ja vehnää 77 228 000 kg. Kun oman maan sato laskettiin samana vuonna olleen ruista 267 488 000 kg, ohraa 140 779 000 kg ja vehnää 19 333 000 kg, huomataan tästä, kuinka tavattomassa määrässä olemme ulkomaitten varassa, mikäli leivästä on puhe, ja kuinka huolestuttava tilanne on. On senvuoksi ymmärrettävää, että ihmisten mieliä askarruttaa kysymys, millä tavalla valtakuntamme viljantuotanto saataisiin lisääntymään ja siten omavaraisuutemme vahvistumaan.

Käsittelemättä viljantuotannon lisäämiskysymystä koko laajuudessaan esitetään seuraavassa eräitä näkökohtia, jotka kysymystä harkittaessa ja toimenpiteitä suunniteltaessa on syytä ottaa huomioon.

On luonnollista, että ulkoa tuodun viljan kuluttajina ovat etupäässä kaupunkien asukkaat ja tehdasseutujen väestö, jotka itse eivät viljaa viljele. Kun kotimaistakin ruista käytetään melkoisessa määrässä kaupungeissa ja tehdasseuduilla, on ilmeistä, että näiden väestö ei voi kuluttaa yksinään kaikkea ulkoa tuotua ruista, vaan käytetään siitä varsin huomattavat määrät maaseudulla sellaisissa talouksissa, jotka itsekin viljaa viljelevät. Maaseudulla, varsinkin Itä- ja Pohjois-Suomessa liikkuessaan, voi selvästi todeta, kuinka yleinen ulkolaisen leipäviljan käyttö siellä on. On paljon taloja, joissa oman pellon vilja riittää perheen ravinnoksi tavallisina vuosina tuskin jouluun saakka, joten suurin osa vuodesta on tultava toimeen ostoviljan varassa.

Tällaiseen luonnottomaan asiantilaan voivat vaikuttaa useammatkin seikat, mutta pääsyynä siihen ovat viljelmien liian pienet pellot.

Virallisen tilaston mukaan oli valtakunnassamme v. 1920 yhteensä 250 749 sellaista viljelmää, joiden peltoala oli yli 0.5 ha. Näistä oli sellaisia, joilla oli peltoa

		% viljelmien luvusta
0.5—1 ha	25 681	10.3
1 —2 »	40 218	16.0
2 —3 »	30 575	12.2
3 —5 »	44 628	17.8
Yhteensä	141 102	56.3

Erikoisesti on huomattava, että valtakunnan pohjois- ja itäosissa on sellaisten viljelmäin, joiden peltoala on 0.5—5 ha, suhteellinen luku vieläkin huomattavampi. Oulun läänissä niitä on 73.1 %, Kuopion läänissä 69.9 % ja Viipurin läänissä 60.7 % viljelmien koko luvusta. Nämä pienet viljelmät eivät ole yksinomaan eivätkä edes etupäässä vuokraviljelmiä. Tämä selviää siitä, että niitä on lukuisasti juuri niissä osissa valtakuntaa, missä vuokraviljelmiä on suhteellisesti vähän. Kunnittain asiaa tarkastaessa huomaa, että Pohjois- ja Itä-Suomessa on kuntia, joissa lähes kaikki viljelmät kuuluvat näihin suuruusryhmiin.

Suurin osa edellä mainituista viljelmistä on sellaisia, että ne vain poikkeustapauksissa kykenevät tuottamaan viljaa tavallisen perheen tarpeeksi. Huomaamme siis, että ainakin puolet valtakunnan viljelmistä on sellaisia, joiden haltijain täytyy turvautua ostoviljaan. Tähän vaikuttaa sekin, että perheiden henkilöluku on tällaisilla pienillä tiloilla suhteellisen suuri ja viljan kulutus jo senvuoksi keskimäärää suurempi. Viljan kulutusta lisää vielä se, että ruokajärjestys on äärimmäisen yksipuolinen ja eläminen senvuoksi etupäässä leivän varassa. Lisäksi käytetään tällaisissa talouksissa huomattavat määrät leipäviljaa, etupäässä ruista, kotieläinten, varsinkin hevosten, ravinnoksi.

Jos näiden pienten viljelmäin viljantarve saataisiin tyydytetyksi niiden omalla tuotannolla, olisi viljantuotantokysymyksemme suurelta osaltaan ratkaistu. Keskikokoiset ja suurtilat kykenisivät varsin hyvin tarkoituksenmukaisilla toimenpiteillä viljanviljelystä tukien täyttämään pääasiassa kaupunkien ja maaseudun kulutuskeskuksien tarpeen, mutta niin kauan kuin maataviljelevä väestömme ei voi

saada leipäviljaa riittävästi omasta pellosta, on tilanne toivoton. Viljantuotannon lisäämistä suunniteltaessa on senvuoksi päähuomio ensiksi kiinnitettävä juuri näihin pienviljelijöihin.

Tehokkain keino tällaisten pienten viljelmäin viljantuotannon lisäämiseksi on niiden peltoalan lisääminen. Tällaisten viljelmien peltoalan lisäys ei myöskään tiedä viljelyksen laajaperäistymistä eikä tuo mukanaan laajaperäistymisestä aiheutuvia haittoja, vaan useimmissa tapauksissa voimaperäistymistä, koska viljelysalan laajentuessa siitä voidaan entistä suurempi osa luovuttaa rehunviljelykselle ja siten lisätä karjamäärää, mikä sellaisenaan merkitsee voimakkaampaa lannoitusta ja suurempia satoja viljankasvussa olevilta viljelyksiltä. Jokainen uudesta raivattu peltohehtaari tällaisilla pienillä viljelmillä merkitsee siis askelta taloudellista itsenäistymistä ja omavaraistumista kohti. Sikäli kuin uutta viljelysalaa saadaan raivatuksi, sikäli voidaan viljantuotantoa lisätä ja päästä entistä riippumattomammaksi ulkoa tapahtuvasta tuonnista. Yhteiskunnan on senvuoksi oman etunsa takia sopivilla tavoilla edistettävä pienten viljelmäin peltoalan laajentumista ja tuettava heidän omavaraistumispyrkimyksiään.

Tärkein tehtävä tässä työssä on antaa pienten viljelmäin omistajille lainan muodossa avustusta uutisviljelysten raivaamisessa, sillä suurin osa heistä on niin vähävaraisia, että he ovat pakotettuja käyttämään osan ajastaan ansiotöihin, saadakseen perheilleen elatuksen, mistä johtuu, että omat viljelykset laajenevat hitaasti. Jos heillä sen sijaan on saatavana kohtuullisella korolla ja muuten sopivilla ehdoilla lainaa 1 500—3 000 markkaa raivattavaa uutisviljelyshehtaaria kohden, voivat he käyttää entistä enemmän omaa työvoimaansa viljelystensä laajentamiseen. Ja tällaiset lainat voidaan maksaa takaisin verraten lyhyen ajan kuluessa, jolloin pääomat vapautuvat taas uusiin viljelyksen laajennuksiin käytettäviksi. Muutamilla kymmenillä miljoonilla voidaan jo saavuttaa huomattavia tuloksia ja nämä varat eivät ole joutuneet hukkaan, vaan ovat jatkuvasti käytettävissä yhä uusiin viljelysten laajennuksiin.

Osa pienistä viljelmistä on kumminkin sellaisia, että niillä ei ole viljelyskelpoista maata viljelysten laajentamiseen. Näille on viljelyskelpoisen lisämaan saaminen erittäin tärkeä ja pitäisikin asutuspolitiikkamme pääpyrkimyksenä toistaiseksi olla etupäässä viljelyskelpoisen lisämaan hankkiminen sellaisille pientiloille, joilla sitä ei ole riittävästi.

Ne varat, mitkä käytetään viljelyskelpoisen maan hankkimiseksi liian pienille viljelmille ja uutisviljelysten raivaamiseksi tällaisilla tiloilla, tulevat siis käytetyiksi valtakunnan taloudellisen riippumattomuuden luomiseen ja turvaamiseen, samalla kun ne lisäävät pientilallisten taloudellista hyvinvointia ja auttavat heitä taloudellisesti vaurastumaan. Ja tällainen avustustoiminta ei asiallisesti maksa sanottavasti mitään, koska on vain lainasta kysymys, eikä tällainen viljanviljelyksen tukeminen ole ristiriidassa minkään yhteiskuntaluokan etujen kanssa, vaan koituu tästä tuleva etu koko kansan hyväksi. Senvuoksi pitäisi tätä tarkoittavista toimenpiteistä voida hyvin sopia.

Kysymykseen tulevan tukemistoiminnan järjestäminen ei taas tuota voittamattomia vaikeuksia. Valtakunnassamme toimii lähes 1 000:een nouseva joukko *osuuskassoja*, jotka harjoittavat jo tällaista toimintaa, vaikka ne kituvat pääomien puutteessa. Niihin on liittynyt jäseniksi jo huomattava osa pienviljelijöistämme ja ne ovat saavuttaneet huomattavan kokemuksen tällaisen lainausliikkeen hoitamisessa. Noudattaen vakavia ja tarkoituksenmukaisia lainausperiaatteita ne ovat voineet huomattavalla tavalla kohottaa jäsentensä taloudellista hyvinvointia ja herättää heissä taloudellisia vaistoja ja eteenpäinpyrkimishalua, mikä on kaiken edistymisen ensimmäinen ehto. Käytettävissään olevilla vähillä varoilla ne ovat kyenneet saavuttamaan jo varsin huomattavia tuloksia. Niinpä esim. v. 1922 Keskuslainarahastossa toimeenpannun tutkimuksen mukaan yhtenä vuonna raivattiin osuuskassoista otetuilla lainoilla uutta peltoa yli 5 000 ha. Jos varoja olisi riittävästi käytettävissä, voitaisiin tämä määrä kohottaa moninkertaiseksi.

Suomen kansalla ei ole varaa olla pienten viljelmäin haltijain omavaraistumispyrkimyksiä tukematta. Sen vuoksi on sen hankittava pääomia näille peltoalansa lisäämiseksi.

Juho Wähä-Erkkilä.

Osuustoiminta-aatteen synty kveekarilaisuuden hengestä.

Kaikille osuustoimintamiehille ja -naisille lie tuttu rouva *Beatrice Potter-Webbin* jo yli 30 vuotta sitten ilmestynyt teos »Suurbritannian osuustoimintaliike», jonka suureksi ansioksi on epäilyksettä luettava, että lukuisat miehet ja naiset useissa maissa ovat siitä saaneet innostuksen osuustoiminta-asiaan ja työskentelyyn sen hyväksi. Teos alkaa lauseella, jonka mukaan »osuustoiminta-aate, usko, joka innoitti Englannin ensimmäiset sosialistit ja tuli osuustoimintaliikkeen sydänvereksi, on puhtaasti brittiläistä alkuperää». — »Usko osuustoiminnallisen talousjärjestelmän mahdollisuuteen», kehittelee rouva Webb edelleen väitettään, »syntyi koulua käymättömän *Robert Owenin* mielessä ja varmaan myös muiden englantilaisten ajatuksissa, kun he seurasivat kaupan ja teollisuuden mahtavan kumouksen tapahtumia, kumouksen, joka vuodesta 1770 lähtien vaati kokonaan keski- ja työväenluokkain voimat sekä kiihoitti ja hallitsi heidän toimintaansa».

Epäilemättä näissä lauseissa esitetty käsitys, jonka mukaan osuustoiminnan aate on lähtenyt Robert Owenin päästä, merkitsi sikäli edistysaskelta, että se pääsi jonkun verran historiallista totuutta lähemmäksi kuin tuo siihen saakka yleinen käsitys, joka antoi Rochdalen kunnon tienraivaajille kunnian siitä, että he muka olivat raivanneet osuustoiminnan ajatukselle tien. Rouva Beatrice Potter-Webbin mielipide ei kuitenkaan kestä niiden tosiasiain valoa, jotka sittemmin monilla tahoilla suoritetut tutkimukset Suurbritannian nykyaikaisen osuustoimintaliikkeen alkuperästä ovat tuoneet esiin. Jo ennen Robert Owenin syntymää, siis ennen vuotta 1771, osuustoiminnan ajatuksen on täytynyt elää lukuisten köyhäin skotlantilaisten kutojain mielissä, sillä osuustoiminnallisten yhteenliittymäin ensi jälkiä voidaan seurata Skotlannin lounaisrannikolla aina 18:nnen vuosisadan keskivaiheille saakka. Ansio tämän tosiasian osoittamisesta lankeaa kunnianarvoisalle Sir *William Maxwellille*, joka yli 50 vuotta kestäneellä työllään oli raivaamassa merkityksellistä taivalta brittiläisen ja kansainvälisen osuustoimintaliikkeen historiassa ja sen lisäksi itse kirjoitti ahtaamman isänmaansa Skotlannin osuustoimintaliikkeen historian. Niinkuin marraskuun 9:ntenä 1769 päivätyn asiakirjan avulla, jonka William

Maxwell on löytänyt ja jäljentänyt Skotlannin osuustoimintaliikkeen historiaan, voidaan todistaa, omistivat Kilmarnockin lähellä sijaitsevan pienen Fenwickin kylän kutojat jo silloin osuuskaupan, vaikka se olikin vielä aivan alkuperäinen. Ja kuka voi väittää, että tämä oli lajinsa ensimmäinen?

Mielestäni teemme ylipäänsä oikein hyljätessämme kuvitelman, että osuustoiminnan ajatus, joka antoi aiheen osuustoiminnallisten järjestöjen muodostamiseen, syntyi jonakin päivänä kiinteänä ja valmiina jonkun yksityisen ihmisen aivoissa. Sveitsiläisen runoilijan *Gottfried Kellerin* yhtä tosien kuin kauniiden sanojen mukaan ihmiskunnan kaikki todella suuret ja arvokkaat ajatukset ovat aivan yksinkertaisia. Sentähden oppimattomatkin ihmiset voivat ne hyvin helposti tajuta, vieläpä useat sadat ja tuhannet ihmiset saattavat erikoisissa elämänoloissa ja historiallisissa tilanteissa omaksua ne samanaikaisesti, jos heillä vain on sydän oikealla paikalla. Samalla tavoin osuustoiminnan ajatuskaan ei ole tuloksena jostain vaikeasta ja mutkikkaasta ajatustoiminnasta, joka olisi suoritettu yksityisen, erikoisen lahjakkaan ja nerokkaan miehen aivoissa, mistä se sitten olisi levinnyt koko kansaan ja ihmiskuntaan. Sitä ei ole ensiksi Robert Owen keksinyt, eikä se ole ylipäänsä brittiläistäkään alkujuurta, niinkuin rouva Webb ajattelee, vaan se on kaikille kansoille ja roduille samalla tavoin kuuluva niiden henkisen elämän kalustoesine, joka kaikkina aikoina on ollut käytännössä milloin suuremmassa, milloin pienemmässä määrässä.

Vaikka tässä edustammekin tätä katsomuskantaa, emme kuitenkaan millään muotoa tahdo riistää osuustoiminnan ajatukselta sille ominaisia erikoisuuksia ja tehdä sitä yksinkertaisesti samaksi, mitä yhdistymisajatuksella, yhteenliittymisperiaatteella ymmärretään. Tämän periaatteen mukaisesti ihmiset ovat varmaan aina toimineet, sillä ilman samassa asemassa olevain yhteistyötä, ilman eri yksilöiden järjestettyä yhteistoimintaa ei minkäänlaista kansan- ja sivistyselämää voida ajatella. Kaikista niistä aineellisista ja henkisistä hyödykkeistä, jotka ihminen tänä päivänä omistaa, hän on kiitollisuuden velassa yhdistykselle, yhteenliittymälle, niinkuin *Otto von Gierke*, saksalainen oikeushistorioitsija, kirjoittamassaan Saksan osuuskuntalaitoksen historiassa aivan oikein huomauttaa. Täten ei tosin vielä mitenkään ole sanottu, että ihmiset aina ovat perustaneet osuuskuntia siinä merkityksessä, minkä me nykyään tuolle käsitteelle annamme. Osuuskunnat ovat yhdistysten erikoinen laji, ne ovat yhteenliittymiä, jotka erikoinen periaate, s. o. vain niille ominainen perusajatus eli tarkoitus, erottaa kaikista muista. Tätä perusajatusta on jo kauan etsitty, mutta vielä nykyäänkään ei edes osuustoimintamiesten keskuudessa ole päästy sitä koskevissa mielipiteissä täydelliseen yksimielisyyteen. Minun käsitykseni mukaan osuustoiminnan perusajatus on siinä, että yhdistyksen avulla kansantaloudessa valvotaan ja edistetään työn ja niiden yhteiskuntaluokkain etuja, jotka suo-

rittavat taloudellista työtä ja joiden toimeentulon määrää kokonaan tai ainakin etupäässä tämän työn tuottama tulo. Tämän käsityksen todistaa oikeaksi se ehkä aivan kiistämätön tosiasia, että työtätekeväin luokkain jäsenet ja kerrokset ovat kaikkina aikoina olleet osuustoimintaliikkeen kannattajia ja edistäjiä. Rikkaat ja mahtavat, omistavat ja hallitsevat luokat ovat varmaan aina käyttäneet hyväkseen, vieläpä paljon suuremmassa määrässä ja laajuudessa, yhdistymisessä piilevää voimaa edistääkseen etujaan. He ovat perustaneet valtioita ja kauppakomppanioita, osakeyhtiöitä ja trusteja. Mutta kun puhumme osuuskunnista, emme tietystikään ajattele näitä ylimysten ja pääomanomistajain yhteenliittymiä, vaan niitä yhdistysmuotoja, joihin työtätekeväin, n. s. alempain väestönkerrosten pyrkimykset ovat keskittyneet, heidän koettaessaan kohottaa ja parantaa asemaansa ja olosuhteitaan, puolustaa etujaan ja pitää niistä huolta. Kaikkialla, missä historian eri ajanjaksoina kohtaamme osuuskuntia, tapaamme aina niiden kannattajina nuo ihmiset, joiden harteille työn raskas taakka on sälytetty, epävapaat ja maaorjat, pikku käsityöläiset ja talonpojat, kalastajat ja alppipaimenet, koti- ja tehdastyöläiset. Osuuskunnan käsite ei ole erotettavissa työn ja työntekijän käsitteestä. Lyhyesti: työn ja työtätekevän ihmisen etu on osuuskunnan sielu, joka osuuskunnasta on luonut itselleen ruumiin. Sentähden osuustoimintaliike on meidän aikanamme alkanut levitä kaikkialle ja kehittyä samassa määrässä kuin työtätekeväin luokkain merkitys valtiolle ja yhteiskunnalle on kasvanut, alempi kansa herännyt tietoisuuteen omista eduistaan ja tajunnut välttämättömäksi hankkia niille saman arvon, mikä pääomanomistuksen eduilla on ollut. Niin, tämä osuustoiminta-aatteen sekä työn ja sen etujen välinen yhteys selittääkin meille aivan luonnollisella tavalla, kuinka rouva Webb on eksynyt hänelle englantilaisena suurta tyydytystä tuottavaan, mutta kuitenkin erehdyttävään ajatukseen, että osuustoimintaliike on puhtaasti brittiläistä alkuperää. Niinkuin taloushistoria meille opettaa, kehittyi tuo taloudellinen järjestelmä, josta me olemme tottuneet käyttämään iskusanaa »kapitalismi», Brittein saarilla ennemmin kuin muissa Europan maissa suureen kukoistukseen ja loi siellä aikaisimmin väestöluokan, jolta riistettiin mahdollisuus omistaa omia tuotannonvälineitä ja jonka oli senvuoksi turvauduttava kokonaan vieraan palveluksessa suorittamansa työn tuottoon, nykyaikaisen proletariaatin. Sentähden täytyi tämän brittiläisen proletariaatin syvyyksistä ensinnä jälleen kohota ajatus käyttää hyväkseen sitä voimaa, joka syntyy yhtäläiset pyrkimykset ja edut omaavien ihmisten yhdistymisestä, jotta he voisivat muuttaa taloudellisen asemansa ja vapautua kapitalismin heidän harteilleen sälyttämän painon alta.

Olemme nyt havainneet, että osuustoiminta-aatteen ja sen toteuttamiseksi työskentelevän osuustoimintaliikkeen syntyminen brittein maassa, missä se meitä ensinnä omalla historiankaudellamme kohtaa,

on syyperäisessä yhteydessä itse kapitalismin nousun ja sen aiheuttaman nykyaikaisen työväenluokan muodostumisen kanssa. Mutta siten emme ole vielä saaneet mitään tietoja itse tämän aatteen ja liikkeen kehityskulusta. Tähänastisista päätelmistämme ei vielä saa minkäänlaista vastausta kysymykseen, kuinka määrättyjen taloudellis-yhteiskunnallisten edellytysten vallitessa määrätty aate voi saada huomattavan alueellisen kantavuuden ja merkityksen, vallata ja innoittaa monilukuiset ihmiset ja siten vähitellen aiheuttaa suuren kansan- ja ihmiskunnanliikkeen, jollainen osuustoimintaliike nykyään tosiasiassa on.

Ken syvemmälti miettii nyt edessämme olevaa ongelmaa, havaitsee, että määrätty aate voi vain silloin sytyttää ja valaista ihmismielen, kun tätä on siihen valmistettu ja tehty se vastaanottokykyiseksi. Jokainen ajatus, joka leviää ja tulee samalla kansan tai vain yhdenkin määrätyn kansanluokan tai -kerroksen yhteisomaisuudeksi, joka innostaa suuremman ihmisjoukon yhteistyöhön ja -toimintaan ja tekee heidät siihen kykeneviksi, tarvitsee tuollaisen voiman saadakseen ja kehittyäkseen eräänlaisen henkisen ilmapiirin. Muuten se jää hedelmättömäksi, s. o. sitä ei milloinkaan sovelluteta käytäntöön eikä siinä toteuteta, se viettää vain kituvaa elämää yksityisten oppineiden ja kirjankirjoittajain aivoissa. Sentähden me haluamme nyt saada täydellisen tieteellisen selvyyden nykyaikaisen osuustoiminta-aatteen synnystä ja paljastaa salaisuuden, mikä piilee sen voimassa ja kansanomaisuudessa, sen nykyajan miljoonain ihmisten ajatteluun ja toimintaan vaikuttavassa elämännesteessä. Sitä varten täytyy meidän kysyä, minkä yleisen henkisen virtauksen yhteydessä osuustoiminnan ajatus on syntynyt brittein kansassa ja missä henkisessä piirissä sitä suojeltiin ja hoivattiin, kunnes se oli kasvanut suureksi ja tuli toimeen omin neuvoin sekä kykeni aloittamaan vaelluksensa läpi kaikkien maiden ja kaikkien sivistyskansain.

Tämä kysymys on jo useita vuosia askarruttanut tämän kirjoitelman tekijää. Tutkiessaan sitä hän on saanut yhä varmistuvan vakaumuksen, että osuustoiminnan ajatus, s. o. yhteenliittymisperiaatteen päämäärästään tietoinen ja järjestelmällinen sovittaminen työn kansantaloudellisten ja yhteiskunnallisten etujen mukaiseksi, on *uskonnollista alkuperää*, ainakin mikäli brittein kansa on kysymyksessä. Siis tämän kansan uskonnolliset mielteet, voimat ja tarpeet ovat synnyttäneet tuon uskon osuustoiminnalliseen talousjärjestelmään, uskon, mikä rouva Webbin selityksen mukaan on tullut Suurbritannian osuustoimintaliikkeen sydänvereksi. Se uskonnollinen ryhmäkunta, jonka piirissä osuustoiminnan ajatus on syntynyt ja ensinnä esiytynyt, on ollut kveekarien lahko.

Jotta voisi todistaa oikeaksi tämän väitteen, joka varmaan ensinnä tuntuu monesta osuustoiminnan harrastajasta sangen eriskummalliselta ja epätodennäköiseltä, on ehkä aluksi tarpeellista tutustuttaa

lukijaa hieman lähemmin tähän puritaanilaisuudesta lähtöisin olevaan lahkokuntaan.

Puritaanilaisuudella oli sama päämäärä kuin niin monilla muilla liikkeillä ja lahkokunnilla, mitkä kristillisen kirkon piirissä olivat yli vuosituhannen kuluessa esiytyneet. Sekin tahtoi uudistaa kristillisyyden, tehdä uskonnon, jota Kristus oli opettanut ja jonka esikuvana hän oli elänyt oppilaidensa edessä, eläväksi, koko ihmiselämän henkevöittäväksi voimaksi. Syntyneinä taistelussa Englannin yksinvaltaisen kuninkuuden luomaa ja johtamaa anglikaanista valtiokirkkoa vastaan, jonka pyrkimyksenä oli muuttaa uskonto, henkisen vapautuksen edistäjä, kansanherruuden hankkimiskeinoksi, puritaanit ryhtyivät puolustamaan kuninkaan suprematiasta (ylivallasta) puhdistettua kirkkomuotoa.

On yleisesti tunnettua, mihin mahtaviin poliittisiin seuraamuksiin tämä liike johti: monarkkis-dynastisen valtiovallan sortumiseen, Englannin suureen vallankumoukseen ja kansanvaltaisesti järjestetyn Commonwealthin (valtion) perustamiseen puritaani Cromwellin johtamana. Mutta vähemmän huomiota on herättänyt se vaikutus, mikä puritaanilaisuudella on ollut henkisen elämän, eritoten yhteiskunnallisten aatteiden historiaan. Alkukristillisen hengen elpyminen monissa tuhansissa sieluissa ja siten herännyt kaipuu saada myös taloudellis-yhteiskunnallinen elämä sopusointuun evankeliumin käskyjen kanssa pani miettimään kysymyksiä, kuinka hätä ja kurjuus oli poistettavissa maailmasta ja yhteiskunta järjestettävissä sorretun työtätekevän kansan etujen mukaisesti. Näin kävi sitä pakottavammin, mitä elävämmin ja tuskallisemmin tunnettiin ristiriita, joka vallitsi »Jumalan ajatusten valtakunnan», veljeydessä elävän ihmiskunnan aatteen, ja epäkristillisen yhteiskunnallisen todellisuuden välillä.

Yhteiskunnallista aatteellisuutta hoivasi ja kehitti erikoisesti puritaanilaisuuden syventämä ja uudelleenherättämä kristillinen uskonto monilukuisissa ahtaammissa uskonnollisissa yhdyskunnissa, joita Englannissa ja Skotlannissa sittemmin muodostui millenarien, baptistien ja erikoisesti kveekarien lahkokuntina. Viimeksi mainittu nimittikin itseään ystäväin seurakunnaksi ja niinkuin tiedetään se on vielä viime vuosina kunnostautunut järjestämällä monta suuripiirteisesti suunniteltua laupeuden- ja avustuslaitosta koululapsien ravitsemista varten Saksan ja Itävallan suurkaupungeissa.

Kveekarien lahkon, joka uskonnollisista syistä velvoitti jäsenensä kieltäytymään valanteosta — »Älkää vannoko, vaan olkoon teidän puheenne niin, niin tahi ei, ei» (Matt. 5, 34—37) —, perusti v. 1653 silloin vasta 29-vuotias *George Fox*. Se joutui kohta suurten vainojen alaiseksi, varsinkin sen jälkeen kuin Stuartien suku jälleen v. 1660 oli Kaarle II:n hahmossa noussut uudistetulle valtaistuimelle.

Taistellessaan uskon- ja omantunnonvapauden puolesta kveekarit liittyivät yhä läheisemmin yhteen, kehittivät seurakuntansa yhdyskunniksi, joiden jäsenet tekivät sitoumuksen, että »jokainen kantaa

toverinsa kuormaa ja vaeltaa veljellisessä rakkaudessa». Tämän elävän solidaarisuuden hengen täyttäminä kveekariseurakunnat huolehtivat sellaisten jäsentensä perheistä, jotka uskonsa tähden tuomittiin pitkiin vankeusrangaistuksiin, karkoitettiin aikaisemmista asuinpaikoistaan tai jotka muuten joutuivat ahdinkoon. Tätä tarkoitusta varten he perustivat makasiineja, joihin sijoitettiin elintarvevarastoja, vaatetarpeita y. m., järjestivätpä myöhemmin Clerkenwelliin erityisen laitoksen »huolehtiakseen köyhistään parhaalla mahdollisella tavalla, hankkiakseen heille ammattityötä ja kasvattaakseen lapsiaan», niinkuin perustamisasiakirjassa sanotaan. Siten kveekarit olivat aivan itsestään joutuneet *keskinäisen osuustoiminnallisen avustustoiminnan* alalle.

Mutta vieläkin tärkeämpää oli, että se mies, jonka aloitteesta Clerkenwellin työ- ja kasvatuslaitos perustettiin, *John Bellers*, kehitti sen pohjana olevat ajatukset edelleen yleisesti käyttökelpoiseksi sosialipoliittiseksi periaatteeksi. Siten hän suoritti työn, joka on tehnyt hänet nykyisen, moninaisissa muodoissa ilmenevän osuustoiminta-ajatuksen todelliseksi isäksi.

Ennenkuin ryhdymme käsittelemään kirjoitusta, joka ensi kerran selvästi perustelee osuustoiminta-ajatuksen, ei liene aiheetonta saattaa sen tekijän persoonallisuus muutamin sanoin lukijaa lähemmäksi.

Niinkuin niin monesta todella suuresta, ihmishengen historiassa nykyaikaan asti vaikuttavasta miehestä, tiedämme me Bellersinkin syntyperästä ja elämänvaiheista varsin vähän. Ei olla selvillä juuri muusta kuin että hän syntyi v. 1654, kuoli v. 1725 ja oli vakavarainen maanomistaja Gloustershiren kreivikunnassa. Hänen tinkimättömän rehellinen mielenlaatunsa ja sydämenhyvyytensä johti hänet jo nuorukaisena kveekarien pariin, koska heidän yhdyskuntansa pyrki vilkkaasti toimien lieventämään tuskaa ja tukkeamaan hädän lähteitä. Bellers on elävä todistus ranskalaisen siveydenopettajan Vauvenargesin sanojen totuudesta, joiden mukaan *suuret ajatukset lähtevät sydämestä*. Sinä aikana on tuskin kukaan muu kuin Bellers niin selvästi havainnut, missä on parannuskeino meidän vastakohtia täynnä olevan yhteiskuntakulttuurimme epäkohdille. Monessa suhteessa toisenlaatuinen suuri ajattelija *Karl Marx* on pääteoksessaan Pääoma (1 nide, 13 luku, 9 jakso) sanonut häntä, ja täydellä syyllä, »'kansantalouden historian todelliseksi ihmeeksi', joka jo 17:nnen vuosisadan lopussa täysin selvästi käsitti silloisen kasvatuksen ja työnjaon parantamisen välttämättömäksi».

William Pennin, Pohjois-Amerikan siirtomaavaltioista ensimmäisiin kuuluvan Pennsylvanian kuuluisan perustajan, ystävänä Bellers oli jo varhain tutkinut taloudellisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. »Usein viilsi mieltäni ajatus», hän kirjoittaa kerran, »mistä johtuu, että köyhät ovat sellaisena yhteiskunnan taakkana, että he elävät niin kurjasti, ja miten heitä voitaisiin auttaa». Näiden kysymysten pohdinnan tuloksena hän julkaisi v. 1695 ilmestyneen lyhyehkön kir-

joituksen, jonka nimenä oli »Ehdotuksia ammattikoulujen (Colledges of industries) perustamiseksi kaikkia hyödyllisiä elinkeinoja ja maataloutta varten, koulujen, jotka takaavat omistaville hyvän voiton, köyhille runsaan tulon ja nuorisolle hyvän kasvatuksen, mistä kaikesta on hallitukselle hyötyä kansan ja sen hyvinvoinnin lisäytymisen vuoksi.» Motoksi on pantu raamatunlauseet: »Ahkeruus tuottaa rikkautta» ja »Laiska käyköön ryysyissä; ken ei tahdo tehdä työtä, sen ei syömänkään pidä».

Ne ammattikoulut, joiden perustamista Bellers kirjoituksessaan ehdottaa ja joiden tehtäviä ja järjestelyä hän esittää, eivät meidän nykyisen käsityksemme mukaan ole kouluja, vaan taloudellisia osuuskuntia, joiden ilmeisenä sosialipedagogisena tarkoituksena oli perustaa itsenäisesti toimivia siirtoloita, samanlaisia kuin ne omanmaankoloniat ja kommuunit, joiden perustamista Robert Owen ehdotti 120 vuotta myöhemmin. Taloudelliset, yhteiskunnalliset ja kasvatusopilliset tarkoitusperät ovat Bellersin Colledgeissa sulautuneet ehjäksi kokonaisuudeksi. Ensi sijassa Bellers viittaa niihin suunnattomiin vahinkoihin, joita kansantalous kärsii sen tosiasian vuoksi, että monet ihmiset ovat joko kokonaan tai ainakin puolinaisesti ilman työtä. Vain tehokkaasti taistellen työttömyyttä ja joutilaisuutta vastaan voidaan lisätä hyvinvointia. Bellers on jo täysin selvillä siitä, että kaikki hyödykkeet syntyvät työtä tehden ja että niitä voidaan hankkia vain sen avulla. Sentähden hän tahtoo rakentaa myös talouden työn periaatteelle. Joutilaisuuden hän tuomitsee sen jokaisessa yhteiskunnallisessa muodossa. Tyhjänpäiväistenkin asiain harrastaminen on hänestä »vähän parempaa kuin joutilaisuuden harrastaminen». — »Ruumiillinen työ on Jumalan alkuperäinen luomus . . . Niinkuin syöminen edistää ruumiin säilymistä, niin työ edistää sen terveyttä, sillä saman verran kuin joutilaisuus säästää vaivaa, saman verran sairaus pakottaa jälleen kärsimään . . . Työ valaa öljyä elämän lamppuun, ajattelu sytyttää sen . . . Lapsellisen tyhmä työskentely pitää lapsekkaan mielen tyhmänä.»

Tällaisista perusajatuksista lähtien Bellers ehdottaa käsityön ja teollisuustyön yhdistämistä maanviljelystyöhön. Tällaisen yhdistämisen pääedun hän näkee peltojen paremmassa muokkaamisessa. Pidettäisiin enemmän karjaa, olisi käytettävänä suuremmat määrät lannoitusainetta ja sadonkorjuun aikoina voitaisiin vaadittavat työt suorittaa nopeammin ja tarkoituksenmukaisemmin. »Kaikki käsityöläiset voivat auttaa sadonkorjuussa, niin että peltojen antimet voidaan hyvin lyhyessä ajassa korjata talteen, mikä sateisina vuosina on suureksi eduksi.»

Colledgeinsa kokoonpanossa Bellers tahtoo ottaa huomioon tämän asianhaaran ja senvuoksi hän ehdottaa, että niihin tulee kuulua:

44 käsityöläistä ja teollisuustyöntekijää,
82 naista ja tyttöä kotityötä, karjanhoitoa y. m. varten,
24 maataloustyöntekijää,
10 miestä polttoaineiden ja rautatavarain y. m. hankkimista varten.

Yhteensä, Bellers ajatteli, työ tuli jakaa noin 300 eri henkilön kesken, mutta heidän lukumääräänsä voitaisiin vielä huomattavasti lisätä, niin että se saattoi nousta 3 000:een.

Asuinrakennuksen Bellers ajattelee käsittävän neljä eri osaa. Ensimmäinen on tarkoitettu naimisissa oleville, toinen naimattomille miehille, kolmas naimattomille naisille ja neljäs pojille ja invaliideille. Nuori mies on 24:nteen, tyttö 21:nteen ikävuoteensa saakka »oppilas»; sen jälkeen he saattavat mennä naimisiin tai myös jättää Colledgen. Tietopuolisen opetuksen ja käytännöllisen työn pitää käydä käsi kädessä. Iän lisäytyessä lyhennetään työntekijäin työaikaa; 60 vuotta vanhemmat henkilöt nimitetään valvojiksi.

Työstään eivät Colledgessa toimivat henkilöt saa lainkaan palkkaa, mutta heille taataan varoja heidän järkiperäisten tarpeidensa tyydyttämiseksi, sikäli kuin niitä on saatavissa. Pitkien pöytien ääressä syödään yhteiset ateriat, poikain ja tyttöjen huolehtiessa tarjoilusta. Ne rajoitukset, joiden alainen yksilö on vapaudessaan, eivät saa olla suurempia kuin mitä laitoksen menestymiseksi välttämättömästi tarvitaan. Hoidettavanaan olevan »viran» arvo-asteen mukaan jäsenet jakautuvat eri luokkiin ja eroavat toisistaan myös vaatepartensa puolesta.

Niistä eduista, jotka elämä tämänkaltaisissa laitoksissa tuottaa, panee Bellers ennen kaikkea painoa työn huomattavasti suuremmalle tuotantokyvylle. Selvästi ja terävästi hän on havainnut, että suunnitelmanmukaisesti suoritettu yhteistyö tuottaa enemmän kuin erikseen suoritettu. »Kun yksi mies ei lainkaan kykene nostamaan tonnin kuormaa ja kun kymmenen miehen täytyy sitä varten ponnistella, tarvitsee sadan miehen vain sormellaan koskea siihen.» Tämä kohonnut tuotantokyky saisi aikaan paljon enemmän kuin työntekijäin ylläpitoon tarvitaan, sen avulla olisi mahdollista tehdä heidän ja heidän perheidensä elämä hauskaksi ja sen lisäksi saada vielä ylijäämää. Viimeksi mainittu käytettäisiin niiden osuuksien koroiksi, mitkä Colledgein vakavaraiset ystävät antaisivat etukäteen 25 punnan erissä, tehdäkseen laitosten perustamisen mahdolliseksi. Mieluummin Bellers jättäisi Colledgein asukkaille heidän työnsä tuoton kokonaisuudessaan, mutta hän päättelee: »On helpompaa hankkia 1 000 puntaa, kun on voitontoiveita, kuin 100 puntaa hyväntekeväisyystarkoituksiin». Kun Bellers pitää Colledgeja kansanvaltaisina itsehallintokuntina, koettaa hän pitää aisoissa kapitalistien vaikutusta niiden johtoon, rajoittamalla osuudenomistajain äänioikeutta.

Muuten hän usein viittaa siihen, että rikkaidenkin on syytä ajatella, että tällaiset laitokset voivat tarjota heidän omille perillisilleen olosuhteiden muuttuessa turvapaikan. »Tarvitsee vain luoda silmäys kaupunkeihin huomatakseen, mitä muutoksia tapahtuu yksityisissä perheissä kahden tai kolmen sukupolven aikana, kuinka monet, jotka ensi sukupolvessa olivat hyvinvoipia, nyt ovat köyhiä ja päinvastoin.»

Bellers on kirjoittanut toisenkin tutkielman aiheesta: »kuinka köyhiä

voidaan parhaimmin auttaa ja sen ohessa kansain voimakkuutta ja hyvinvointia lisätä», missä hän on vielä tarkemmin perustellut aatteitaan. Ei ole kuitenkaan tarpeellista selostaa sitä tässä kirjoitelmassa, sillä jo esitetyistä ajatuksista käy riittävästi ilmi, että meillä Colledgein perustamisehdotuksessa on edessämme aate, josta loogillisesti ja tosiasiallisestikin koko nykyinen osuustoimintaliike on kehittynyt. Ensi kerran kirkastuu tässä ajatus talouden uudistamisesta järjestelmällisen työn pohjalla työn etujen mukaisesti, ilman että utopistiset haaveet, mitkä ovat erikoisesti sosialistisille opeille luonteenomaisia, sitä sumentavat. Jo Bellersin näissä kummassakin kirjoituksessa kehittämäin käsitysten perusteella meidän täytyy pitää häntä osuustoiminta-ajatuksen ensimmäisenä edustajana uutena aikana. Vain se on vielä kysymyksenalaista, ovatko Bellersin mielipiteet myös todellisuudessa eläneet edelleen ja vaikuttaneet osuustoimintaliikkeen kehityksen kannustimena liikkeen alkutaipalella. Joka tapauksessa uskon, että myös tähän kysymykseen voidaan vastata myöntävästi, ja nojaudun silloin seuraaviin tosiasioihin.

Eri kirjailijat, jotka ovat tutkineet Suurbritannian osuustoimintaliikkeen syntyä, ovat osoittaneet, että se sai puoltajansa ensiksi ja etupäässä työtätekevän kansan piireistä, jotka ovat myös olleet uskonnollisten, eritoten puritaanilaisten katsomuskantain kannattajia. Aina nykypäiviin asti on osuustoimintaliikkeen yhteys uskonnollisen hengenliikkeen kanssa selvästi nähtävissä Englannin työväestön parissa. Osuuskuntain kokoukset ja laitokset avataan usein uskonnollisin juhlamenoin, rukouksin ja lauluin. Helluntaina menevät vuosikongressiinsa kokoutuneet osuuskuntain edustajat uskonnollisten yhdyskuntainsa kirkkoihin, joissa sitten eri lahkokuntain papit pitävät mieltäylentäviä saarnoja myös osuustoiminta-ajatuksesta ja sen yhteydestä evankeliumin oppien kanssa. Usein tapaa osuuskuntain kokoussaleissa kristillisten kirkkojen tunnus- ja vertauskuvia. Ei ole myöskään lainkaan sattuma, että vielä nykyään istuu usean osuuskunnan johtokunnassa innokkaita seurakuntalaisia (Churchmen), jotka eivät ainoastaan käy sunnuntaisin säännöllisesti kappeleissaan, vaan usein myös itse johtavat jumalanpalvelusta tai ottavat siihen aktiivisesti osaa. Suurbritannian osuustoimintaliikkeen uskonnollinen leima on jokaiselle, joka sitä lähemmin tutkii, itsestään esilletuleva tosiasia. Liike ei ole puritaanien lahkolle kiitollisuudenvelassa ainoastaan lukuisista innokkaista jäsenistään, vaan myös useasta vaikutusvaltaisimmasta johtajastaan. Viitattakoon tässä vain *John Mitchelliin* ja *Vansittart Nealeen*, jotka ovat osuustoiminta-ajatuksen tunnetuimmat tukipylväät viime sukupolven keskuudessa.

Mutta ottamatta tätä lainkaan huomioon voidaan nyt esittää todistus siitä, että kveekarien ja John Bellersin henki se on sytyttänyt ja kirkastanut niiden kummankin miehen mielen, jotka 19:nnen vuosisadan kolmannella kymmenluvulla ovat kehoittaneet kansaa osuustoiminta-aatetta toteuttamaan, *Robert Owenin* ja *William Kingin*.

Robert Oweniin nähden meillä on suoranainen todistus siitä, että hän on ehdottanut ja sovittanut ajanmukaisin muutoksin uusiin olosuhteisiin vain sellaista, mitä hän on havainnut Bellersin esittäneen. V. 1818 julkaisemassaan kirjoituksessa »A new view of Society», joka on hänen parhaimpiaan, hän kirjoittaa siitä, kuinka sai alkunsa aate talousjärjestelmän uudistamisesta kommuunien (communities) avulla, sananmukaisesti näin:

»Luulen, ettei mikään, ei yksikään näistä periaatteista voi vaatia itselleen vähäisintäkään alkuperäisyyden leimaa; päinvastoin niitä ovat etevät henkilöt historian varhaisimmilta ajanjaksoilta alkaen yhä uudestaan suositelleet ja puoltaneet. *En voi vaatia itselleni ensi sijaa edes näiden periaatteiden teoreettiseen yhdistämiseen nähden; kunnia siitä kuuluu,* sikäli kuin tiedän, *John Bellersille,* joka julkaisi tuon teorian ja suositteli sitä v. 1696 erittäin taitavalla tavalla käytäntöön otettavaksi. Ilman todellisen kokemuksen apua hän on mitä selvimmin selittänyt, kuinka sitä voitaisiin käyttää yhteiskunnan parantamiseksi . . . Hän osoitti siten, että hän oli katsomuskantoineen aikalaisiaan noin 120 vuotta edellä. Hänen kirjoituksensa näytti minusta niin ihmeelliseltä, että olen sen, sittenkuin se oli jälleen keksitty, painattanut sananmukaisesti ja antanut ilmestyä samassa niteessä niiden kirjoitusten kanssa, mitkä itse olen samasta asiasta julkaissut.»

Näillä sanoilla Robert Owen on itse viitannut siihen, että hän henkisessä suhteessa seisoo kveekari John Bellersin harteilla ja että hänen osuustoiminta-ajatuksensa ovat lainatut tuon miehen kirjoituksista. Valitettavasti täytyy lisätä, että Owen pilasi aatteensa useilla osuustoimintaan kuulumattomilla ajatuksilla, mikä tuotti vahinkoa sille asialle, jonka palvelukseen hän antautui. Kuitenkin Owenin ansioksi on luettava, että hän toi Bellersin jälleen suurten ajattelijain näköpiiriin. Olen muutamia vuosia sitten löytänyt Zürichin keskuskirjastosta Owenin omakätisesti sveitsiläiselle pedagogille *Joh. Heinr. Pestalozzille* omistaman niteen, joka sisältää Owenin kertomuksen hänen New Lanarkissa suorittamistaan yhteiskunnan uudistuskokeista ja johon on lisäksi painettu Bellersin »Proposals» (Ehdotuksia).

Tämän jälkeen ei näytä vähimmässäkään määrässä epätodennäköiseltä, että myös ne osuustoiminnallis-pedagogiset aatteet, mitkä baselilainen ystäväni Karl Munding on osoittanut Pestalozzin omanneen, on Bellers hänessä herättänyt. Viimeksi mainittu on siten epäsuorasti ollut luomassa sitä henkistä ilmapiiriä, missä osuustoiminnalliset pyrkimykset ovat ensi kerran Europan mannermaalla, Sveitsissä, tulleet näkyviin.

Vielä tärkeämmäksi kuin se vaikutus, mikä Bellersillä on ollut Oweniin ja todennäköisesti myös Pestalozziin, on tullut se arvovalta, mikä William Kingillä on ollut Bellersin aatteiden jatkajana ja kehittäjänä. Kun minun 16 vuotta sitten onnistui löytää King jälleen liikkeemme historialle ja osoittaa hänelle kuuluva paikka sen ensimmäisenä tieteellisenä teoreetikkona — viittaan tätä koskevaan kir-

joitukseeni Kansainvälisen osuustoimintaliikkeen toisessa vuosikirjassa — en vielä voinut saada selville sitä lähdettä, mistä King itse oli ammentanut. Hänen »Co-operatorinsa» ei sisällä minkäänlaista viittausta sellaiseen lähteeseen. Siitä käy ainoastaan selville, että King on perinpohjaisesti tutkinut Robert Owenin kirjoituksia, niitä kriitillisesti eritellen, ja edelleen, että hänen on täytynyt olla hyvin perehtynyt aikansa kansantaloudelliseen kirjallisuuteen. Mutta sen jälkeen on kyllä Kingin osuustoiminnallisten käsitysten syntyminen saatu uuteen valoon. Kaksi vuotta sitten muisti Suurbritannian osuustoimintaliiton, Manchesterin Co-operative Unionin, johto kunniavelvollisuutensa, johon se oli velvoitettu jo v:n 1832 osuustoimintakongressissa: William Kingin »Co-operatorissaan» suorittama ihailtava ja melkein voittamaton työ ei saanut joutua unhoon. Liitto antoi *T. W. Mercerin* tehtäväksi julkaista Kingin aikakauslehti uutena painoksena ja suorittaa itse Kingiä koskevia tutkimuksia.[1]) Näitä tutkimuksia Mercer teki Kingin pitkäaikaisessa asuinpaikassa Brightonissa, ja ne ovat nyt osoittaneet, että King sinä aikana, jolloin hän muodosti osuustoimintaa koskevat käsityksensä ja kehitti teoriansa, oli vilkkaassa henkisessä kosketuksessa Elisabeth Fryn, tunnetun kveekarien lahkoon kuuluvan vankila- ja yhteiskuntauudistajan kanssa. Hän sai Mercerin tutkimusten mukaan Kingin olemaan apunaan n. s. Distrikt Visiting Societyn perustamisessa, jonka tehtävänä oli rohkaista köyhiä, jotta he voisivat vapautua ahkeruuden ja säästäväisyyden avulla köyhyyden kahleista. On vaikeata torjua ajatusta, että tätä tehtävää suoritettaessa on kosketeltu myös kveekarien piirissä vielä elävän John Bellersin aatteita ja ehdotuksia, joihin ehkä King jo tutkiessaan Owenin kirjoitusta, jonka Pestalozzi oli ottanut mukaansa Englannista, oli tutustunut. Mutta varmasti täytyi tuttavuuden ja yhteyden neiti Elisabeth Fryn tapaisen jyrkän yhteiskuntauudistajan kanssa saada King tutkimaan, olivatko kveekarien piirin yhteiskuntapoliittiset ajatukset oikeita ja toteuttamiskelpoisia. Voidaan kai näin ollen pitää ilmeisenä todennäköisyytenä, että tässä työssä on Kingin mielessä syntynyt hänen myöhemmin »Co-operatorissaan» kehittämänsä aatejärjestelmä. Ei Kingin eikä myöskään häntä lähellä olleiden henkilöiden muistiinpanojen perusteella ole tosin tähän saakka ollut mahdollista saada tätä otaksumaa myönteisesti vahvistetuksi. Mutta ken on kuitenkin syventynyt Kingin osuustoimintateoriaan ja verrannut sitä Bellersin ajatuksiin, se voi selvästi tuntea jälkimmäiset jälleen edellisen rakennuskivinä. Se yhteys, jonka, hengenkehityksen pohjalta tarkastellen, voi epäilyksettä sanoa vallinneen Bellersin ja Kingin välillä, on todennäköisesti pääasiassa Elisabeth Fryn aikaansaama, jonka vuoden 1823 tienoilla on täytynyt juurtajaksain keskustella Kingin kanssa kveekarilaisuuden hengestä syntyneestä osuus-

---

[1]) Dr. William King and the »Co-operator» 1828—1830. With intow duction and notes by T. W. Mercer, Manchester 1922.

toiminta-aatteesta. Kingin koko hengensuuntaa silmällä pitäen hänen täytyi tuntea Bellersin ajatuskanta itselleen läheiseksi ja omaksumisen arvoiseksi, kun taas Robert Owen aivan toisenlaisen maailmankatsomuksensa tähden omisti vain hitusen Bellersin Proposalien puhtaasti taloudellis-yhteiskunnallista totuutta ja sekoitti sen utopistiseen materialismiinsa ja eudaimonismiinsa.

Nykyään saattaa kyllä näyttää kysymyksenalaiselta, onnistuuko kirjallisuushistoriallisen tutkimuksen vielä asiakirjojen avulla selvittää, mitkä ajatukset ja ajattelijat ovat myötävaikuttaneet William Kingin mielessä hänen luodessaan ja kehittäessään ensimmäistä tieteellistä osuustoimintateoriaa, jossa työn ajatus tehtiin koko rakennuksen lähtökohdaksi ja kulmakiveksi. Mutta epäilyksiä ei ole siitä läheisestä sisäisestä sukulaisuudesta, joka vallitsee Bellersin ja Kingin välillä ei vain periaatteellisessa suhtautumisessa yhteiskunnalliseen probleemiin sellaisena, joka täytyy ratkaista taloudellisen työn uuden järjestelyn avulla, vaan myös siihen liittyvässä käytännöllisessä toiminnassa. Kummastakin on varmaa, että inhimillisten työvoimain suunnitelmanmukaisesti järjestetyn yhteistyön, osuustoiminnan, ajatuksessa on keino puutteenalaisen ja kärsivän ihmiskunnan vapauttamiseksi köyhyyden ja vääryyden kahleista. Kumpikin esittää suunnitelman osuuskunnan muodostamisesta, joka tekee jäsenilleen mahdolliseksi saada työnsä avulla olemassaolonsa turvatuksi ja ihmisarvoiseksi. Mutta kun Bellers ei usko voivansa ratkaista tehtävää vetoomatta »hyvinvoipiin», näyttää King työtätekeville luokille tien, jota kulkien he yksin ja omin voimin voivat hankkia sen »pääoman», jota tarvitaan työn varustamiseksi välttämättömillä työnvälineillä. King kehittää siten edelleen Bellersin ajatuksenjuoksua sen ratkaisevassa kohdassa, kun taas Owen — hänelle ominaiseen tapaan — ei koskaan pääse tuon kohdan yli, koska hänestä loppujenkin lopuksi se tuki, minkä varakkaiden pitäisi suoda työväenyhdyskuntain perustamiseksi, on niiden syntymisen ehtona. Ja, niinkuin tunnetaan, tuo tuki jäi saamatta. Oikean lähimmäisenrakkauden luovasta hengestä, joka oli vallannut Bellersin, King sai ajatukselleen lentoa, kehitti todella edelleen sitä, minkä Bellers oli aloittanut, johtipa lopulta Bellersin aatteen päätökseen ja teki sen kypsäksi toteutumaan.

Tämän tosiasian tuntien voidaan tehdä monta loppupäätelmää, joita ei kuitenkaan tässä yhteydessä voida esittää. Eräs on kuitenkin mainittava: Todellinen osuustoimintaliike, tuloksekas ja luova osuustoiminnallinen työ ja toiminta voi lähteä vain yhdestä hengestä, samasta tai ainakin samankaltaisesta kuin se, mikä ruumiillistui ja vaikutti kveekarilaisuudessa. Tästä lämminsydämisestä, valoisakatseisesta ja todella ihmisystävällisestä hengestä on myös kunnioitettu ystävä ja ansioitunut juhlija, jonka kunniaksi tämä pieni tutkimus on kirjoitettu, saanut voimaa, joka on tehnyt hänet kykeneväksi raivaamaan tien osuustoiminta-ajatukselle isänmaassaan kansansa menestykseksi.

Hans Müller.

Professori,
sveitsiläinen osuustoimintateoreetikko.

Kosketuksissa professori Hannes Gebhardin kanssa.

Huomioni kiintyi professori *Hannes Gebhardiin* ensi kerran, kun hän 90-luvun puolivälin tienoilla kirjoitti Valvojaan kirjoituksen suomalaisen puolueen kansanvaltaistuttamisesta. Tässä kirjoituksessa hän toi esiin sen ajatuksen, että suomalainen puolue oli melkein kokonaan jättänyt huomioon ottamatta syvien rivien taloudellisen kehityksen, josta seurauksena oli, että puolueen vaikutus talonpoikiin ja työväkeen oli jäänyt pinnalliseksi. Tästä kirjoituksesta seurasi kiivasta sanomalehtikeskustelua, jossa minun myötätuntoni, vaikka en siihen osaa ottanutkaan, oli kaiken aikaa professori Gebhardin puolella. Vähän myöhemmin, luullakseni v. 1898, sain häneen tutustua kodissani, johon hän ystävällisesti poikkesi palatessaan agraariolojen tutkimusmatkaltaan Skandinaviasta. Sittemmin hän nostikin osuustoiminnan lipun ja ryhtyi kansansa keskuudessa toteuttamaan niitä aatteita, joihin ulkomaisilla tutkimusmatkoillaan oli tutustunut ja joiden tarvetta tunsi kansamme suorastaan sairastavan. Kävi aivan samoin kuin noin 60 vuotta aikaisemmin, kun Snellman ulkomaanmatkoillaan tutustui kansallisuusaatteeseen ja toi sen kansalleen. Professori Gebhard nostatti syvät rivit taloudelliseen toimeliaisuuteen ja herätti niissä uskon keskinäisen yhteistunnon, kilpailusta vapautuneen veljeyden ja oman voiman uusiin, suuriin mahdollisuuksiin. Hän siis nosti kuluttajain ja pientuottajain itsesuojeluksen taistelulipun mahtavassa nousussa liikkuvaa, voimiaan keskittävää suurkapitalismia vastaan. Saattaa pitää varmana asiana, että Gebhardin aatteiden käytännöllinen vaikutus sen kansallistunnon herättämiseksi syvissä riveissä, mikä tarvittiin routavuosien taisteluiden kansaan nojaavaksi selkätueksi, oli ratkaisevaa laatua.

Suurlakon jälkeen, tammikuulla 1906, tuli professori Gebhard kerran tapaamaan minua säätytalolle, missä olin mukana uutta valtio-

päiväjärjestystä ja vaalilakia valmistelevassa komiteassa. Asiana hänellä oli tiedonanto, että eräissä piireissä oli syntynyt ajatus *uuden puolueen* perustamisesta, joka ottaisi erittäin edustaakseen ja valvoakseen talonpoikain ja muiden pienten maanviljelijäin etuja. Hän kutsui minua illalla kotiinsa antaakseen asiasta lähempiä tietoja.

Kutsua noudatin hyvin mielelläni. Silloin professori Gebhard kertoi suunnitelmasta lähemmin. Hän ilmaisi syyksi tähän aloitteeseen sen, että mikään olemassa olevista puolueista ei tulisi uudessa eduskunnassa valvomaan talonpoikain ja torpparien asiaa. Perustuslaillisessa nuorsuomalaisessa puolueessa ovat vaikutusvaltaisessa asemassa metsäkaupan ja sahaliikkeen harjoittajat, vanhassa suomalaisessa puolueessa taasen rusthollareilla ja muilla suurtilallisilla sekä yleensä vanhoillisilla aineksilla on ratkaiseva johtovalta. Siis on perustettava uusi maalaispuolue, joka, paitsi tätä talonpoikais- ja pienviljelyksen etujen harrastusta, ottaisi kumpaisenkin suomalaisen puolueen ohjelmasta parhaat puolet. Sellaisina mainittiin vanhan suomalaisen puolueen ohjelmassa *suomalaisuuden* asia ja nuorsuomalaisen puolueen ohjelmassa *perustuslaillisuus*. Nyt olisi laitettava valmiiksi ohjelmaluonnos sekä kiertokirje, jonka allekirjoittaisi joukko tunnetuita nimiä ja jossa kutsuttaisiin kansalaisia perustavaan kokoukseen Helsinkiin.

Keskustelumme kesti useita tunteja. Minä hyväksyin ohjelmasuunnan, mutta epäilin puolueen perustamisen onnistumista, jos aloite tulisi Helsingistä päin. Niin ikään ilmaisin omalta osaltani sen ajatuksen, että minulla on suoranainen vastenmielisyys politiikkaan enkä aio sille tielle antautua, vaan pyrin vetäytymään syrjään hiljaisiin kansanvalistus- ja kirjallisiin töihin.

Keskustelumme lopulta päättyi siihen käytännölliseen tulokseen, että pyysin professori Gebhardia pitämään tästä asiasta esitelmän Lapualla, johon eteläpohjalaiset olivat päättäneet kutsua kumpaankin suomalaiseen puolueeseen lukeutuvia kansalaisia neuvottelemaan lähentymisestä ja mahdollisesta yhtymisestä valtiollisissa asioissa. Esitelmä pidettiin ja julaistiin aikoinaan myöskin painettuna. Komitea muodostettiin Lapuan kokouksessa asiaa eteenpäin viemään. Tämä komitea ei kuitenkaan kertaakaan kokoontunut. Mutta voimakkaasti kuohuva elämänvirta tempasi asian käsiinsä, synnyttäen ajatellun puolueen toisia teitä.

Santeri Alkio.

Osuuskassaliikkeen vakiintuminen Ranskassa.

Ranskassa perustettiin jo vuonna 1852 laitos maatalouden kiinteistöluottoa varten. Maatalouden liikeluotontarpeen tyydyttämiseksi keksittiin sopiva järjestelmä vasta 1880-luvulla — sen jälkeen kuin oli tehty monta epäonnistunutta yritystä luottokysymyksen järjestämiseksi mainitulla alalla.

Vuonna 1845 lausui kansanedustaja *Dupin* parlamentin puhujalavalta: »Ei ole olemassa maatalousluottoa, on ainoastaan luottoa». Tällä puheellaan hän tahtoi erikoisesti painostaa sitä seikkaa, että maatalouden luotontarpeen tyydyttäminen on täydellisesti järjestettävissä samanlaisten luottolaitosten avulla kuin ne ovat, mitkä hoitavat muiden elinkeinojen, esim. teollisuuden ja kaupan, luottoasioita. Tämän periaatteen mukaisesti toimittiinkin noin kolmen vuosikymmenen aikana; vieläpä 1880- ja 1890-luvullakin oli tällä katsantokannalla tarmokkaita ja vaikutusvaltaisia puolustajia.

Muutamia vuosia sen jälkeen kuin kiinteistöluottolaitos oli perustettu, ryhdyttiin tekemään suunnitelmia maanviljelijäin liikeluotontarpeen tyydyttämiseksi, ja vuonna 1860 hallitus saattoikin jättää parlamentille lakiesityksen, jonka pohjalla luotiin maatalouspankki koko maata varten. Tämän pankin tarkoituksena oli hankkia pääomaa maatalouden ja siihen liittyvien teollisuudenhaarojen tarpeisiin. Perustamiensa haarakonttorien välityksellä se diskonttasi maanviljelijäin vekseleitä ja rediskonttasi muiden maakunnassa olevien pankkilaitosten ostamia maatalousvekseleitä. Ennen pitkää pankki joutui kumminkin vaikeuksiin ja teki vuonna 1876 vararikon. Sillä välin oli perustettu eräitä muita maatalouden luotontarvetta tyydyttäviä pankkilaitoksia Parisiin, mutta näistäkään ei yksikään onnistunut toiminnassaan.

1870-luvulla puhjennut ja 1880-luvulla yhä pahemmaksi kehittynyt maatalouspula tuotti suuria vaikeuksia maanviljelijöille ja lisäsi entistä

suuremmassa määrässä heidän luotontarvettaan. Tämän oivaltaen asetti silloinen maatalous- ja kauppaministeri *de Bort* vuonna 1878 komitean, joka sai laadittavakseen suunnitelman maatalouden liikeluotto-olojen järjestämiseksi. Komitea pyysi tätä tarkoitusta varten lausuntoja useilta tahoilta ja vuonna 1880 sillä oli tarkastettavanaan kokonaista 26 eri ehdotusta. Siitä huolimatta ei päästy käytännöllisiin tuloksiin ja vuonna 1882 asetettiin rahaministeriön taholta uusi komitea harkitsemaan kysymystä edelleen. Seuraavana vuonna tämän komitean esitykset olivat senaatin tarkastettavana. Osa senaatin jäsenistä oli sillä kannalla, että toimittamalla luottoa maanviljelijäin saatavaksi joudutettaisiin heidän perikatoon suistumistaan, toisten mielestä taas olisi siviililakiin tehtävä liian paljon ja liian pelottavia muutoksia, jotta esim. tilan vuokraajalle voitaisiin irtaimistoa panttina pitäen antaa liikepääomaa tai järjestää maataloudenharjoittajalle yleensä luottoa esim. karjaa ja satoa vastaan. Mainituissa komiteoissa käsitettiinkin maatalouden liikeluoton järjestäminen mahdolliseksi ainoastaan jonkinlaisena varranttiluottona tai tehtiin enemmän tai vähemmän onnistuneita ehdotuksia maatalouspankkien perustamiseksi vanhaan malliin. Näin kulki asia edelleenkin komiteoissa 1880-luvun loppupuolelle saakka.

Tällä välin oli uusi keskinäisyyteen perustuva luottojärjestelmä tullut jossakin määrin tunnetuksi Ranskassa. *Léon Say*, joka oli rahaministerinä vuonna 1882, joutui seuraavana vuonna Pohjois-Italiassa matkustaessaan tutustumaan siellä maaseudulla perustettuihin osuuskassoihin. Näiden toimintaa hän kuvaili ihastunein mielin saman vuoden loppupuolella julkaisemassaan matkakertomuksessa. Tietoja osuuskassojen menestyvästä toiminnasta saatiin myöskin Saksasta ja Belgiasta, ja vuonna 1885 perustettiin Polignyn departementtiin Ranskan ensimmäinen osuuskassa. Mainitulla vuosikymmenellä syntyi joitakuita osuuskassoja Ranskan muihinkin osiin. Mutta vasta vuodesta 1889 lähtien ryhdyttiin osuuskassojen perustamista järjestelmällisesti suunnittelemaan.

Mainittuna vuonna oli Parisissa yleinen näyttely ja sen yhteyteen järjestetty kansainvälinen maatalouskongressi. Kongressin ohjelman tärkeimpiin kysymyksiin kuului maatalouden luotto-olojen järjestäminen. Tällöin Léon Say perusteellisessa lausunnossaan esitti, miten suuria tuloksia oli naapurimaissa, Saksassa, Belgiassa ja Italiassa, saavutettu osuuskassaliikkeen avulla, jatkaen selostustaan seuraavalla

tavalla: »Onko mahdollista perustaa Ranskaan sellaisille maanviljelysalueille, joissa maanviljelijät hoitavat asioitaan järkevästi ja terveellä pohjalla, mainittuja keskinäisyyteen perustuvia laitoksia? Ovathan nämä pienet kyläpankit saaneet ihmeitä aikaan Italiassa.» Ja Say lisäsi: »Mielestäni on maatalousluoton avain löydetty, kun on keksitty nämä keskinäisyyteen perustuvat kyläpankit, ja minun täytyy tunnustaa, että osuuskassaliike, joka paraikaa voittaa alaa useissa maissa ja joka voisi saada suuria aikaan Ranskassakin, on voimakkaasti vaikuttanut mieleeni ja luulen mainitulla liikkeellä olevan tärkeän merkityksen pieneläjän luotto-olojen järjestäjänä.»

Seurauksena asian käsittelystä oli komitean asettaminen maatalouden liikeluoton järjestämistä suunnittelemaan. Komitean puheenjohtajaksi tuli *Jules Méline*, jo tällöin hyvin tunnettu ranskalainen maatalousmies, joka aikaisemmin oli ollut maatalousministerinä ja tähän aikaan oli Ranskan edustajakamarin puhemiehenä. Mélinen johdolla työskentelevä komitea toimi niin tarmokkaasti, että jo seuraavana vuonna, 1890, voitiin parlamentille jättää lakiesitys maatalousluoton järjestämiseksi osuustoiminnallisella pohjalla. Vasta vuonna 1892 lakiesitys joutui edustajakamarin käsiteltäväksi ja sai sen hyväksymisen. Niin ikään senaatti hyväksyi pienillä muutoksilla mainitun lakitekstin kahta vuotta myöhemmin. Pahempi vastustus sitä vastaan nousi vasta viime tingassa, kun se senaatin hyväksymänä tuli uudelleen edustajakamariin ratifioitavaksi. Vastustajana esiintyi sosialistien tunnettu johtaja *Jaurès*. Hän väitti, että maanviljelijät, jotka panevat luottamuksensa lain perusteella syntyneihin kassoihin, pettyvät surkeasti. Näistä laitoksista tulee varmaan aivan lyhyessä ajassa keinottelun pesäpaikkoja, joissa muutamat harvat rikastuvat sen suuren joukon selän takana, minkä he ovat saaneet kassoihin houkutelluksi. Kollektivismissa sen sijaan on köyhäin maanviljelijäin varmin turva ja pelastus. Tähän syytökseen Méline vastasi m. m. seuraavasti: »Se, mikä Teistä näyttää niin kummalliselta, on kumminkin täysin luonnollista. Kun nämä ihmiset, joilla ei näytä olevan mitään, yhdistävät voimansa, älynsä, siveellisen kuntonsa ja ammatillisen kykynsä, niin on heillä omaisuutta ja luottoa. Tässä juuri näyttäytyy osuustoiminnan ihmeitä tekevä vaikutus, enkä tosiaan olisi odottanut Teiltä tällaisen asian vastustamista. Sen johdosta, että ehdottamamme laki tempaa pikkuviljelijän koronkiskurin käsistä, joka monin paikoin maaseutua orjuuttaa, olen sitä mieltä, että laki tulee olemaan arvaamattomaksi onneksi maataviljelevälle väestölle».

Jaurésin vastaväitteistä huolimatta edustajakamari hyväksyi lain ja muutamia päiviä myöhemmin se julkaistiin Mélinen lain nimellä. Saman vuoden, 1894:n, lopulla eräs yksityinen Mélinen toimesta kokoonpantu komitea laati mallisäännöt osuuskassoille ja niitä lähetettiin kaikille maamiesseuroille eli syndikaateille. Tämän jälkeen alkoi innokas ja menestyksellinen osuuskassojen perustaminen. Vuoden 1898 lopussa oli 47:ssä Ranskan departementissa yhteensä 136 osuuskassaa.

Osuuskassaliikettä eteenpäin vietäessä ja kehitettäessä esiintyi uusia tehtäviä ja myöskin uusia vaikeuksia. Ranskan pankki valtakunnan keskuspankkina oli eri elinkeinojen liiketoiminnan rahoittajana tehnyt suuria palveluksia maan taloudellisen elämän voimistuttamiseksi. Keskuspankin antama tuki oli kumminkin pääasiallisesti koitunut kaupan ja teollisuuden hyväksi, maatalouden jäädessä enemmän tai vähemmän syrjäiseen asemaan. Mélinessä kypsyi tähän aikaan ajatus, että Ranskan pankki oli saatava rahoittamaan maataloutta osuuskassojen kautta. Tähän näytti olevankin hyvä tilaisuus. Ranskan pankki, joka perustettiin yksityisenä osakeyhtiönä ja sellaisena myös toimi, oli vuosisadan alussa saanut valtiolta määrätyt etuoikeudet, m. m. setelinannon yksinoikeuden. Näiden etuoikeuksien aika meni umpeen vuoden 1897 lopussa. Parlamentissa, jossa asia viime mainittuna vuonna joutui käsiteltäväksi, päätettiin etuoikeudet uudistaa vuoden 1920 loppuun. Korvaukseksi näistä myönnytyksistä Ranskan pankin tuli antaa valtiolle 40 milj. fr. ilman korkoa niin kauaksi aikaa kuin etuoikeudet kestivät ja suorittaa joka vuosi liikevaihdon suuruudesta riippuen määrätty summa, joka ei saanut olla 2 milj. fr. pienempi. Vaikutusvaltaisissa parlamenttipiireissä oltiin kyllä yleensä sitä mieltä, että näitä varoja olisi käytettävä maatalouden luotto-olojen parantamiseksi, mutta siitä, missä muodossa tämä oli tapahtuva, oli hyvin monta mielipidettä. Useilla tahoilla esitettiin edelleen suuren maatalouspankin perustamista joko yksityisten muodostamana, mutta valtion tukemana yrityksenä, tai yksinomaan valtionlaitoksena. Viime mainittua suuntaa edusti sosialistien johtomies Jaurés. Hänen esityksensä mukaan valtion tuli perustaa maatalouspankki koko Ranskaa varten, joka kanttoonikomiteojen kautta välittäisi luottoa maanviljelijöille eri osissa maata. Sillä Mélinen lain mukaan perustettujen osuuskassojen toiminta oli Jaurésin mielestä ollut naurettavan heikkoa eikä hän luullut osuuskassojen voivan tulevaisuudessakaan saada juuri

mitään aikaan, sillä maanviljelijät eivät voisi maksaa saamastaan liikeluotosta niin suurta korkoa kuin kassat vaativat.

Méline, joka tähän aikaan oli pääministerinä, taisteli tarmokkaasti edustajakamarissa osuuskassojen puolesta. Hän todisteli vakuuttavasti, että maataloudellisten luottolaitosten tulee olla paikallisia pankkeja, jotta ne voisivat varmuudella suorittaa liiketehtäviään ja välttää pettymyksiä. »Juuri tässä», hän sanoi, »on oikea lähtökohta, siinä nimittäin, että maatalousluotto on järjestettävä alhaalta käsin. Sen tulee olla paikallista, aivan lähellä maanviljelijää siitä yksinkertaisesta syystä, että ne, jotka johtavat mainittua luotonanto-toimintaa, olisivat lainanottajain lähettyvillä, voisivat hankkia heistä mahdollisimman tarkkoja tietoja ja saattaisivat päättää, mihin määrään asti on viisasta antaa heille luottoa. Tällaisissa olosuhteissa ei ole mitään erehtymisen mahdollisuutta. Maanviljelijä saa luottoa niin paljon kuin hän ansaitsee». Tämän lisäksi Méline huomautti, että tappionvaara on senkin vuoksi olematon, että osuuskassat antavat luottoa ainoastaan tuotannollisiin tarkoituksiin, joista maanviljelijä saa rahansa takaisin suhteellisesti lyhyen ajan kuluttua ja vielä lisän, joka voi kohota suuremmaksi kuin mitä saadaan kaupallisista yrityksistä. Vuoden 1894 lain avulla oli Mélinen mielestä tyydyttävästi ratkaistu paikallinen luotonantotoiminta, nyt oli vain täydennettävä tätä järjestelmää luomalla sille korkeamman asteen järjestö.

Tällä viime mainitulla järjestöllä Méline tarkoitti maakunnallisia keskuslainarahastoja. Nämä piirikassat olisi samoin kuin paikalliset osuuskassat rakennettava osuustoiminnalliselle pohjalle. Keskuslainarahastot eivät antaisi jäsenilleen mitään voitto-osuutta. Sen jälkeen kuin osuuspääomalle olisi maksettu tavallinen korko, tulisi jäljelle jäävä osa voitosta sijoitettavaksi vararahastoihin. Keskuslainarahastot huolehtisivat uusien osuuskassojen perustamisesta ja olisivat jäsenosuuskassojensa luotonannon ja talletusliikkeen keskuksina. Kaikesta vastustuksesta huolimatta Mélinen suunnitelma voitti. Ranskan pankkia koskeva laki tuli hyväksytyksi marraskuun 17 p:nä 1897 ja sen 18 §:ssä oli määräys, että edellä mainitut Ranskan pankin myöntämät varat oli käytettävä maatalousluoton hyväksi. Kahta vuotta myöhemmin tuli myös voimaan Mélinen esittämä laki maakunnallisista keskuslainarahastoista.

Maatalouden luottojärjestelmä oli nyt pääpiirteissään valmiina. Keskuslainarahastoja ryhdyttiin tarmokkaasti perustamaan, niin että

niiden luku vuoden 1902 lopussa oli 37. Osuuskassaliike kohtasi kumminkin uusia vaikeuksia ja tällä kertaa aivan odottamattomalta taholta. Sopimuksen mukaisia maksuja tulvi nimittäin Ranskan pankista siksi runsaasti, etteivät osuuskassat jaksaneet niitä käyttää. Vuoden 1912 loppuun mennessä oli pankin vuotuisten maksujen summa kohonnut 22 ½ miljoonaan frangiin. Näistä osuuskassat olivat piirikassojen välityksellä käyttäneet ainoastaan 7½ milj. fr. Aivan koskemattomana oli vielä pankin kerta kaikkiaan myöntämä määrä 40 milj. fr.

Nähdessään tilanteen kehittyvän tällaiseksi hallitus ehdotti vuonna 1903, että Ranskan pankin vuotuisesti myöntämät varat käytettäisiin valtion yleisiin tarkoituksiin ja että tästä lähtien piirikassat saisivat maatalousluottoa varten varoja 40 milj. fr:n rahastosta. Tämä esitys herätti kumminkin siksi suuressa määrässä vastustusta, että rahaministeri piti parhaana luopua esittämästään lakiluonnoksesta.

Mainittu tapaus oli toiselta puolen omiaan säikäyttämään osuuskassaväkeä ja antamaan osuustoimintatyölle uutta vauhtia. Vuoden 1909 loppuun mennessä olikin paikallisten kassojen luku kasvanut 2 983:ksi ja piirikassoja oli melkein kaikissa departementeissa. Vuonna 1904 perustettiin maatalousministeriöön erikoinen toimisto, jonka tehtävänä oli valvoa ja ohjata piirikassojen toimintaa. Seuraavana vuonna se julkaisi käsikirjan osuuskassojen perustamisesta ja hoidosta ja vähän myöhemmin mallitilikirjat osuuskassoja varten. Vuonna 1907 perustivat piirikassat aatteellisen keskusjärjestön, joka tuli sittemmin osastoksi vähän myöhemmin perustettuun »Maataloudellisten osuuskuntain ja keskinäisyyteen perustuvien yhdistysten kansalliseen keskusliittoon».

Kun Jaurés vuonna 1897 arvosteli Ranskan osuuskassaliikkeen saavutuksia, mainiten, että ne olivat naurettavan pieniä, oli hän tässä osittain oikeassa. Ranskan osuuskassaliike oli kehittynyt siihen mennessä verraten hitaasti ja samanlaista oli kehitys koko ensimmäisen kymmenvuotiskauden aikana. Kaikesta päättäen Méline luotti liiaksi Ranskan maanviljelijäin itsetoimintaan eikä tullut näin ollen kiinnittäneeksi tarpeeksi huomiota siihen »isälliseen holhoukseen» ja kasvatustyöhön, jonka Raiffeisen katsoi melkein kaikista tärkeimmäksi osuuskassatyössä. Vuoden 1894 lain mukaan olivat osuuskassoja oikeutetut perustamaan ainoastaan maamiesseurojen jäsenet. Vuonna 1908 ulotettiin tämä määräys koskemaan myöskin maataloudellisiksi vakuutusyhdistyksiksi järjestyneitä maanviljelijöitä. Tällä toimenpiteellä Méline luuli saa-

vansa takeita siitä, että kassoja hoidettaisiin hyvin ja kaikin puolin tarkoituksenmukaisesti. Niinpä hän lausui eräässä vuonna 1894 pitämässään puheessa: »Maamiesseurojen jäsenet, jotka muodostavat maatalousväestön valiojoukon, ovat jo saavuttaneet riittävän kokemuksen maataloutta koskevain liikeasiain hoidossa. Näin ollen on heidän mielensä avoinna tälle uudelle aatteelle. Luottohan on vain kaikkien niiden tehtävien jatkamista ja saattamista täydellisemmiksi, joita he suorittavat joka päivä, ja tämä ei siis ole heille muuten uutta kuin että heidän on astuttava yksi askel eteenpäin ryhtyessään hoitamaan osuuskassaa, niinkuin he aikaisemmin ovat käyneet käsiksi maamiesseuransa asiain hoitoon». Näissä lauseissa ilmenee suuri luottamus maanviljelijäin omakohtaiseen kykyyn järjestää luotto-olonsa osuuskassoja koskevan lain perusteella. Mélinen toimesta kyllä laadittiin osuuskassoille mallisäännöt heti lain julkaisemisen jälkeen. Mutta vasta 10 vuotta sen perästä ilmestyi ensimmäinen osuuskassan hoitoa käsittelevä käsikirja ja kassojen kirjanpidossa tarvittavat mallitilikirjat. Osuuskassoja koskeva tilasto oli myöskin pitkät ajat hyvin epätäydellinen. 136 osuuskassasta oli vuonna 1898, eli 4 vuotta sen jälkeen kuin ensimmäinen osuuskassa perustettiin, ainoastaan hyvin hataria tietoja, vain harvoissa tapauksissa tunnettiin niiden jäsenluku, osuuspääomien suuruus j. n. e. Myöskään se ei näytä olleen kaikin puolin onnistunut toimenpide, että osuuskassojen ylin tarkastus ja hoito keskitettiin maatalousministeriöön, jonka toiminta ei tietenkään voinut olla vapaa virallisesta kankeudesta. Nämä seikat lienevät pääasiallisesti vaikuttaneet siihen, että osuuskassojen kehitys alkuaikoina oli verraten hidasta. Tunnustettava kumminkin on, että järjestelmä kokonaisuudessaan oli suuripiirteinen ja että sen luoja Méline oli ollut selvillä maatalousluoton omalaatuisista edellytyksistä ja niistä päämääristä, joihin maatalousluoton avulla oli pyrittävä.

Meillä Suomessahan oli osuuskassaliikettä maahan vakiinnutettaessa vastassa samanlaisia ennakkoluuloja kuin Ranskassa ja meillä vaadittiin myös yhtä paljon, jollei enemmän, taisteluja kuin Ranskassa osuuskassaliikkeelle maaperää raivattaessa. Mutta mikä Suomen osuuskassaliikkeen teki jo ensi hetkestä voitokkaaksi ja takasi sille meikäläisissä epäedullisissa oloissa suuret menestymismahdollisuudet, oli se, että osuustoimintatyö oli meillä tieteellisellä tarkkuudella suunniteltu ja että sitä johdettiin aivan yksityiskohtaisen järjestelmällisesti ja ennenkaikkea Raiffeisenin hengessä. Jo ensi hetkestä astui meillä etu-

alalle ankara kasvatus- ja valistustyö. Osuuskuntien hoidossa ja kirjanpidossa tarvittavat käsikirjat olivat valmiit siinä silmänräpäyksessä kuin niitä tarvittiin. Kaikessa toiminnassa ilmeni tarkoituksenmukainen keskittäminen ja osuustoimintatyön tehokas valvonta ja kehittäminen. Tästä on johtunut, ettei meillä osuustoimintaliikkeen alalla ole ollut huomattavissa sellaisia heikkoja kausia, joita usein tapaa ulkomaiden osuustoimintatyössä ja jollainen oli myös edellä esitetty aika Ranskan osuuskassaliikkeessä.

Mélinen maatalousluottojärjestelmää on parina viime vuosikymmenenä osittain hänen itsensä, osittain muiden toimesta edelleen kehitetty ja täydennetty. Vuonna 1906 annetulla lailla oikeutettiin piirikassat antamaan pitkäaikaista luottoa sellaisille maataloudellisille osuuskunnille, jotka olivat jonkun paikallisen kassan jäseninä. Nykyään saavat tällaisia pitkäaikaisia lainoja myös maanviljelijäin ammatilliset yhdistykset ja muut yleishyötyyn tähtäävät maanviljelijäin hankkeet. Lainan saanti voi tulla kysymykseen, kun esim. rakennetaan paikkakunnalle maataloustuotteiden jäähdytyslaitos, yhteinen kylpylä, yhteinen sähkölaitos tai ryhdytään rakennuttamaan ajanmukaisia asuntoja työväelle. Tällaisiin tarkoituksiin myönnetään lainat 25 vuoden, eräissä tapauksissa aina 50 vuoden ajaksi.

Vuonna 1910 hyväksytyn lain perusteella voivat piirikassat antaa paikallisten kassojen kautta lainoja myös asutustarkoituksiin. Ennen sotaa oli tällaisen lainan korkein määrä 8 000 fr. Nyttemmin on se suurennettu 40 000 frangiksi ja lainan pisin takaisinmaksuaika on 25 vuotta. Näitä lainoja saavat tilattomaan väestöön kuuluvat henkilöt ja sellaiset, joilla on liian vähän maata viljeltävänään. Kun Ranskassa on parisen miljoonaa pientä palstaviljelmää, koettavat yritteliäät ja tarmokkaat palstatilojen omistajat hankkia lisämaata viljeltäväkseen joko ostamalla tai vuokraamalla naapureiltaan lisäpalstoja. Ranskassa sattuu myös usein, että tuhohyönteiset vaivaavat viininviljelyksiä, niin että maanviljelijän täytyy siirtyä joko viljanviljelykseen tai karjanhoitoon. Tällaiseen perusteelliseen muutokseen hän tarvitsee rahaa ja siinäkin tapauksessa osuuskassa tulee hänelle avuksi.

Sota-aika ehkäisi jossakin määrin Ranskan osuuskassaliikkeen kehitystä. Tästä huolimatta oli siellä vuoden 1921 lopussa 99 piirikassaa, niihin liittyneinä lähes 5 000 paikallista kassaa ja näissä enemmän kuin 250 000 jäsentä. Sodan jälkeisinä vuosina ovat osuuskassat kiinnittäneet entistä suurempaa huomiota talletusten hankintaan. Vuoden

1919 lopussa oli talletusten määrä paikallisissa kassoissa 17 milj. ja vuonna 1921 jo 33½ milj. fr. Piirikassojen talletukset olivat vuoden 1921 lopussa 125 milj. fr. Myöskin asutustarkoituksiin myönnetty luotto on viime vuosina suuresti kasvanut, kohoten 14 milj. frangista (vuonna 1919) 42 ½ miljoonaan frangiin (vuonna 1921).

Osuuskassaliikkeen ylin valvonta ja valtiolta saatujen lainojen jako kuului aikaisemmin erikoiselle maatalousministeriön yhteydessä olevalle toimistolle. Mutta sodan jälkeen nuo tehtävät on uskottu komissiolle, jossa on piirikassojen, parlamentin sekä maatalousministeriön ja muiden korkeiden hallinnollisten virastojen edustajia jäseninä ja joka toimistossaan hoitaa juoksevia asioita. Kun piirikassoille tulee edelleenkin Ranskan pankin taholta säännöllisesti joka vuosi suuret määrät korottomia lainoja — vuonna 1920 57.1 milj. fr. — ja kun samaan aikaan talletukset huomattavasti kasvavat, voi Ranskan osuuskassaliike sekä lujittaa omaa rahallista asemaansa että tyydyttää maanviljelijäin luotontarpeen, joka nyt sodan jälkeisinä vuosina on paljoa suurempi kuin aikaisemmin.

Eemil Hynninen.

Torpparikysymys talonpoikaissäädyssä vuosien 1885 ja 1891 valtiopäivillä.

Vuoden 1885 valtiopäivillä oli pappissäädyn jäsen kirkkoherra Anders Gustaf Westerlund jättänyt anomusehdotuksen, jossa esitettiin, »että Pappissääty yhdessä muiden Säätyjen kanssa tekisi alamaisen anomuksen siihen suuntaan, että Keisarillinen Majesteetti armosta suvaitsisi ryhtyä semmoisiin toimenpiteihin, että irtaimen väestön nykyisen huolettavan taloudellisen tilan parantamiseksi valtiovaroista määrätyillä ehdoilla suotaisiin vähempiä lainoja tilallisille uusien maatorppien perustamiseksi kuntain yhteistä takausta vastaan».

Anomusehdotuksen perusteluissa mainitaan m. m., että tarkoitusta varten olisi jokaisen uuden torpan osalle annettava noin 500 markan suuruinen pitkäaikainen ja huokeakorkoinen laina. Lainoja myönnettäisiin Oulun, Kuopion ja Mikkelin lääneissä maanomistajille, joiden maalle torppa perustetaan, mutta lainanottajat olisi velvoitettava laatimaan kirjalliset, vähintäänkin 30 vuotta kestävät vuokrasopimukset. Vuokrasopimusten tulisi sisällyttää ehto, että vuokramies, jos hän joutuu menettämään hallintaoikeutensa torppaan, oikeutettaisiin saamaan korvaus vuokrasopimuksen yli suorittamistaan parannuksista. Lainoja oli ehdotuksen mukaan annettava kuntain välityksellä ja takauksella, ja niiden hoito tuli jäädä kunnallislautakunnalle. Ehdotuksen tekijä sanoi olevansa selvillä siitä, että ehdotus on vain yksi niistä monista keinoista, joita asian hyväksi oli tehtävä. Sillä oli se etu, että se auttoi sekä maanomistajaa että irtainta väestöä. Sen kautta saisi maanomistaja pysyvämpää työväkeä ja tilattomat taas pääsisivät maahan kiinni ja saisivat turvatumman asunto-oikeuden. Heidän varansa eivät nimittäin riittäisi muullaiseen järjestelyyn.

Asia meni laki- ja talousvaliokuntaan, joka mietinnössään esitti anomusehdotuksen hyljättäväksi. Valiokunta tosin tunnusti anomus-

ehdotuksen tarkoituksen hyväksi, mutta kun keisari senaatin esityksestä jo oli myöntänyt vaivais- ja työhuonerahastosta varoja kahteen miljoonaan saakka viljelyshankkeiden ja maataloutta koskevien parannusten toimeenpanemiseen, niinkuin valtiovaraintoimituskunnan kirje kaikille kuvernööreille toukokuun 24 päivältä 1884 osoitti, ja kun senaatti edelleen oli esittänyt, että maalaiskuntiin kunnan yhteisellä vastuulla perustettaisiin maanviljelysrahastoja, joista yksityiset maanviljelijät voisivat saada pienempiä lainoja uudisviljelysten ja muiden parannusten toimittamista varten, piti valiokunta sopimattomana ryhtyä sellaisen aloitteen tekoon, jota anomusehdotuksessa esitettiin. Tähän oli valiokunnan mielestä sitäkin suurempi syy, kun hallituksen ehdottaman toimenpiteen johdosta kuntiin ehkä perustettavista lainarahastoista saatavia lainoja varmaankin käytettäisiin myöskin sellaisiin uutisviljelyksiin ja maanparannuksiin, joita voidaan saada aikaan perustamalla torppia. Valiokunnan mielestä oli vielä epäilyksenalaista, suostuisivatko kunnat ottamaan sellaista vastuuta, jota anomuksentekijän ehdottama järjestely edellyttäisi.

Kun valiokunnan mietintö oli esillä talonpoikaissäädyn istunnossa, se keskustelutta hyväksyttiin, joten anomusehdotus päätettiin hylätä. Samaan tulokseen olivat muutkin säädyt johtuneet.

Torpparikysymyksen ratkaisemiseksi säädyt kuitenkin tekivät aloitteen. Keisari oli antanut armollisen esityksen muutamista erityisistä tilusten lohkomisen ja maan erottamisen lajeista. Antaessaan vastauksensa tähän esitykseen säädyt lisäksi lausuivat m. m., että maan vuokraamista koskeva lainsäädäntö säätyjen mielestä on kehityksen puutteessa. Niinpä puuttuu tarkempia määräyksiä vuokrasopimuskumppanien keskinäisistä oikeussuhteista. Lainsäännökset ovat lisäksi hajallansa eri ajoilla annetuissa asetuksissa, »jotka sitäpaitsi eivät kaikki ole ilmestyneet perustuslaillisessa järjestyksessä». Tähän nähden säädyt katsoivat tarpeelliseksi esittää, että seuraavien säätyjen käsiteltäväksi valmistutettaisiin lakiehdotus, »johon yhdistettäisiin ja yhtäpitäväisyyteen sovitettaisiin eri aikoina ilmestyneet asetukset maan jaosta, lohkomisesta, eroittamisesta ja vuokrasta, ja jossa samalla oikeus senkaltaisissa asioissa laajennettaisiin ja lähemmin määrättäisiin sekä, jos mahdollista, saataisiin käsittämään sellaisia maatiloja, joiden suhteen kysymyksessä olevia asetuksia ei voi käyttää».

Niinpä keisari sitten olikin vuoden 1891 valtiopäiville jättänyt asetusehdotuksen, joka paitsi muuta sisälsi erinäisiä säännöksiä maan

vuokraamisesta maalla. Kun tämä esitys tammikuun 28 päivänä 1891 lähetekeskustelua varten oli talonpoikaissäädyssä, sen johdosta jo silloin käytettiin muutamia puheenvuoroja.

Edusmies Meurman piti tarpeellisena, että vuokraehdot määrätään mahdollisimman täsmällisesti. Torpparin, »jos hän muuttaessa torpasta on tehnyt tuntuvampia viljelyksiä, joista hänelle ei vielä ole tullut riittävää korvausta, pitäisi saada palkkio tehdystä työstänsä», mikä taas edellyttää tulo- ja lähtökatselmuksia. Kontrahti pitäisi tehdä määräaikaiseksi, mutta ellei aikaa ole sanottu, tulisi sen olla 10 vuotta sitova. Ja sen pitäisi olla sitova kiinnittämättömänäkin, vaikka tila myytäisiin. Kysymyksen tärkeyden myönsi myöskin edusmies Konkola sekä Porvoon tuomiokunnan edustaja, edusmies Hollmerus, joka lausui sen ajatuksen, että torpparin tulisi saada korvaus 5 viimeisenä vuotena tekemistään parannuksista ja uutisviljelyksistä. Hänen ilmoituksensa mukaan oli hänen kotiseudullaan vuokrasopimuksissa jo silloin ollut määrättynä tulo- ja lähtökatselmusten toimittaminen samoin kuin suoritetuista parannuksista maksettavaa korvausta tarkoittavia määräyksiä. Edusmies Bremer taas lausui m. m.: »Varsinaista torpparikysymystä ei sovi sanoa Suomessa olevan olemassa tätä nykyä eikä sitä sovi ollakaan olemassa, koska maassamme on maata aivan tarpeeksi, vieläpä liikenemäänkin. On tosin moitittu maanomistajia siitä, että ne olisivat vastahakoisia antamaan maata torpparien viljeltäväksi, vaikka ne eivät voisi itsekään sitä viljellä. Syynä tähän luulisin olevan, että monin paikoin vallitsee aivan suuri metsän puute, josta syystä torpan rakentaminen sekä puitten hankkiminen niihin käy vaikeaksi; samoin kuin myöskin voimassaolevien näitä asioita koskevien lainmääräysten vajanaisuus on ollut esteenä uusien torppien perustamiselle. Korjausta näillä aloilla välttämättömästi tarvitaan . . .»

Armollinen esitys lähetettiin laki- ja talousvaliokuntaan, jonka puheenjohtajana toimi Vald. Eneberg ja jossa talonpoikaissäätyä edustivat Duncker, Karlstedt, Lagus ja Stråhle. Valiokunnan mietintö, joka suurimmalta osalta perustui esitykseen, sisälsi, mikäli koskee maanvuokrausta, 6 lyhyttä pykälää. Sen mukaan tuli kaikki sopimukset maanvuokrauksesta maalla tehdä kirjallisesti ja määrättyä vuotuista vuokraa vastaan. Suusanallisella sopimuksella aletun maatilan tai torpan vuokrauksen sitävastoin voi niinhyvin viljelijä kuin maanomistajakin milloin hyvänsä sanoa irti. Maatiloja ja torppia oli annettava vuokralle vuokramiehen elinkaudeksi tahi määräajaksi, kuitenkin kor-

keintaan 50 vuodeksi, ja ellei vuokra-aikaa oltu määrätty, oli sopimus voimassa 10 vuotta. Maanomistajalla piti myöskin olla lupa antaa määräala tilastaan vuokralle muuhunkin tarkoitukseen kuin maanviljelystä varten ja tällainenkin vuokrasopimus oli tehtävä määräajaksi aina 50 vuoteen saakka. Tällaiselta vuokra-alueelta tuli vuokramiehen vuokrakauden loputtua muuttaa pois ilman irtisanomista. Ellei nautinto-oikeutta ole haettu kiinnitettäväksi ja kiinnitystä saatu, säilyisi maakaaren 16 luvun 5 §:n määräys määräaikaisesta vuokrasta siinä tapauksessa, että maatila, joka kokonaisuudessaan tai osaksi on vuokralle annettu, myytäisiin tai muulla tavalla toiselle henkilölle luovutettaisiin. Jos kiinnitys sitävastoin olisi tapahtunut, tuli vuokrasopimuksen olla voimassa uuttakin omistajaa vastaan, paitsi jos tila myytäisiin omistajan konkurssissa.

Valiokunta huomautti samalla »voimassaolevan asiata koskevan lainsäädännön kaipaavan perinpohjaista tarkastusta siinä tarkoituksessa, että oikeussuhteet vuokralle antajan ja vuokramiehen välillä tarkemmin määriteltäisiin» ja että saataisiin selville, »mikä sopimuskumppanien keskinäinen korvausvelvollisuus on ja millä tavoin se on määrättävä». Tähän nähden valiokunta katsoikin »pitävänsä ehdottaa, että Säädyt vastauksessaan armolliseen esitykseen alamaisuudessa esittäisivät, että Keisarillinen Majesteetti antaisi, saatuaan selvityksen sitä varten asetetulta komitealta, laatia ja maan ensin kokoontuville Säädyille jättää ehdotuksen täydelliseksi laiksi maan vuokraamisesta maalla».

Valiokunnan mietintö esitettiin talonpoikaissäädyssä maaliskuun 16 päivänä. Se aiheutti laajan keskustelun, jonka aloitti edusmies Landgren. Hänen mielestään oli sekä keisarillinen esitys että valiokunnan mietintö hyljättävä, sillä asetusehdotus ei kuitenkaan veisi sen tarkoituksen perille, johon pyritään; saataisiin ainoastaan pieniä osittaisia muutoksia ja lisäyksiä aikaan. Sitävastoin puhuja yhtyi valiokunnan viimeiseen ponteen, jossa ehdotetaan pyydettäväksi uutta esitystä asiassa. Landgreniä kannattivat Roini, Häkli, Lindberg ja Meurman, jonka viimeksi mainitun mielestä oli ristiriitaista toiselta puolen hyväksyä lakia, toiselta puolen taas samalla kertaa vaatia uutta esitystä. Jos näin meneteltäisiin, myönnettäisiin, että laki tehtäisiin ainoastaan kolmeksi vuodeksi. Edusmies, kansakoulunopettaja Koivisto piti asian jättämistä erityisen komitean valmisteltavaksi asian hautaamisena ja ehdottikin, että se palautettaisiin valiokuntaan takaisin siellä uudelleen muodostettavaksi. Samalla hän teki eräitä

huomautuksia mietinnön johdosta. Hän piti hyvin otaksuttavana, että kontrahteja kiinnitettäisiin vain aniharvoissa tapauksissa, minkä vuoksi lain tulisi sisältää sellainen määräys, että kontrahti ilman kiinnitystäkin pysyisi voimassa ainakin maanomistajan kuoleman ja vapaaehtoisen kaupan sattuessa. Puutteena puhuja piti sitäkin, ettei ehdotus sisältänyt määräyksiä korvauksesta, jota olisi suoritettava, »jos kontrahti tulee ennen aikaan rikotuksi ja vuokraaja sen kautta vahinkoa kärsimään». Tasapuolisuuden tähden olisi myöskin maanomistajan oikeudet saatava turvatuksi siltä varalta, että vuokramies laiminlyö kontrahdin määräyksiä, ja tällaisessa tapauksessa voitaisiin vuokramies velvoittaa muuttamaan pois vuokra-alueelta ilman lähtövuotta.

Myöskin edusmies Kiipula oli valmis hyväksymään valiokunnan mietinnön sellaisenaan. Hänen mielestään ehdotus, vaikka olikin vaillinainen, kuitenkin sisälsi muutamia kohtia, joista voi olla parannusta. Jos talonpoikaissääty nyt hylkäisi nämäkin parannukset, niin »voitaisiin syystä sanoa, ettei ollenkaan pidetä niiden eduista väliä, jotka eivät itse ole etujaan valvomassa». Samaan suuntaan lausui myöskin edusmies Bremer, joka aloitti lausuntonsa näin: »Koska nyt joidenkuiden hyväntahtoisten sanomalehtien ja joidenkuiden pahansuopain ihmisten kautta tuo torpparikysymys on saatu ainakin puheenalaiseksi, niin minun mielestäni ei olisi suotava, että talonpoikaissääty ensi kerran, milloin se jotakin voisi tehdä asian selvittämiseksi, hylkäisi senkin vähäisen, mitä nyt ehdotetaan». Edusmies Stråhle valiokunnan jäsenenä puolusti valiokunnan kantaa asiassa, lausuen, ettei armollisen esityksen pohjalla, se kun oli varsin lyhyt, ollut mahdollista laatia perusteellisempaa ja lopullisesti pysyvää ehdotusta. Valiokunta oli lähtenyt siitä, että jotain oli tehtävä yleisen mielipiteen tyynnyttämiseksi torpparikysymyksessä. Oli vielä otettava huomioon sekin mahdollisuus, että seuraavat säädyt, joille uusi esitys tulisi annettavaksi, eivät ehkä hyväksyisi sitä, joten, ellei nyt käsilläolevaa ehdotusta saataisi laiksi, asia jäisi avonaiseksi epämääräiseksi ajaksi.

Edusmies Castrén piti asiaa erinomaisen arkaluontoisena, se kun koskee varsin syvälle yksityisen omistusoikeuksiin ja se kun vaatii »paljon tutkimista, paljon tietojen hankkimista ja olemassa oleviin oloihin perehtymistä, ennenkuin se on niin kypsynyt, että lainsäätäjä voi minkäänlaisella oikeudenmukaisuudella ryhtyä näitä oloja muuttamaan ja muodostamaan». Hänenkin mielestään oli suorastaan kevyt-

mielistä, jos säädyt hyväksyisivät ehdotuksen ja samassa vaatisivat uutta laajaa täydellistä ehdotusta. Eikä suinkaan talonpoikaissäätyä voisi syyttää siitä, ettei se ole tehnyt mitään torpparikysymyksen hyväksi, jos se ehdottaa käännyttäväksi hallituksen puoleen pyytämällä uutta ehdotusta asiassa ensi valtiopäiville. Castrén siis yhtyi niihin, jotka hylkäsivät valiokunnan laatiman ehdotuksen asetukseksi. Toisessa lausunnossaan edusmies Roini väitti, että jos sääty ehdotuksen hyväksyy, niin se ei ensinkään ota huomioon »niitä valituksia ja parannusehdotuksia, joita torpparien puolelta on tehty. Tämmöisen mietinnön ja asetusehdotuksen hyväksyminen ei olisi mitään muuta kuin jonkunlaisen luun viskaamista parkuville». Se olisi, puhujan mielestä, torpparikysymyksen halveksumista.

Edusmies Danielsonilla oli torpparikysymyksestä melkolailla toinen käsitys kuin useimmilla muilla säädyn jäsenillä. Hänen mielestään »tätä nykyä suhde maanomistajien ja vuokraajien välillä on parempi kuin tavallisesti. Se on parempi siitä luonnollisesta syystä, että meillä yleensä viime aikoina on ollut hyvät vuositulot ja vuokraajien asema suuressa määrin juuri riippuu vuositulon hyvyydestä tai huonoudesta. Se on parempi vielä siitäkin syystä, että työpalkat meillä viime vuosien kuluessa ovat olleet nousemassa. Se seikka enemmän kuin mikään muu pakottaa maanomistajaa karttamaan kaikkea epäkohtuutta vuokraajia vastaan, sillä työntekijäin ja alustalaisten puutteessa kyllä itse päätilakin riutuu». Lausunnossa esitettiin vielä, että sillä paikkakunnalla (Itä-Hämeessä), jota edusmies edusti, maanomistajain ja torpparien keskinäiset välit olivat viime aikoina huomattavasti parantuneet. Eikä hän ollut kuullut oikeutettuja muistutuksia torpparien puolelta esiintuoduksi muustakaan osasta maata. Hänen mielestään ei ollut olemassa »sellaisia kipeitä puutteita nykyisessä lainsäädännössämme, jotka vaatisivat tällaisen väliaikaisen lain aikaansaamista». Puhuja, vaikkakin omaamansa kokemuksen nojalla sanoi valiokunnan viimeisen ponsilauseen tarpeellisuuden johtuvan pääasiallisesti vain siitä, että kaikki lakisäädökset, jotka koskevat maanomistajan ja vuokraajan välisiä suhteita, saataisiin yhteen paikkaan kootuiksi, kannatti ponsilausetta, mutta jyrkästi vastusti itse asetusehdotusta.

Myöskin edusmies Pöysti, yhtyen edelliseen puhujaan, oli sitä mieltä, että torpparikysymyksessä oli alettu liioitella. Sitäpaitsi, kun »työkansassa käy, kuten tunnettua, kaikellaisia huhuja lain sisällöstä, ja jos nyt tällainen laki annettaisiin, niin enentäisi se puutteellisuu-

dellaan vaan levottomuutta». Edusmies Poutiainen hylkäsi hänkin ehdotuksen ja ehdotti, että hallitus asetettavaan komiteaan määräisi jäseniksi vähintäänkin kaksi torpparia.

Tämän jälkeen sääty ryhtyi äänestämään ensinnäkin valiokunnan mietinnössä olevasta asetusehdotuksesta. Huutoäänestyksellä sääty päätti sen suorastaan hyljätä.

Sittemmin seurasi vielä lyhyt keskustelu mietinnössä olevasta loppuponnesta. Keskustelun tuloksena oli, että sääty ehdotti hyväksyttäväksi ponnen, jonka mukaan »K. Majesteetti antaisi, saatuansa selvityksen sitä varten asetetulta komitealta, johon myöskin kutsuttaisiin jäseniksi edustajia niistä kansanluokista, joita asia lähimmin koskee, laatia ja maan ensi kokoontuville Säädyille jättää ehdotuksen täydelliseksi laiksi maan vuokrasta maalla». »Komitealta» ja »laatia» sanojen välillä olevan sivulauseen sääty oli lisännyt valiokunnan ponsiehdotukseen.

Aatelissääty oli sellaisenaan hyväksynyt valiokunnan ehdotuksen puheenalaiseksi asetukseksi samoin kuin usein mainitun ponsilauseenkin. Pappissääty, pääasiassa yhtyen ehdotukseen, taas oli lähettänyt sen takaisin valiokuntaan eräissä kohdin täydennettäväksi. Porvarissääty sitävastoin oli hyljännyt ehdotuksen kokonaisuudessaan, mikäli se koski asetusehdotusta, mutta yhtyi nyt ponsilauseeseen.

Kun asetusehdotus toukokuun 9 päivänä jälleen oli säädyssä esillä, palattuaan sinne laki- ja talousvaliokunnasta, missä se oli ollut eriävien päätösten yhteensovittamiseksi, esittivät edusmiehet Lindberg, Danielson, Colliander, Castrén, Landgren ja Ojanen sen hyljättäväksi, jotavastoin edusmies Kiipula edelleenkin puolsi sen hyväksymistä. Huutoäänestyksessä sääty sitten toistamiseen hylkäsi asetusehdotuksen.

Porvarissääty oli kuitenkin muuttanut asiasta maaliskuun 16 päivänä tekemänsä päätöksen, jolloin valiokunnan ehdotus oli saanut 22 jaa- ja 31 ei-ääntä, antamalla istunnossaan toukokuun 9 päivänä 37 jaa- ja 15 ei-ääntä, joten asetusehdotus, saadessaan kolmen säädyn hyväksymisen, myöskin tuli valtiopäivien päätökseksi. Neljäs sääty, jota maanvuokrakysymys lähinnä koskee, ei siis ollut myötävaikuttamassa tämän väliaikaiseksi muodostuvan asetuksen aikaansaamisessa. Että asetus todellakin ajateltiin väliaikaiseksi, näkyy jo siitä, että säädyt, hyväksyessään asetusehdotuksen, samassa pyysivät maan ensin kokoontuville säädyille ehdotusta täydelliseksi laiksi maanvuokraamisesta maalla.

Asetus tuli voimaan tammikuun 1 päivänä 1893 ja samana vuonna asetettiin erityinen komitea laatimaan uutta esitystä asiasta. Vuoden 1891 valtiopäiväin anomus, että esitys annettaisiin ensin, s. o. vuonna 1894, kokoontuville säädyille, ei kuitenkaan toteutunut, eikä sitä jätetty vielä seuraavillekaan vuoden 1897 säädyille. Komitea sai ehdotuksensa valmiiksi vuonna 1897, ja vasta vuoden 1900 valtiopäivillä säädyt joutuivat jälleen laajemmin käsittelemään torpparikysymystä.

EINO KALMARI.

Tervehdys Norjasta.

Kun ulkomaalaisena olen saanut kehoituksen avustaa sen juhlajulkaisun toimittamista, jonka Pellervo-Seura julkaisee perustajansa, professori *Hannes Gebhardin*, 61:seksi syntymäpäiväksi, teen sen ilomielin, sillä olen suuressa kiitollisuudenvelassa sekä Pellervo-Seuralle että professori Gebhardille henkilökohtaisesti.

Kirjoitelmani ei pyri lisäämään juhlajulkaisun asiallista eikä kirjallista arvoa, se tahtoo esittää vain omakohtaisia muistelmia heistä kummastakin.

Innokkaana osuustoimintamiehenä olin jo kauan tuntenut nimeltä sekä professori Gebhardin että Pellervo-Seuran. Kuitenkin vasta Pohjoismaiden maatalouskongressissa Kristianiassa v. 1907 tulin henkilökohtaisesti tuntemaan professori Gebhardin, ja osuustoimintaharrastuksemme vaikutti meihin heti lähentävästi. Siitä sain alkuaiheen v. 1909 tekemääni Suomen matkaan, millä edustin Maatalousseura Faelleskjöpiä Pellervon 10-vuotisjuhlassa. Matkalla oli vaimoni mukanani, emmekä kumpikaan tule sitä koskaan unohtamaan. Se antoi harvinaisen rikkaita elämyksiä ja opetuksia ja oli toisaalta loputonta juhlintaa. Laatuaan ensimmäisenä sillä oli meihin erikoistenhonsa; Suomi ja sen kansa oli nyt edessämme, niinkuin ennen niin monen pohjoismaalaisen edessä, omassa omituisessa valaistuksessaan. Kansan luonne sekä maan luonto ja olosuhteet herättivät meissä lämmintä myötätuntoa. Ihanaa oli nähdä tuhatjärvien maa, jonka niin hyvin tunsimme Topeliuksen ja Runebergin teoksista, ja viihdyttävää oli havaita, että se vastasi täydellisesti runoilijain luomaa kuvaa.

Mutta sittenkin Pellervon herättämä vaikutelma oli tenhoavin. Että niin uusi liike kuin Suomen osuustoimintaliike oli 10 vuodessa tunkeutunut niin syvään ja kasvanut niin suureksi, on vailla vertaistaan osuustoimintaliikkeen historiassa. Tuo kaikki näytti kuin tai-

kaiskulla luodulta. Osuustoiminnan muodot olivat kiinteät ja varmat: osuusmeijerit, -kaupat ja -kassat sekä niiden keskusliikkeet, aikakauslehdet ja tilasto. Ja kaikessa hehkui innoituksen ja yhteenkuuluvaisuuden henki, mistä 1 400 Helsingin suurimpaan kokoussaliin kokoutunutta osuustoiminnan harrastajaa oli vakuuttavana todistuksena. Hämmästyttävää oli vallitseva yksimielisyys ja isänmaallinen mieliala, jonka pohjalta koko osuustoimintaliike oli noussut. Suomen osuustoimintaliikkeellä oli erikoisluonne, luullakseni ainutlaatuinen koko maailmassa: se ei ollut syntynyt kuluttajain ja tuottajain yhteisyrityksistä, joilla he tahtoivat tukea toisiansa, vaan se oli lähtöisin mitä erilaisimmilla elämänaloilla toimivain henkilöiden piiristä, jotka olivat liittyneet Pellervo-Seuraan. He sytyttivät innoituksen kipinän myös ylioppilaissa ja kansakoulunopettajissa, saaden heidät mukaan liikkeeseen ja lähettäen heidät sitten maaseudulle osuustoiminta-aatetta levittämään. He loivat liikkeen lujat muodot ja ottivat sen johdon käsiinsä. Suomen osuustoimintaliike saattoi siten välttyä niistä alkuvaikeuksista, jotka sen on muissa maissa täytynyt kestää, ja kuitenkin se on juurtunut yhtä syvään kuin muualla.

Mutta kaiken kuulemamme ja näkemämme taustasta tuli yhä kirkkaampana esille se persoonallisuus, jota kaikilla tahoilla pidettiin koko osuustoimintaliikkeen sieluna — professori *Hannes Gebhard*. Hänessä yhtyivät kauniilla tavalla ne ominaisuudet, jotka kansalaisesta luovat johtajan — laaja näkemys, toimintakyky ja hehkuva innostus asiaansa ja luottamus sen menestymiseen. Tämä viimeksi mainittu se sytyttää ja voittaa puolelleen kaikki hänen ystävänsä, ihailijansa ja työtoverinsa kotimaassa ja sen rajojen ulkopuolella.

Suomen matkani antoi minulle aiheen perustaa Norjan hyvinvoinnin edistämisseuran osuustoimintavaliokunnan, »*Selskapet for Norges Vels Samvirkeutvalg*», jolla on likipitäen sama asema Norjassa kuin Pellervo-Seuralla Suomessa ja osuustoimintavaliokunnalla (Andelsudvalget) Tanskassa. Senkin tähden luen tuon matkan parhaimpiin elämyksiini, mitä minulla osuustoimintamiehenä on ollut. Niin en tee vain matkan tuottaman suoranaisen opetuksen ja hyödyn vuoksi, vaan ehkä ennen kaikkea sen syvän kunnioituksen tähden, mikä minussa osuustoiminta-aatetta kohtaan heräsi, kun sain niin monia todistuksia sen vaikutuksesta ihmismieliin ja sen kyvystä tuottaa silminnähtäviä tuloksia.

Minun myöhäisemmät muistoni Pellervosta liittyvät erityisesti

samannimiseen aikakauslehteen. Olen saanut sen joka vuosi ja siitä olen voinut seurata osuustoimintaliikkeen nopeata kasvua Suomessa. Monta hauskaa hetkeä olen viettänyt sen parissa. Pahaksi onneksi »Pellervon» ruotsinkielinen painos lopetettiin v. 1920, mitä tapahtumaa Norjan osuustoimintaväki — siitä olen varma — suuresti valittaa. Tuntuu siltä, kuin se elävä side, joka yhdisti meitä, olisi yhdellä iskulla katkaistu, mutta *tällainen asiaintila ei voi jatkua.*

Vaikka minulla ei olekaan ollut aihetta käydä Suomessa v:n 1909 jälkeen, on minulle sen sijaan monta kertaa suotu ilo olla yhdessä Hannes Gebhardin kanssa täällä Norjassa, hänen joko yksityishenkilönä tai valtion toimesta tutkiessaan maamme maataloudellisia oloja. Ja näiden milloin lyhyempäin, milloin pitempäin kohtausten muistot kuuluvat minun sisällysrikkaimpiini ja rakkaimpiini. On aina virkistävää ja kehittävää vaihtaa ajatuksia ja neuvotella niin henkevän, voimakkaan ja omalaatuisen henkilön kanssa kuin professori Gebhardin. Hän on tarkastellut meidän eri osuustoimintayrityksiämme, on ollut rakastettava, mutta samalla arvosteleva, ja viimeksi mainitulle seikalle me panemme erikoista arvoa. Tuolta terävältä havainnontekijältä ja harjautuneelta järjestäjältä on ollut paljon opittavaa, ja kun Norjan maataloudellinen osuustoiminta on varsinkin osto-osuustoimintaan nähden jotenkin yhtä vanha kuin Suomen, on vertailu niiden kesken ollut luonnollinen. Siten on käynyt ilmi, että meidän osuustoiminnaltamme, huolimatta monista yhtäläisyyksistä, puuttuu se yhtenäisyys, keskitys ja suunnitelmanmukaisuus, joka on ominaista Suomen osuustoiminnalle; koko olemassaolonsa ajan se on ollut ja on vastakin Norjalle ominaisten luonnonsuhteiden vuoksi hajanaisempaa ja rikkoutuneempaa. Mutta osuustoiminnan periaatteet ovat kaikkialla samat, ja meidän yhteenliittymisemme lujittuu juuri siten, että näiden periaatteiden toteuttaminen joutuu samoihin vaikeuksiin ja kohtaa samaa ankaraa vastarintaa kaikissa olosuhteissa. Samalla tuottaa meille iloa ja tyydytystä, kun aatteemme vastustamattomassa voittokulussa toteutuu yhteiskunnassamme. Ja nämä samat kokemukset, surut ja ilot ne tehokkaasti auttavat lujan siteen sitomista eri maiden osuustoimintaväen välille.

Professori Gebhardin käynnit Norjassa ovat aina herättävästi ja aloitteita aiheuttaen vaikuttaneet meidän osuustoimintalaitoksiimme, ja hän voi olla varma siitä, että hän on aina tervetullut tänne. Hänen

mahtava elämäntyönsä suuren aatteen palveluksessa on loistava esikuva kaikille sen hyväksi työskenteleville. Sentähden rohkenen sekä omasta että kaikkien norjalaisten osuustoiminnan ystävien puolesta lausua hänelle vilpittömän ja lämpimän kiitokseni ja onnentoivotukseni hänen juhlapäivänään. Me toivomme, että tämä kiitoksemme saa pienen sijan siinä suuressa kunniaseppeleessä, jonka tiedämme tuona päivänä hänelle ojennettavan.

Kai Möller.

Norjan hyvinvoinnin edistämisseuran osuustoimintavaliokunnan puheenjohtaja.

Mistä Suomen väenlisäys on saanut toimeentulonsa?

Kun väestössä syntyy enemmän lapsia, kuin samaan aikaan kuolee henkilöitä, kasvaa väkiluku, ja syntyneiden enemmyydelle on hankittava toimeentulo. Mitä suurempi väenlisäys on, sitä enemmän tarvitaan uusia toimeentulomahdollisuuksia. Mutta, kysyttäneen, voidaanko aina lisätä toimeentulomahdollisuuksia väestön kasvamisen mukaan, vai eivätkö uudet tulokkaat vähennä ennestään olemassa olevien yksilöiden osuutta tarjona olevista hyödykkeistä?

Tässä ei voi ryhtyä esittämään, millä tavalla eri aikojen ja maiden väestön kasvaminen on suhtautunut toimeentulomahdollisuuksien lisääntymiseen, miten luonto, ihmiset itse ja heidän hallituksensa ovat koettaneet eri keinoin vaikuttaa tasoittavasti, milloin väenlisäyksen ja toimeentulomahdollisuuksien lisäämisen välinen sopusointu on särkynyt. Todettakoon tässä vain, että sen suunnattoman väestön kasvamisen, joka viime vuosisadan kuluessa on tapahtunut melkein kaikissa osissa maapalloa, on tehnyt mahdolliseksi toiselta puolen luonnon tarjoamien apukeinojen tuntemisen ja hallitsemisen sekä tekniikan valtava kehitys, toiselta puolen viljelyksien lisääminen, varsinkin Amerikan äärettömien, hedelmällisten lakeuksien käytäntöön ottaminen. Seuraavassa on tarkoituksena vain lyhyen katsauksen luominen maamme väestön kasvamiseen ja siihen, miten väenlisäyksen aiheuttama uusien toimeentulomahdollisuuksien tarve täällä on tyydytetty, s. o. millä aloilla uudet tulokkaat ovat saaneet toimeentulonsa.

Suomen väkiluku oli vuonna 1750, jolta ajankohdalta ensimmäinen tarkka tieto on saatavissa, noin 421 000 henkeä. Vuoden 1920 loppuun mennessä se oli kasvanut 3 105 000 hengeksi.[1]) Nämä luvut antavat jo käsityksen siitä valtavasta toimeentulomahdollisuuksien lisäämisestä, mikä kuluneena 170 vuotta käsittävänä ajanjaksona on ollut tarpeen.

Kaikkiaan syntyi vuosina 1751—1920 noin 8.7 miljoonaa henkeä. Kun samana aikana tilaston mukaan kuoli runsaasti 6.0 miljoonaa henkeä, oli syntyneiden enemmyys noin 2.7 miljoonaa henkeä.

---

[1]) Tällöin on jätetty huomioon ottamatta se noin 260 000 henkeen nouseva väestömäärä, joka tosin oli täällä kirkonkirjoissa, mutta joka oli poistunut kotipaikkakunnaltaan, etupäässä asettuen Amerikkaan.

Alkuaikoina oli luonnollinen väenlisäys verraten vaatimaton, vuosina 1751—1820 keskimäärin 7 900 henkeä vuodessa. Vuosina 1821—1870 vuosikeskimäärä oli vähän suurempi eli 11 700 henkeä, mutta viimeksi kuluneena 50-vuotiskautena 1871—1920 se oli tuntuvasti suurempi eli keskimäärin 30 700 henkeä vuodessa.

Mistä siis maamme uudet tulokkaat ovat hankkineet itselleen toimeentulon?

Ensiksikin voidaan todeta, että suurin osa on jäänyt kotimaahansa. Vain verraten pieni määrä on pyrkinyt muuanne työnansiota hakemaan. Jo varhempina aikoina on tosin tapahtunut siirtymisiä naapurimaihin, mutta nämä ovat yleensä olleet verraten vähäisiä, ja samaan aikaan on erinäisiä muuttoja päinvastaiseenkin suuntaan tapahtunut. Niinpä ajanjaksona 1751—1820 maan todellinen väenlisäys oli noin 4 000 suurempi kuin samanaikainen luonnollinen väenlisäys,[1]) kun taas vuosina 1821—1870 todellinen väenlisäys oli noin 26 000 henkeä pienempi kuin luonnollinen väenlisäys.[2]) Mikäli tähän vanhempaan väestötilastoon voi luottaa, on siis edellisen ajanjakson kuluessa maamme saanut vastaanottaa väestöä muualta, kun taas jälkimmäisena ajanjaksona on väkeä siirtynyt muuanne.

Nämä eroavaisuudet olivat pieniä, mutta 1890-luvulta alkaen tässä suhteessa on tapahtunut muutos. Silloin alkoi näet siirtolaisuus maastamme, aluksi varsinkin Vaasan ja Oulun läänei stä, saada vauhtia, saavuttaen seuraavina aikoina melkoisen laajuuden. Kaikkiaan on vuoden 1893 jälkeen, josta vuodesta alkaen on saatavissa täydellistä tilastoa lähteneistä siirtolaisista, 273 735 henkeä lähtenyt valtameren taakse työnansiota hakemaan. Näistä on keskimäärin noin 40 % jälleen palannut kotimaahansa, joten lopulta vain noin 164 000 henkeä on pysyväisesti asettunut Amerikan Yhdysvaltoihin ja muihin valtamerentakaisiin maihin. Kun koko luonnollinen väenlisäys saman ajanjakson kuluessa oli noin 896 000 henkeä, on siis vajaa viidesosa (18.3 %) syntyneiden enemmyydestä saanut toimeentulonsa maamme rajojen ulkopuolella.

Sitä vuotuista väestöntappiota, jonka siirtolaisuus eri vuosikymmeninä on aiheuttanut, valaisevat seuraavat lukusarjat.

		Luonnollinen väenlisäys	Siirtolaisuus
Vuosina	1893—1900	33 400	5 900
»	1901—1910	38 200	15 900
»	1911—1920	24 800	6 700

[1]) Vuosijaksona 1751—1820 oli väestön todellinen kasvaminen oikeastaan noin 201 000 suurempi kuin sen luonnollinen lisääntyminen, johtuen siitä, että Tornion alueen liittäminen maahamme vuonna 1809 ja Viipurin läänin yhdistäminen muuhun Suomeen vuonna 1811 tuottivat, edellinen lähes 12 000:n ja jälkimmäinen noin 185 000 hengen lisäyksen.

[2]) Kun ei oteta huomioon sitä muodollista noin 31 000 hengen väenlisäystä, mikä vuonna 1830 tapahtui, kun ensi kertaa saatiin tietoja väestötilastoa varten maan kreikkalais-katolisilta seurakunnilta.

Ensiksikin voidaan todeta, että niin luonnollinen väenlisäys kuin siirtolaisuuskin oli viime vuosikymmenen aikana melkoista pienempi kuin lähinnä edellisenä aikana. Kumpikin seikka johtui etupäässä maailmansodasta ja siihen liittyvistä asianhaaroista, kuten elintarvepulasta, Suomen vapaussodasta ja punakapinasta, valtameriliikenteen vaikeutumisesta j. n. e. Jos lasketaan palanneiden siirtolaisten luku 40 %:ksi myös lyhyemmiltä ajanjaksoilta ja tämä määrä vähennetään äsken esitetyistä siirtolaisluvuista sekä sitten lasketaan, suuriko osa syntyneiden enemmyydestä on siirtolaisina jättänyt kotimaan, saadaan seuraavat tulokset. Vuosina 1893—1900 oli siirtolaisuuden aiheuttama väestöntappio vain 10.6 % syntyneiden enemmyydestä, vuosina 1901—1910 vastaava suhdeluku oli 25.0 %, mutta vuosina 1911—1920 jälleen pienempi eli 16.2 %.

Yllä esitetyt luvut koskevat tosin vain siirtolaisuutta valtamerentakaisiin maihin, ja epäilemättä on ajoittain tapahtunut melkoistakin siirtymistä naapurimaihin, m. m. Pietariin, mutta ne väestömäärät, joista tässä on kysymys, ovat joka tapauksessa jotenkin pienet verrattuina Amerikkaan lähteneiden lukuihin ja varsinkin verrattuina koko luonnolliseen väenlisäykseen. Toiselta puolen on tännekin asettunut useita tuhansia henkilöitä muista maista. Kun luonnollinen väenlisäys vuosina 1871—1920 kaikkiaan nousi noin 1 537 000 henkeen, oli todellinen väenlisäys noin 1 336 000 henkeä, siis runsaasti 200 000 henkeä pienempi. Viimemainittuun summaan sisältyi jokunen määrä sellaisia henkilöitä, jotka todellisuudessa olivat kuolleet, vaikka heidän kuolemastaan ei ollut saapunut tietoa asianomaiselle viranomaiselle, tai joiden kuolinilmoitus oli saapunut niin myöhään, ettei sitä voitu ottaa tilastossa huomioon. Näin ollen voidaan todeta, että vielä viimeksi kuluneina vuosikymmeninä, niinkuin aikaisemminkin, maamme on voinut tarjota toimeentulon suurimmalle osalle luonnollista väenlisäystään. Koko viisikymmenvuotisjaksona on keskimäärin noin 26 700 uutta tulokasta vuodessa saanut toimeentulon täällä.

Ryhdyttäessä tutkimaan, mistä nämä suuret väestömäärät ovat saaneet toimeentulonsa, on syytä ensin tarkastaa, missä määrin ne ovat sen saaneet maaseudulla, missä määrin kaupungeissa. Lähtökohdaksi voidaan ottaa se tosiasia, että vielä vuonna 1820 maamme kaupungit olivat mitättömän pieniä. Kaikkiaan asui kaupungeissa vain noin 63 000 henkeä, mikä vastaa 6.7 % maamme silloisesta väestöstä. Seuraavan viisikymmenvuotisjakson kuluessa kasvoi kaupunkilaisväestö lähes 132 000 henkeen, siis enemmän kuin kaksinkertaiseen määräänsä. Maaseudun väestö lisääntyi tuntuvasti hitaammin, kohoten vuonna 1870 1 637 000 henkeen. Maaseutuväestön lisäys oli 46.9 %, kun kaupunkiväestön lisäysluku oli 107.7 %. Kuitenkin voidaan todeta, että suurin osa väenlisäyksestä kuului maaseudulle. Kun väenlisäys maaseudulla oli noin 523 000, oli se kaupungeissa vain 68 000; siis vain 11.5 % silloisesta väenlisäyksestä tuli kaupunkien osalle. Vuosina 1871—1920 suhteet olivat jonkin verran toiset. Kaupunkilaisväestö kasvoi

entistä nopeammin; sen lisäys oli kaikkiaan noin 361 000 henkeä, joten tämä väestö kasvoi runsaasti kolminkertaiseksi verrattuna vuoden 1870 väkilukuun. Myös maaseudulla väenlisäys oli voimakkaampaa kuin aikaisempana vuosijaksona, kohoten kaikkiaan 975 000 henkeen eli 59.5 %:iin, kun taas kaupunkien vastaava suhdeluku oli 208.5 %. Vaikka kaupunkilaisväestö täten oli kasvanut niin, että se käsitti 15.9 % koko maan läsnäolevasta väestöstä, tuli siis tänäkin ajanjaksona ehdottomasti suurin osa väenlisäyksestä maaseudun osalle, kun taas kaupunkien osalle tuli vain 27.1 % siitä.

Kuitenkin on syytä tässä huomauttaa siitä tunnetusta asianhaarasta, että kaupungit ovat antaneet toimeentulon melkoiselle osalle sitä väestöä, joka on syntynyt maaseudulla. Näin oli asianlaita varhemmin, jolloin kuolleisuus kaupunkilaisten keskuudessa usein oli niin suuri, että se ylitti syntyneiden määrän, ja jolloin siis kaupunkien väestön kasvaminen kokonaan johtui muutoista ympäröivältä maaseudulta. Näin on asianlaita vieläkin, vaikka kaupungeissa syntyy melkoista enemmän väkeä kuin niissä kuolee. Aikaisemmilta ajanjaksoilta ei näiden seikkojen valaisemiseksi tarvittavia numeroita ole käytettävissä, mutta myöhempää aikaa koskevat luvut antavat käsityksen puheenalaisista suhteista. Viisikymmenvuotisjaksona 1871—1920 oli syntyneiden enemmyys kaupungeissa vain 113 000 henkeä, kaupunkilaisväestön koko lisäyksen ollessa 361 000. Viimeksi mainitusta oli siis 248 000 eli 68.7 % muuttovoitosta johtunutta väenlisäystä. Maaseutu ei sen sijaan ole voinut antaa toimeentuloa edes koko omalle luonnolliselle väenlisäykselleen. Tämä oli näet noin 1 424 000 henkeä, kun taas maaseudun todellinen väenlisäys, kuten on mainittu, oli vain 975 000 henkeä. Maaseudulla syntyneestä luonnollisesta väenlisäyksestä on niinmuodoin puheenalaisena ajanjaksona noin 459 000 henkeä eli 32.2 % siirtynyt muuanne, kaupunkeihin tai ulkomaille,[1]) etsimään toimeentuloa itselleen.

Saattaa olla mielenkiintoista edelleen luoda silmäys siihen, miten eri läänit ovat voineet tarjota toimeentulon omalle luonnolliselle väenlisäykselleen. Tätä valaisevat seuraavat vuosiin 1871—1920 kohdistuvat lukusarjat.

		Syntyneiden enemmyys	Todellinen väenlisäys	Muuttovoitto (+) tai -tappio (—)
Uudenmaan	lääni	153 000	248 000	+ 95 000
Turun ja Porin	»	254 000	189 000	— 65 000
Hämeen	»	188 000	164 000	— 24 000
Viipurin	»	218 000	257 000	+ 39 000
Mikkelin	»	79 000	41 000	— 38 000
Kuopion	»	185 000	126 000	— 59 000
Vaasan	»	276 000	159 000	—117 000
Oulun	»	184 000	152 000	— 32 000

[1]) Pienehkö osa näistä on, kuten edellisessä on huomautettu, kuolleita, ja heidät olisi tietenkin oikeammin tullut vähentää esitetyistä luvuista; tietojen puutteessa se ei kuitenkaan käy päinsä.

Edellä olevasta käy selville, että ainoastaan Uudenmaan ja Viipurin läänit ovat säilyttäneet koko luonnollisen väenlisäyksensä ja sitäpaitsi valmistaneet toimeentulomahdollisuuksia myös melkoiselle osalle muiden läänien syntyneiden enemmyydestä. — Todellisuudessa on tietenkin jokunen osa näidenkin läänien väestöstä asettunut muihin lääneihin tai muuttanut ulkomaille, mutta siihen ei tässä tarvitse panna huomiota; muualta tulleet henkilömäärät ovat tietysti olleet vastaavasti suurempia kuin edellä esitetyt luvut. Uudenmaan lääni oli saanut vastaanottaa erikoisen suuren lisän muualta, nimittäin henkilömäärän, joka vastasi 62 % sen omasta luonnollisesta väenlisäyksestä. Tämä johtui tietenkin ensi sijassa Helsingin suuresta vetovoimasta, joka kaukaisiltakin paikkakunnilta tuo väkeä pääkaupunkiin. Viipurin läänin saama väestönlisä oli paljon pienempi sekä absoluuttisesti että suhteessa läänin luonnolliseen väenlisäykseen (18 %). Kaikki muut läänit menettivät osan luonnollisesta väenlisäyksestään. Tämä tappio oli verraten pieni Hämeen ja Oulun lääneissä, joiden luonnollisesta väenlisäyksestä edellisessä vain 13 ja jälkimmäisessä 17 % haki toimeentulonsa syntymälääninn rajojen ulkopuolelta. Turun ja Porin sekä Kuopion läänien vastaava väestöntappio oli 26 ja 32 %. Absoluuttisesti suurin tämä tappio oli Vaasan läänissä, ja suhteellisestikin se, ollen näet 42 %, oli melkoista suurempi kuin äsken mainituissa lääneissä. Suhteellisesti katsoen Mikkelin läänin kärsimä väestöntappio kuitenkin oli vieläkin suurempi eli kokonaista 48 %.

Tarkastettaessa näitä eroavaisuuksia saattaa ajatella sitäkin mahdollisuutta, että ne johtuvat eri läänien luonnollisen väenlisäyksen erilaisuudesta ja että tämän johdosta muuttovoitot ja -tappiot vain tasoittavat todellista väenlisäystä. Tämän johdosta esitetään alempana ajanjaksolta 1871—1920 läänittäiset tiedot todellisesta ja luonnollisesta väenlisäyksestä sekä muuttovoitosta tai -tappiosta. Läänit on järjestetty todellisen väenlisäyksen suhteellisen suuruuden mukaan.

	Todellinen väenlisäys, % v:n 1870 väkiluvusta	Luonnollinen väenlisäys, % keskiväkiluvusta, vuosikeskimääriä	Muuttovoitto (+) tai -tappio (—), % luonnollisesta väenlisäyksestä
Uudenmaan lääni	148	11.4	+ 62
Viipurin »	95	10.7	+ 18
Hämeen »	88	14.1	— 13
Oulun »	85	14.2	— 17
Turun ja Porin »	68	12.6	— 26
Kuopion »	58	12.7	— 32
Vaasan »	54	13.5	— 42
Mikkelin »	27	9.1	— 48

Yllä esitettyjä lukusarjoja verrattaessa voi tehdä seuraavat johtopäätökset. Todellinen väenlisäys on suoraan verrannollinen muuttoliikkeen tulokseen siten, että muuttovoittoon tai pieneen muuttotappioon liittyy suuri todellinen väenlisäys, suureen muuttotappioon sitä

vastoin suhteellisen pieni todellinen väenlisäys. Sen sijaan luonnollinen väenlisäys on vähemmän vaikuttanut todellisen väenlisäyksen erilaisuuteen. Toiselta puolen voidaan todeta, että kaksi niistä lääneistä, Uudenmaan ja Viipurin, joilla on pieni luonnollinen väenlisäys, oli saanut melkoista muuttovoittoa, kun taas huomattava muuttotappio oli kohdannut Turun ja Porin, Kuopion sekä Vaasan läänejä, joiden luonnollinen väenlisäys oli melkoinen. Tämä yhteys näyttää helposti käsitettävältä; kun paikkakunnan väestö luonnollista tietä kasvaa hitaasti, voi se antaa toimeentulon muualtakin saapuville henkilöille, mutta kun oma väenlisäys luonnostaan on suuri, ei tämäkään voi kokonaisuudessaan saada toimeentuloa kotipaikalla, vaan osa saa siirtyä muuanne. Huomattava on kuitenkin, etteivät luonnollisessa väenlisäyksessä ilmenevät pienet eroavaisuudet anna aihetta niin erilaiseen muuttoliikkeen tulokseen. Täytyy siis tehdä se johtopäätös, että Viipurin ja varsinkin Uudenmaan läänillä on erikoisen suuret mahdollisuudet toimeentulon antamiseen yhä kasvavalle väestölle.

Kolmeen vielä mainitsematta olevaan lääniin nähden on väenlisäyksen eri tekijäin suhde toinen. Niinkuin äsken esitetyistä lukusarjoista näkyy, oli luonnollinen väenlisäys suurin Oulun ja Hämeen lääneissä, mutta siitä huolimatta näiden läänien kärsimä muuttotappio oli suhteellisen pieni. Päinvastaisessa asemassa oli Mikkelin lääni, jossa oli mitä pienin luonnollinen väenlisäys, mutta joka kuitenkin kärsi suhteellisesti suuremman väestöntappion kuin muut läänit. Tästä voinee päättää, että Mikkelin läänissä oli erikoisen pienet mahdollisuudet toimeentulon hankkimiseen uusille asukkaille, kun tämä taas Oulun ja Hämeen lääneissä oli keskimääräistä suurempi.

Läänien järjestys edellä esitetyssä taulukossa on tietenkin osittain johtunut siitä, että väenlisäys yleensä on ollut suurempi siellä, missä on nopeasti kasvavia kaupunkeja. Mutta maaseutuunkin nähden on havaittavissa melkoisia eroavaisuuksia, kuten näkyy seuraavista luvuista, jotka osoittavat eri läänien maaseutuväestön absoluuttisen ja suhteellisen lisääntymisen vuosina 1871—1920. Läänit on järjestetty suhteellisen lisäyksen suuruuden mukaan.

	Todellinen väenlisäys vv. 1871—1920	Todellinen väenlisäys % v:n 1870 väkiluvusta
Viipurin lääni	222 833	87
Oulun »	134 337	81
Uudenmaan »	89 645	68
Hämeen »	114 132	65
Turun ja Porin »	141 594	54
Kuopion »	107 416	51
Vaasan »	130 954	46
Mikkelin »	33 914	22

Tästä voi siis päättää, että Viipurin ja Oulun ja sitä lähinnä Uudenmaan ja Hämeen läänien maaseudulla on ollut suurimmat mahdolli-

suudet entistä lukuisamman väestön elättämiseen, kun taas nämä mahdollisuudet, varsinkin Mikkelin, mutta myös Vaasan, Kuopion sekä Turun ja Porin lääneissä ovat melkoista huonommat.

Syntyy lähinnä kysymys, missä määrin maatalous, teollisuus ja muut elinkeinot ovat antaneet toimeentulon väestön kasvulle?

Kun ryhtyy hakemaan vastausta tähän kysymykseen virallisen ammattitilaston valossa, joutuu heti kosketuksiin tämän tilastonhaaran puutteiden kanssa. Suurinta haittaa tuottaa se, että ne kaavat, joiden mukaan puheenalaisia tietoja eri aikoina on kerätty, eivät ole yhdenmukaisia, joten on vaikeata saada täysin verrannollisia tietoja eri ajankohdilta. Sitäpaitsi ei papistolla, joka nämä kaavat täyttää, seurakuntakirjoissaan ole niin yksityiskohtaisia ja tuoreita tietoja seurakuntalaistensa ammatista, että taulustojen tietoja voisi pitää täysin tyydyttävinä. Vuosilta 1815—1875 on kuitenkin saatavissa verraten yhdenmukaiset tiedot ja samoin toiselta puolen vuosilta 1880—1920.

Edelliseen ajanjaksoon nähden on taulukaavan takia pakko rajoittaa vertailu yksin ammatissa toimivaan väestöön, koska muu väestö ei ole ryhmitetty ammatin mukaan. Ammatissa toimivan maaseutuväestön jakautuminen ammattien pääluokkiin oli puheenalaisen ajanjakson alussa ja lopussa seuraava.[1])

	1815		1875	
	abs.	%	abs.	%
Maanviljelys	412 431	89.5	681 092	89.5
Teollisuus	6 806	1.5	17 248	2.3
Kauppa ja liikenne	1 024	0.2	4 698	0.6
Määräämätön työ	36 052	7.8	54 228	7.1
Julkiset virat ja vapaat ammatit	4 632	1.0	3 338	0.5
Yhteensä	460 945	100.0	760 604	100.0

Yllä olevista lukusarjoista huomaa siis Suomen maalaisväestön ammattijaoituksen sikäli pysyneen kutakuinkin muuttumattomana koko esitettävänä olevana 60-vuotisaikana, että maanviljelys on koskemattomana säilyttänyt valta-asemansa. Vielä vuonna 1875 sai näet noin $^{9}/_{10}$ maaseudun väestöstä siitä toimeentulonsa. Teollisuudesta sekä kaupasta ja liikenteestä elävän väestön luvuissa on huomattavissa suhteellista nousua, mutta se oli niin vähäistä, ettei sillä ollut sanottavaa merkitystä uusien toimeentulomahdollisuuksien luojana, vaikka se merkkinä uuden kehityksen suunnasta ansaitsee huomiota. Suurin piirtein voidaan siis sanoa kunkin elinkeinon tarjonneen uusia toimeentulomahdollisuuksia suunnilleen samassa suhteessa, kuin siihen aikaisemmin kuului väkeä. Tämä merkitsee samalla sitä, että maanviljelys tänä aikana oli päätekijänä uusien toimeentulomahdollisuuksien luomisessa. Jos tarkastaisi eri paikkakuntien väenlisäystä, voisi havaita

[1]) Vrt. *O. K. Kilpi*, Suomen ammatissatoimiva väestö ja sen yhteiskunnalliset luokat vuosina 1815—75. I. Maaseutu. 1913.

väkiluvun kasvaneen enimmän siellä, missä ajanjakson alussa vielä oli paljon tilaa uutisviljelyksille, mutta että se on ollut suhteellisen vähäistä siellä, missä väentiheys jo ajanjakson alussa oli suuri tai ainakin suhteellisen suuri verrattuna mahdollisuuksiin raivata uusia viljelysmaita.[1]) Tämän primäärisen tekijän rinnalla ovat muut seikat verraten vähäarvoisia.

Jossain määrin toiset ovat asianhaarat olleet myöhempinä vuosikymmeninä. Tämän kehityksen valaisemiseksi esitetään aluksi seuraava taulukko, joka osoittaa, miten väestö eri vuosina prosenttiluvuin jakaantui ammattien pääryhmien kesken.

	1880	1890	1900	1910	1920
Maatalousväestö	74.8	72.7	68.0	66.3	65.1
Teollisuusväestö	6.6	8.0	10.6	12.2	14.8
Kulkulaitosväestö	2.0	2.1	2.8	2.9	3.4
Kauppaväestö	1.0	1.2	2.0	2.2	3.4
Julkisesta toimesta elävä väestö	2.1	2.1	2.6	2.4	3.0
Muu väestö	13.5	13.9	14.0	14.0	10.3

Yllä olevista lukusarjoista näkyy selvästi, että väestö yhä kasvavassa määrässä on saanut toimeentulonsa teollisuudesta ja että myös kulkulaitokset, kauppa ja julkinen toiminta vuonna 1920 antoivat toimeentulon suuremmalle osalle väestöä kuin aikaisempina vuosina. Sen sijaan on maanviljelyksen merkitys ollut taantumassa. Osaksi tämä on johtunut kaupunkien merkityksen kasvamisesta, mutta myöskin maaseudulla on kehitys kulkenut samaan suuntaan kuin koko maassa. Kun näet vuonna 1880 81.6 % maaseudun väestöstä sai toimeentulonsa maataloudesta, oli vastaava suhdeluku vuonna 1920 76.9 %. Samaan aikaan on maaseudun teollisuusväestön suhteellinen määrä kasvanut 4.1:stä 10.4 %:iin, kulkulaitosväestön 0.9:stä 1.8:aan, kauppaväestön 0.4:stä 1.2:een ja julkisesta toimesta elävän väestön 1.0:sta 1.6 %:iin. Häiritsevästi vaikuttaa se tosiasia, että »muuhun» väestöön toisina vuosina on luettu sellaisiakin henkilöryhmiä, jotka taas toisin ajoin on viety jonkin varsinaisen elinkeinon osalle.

Mutta vaikka maamme maatalousväestö viime vuosikymmenien kuluessa onkin suhteellisesti taantunut, on sen määrä kuitenkin absoluuttisesti kasvanut. Onpa se tilaston mukaan lisääntynyt enemmän kuin minkään muun elinkeinoryhmän väkiluku. Vuosina 1881—1920 kasvoi väkiluku kaikkiaan 1 044 000 henkeä. Näistä sai noin 478 000 henkeä eli 45.8 % toimeentulonsa maataloudesta. Teollisuudesta sai toimeentulonsa 325 000 henkeä eli 31.1 %, kaupasta 85 000 henkeä eli 8.2 % ja kulkulaitoksista 62 000 henkeä eli 5.9 % lisäyksestä. Nämä kolme elinkeinoa, jotka edustavat uutta taloussuuntaa, antoivat näin ollen puheen-

[1]) Vrt. *A. E. Tudeer*, Hämeen läänin väestön lisääntyminen vuosina 1811—1910. 1914.

alaisena ajanjaksona toimeentulon 472 000 hengen väenlisäykselle, mikä vastaa 45.2 % koko lisäyksestä. Näillä elinkeinonhaaroilla oli siis yhdessä sama merkitys väestön lisääntymiselle kuin maataloudella yksinään. Tässä on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että melkoinen osa maatalousväestöstä saa hyvinkin tuntuvan lisän toimeentuloonsa muiden elinkeinojen alalta, etupäässä metsätöistä ja rahdinajosta. Se tosiasia, että on olemassa sellaisiakin muihin elinkeinoihin kuuluvia henkilöitä, jotka omistavat maatilan ja siltä saavat lisätulon, vaikuttaa paljon vähemmän kuin edellinen asianhaara. — Julkisesta toimesta elävä väestö on vuosina 1881—1920 kasvanut melkein 50 000 henkeä, kun taas »muun» väestön määrä on lisääntynyt noin 45 000 henkeä.

Edellisestä ei kuitenkaan vielä saa täsmällistä käsitystä eri elinkeinojen nykyisestä merkityksestä toimeentulomahdollisuuksien lisäämisessä. Voidaan näet huomata, että viime vuosikymmenet tässä suhteessa tuntuvasti eroavat toisistaan. Sen vuoksi esitetään tärkeimpiin elinkeinoryhmiin kuuluvan väestön lisäysluvut eri vuosikymmeniltä. Maatalousväestö kasvoi:

vuosina	1881—1890	187 000	henkeä
»	1891—1900	118 000	»
»	1901—1910	90 000	»
»	1911—1920	83 000	»

Teollisuusväestön lisääntyminen oli:

vuosina	1881—1890	56 000	henkeä
»	1891—1900	98 000	»
»	1901—1910	69 000	»
»	1911—1920	102 000	»

Kulkulaitosväestö taas osoittaa seuraavansuuruisia lisäyslukuja:

vuosina	1881—1890	8 000	henkeä
»	1891—1900	24 000	»
»	1901—1910	10 000	»
»	1911—1920	20 000	»

Kauppaväestö kasvoi seuraavilla henkilömäärillä:

vuosina	1881—1890	8 000	henkeä
»	1891—1900	25 000	»
»	1901—1910	10 000	»
»	1911—1920	42 000	»

Huomautettakoon aluksi, että lisäyslukujen erilaisuus ei täysin vastaa todellista kehitystä, vaan että se osittain on johtunut kaavakkeissa tapahtuneista muutoksista. Tästä huolimatta on kehityksen suunta selvä. — Kun maatalous vuosina 1881—1890 antoi uusia toimeentulo-

mahdollisuuksia 115 000 henkeä suuremmalle väestönosalle kuin teollisuus, kulkulaitokset ja kauppa yhteensä ja vielä vuosina 1901—1910 suunnilleen yhtä suurelle henkilömäärälle, antoi teollisuus yksin vuosina 1911—1920 uusia toimeentulomahdollisuuksia 19 000 henkeä suuremmalle väestönosalle kuin maatalous, ja ne toimeentulomahdollisuudet, jotka teollisuus, kulkulaitokset ja kauppa yhdessä valmistivat, olivat kaksi kertaa lukuisammat kuin maatalouden alalla saatavissa olevat.

Jos tarkastaa eri läänien väestön kasvua, huomaa, ettei eri elinkeinojen merkitys suinkaan kaikkialla ole ollut sama. Koska aikaisemmilta vuosilta ei ole julkaistu läänittäisiä ammattitietoja, tyydytään seuraavassa esittämään viime vuosikymmentä koskevat luvut, jotka samalla, ne kun antavat aavistuksen tulevasta kehityksestä, ovat muita mielenkiintoisemmat. Kun läänit järjestetään vuosien 1911—1920 todellisen väenlisäyksen suhteellisen suuruuden mukaan, saadaan seuraava yhdistelmä.

Läänit	Todellinen väenlisäys %	Todellinen väenlisäys abs.	Maatalous-väestö	Teollisuus-väestö	Kulkulaitos-väestö	Kauppa-väestö
Uudenmaan ...	14.7	53 300	4 900	36 100	10 200	18 500
Oulun	11.7	34 700	26 900	11 300	600	3 200
Viipurin	7.0	34 800	14 100	10 000	3 800	8 100
Kuopion.....	5.8	18 800	1 000	14 900	1 200	800
Hämeen	4.5	15 000	9 600	11 200	1 000	2 900
Vaasan	3.9	17 000	20 700	6 400	1 700	3 000
Mikkelin.....	2.3	4 400	— 800	3 600	1 600	900
Turun ja Porin .	1.2	5 900	6 400	9 000	— 200	4 200

Yllä oleviin lukusarjoihin nähden huomautettakoon, että eri elinkeinoryhmien väestön kasvaminen osaksi on ollut »kirjanpidollista», johtuen siitä, että tilastotiedot vuosilta 1910 ja 1920 eivät ole täysin yhdenmukaisia; yksityisten ammattiryhmien lisäykset näyttävät tämän johdosta osaksi liian suurilta, mutta selityksenä on, että »muu» väestö, jota koskevia lukuja ei ole katsottu tarpeelliseksi ottaa yllä olevaan asetelmaan, tilaston mukaan useimmissa lääneissä on vähentynyt. Kuitenkin saa edellä olevista luvuista suurin piirtein oikean kuvan siitä, mitkä elinkeinot missäkin läänissä ovat kehittyessään antaneet uusia toimeentulomahdollisuuksia väestön kasvulle. Taulukon numerot puhuvat ilman lisäselvityksiä puolestaan. Verrattakoon kuitenkin toisiinsa sitä väenlisäystä, minkä toiselta puolen maatalous, toiselta puolen teollisuus, kulkulaitokset ja kauppa yhteensä ovat saaneet osalleen, jättämällä siis kokonaan syrjään muissa elinkeinoissa tapahtuneet väestönmuutokset. Näin menetellen havaitaan, että lähes $^2/_3$ uusista asukkaista Vaasan ja Oulun lääneissä sai toimeentulonsa maataloudesta. Kaikissa muissa lääneissä maatalouden merkitys uusien toimeentulomahdollisuuksien luojana oli paljon pienempi. Viipurin, Hämeen

sekä Turun ja Porin lääneissä se antoi toimeentulon $^1/_3$—$^2/_5$ väestön kasvusta, ja Uudenmaan, Kuopion sekä Mikkelin lääneissä sen merkitys tässä suhteessa oli aivan mitätön muiden elinkeinojen rinnalla.

Edellisessä esityksessä on luotu katsaus siihen, missä määrin väenlisäys on saanut toimeentulonsa eri elinkeinojen alalta. Jos tahtoo täsmällisen kuvan eri elinkeinojen merkityksestä tässä suhteessa, on vielä otettava huomioon muutamia seikkoja. Viitattakoon tässä lyhyesti eräisiin.

Vanhastaan on tunnettua, että elinkeinot eivät suinkaan ole toisistaan riippumattomia, vaan että niiden suhde päinvastoin on hyvinkin läheinen. Niinpä on huomattu, että teollisuus- sekä kauppa- ja liikenneväestön, niinkuin yleensä kaupunkiväestön, kasvaminen on omansa parantamaan varsinkin lähiseudun maatalouden menekkimahdollisuuksia ja näin ollen lisäämään sen työvoiman kysyntää. Toiselta puolen maatalouden muuttuminen voimaperäisemmäksi sekä maatalousväestön kasvaminen ja vaurastuminen ovat omansa antamaan uusia markkinoita myös teollisuustuotteille, mikäli ei ole puhe varsinaisesta vientiteollisuudesta, ja siten lisäämään työvoiman kysyntää ja väestön siirtymistä teollisuuden palvelukseen. Ja mitä kauemmas maaseudulla joudutaan omavaraistaloudesta, sitä enemmän työvoimia tarvitsevat myös kauppa ja liikenne. Täten siis nopea väenlisäys yhden elinkeinon alalla on omansa välillisesti edistämään väestön lisääntymistä myös muissa elinkeinoissa.

Ne luvut, jotka edellä on esitetty, ovat kahdessakin suhteessa puutteelliset. Ne näet eivät osoita tarjona olevia, vaan käytettyjä toimeentulomahdollisuuksia. On siis olemassa se mahdollisuus, että jokin elinkeino olisi voinut antaa toimeentulon suuremmallekin henkilömäärälle, kuin mikä todellisuudessa siihen turvautui, mutta että se joutui alakynteen kilpailussa työvoimasta muiden elinkeinojen kanssa. Jos siirtyminen elinkeinosta toiseen ja paikkakunnalta toiselle tapahtuisi automaattisesti siten, että kaikki paremmat työtarjoukset aina otettaisiin huomioon ennen huonompia, antaisivat edellisessä esitetyt luvut oikean kuvan eri elinkeinojen suhteellisista, nimittäin muihin elinkeinoihin verratuista, mutta ei absoluuttisista mahdollisuuksista toimeentulon hankkimiseen kasvavalle väestömäärälle. Mutta todellisuudessa on ihmisten kyky vaihtaa elinkeinoa rajoitettu. Ja yhtä vähän voidaan toimittaa kaikkien tietoon, missä ja minkälaisia työtilaisuuksia kulloinkin on tarjolla. Tämän johdosta se väestömäärä, joka tilaston mukaan saa toimeentulonsa jostakin elinkeinosta, ajoittain saattaa kasvaa, vaikka uusia toimeentulomahdollisuuksia ei enää ole tarjolla. Silloin supistuu koko siitä elinkeinosta elävän väestön toimeentulo entistä huonommaksi. Näin kävi, kuten tunnettua, maanviljelyksen viime vuosisadan keskipaikkeilla ja lähinnä seuraavina vuosikymmeninä. Laajoilla aloilla maaseutua vallitsi silloin suhteellista liikaasutusta. Maatalouden tarjoamat uudet toimeentulomahdollisuudet

olivat niin ollen tosiasiallisesti paljon pienemmät, kuin mitä esitetyt luvut osoittavat; maatalouden oli pakko siitä elävän väestön elinkannan kustannuksella antaa jonkinlainen toimeentulo väestön kasvulle, jonka työvoimaa se ei voinut tehokkaasti käyttää, mutta joka talouselämän kehittymättömyyden takia ei voinut saada toimeentuloa muualta. Vasta vähitellen teollisuus ja siirtolaisuus ovat keventäneet maatalouden liiallista kuormitusta.

Tässä esitetyt asianhaarat ovat tosin omansa vähentämään lukujen ehdotonta täsmällisyyttä, mutta siitä huolimatta se kuva väenlisäyksen sijoittamisesta, joka edellä on annettu, suurin piirtein on oikea.

Nousee vielä mieleen kysymys, miten on vastaisuudessa käyvä? Onko maassamme vielä tilaa uusille tulokkaille ja miten suurelle väestölle maamme pystyy antamaan toimeentulon? Tulevaisuuden ennustaminen on aina epäilyttävä tehtävä, ja vastauksen antaminen mainittuihin kysymyksiin — niissäkin rajoissa, joissa se edes joltisellakin luotettavuudella käy päinsä — vaatii oman perusteellisen tutkimuksensa. Tässä on rajoituttava eräiden viittausten tekemiseen.

Suomi on maatalousmaaksi heikko. Sen pinta-alasta on, verrattuna Europan muihin maihin, kovin pieni osa otettu viljelykseen, ja samalla ovat keskimääräiset hehtaarilta saadut sadot tuntuvasti pienemmät kuin naapurimaissamme, puhumattakaan etelämpänä sijaitsevista maista.[1]) Viljelysmahdollisuuksia on vielä useimmissa osissa maata runsaasti sekä kovalla maalla että varsinkin suomaalla. Toiselta puolen voidaan viljelystapoja parantamalla suuresti lisätä satomääriä; on laskettu, että jos viljelys koko maassa saataisiin kohotetuksi edes sille tasolle, jonka koulutilat ovat saavuttaneet, niin tultaisiin toimeen omalla viljallamme ilman tuontia muualta.[2]) Siitä ei siis saata olla epäilyksiä, että Suomen maatalous voi elättää melkoista suurempia väestömääriä kuin nykyään.

Myös teollisuus on täällä suhteellisen heikkoa, johtuen osaksi siitä, että se vasta verraten myöhään on päässyt kehittymään. Maan uumenista ei täällä tosin ole saatavissa niitä luonnonrikkauksia, jotka ovat luoneet nykyaikaisen suurteollisuuden tärkeimmät haarat, mutta laajoissa metsissämme meillä on raaka-aineita hyvinkin kukoistavalle teollisuudelle, muista tärkeistä raaka-aineista puhumatta. Kun vain lopetetaan raaka-aineiden vienti ja itse jalostetaan ne yhä korkeammille asteille, on teollisuus antava työtä yhä kasvaville ihmismäärille. Ja selvää on, että luontoistalouden vähetessä ja vaihdantatalouden tunkeutuessa kaikille aloille myös liikenne ja kauppa tarvitsevat entistä enemmän työvoimaa.

---

[1]) Vrt. *Hannes Gebhard*, Pienviljelys Pohjoismaissa. 1922.

[2]) Vrt. *R. Gripenberg*, Maamme viljanviljelyksen ehdotettu lisääminen. Maanviljelyshallituksen tiedonantoja 104. 1915.

Ulkonaiset edellytykset hyvinkin paljon suuremman väestön toimeentulolle ovat siis täällä olemassa. Kysymys on vain siitä, voidaanko ja tahdotaanko niitä käyttää.

Eräänä edellytyksenä tehokkaalle elinkeinojen kehittämiselle on tietenkin pääoma, jota ilman nykypäivinä ei mitään saada aikaan. Mutta se kysymys kyllä järjestyy hitaammin tai nopeammin, jos järkevästi hoidetaan maamme talouspolitiikkaa ja jos tarvittavat sisäiset henkiset edellytykset ovat olemassa. Kaikkein tärkeintä on, että kansassamme on työnhalua, työtarmoa ja yritteliäisyyttä, sillä työ on kaiken edistymisen ehto. Jos työntekoa pidetään pahana, joka tosin on välttämätön, mutta jota on tehtävä niin vähän kuin suinkin mahdollista — niinkuin asia nykyään laajoissa piireissä ymmärretään — ja jonka takia siis on vältettävä kaikkea, mikä pakottaa kiinteämpään työntekoon, jos näin on, silloin eivät mitkään luonnonedellytykset auta. Silloin ei synny uusia toimeentulomahdollisuuksia — eikä todennäköisesti niitä piankaan enää tarvita.

Mutta jos kansassamme vielä on jäljellä vanhaa korvenraatajahenkeä, niin tarvitaan vain tehokasta kansanvalistustyötä: yleissivistystä ja vielä enemmän mitä erilaisimpien alojen ammattisivistystä mahdollisimman laajoille piireille, kyllä silloin syntyy sekä parempi toimeentulo jo olemassa oleville että uusia toimeentulomahdollisuuksia kasvavalle väestölle.

Meidän tulee muistaa, että mikäli emme itse ota käytäntöön maamme luonnollisia edellytyksiä, tulevat muut sen aikanaan tekemään. Taloudellisen — ja myös valtiollisen — itsenäisyytemme säilyttämisen edellytyksenä on, että itse pidämme huolta maamme taloudellisten mahdollisuuksien hyväksi käyttämisestä.

A. E. Tudeer.

Kun yhtyy kauppa ja pellon työ.

Eräitä mietelmiä.

»Pellervo-Seura, Suomen maalaisväestön osuustoiminnan edistämisseura», perustettiin, kuten nimestäkin käy ilmi, osuustoiminnan levittämiseksi Suomen maalaisväestön keskuuteen. Seuran perustajien tarkoituksena oli soveltaa osuustoimintaa etupäässä maatalouden alalle maanviljelijäin ja maataloustuotannon etujen varteenottamiseksi ja edistämiseksi.

Ne osuustoiminnan alat, jotka tällöin lähinnä tulivat kysymykseen, olivat maanviljelystarvikkeiden hankinta, osuuskassaliike maamiehen luotontarpeen tyydyttämistä ja osuusmeijeriliike hänen maitotaloustuotteittensa rahaksi muuttoa varten sekä sitäpaitsi muut maataloudelliset myyntiosuuskunnat ja koneosuuskunnat.

Näille aloille alkoi siis Pellervo-Seura lähinnä kohdistaa työskentelynsä. Mutta huolimatta itselleen näin ottamansa työalan laajuudesta seura ei päässyt rajoittamaan toimintaansa tämänkään jättiläistehtävän suorittamiseen. Osuuskauppaliike kulutustarpeitten osuustoiminnallista hankintaa varten alkoi nimittäin samanaikaisesti levitä maahamme ja seuralle kohdistettuihin neuvontapyyntöihin katsoi se velvollisuudekseen vastata myönteisesti, mikäli vain voimia riitti. Joutuipa seura avustamaan osuuskauppojen keskusliikkeenkin perustamista, minkä jälkeen se sitten vähitellen myös saattoi vapautua suoranaisesta osanotosta tämän työalan hoitamiseen.

Vaikka osuuskauppoja perustettiin aluksi pääasiallisesti tehdastyöläisten ja kaupunkilaisten eli siis, kuten on tapana sanoa, varsinaisen kuluttajaväestön aloitteesta, syntyi osuuskauppoja samanaikaisesti myöskin maataviljelevän väestön keskuuteen, ja ehkäpä tämä osaltaan vaikutti siihen, että Pellervo-Seura joutui alusta alkaen antamaan ohjeita myöskin osuuskauppojen perustamisessa ja hoidossa.

Tunnettua on se kehitys, jonka alaisena Suomen osuustoimintaliike eri haaroineen on ollut. Tämän kirjoituksen puitteissa on siihen nähden tarpeen vain todeta, että se harrastus, mikä maamiehellä jo alkuajoista asti on ollut myös osuuskauppatoimintaa kohtaan, näyttää johtaneen siihen, että osuuskauppatoiminta nykyään on hänelle yhtä läheinen kuin osuusmeijeri- ja osuuskassaliikekin. Monista seikoista riippuen ei näitä kolmea osuustoimintamuotoa tosin tavata vielä läheskään aina rinnakkain, mutta aivan yleiseksi tuntuu muodostuneen käsitys, että kukin niistä on maamiehelle välttämätön hänen toimeentulonsa ja taloudellisen riippumattomuutensa kaikinpuoliseksi turvaamiseksi. Voisipa sanoa kehityksen näiden osuustoiminnan eri haarojen aloilla johtaneen jo niin pitkälle, että olisi tarkoituksetonta yrittää ratkaista, minkä toiminta niistä olisi maamiehelle suurimerkityksellisin.

Miten voitaisiinkaan enää ajatella maataviljelevän väestön toimeentuloa ilman osuuskassatoimintaa? Osuuskassaliikkeen kehitys viime vuosina päinvastoin osoittaa varsin voimakasta edistystä, mikä samalla on todistus siitä, että osuuskassaliike tähänastisen, sinänsä huomattavan kehityksensä ja tuloksellisen toimintansa perusteella on osoittanut pystyvänsä täyttämään suuriarvoisen tehtävänsä maamme maataloudellisen tuotannon ja maataviljelevän väestön toimeentulon kohottajana.

Osuusmeijerit keskusliikkeineen ovat jo pystyneet keskittämään käsiinsä maitotaloustuotteiden viennin melkein kokonaan kuin myös melkoisen osan niiden kaupasta kotimaassa. Osuusmeijerialalla onkin osuustoiminnan kehitys ehtinyt suhteellisesti pisimmälle ja tällä osuustoiminnan haaralla on korvaamaton merkitys maataviljelevän väestön taloudessa.

Osuuskauppaliike on kulutustarpeitten välityksen lisäksi, jolla alalla osuuskaupat usealla paikkakunnalla jo ovat saavuttaneet määräävän aseman, voinut ryhtyä näitä tavaroita melkoisessa määrässä itse valmistamaan. Osuuskauppojen merkitys maamiehelle on varsinkin kasvanut sen jälkeen kuin osuuskaupat ovat ryhtyneet välittämään maataloustarvikkeita ja toimittamaan jäsentensä maataloustuotteita markkinoille.

Näemme siis osuuskassan toimivan maamiehen luotonantajana kuin myös hänen säästöjensä vastaanottajana, osuusmeijerin maitotaloustuotteiden toimittajana koti- ja ulkomaisille markkinoille ja

osuuskaupan varsinaisella toimialallaan kulutustarvikkeiden sekä sen ohella maataloustarvikkeiden hankkijana ja sitäpaitsi myös maamiehen säästövarojen talletuspaikkana.

Vaikka kehitys kaikilla näillä osuustoiminnan aloilla ei ole käytännössä ehtinyt näin pitkälle monessakaan paikassa maassamme, on mitä huolimatta syytä sanoa, mikä myös voidaan edellä olevan perusteella todeta, että kukin näistä osuustoiminnan kolmesta päämuodosta on tosiaan itsenäisen ja taloudellisesti riippumattoman maanviljelijäväestön elinehto. Tuskin onkaan tässä maassa enää sellaista maamiestä, joka, ollen osallisena edes yhdessä näistä eri osuustoiminnan haaroista, kieltäisi kumpaisenkaan toisen yhtä tärkeätä merkitystä. Kun näin pitkälle on tultu 25 vuoden kuluttua Pellervo-Seuran perustamisesta, ei sellaista tulosta tarvitse pitää minään vähäisenä saavutuksena.

Mutta kehitys on tosiasiassa jo ehtinyt pitemmällekin. Kun maataviljelevää väestöä on mukana niin osuuskassa-, osuusmeijeri- kuin osuuskauppatoiminnassakin, on luonnollista, että näiden osuustoimintamuotojen kesken on alkanut kehittyä yhteistoimintaa. Havaitsemme sellaista Pellervo-Seurassa, joka edelleen on säilyttänyt asemansa Suomen osuustoimintaliikkeen keskeisimpänä järjestönä. Seuran toimintaa kannattavat eri keskusliikkeet, jotka kukin ovat edustettuina sen johtokunnassa, jotapaitsi seuran jäseninä on erilaisia osuuskuntia ja näillä edustajansa Seuran valtuuskunnassa.

Ehkä enimmän on kuitenkin omansa herättämään mielenkiintoa se aatteellinen yhteistoiminta, joka näyttää olevan syntymässä ja toisin paikoin jo on vakiintunutkin paikallisten osuuskuntien kesken. Tämä yhteistoiminta on syntynyt siten, että käytännöllisistä syistä näiden osuuskuntien kokouksia on alettu pitää samoina päivinä, mistä vähitellen on johduttu myös järjestämään yhteisiä juhlia ja esitelmätilaisuuksia. Yhteenkuuluvaisuuden tunne osallisten kesken on siitä saanut voimakasta virikettä ja samalla on syventynyt tietoisuus näiden yhteisten yritysten aatteellisesta yhteenkuuluvaisuudesta sekä niiden jokaisen taloudellisesta merkityksestä.

Aivan viime aikoina on muidenkin maalaisväestön yhteisyritysten ja seurojen kokouksia alettu pitää samanaikaisesti edellä mainittujen osuuskuntien kokousten kanssa. Yhteisesti asetetut toimikunnat ovat järjestäneet osuustoimintapäiviä, joilla kaikilta osallisilta aloilta on pidetty esitelmiä ja vaihdettu niiden johdosta ajatuksia. Yhteisten yritysten moninaisuus on saattanut maalaisväestön ikäänkuin

vaistomaisesti niiden toimintaa keskenään jollain tavoin yhdistelemään. Käytännölliset syytkin siihen sitäpaitsi ovat suorastaan pakottaneet.

Suoranaisissa liikeasioissakin ovat osuuskaupat usein läheisessä yhteydessä muiden osuuskuntien kanssa. Niinpä eräät osuuskaupat ovat jäseninä osuuskassassa ja vielä yleisempää on, että osuuskauppa lunastaa osuuskassan Keskuslainarahaston maksettavaksi asettamia ja osuuskassan jäsenten kassan maksettavaksi asettamia shekkejä. Tällaisen yhteistoiminnan avulla on rahankierto maaseudulla voitu tehdä entistä joustavammaksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi.

Edellä piirteitä siitä kehityksestä, joka osuustoimintaliikkeellä on ollut maassamme tähän saakka.

Tämä kehitys kokonaisuudessaan on ehkä ylittänyt osuustoimintaaatteen uranuurtajien ja esitaistelijoiden rohkeimmatkin suunnitelmat ja toiveet. Ja tässä kirjoitelmassa viitattuun kehitykseen nähden on luonnollista, että sellaista osuustoiminnan kolmen päämuodon voimakasta rinnakkaiskehitystä ja ikäänkuin yhteensulautumista saatettiin alkuaikoina tuskin aavistaa.

Ja miten on käyvä tulevaisuudessa?

Me saatamme yhtävähän tietää osuustoimintaliikkeen vähänkään kaukaisemmasta tulevaisuudesta, kuin esitaistelijamme saattoivat alkuaikoina tietää sen näin nopeasti saavuttavan nykyisen kehitysasteensa. Mutta meillä kuten heilläkin on lupa uskoa ja meillä tämä usko tulevaisuuteen pitäisi olla, jos sellainen yleensä on mahdollista, vielä vahvempi kuin heillä, koska me voimme tämän uskomme perustaa osuustoiminnan jo saavuttamaan voimakkaaseen kehitykseen omassa maassa ja sen perusteella saatamme tehdä johtopäätelmiämme osuustoimintaliikkeen vastaisesta kehityksestä.

Ei liene näin ollen liian rohkeata lähteä siitä, että osuustoiminnan kolme päämuotoa tulevat Suomen maalaisväestön keskuudessa vastaisuudessa yhä enemmän rinnastetuiksi, niin että käytännössäkin ilman yhtäkään niistä ei enää millään paikallisella talousalueella tulla toimeen. Ja silloin on luonnollista, että niiden keskinäiset suhteet muodostuvat sen yhteisen pohjan, Suomen maalaisväestön tahdon ja tarpeitten, mukaisesti, joka niille kullekin antaa yhtäläisesti kannatuksensa. Tämä ei ollenkaan osuuskauppaliikkeen alalla sulje pois muita kansalaispiirejä yhteistyöstä, koska kokemus osoittaa, että täl-

lainen yhteistyö kulutustarpeitten hankinnan alalla on kaikille harrastuspiireille yhtä edullista.

Näin paljon saatamme jo nyt tietää osuustoiminnan päämuotojen vastaisesta kehityksestä niiden keskinäisiin suhteisiin nähden. Lupa on uskoa siihenkin, että, pääasiassa samojen kansalaispiirien muodostaessa niiden yhteisen kannattajajoukon, tämä seikka on johtava nämä osuustoiminnan haarat vastaisuudessa yhä läheisempään yhteistyöhön keskenään. Millä tavoin ja millä aloilla, se on nyt, sitä lukuunottamatta, mitä edellä on tällaisesta yhteistoiminnasta sanottu, tietämätöntä. Ja miksi rientäisimmekään kehityksen kulkua tietämättömään tulevaisuuteen nähden arvailemaan. Sellaisesta menettelystä on luonnolliselle kehitykselle usein ainoastaan haittaa. Tyytykäämme tulevaisuuteen nähden vain toteamaan kehityksen suuntaa ja siihen nähden taasen myöntämään oikeaan osuneiksi Osuustoimintalaulun runoilijan sanat:

»Kun yhtyy kauppa ja pellon työ
näin yhtehen suureen uskoon,
uus tullut on aika, ja hetki jo lyö
ajan armahan aamun ruskon.»

Emil Stavenhagen.

Onko liikevoittoa todellisuudessa olemassa?

Kysymys voi kuulua oudolta. On paljon puhuttu »rikastuneista», varsinkin sodan jälkeen, ja ilman tätäkin erikoisista syistä johtunutta asiantilaa olemme kaikki uskoneet, että liikevoitot ovat varallisuuden ainoa lähde. Sanotaanhan, että rikkautta saadaan vain liikeyrityksistä, siis liike merkitsee voittoa — tai tappiota.

Lienee siis hyvin yllättävää kuulla, että taloustieteilijöistä voitto on pelkkä harhakuva tai ainakin pelkkä satunnaisuus; se on kuin ohimenevä aalto, joka ei muuta meren pinnan keskikorkeutta, koska jokaista aallonnousua vastaa yhtä suuri lasku. Hintatason määräävät talouden valtamerellä tuotantokustannukset, siis tuotannontekijäin, työn ja pääoman, palkkaaminen (työn palkkaamiseen kuuluu tietysti myös työn johdon palkkaaminen), mutta kaikki, mikä nousee yli tämän tason, on vain ohimenevä aalto; siellä täällä voi olla suunnattoman suuria voittoja niinkuin on suunnattoman suuria aaltojakin, mutta sillä ei ole merkitystä kokonaisuudelle. Jos voitot onnistuttaisiin poistamaan, ei kukaan siitä hyötyisi mitään.

Kuuluisa taloustieteilijä *Léon Walras* on lyhyesti ja ytimekkäästi lausunut: säännöllisissä olosuhteissa voiton suuruus on nolla. Toinen, vähän vähemmän jyrkkä, on laskenut, että jos kaikki teollisuudenharjoittajien voitot jaettaisiin heidän työläistensä kesken, saisi jokainen siitä vain oluttuopin hinnan päivässä. Täytyy myöntää, että tuossa laskelmassa on hitunen totuutta. On ilmeistä, että työläisten lukumäärä on hyvin suuri ja että niin ollen, edusti sitten tuo tulojen laji, jota nimitetään voitoksi, miten monta miljardia tahansa, on luultavaa, että kaikkien kesken jaettuna siitä lankeisi jokaiselle vain ylen pieni osuus. On muuan tosiasia tai paremmin sanoaksemme laki, joka on aina pidettävä mielessä, kun on puhe jakokysymyksistä, nimittäin

rikkaitten erittäin pieni luku. Mainitsemani laskelmat näyttävät kuitenkin tarkoituksella laadituilta, ja uudempien puolueettomien tutkimusten mukaan näytään päästävän lähemmäksi totuutta, jos sanotaan, että voitto edustaa huomattavaa osaa kansallistulosta. Tässä muutamain tilastollisten tiedustelujen tulokset.

Erään suoritti Belgiassa v. 1913 Institut de Solvay, yhteiskuntatieteellinen instituutti, joka erikoisesti harrastaa yhteiskunnallisia tutkimuksia. Tämän tiedustelun mukaan voitto olisi 24 % palkkojen kokonaismäärästä, siis palkkojen noustessa 100 frangiin voitto olisi 24 frangia.

Saksassa eräiden uudempien, v. 1918 suoritettujen tutkimusten mukaan suhde olisi vähemmän edullinen pääomalle. Voiton osuus olisi vain 15 % siitä osuudesta, joka tulee palkkojen muodossa työläisille.

Seuraavassa yksityiskohtaisempi tutkimus. Yhdysvalloissa suoritetaan joka kymmenes vuosi tilastollinen jättiläistyö, Census, jonka tulokset täyttävät joka kerta 10 tai 12 tuhatsivuista nidettä. Tämän tilaston tuhansista numerotuloksista mainitsen kolme tai neljä vuodelta 1914, siis ajalta ennen sotaa, jolloin rahalaitoksen mullistukset eivät vielä tuntuneet. Mainittuna ajankohtana oli koko suurteollisuuden bruttovoitto 126 miljardia frangia (muutan dollarit frangeiksi). Tästä kokonaissummasta meni palkkoihin 28 miljardia ja raaka-aineitten ostoon 74 miljardia; nämä kaksi lukua yhteenlaskettuina merkitsevät tuotantokustannuksia, siis 102 miljardia. Jos vähentää nämä tuotantokustannusten 102 miljardia bruttovoiton 126 miljardista, niin nettovoitoksi jää 24 miljardia. Toisin sanoen työnantajien saama voitto suunnilleen vastaa maksettujen palkkojen kokonaissummaa. Muutamat tuhannet työnantajat ovat siis saaneet melkein saman verran kuin miljoonat työläiset yhteensä. Kiirehtikäämme kuitenkin huomauttamaan, että 24 miljardin ylijäämään sisältyy muutakin kuin pelkkä voitto, nimittäin kaikki yleiskulut, korot, vakuutukset, kuoletusmaksut — joten kaikki vähennykset huomioon ottaen varsinaisen voiton osalle saattaisi hyvin tulla vain neljännes palkkojen kokonaissummasta, niinkuin belgialainen taloustieteilijä sanoo, eikä kenties muuta kuin 10 % käytetystä pääomasta.

Ja mitä merkitsee siis tuo 24 miljardin nettotulo, voitto, pääomaan nähden? Myöskin pääoman numeron antaa meille tämä tilasto, mikä ei aina tapahdu. Pääoma on arvioitu 119 miljardiksi. Näin on 119 miljardin kansallinen pääoma tuottanut nettovoittoa 24 miljardia, mikä merkitsee kaikkiaan 20 %.

Muuten, joskin optimistisen koulukunnan taloustieteilijäin mukaan otaksuu, että työläiset suuresti liioittelevat liikevoiton merkitystä sekä sitä hyötyä, mikä heille koituisi sen poistamisesta, olisi suuri erehdys luulla, että tällainen todistelu kykenisi taittamaan kärjen kaikilta vaatimuksilta.

Sillä ensiksikin työväki vastaisi: kun palkkausjärjestelmä poistetaan, kun tiedämme, että työmme voitto ei enää rikastuta hyödyn nauttijoita, osaamme tuottaa kaksi kertaa, kolme kertaa enemmän kuin nyt. On siis mieletöntä tehostaa meille voiton mitättömyyttä, koska juuri tämä mitättömyys on seuraus kapitalistisesta järjestelmästä, jonka tahdomme kumota.

Ja toiseksi he vastaisivat: päämääränämme ei ole voiton jakaminen, vaan poistaminen, koska tämä poistaminen, vaikka se rahallisesti ei tuottaisikaan meille mitään, tekisi lopun väärästä voitonsaantijärjestelmästä, omistavan luokan ylivallasta köyhälistöön nähden, ja vaikka emme mitään voittaisikaan rahallisesti, katsoisimme olevamme tyydytettyjä saatuamme näin toteutetuksi yhteiskunnallisen oikeusihanteemme.

Charles Gide.
Osuustoimintaopin professori
Parisin korkeakoulussa.

Osuustoiminnallinen aate Suomen kansan historiassa.

Sellaiselle kansalle, joka niinkuin meidän kansamme on joutunut suorittamaan tehtäväänsä vaikeissa luonnonoloissa ja syrjäisessä asemassa, ovat erinomaisen arvokkaita kaikki keinot, jotka voivat helpottaa sen työtä ja edistää sen tuotantoa.

Jos tarkemmin seuraamme Suomen yhteiskunnallisen ja taloudellisen historian vaiheita, niin emme voi olla havaitsematta, että meidän kansamme olemassaolo kansana ja sen sija historiallisten sivistyskansain joukossa todellisuudessa on mitä suurimmassa määrässä riippunut mainituista keinoista. Kansamme koko historiaa selitettäessä ja arvosteltaessa ei tätä seikkaa ole unohdettava.

Historiallinen kehitys on määrännyt, mitkä keinot tässä kohden ovat meidän maassamme saattaneet tulla kysymykseen. Tähän päivään saakka on maamme talouselämä kärsinyt pääomain niukkuutta, eikähän pääomilla aina olisi ollut täällä sanottavaa käytäntöäkään, jos niitä olisi ollutkin. Köyhässä maassa ei myöskään teknillisillä apuneuvoilla ole voinut olla sitä merkitystä, mikä niillä rikkaammissa maissa pääomain yhteydessä on ollut. Hyvä taloudellinen älykään, mikäli sitä maassamme on ollut, ei ole voinut tehdä ihmeitä tyhjästä. Tärkeimmäksi keinoksi yksilöiden ja kansan työn tehostamiseksi ja talouden kohottamiseksi on niin ollen jäänyt se väline, joka eräiden ulkonaisten ehtojen ohella on riippunut vain yksilöistä itsestään ja heidän yhtyneestä henkilöllisestä panoksestaan: *yhteistoiminta.*

Historiassa esiintyy monenlaista taloudellista yhteistoimintaa. Näemme siinä alkuperäistä, niin sanoaksemme luonnonomaista yhteiskunnallista ja taloudellista yhteistoimintaa, joka on perustunut veriheimolaisuuteen ja siihen rakentuviin laitoksiin, s. o. perheeseen, sukuun, heimoon, tai alueelliseen yhteyteen, kuten kylään ja kaupunkiin.

Näemme siinä orjajoukkojen pakollista yhteistyötä; havaitsemme siinä ryöstöä ja joukkoriistoa, joita tosin ei voi lukeakaan tuotannolliseen talouteen. Mikään näistä yleismaailmallisista yhteistoimintamuodoista ei kuulu niihin päätekijöihin, jotka ovat panneet kehityksen pyörän nopeampaan vauhtiin ja auttaneet ennätyksiin kansain ja yhteiskuntain elämänkilpailussa.

Sen sijaan on muista yhteiskuntalaitoksista riippumattomalla, *vapaalla taloudellisella yhteistoiminnalla* ilmeisesti ollut tuo elähdyttävä, eteenpäin tempaava ominaisuus.

Ei kukaan taloushistorian tarkkaava harrastaja voi kieltää vapaan taloudellisen yhteistoiminnan tärkeää, itsenäistä ja johtavaa osaa yleisessä taloudellisessa kehityshistoriassa. Se on senvuoksi sopiva mittapuuksi taloushistoriallisen edistyksen ja samalla koko taloushistorian arvostelemisessa. Lukuisain taloushistoriallisten kehitys- eli asteteoriain rinnalle voitaisiin täydellä syyllä asettaa yhteistoiminnallinen teoria, joka kehitystä selvittäessään pitäisi erityisesti silmällä yhteistoiminnan muotoja sekä niiden suhdetta kokonaiskehitykseen ja merkitystä kokonaiskehityksessä. Taloushistoriallisten asteteoriain joukossa semmoinen teoria olisi enimmin oikeutettuja. Kun puhutaan »taloudellisesta historiankäsityksestä», voidaan myöskin puhua yhteistoiminnallisesta eli vielä suoremmin *osuustoiminnallisesta historiankäsityksestä*, joka muodostaa niin tärkeän ja keskitetyn osan taloudellisesta historiankäsityksestä.

Tullaksemme siitä vakuutetuiksi ei meidän tarvitse käydä katselemaan yhteistoiminta-aatteen historian suurmestarin *Otto Gierken* avaamia valtaavia näköaloja. Oma suomalainen yhteiskunta- ja taloushistoriammekin sisältää siitä yllin kyllin todistuksia.

Tässä lyhyessä kirjoituksessa ei tämän taloushistoriallisen kehitysteorian yksityiskohtainen perustelu ja esittäminen voi tulla kysymykseen. Poimittakoon tähän vain muutamia kotimaisia esimerkkejä näytteeksi siitä, että esitetty käsitys on aivan erityisesti soveltuva Suomen historialliseen kehitykseen.

(1) Taloudellisen yhteistoiminnan muodot ja suhteet ovat eri aikoina olleet erilaisia kulloinkin vallitsevain taloudellisten mahdollisuuksien ja kansan henkisen tason mukaan. Laatuaan alkuperäisimpänä tunnettuna talouskantana on meidän pidettävä sitä, jolloin yhteiskunnallinen ja taloudellinen elämä oli mitä kiinteimmin sidottu veri-

heimolaisuuteen ja yhdessäasumiseen, s. o. perheisiin, sukulaitoksiin ja suurperheisiin. Yksilön työ ja ponnistus luonnollisesti jo silloinkin oli kaiken talouselämän alkutekijä. Mutta yksilöllä oli vielä tuskin mitään itsenäistä taloudellista toimintamahdollisuutta. Hallitsevana talousmuotona oli *sidottu yhteistalous*, käytännöllisesti puhuen pienempäin tai suurempain perheiden yhteinen työ alati vaanivan puutteen ja nälän torjumiseksi, metsän ja veden riistan pitkäretkinen pyytäminen, vähälukuisen karjan vaivalloinen ruokkiminen, viljakaskien raskas raataminen. Ajallisesti tämä talouskanta varsinaisesti kuuluu kansamme kaikkein vanhimpaan aikakauteen, sen aikaisimpaan esihistoriaan, sen varhaisimpaan heimokauteen, mutta maamme syrjäisimmissä seuduissa saatetaan vieläkin tavata muutamissa suhteissa yhtä alkunaisia oloja.

Vapaatakin taloudellista toimintaa on puheenaolevalla talouskannalla ollut, sikäli kuin se on ollut mahdollista kerta kaikkiaan määrättyjen yhteiskuntalaitosten ahtaissa rajoissa. Se on luonteeltaan ollut vain suku- ja naapuruussuhteisiin pohjautuvaa *keskinäistä välitöntä auttamista*, vanhan talousmuodon tukemista eikä uuden perustamista.

Tätä vanhinta yhteistoimintaa tunnemme ainoastaan niistä sen tavoista ja muistoista, jotka ovat eläneet myöhempäin aikain halki osittain aina meidän päiviimme saakka. Yksi näitä tapoja on ollut *talkoiden* pitäminen. Niiden yleisyys Suomessa herätti aikoinaan *Olaus Magnuksen* huomiota, joka v. 1555 ilmestyneessä »Pohjoismaisten kansain historiassa» sanoin ja kuvin esittää meikäläisten erinomaisia lanta-, heinä- ja elotalkoita, joita seuranneissa iloisissa juhlissa »nuoret miehet ja naiset tunnollisen peltotyön mukaan valitaan tuleviksi aviopuolisoiksi ajattelevain vanhempain harkinnan ja suostumisen mukaan». Tämä vielä menneellä vuosisadallakin Itä-Suomessa yleinen kansantapa on, kuten *Gunnar Suolahti* huomauttaa, vanhan talkoolaitoksen olennaisia ja epäilemättä vanhimpia piirteitä. Myöhempinä Ruotsin aikoina koetti sekä maallinen että kirkollinen lainsäädäntö hävittää tai ainakin järjestää tätä niin Ruotsissa kuin Suomessakin yleistä kansantapaa. Sentapaiset toimenpiteet eivät näytä paljon auttaneen, eikä niitä Suomessa liene kovin vakavalta kannalta käsitettykään, koskapa *Reinholmin* keräelmissä olevain tietojen mukaan Halikossa oli ennen tapana kutsua talkoihin kirkonkuulutuksella, vaikka osattiin niihin tulla käskemättäkin, talkootyö kun oli yleistä ja kävi vuorovaihtoon ympäri koko naapuriston. *Hippingin* kerto-

muksen mukaan viime vuosisadalta oltiin Vihdissä ennen talkootyöhön niin tottuneita, että jo vanhastaan oli muodostunut varsinaisia talkookuntia keskinäistä auttamista varten; ainoastaan hätätilassa mentiin talkookunnan ulkopuolelle. Reinholmin kokoelmissa mainitaan Messukylästä talkoiden ohella toista samantapaista työtapaa, jonka nimi oli »talous»; siihenkin kutsuttiin väkeä naapuritaloista, mutta talkooruuan lisäksi sai jokainen osallinen kapan ruista, kun elo oli riihitty. Talkootapa on ollut yleinen koko Suomessa, myöskin ruotsalaisilla alueilla. Kaikkialla on niitä pidetty monenlaisia eri työtarkoituksia varten (heinätalkoot, leikkuutalkoot, hirsitalkoot, halkotalkoot j. n. e.) ja kaikkialla ne ovat olleet järjestetyt samaan tapaan yhteistöineen, pitoineen, juhlaruokineen j. n. e.

Talkoiden pitäminen on ollut hyvin laajalle levinnyt tapa niin historiallisten kuin luonnonkansainkin keskuudessa. Talkootapaa on pidetty alhaiseen taloudelliseen kulttuuriin kuuluvana välttämättömyytenä, ja sitähän se pohjaltaan onkin. Mutta kun meidän kansamme on kaikesta päättäen erittäin suuressa määrässä ja monipuolisesti käyttänyt tätä tapaa, niin se osoittaa, että se on oivaltanut siinä piilevän edistävänkin voiman ja kyennyt sitä hyödyksensä käyttämään.

Samaan vapaan taloudellisen toiminnan laatuun kuin talkoot kuuluvat tavallaan *työlaulut*, jotka ovat suomalaiselle kansanrunoudelle niin ominaisia, että ovat herättäneet huomiota ulkomaillakin. Tunnetuimmat meikäläisistä vanhoista työlauluista ovat »jauholaulut» (käsinkivilaulut), mutta niitä on ollut monenlaisia muitakin, kuten Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisemista »Suomen kansan vanhoista runoista» näkyy. Työlaulut elävät uusissa muodoissa vielä nykyisessäkin yhteiskunnassa. *K. Bücher* on teoksessaan »Työ ja rytmi» valaissut työlaulujen yleismaailmallista merkitystä. Meidän kohdaltamme on niistä sanottava samaa, mitä sanottiin talkoista: tuon alhaisen kulttuurin alkuperäisen muodon ovat esi-isämme osanneet muuttaa korkeamman työkulttuurin välineeksi.

(2) Toisen suuren taloushistoriallisen kehityskauden muodostaa muinaisen sidotun yhteistalouden ja uudempia aikoja hallitsevan yksilöllisen talouden välinen siirtokausi. Se on ollut pitkä ja monivaiheinen aikakausi. Sen kuluessa sidottu yhteistalous vähitellen suurimmaksi osaksi hävisi ilman että uusi yksityistalous vielä läheskään yleisesti pääsi alkamaan. Seurauksena oli omituisen *sidotun yhdyskunnan*

esiintyminen hallitsevana talousmuotona. Maalaisyhteiskunnassa tämän uuden talouden varsinaisena edustajana oli kyläkunta, veriheimolaisuudesta jo vapautunut ja vapaiden yksilöjen muodostama, mutta paikallisten ja yhteistaloudellisten siteiden vielä lujasti yhteenkytkemä yhdyskunta. Puheenaolevaa aikakautta vielä edustavampi taloudellinen laitos oli kaupunkikunta, joka Europan päämaissa puheenaolevina aikoina oli talouselämän johtavana laitoksena ja jonka mukaan koko tätä kehityskautta on sanottu »kaupunkitalouden» asteeksi. Suomessa ei kaupunkilaitoksella vanhempina aikoina kuitenkaan ollut suurempaa yleistaloudellista merkitystä.

Sidotun yhdyskunnan aikakausi vastaa Europan päämaissa keskiaikaa. Meidänkin maassamme tämä talousmuoto kuuluu historialliseen aikaan, koska vasta silloin toteutuvat sen tärkeät edellytykset, heimovallan loppuminen ja järjestyneen valtiovallan syntyminen, mutta muuten eivät sen aikarajat ole yksinomaan keskiaikaan sidotut, vaan ovat muutamissa suhteissa paljon väljemmät.

Vasta nyt puheenaolevalla aikakaudella avautui vapaalle yksilölliselle taloustoiminnalle todellisia mahdollisuuksia. Mutta tämä vapaa yksilöllinen toiminta etsi mielellään yhdyskunnallista tukea, ja siten kehittyivät ne *vapaat taloudelliset yhdyskunnat*, jotka olivat mainitulle aikakaudelle niin ominaiset ja ilmeisesti edustivat uutta henkeä ja voimaa sen talouselämässä. Tuo aikakausi on ollut kaikenlaatuisten työ- ja talousyhdyskuntain sekä monimuotoisen osuusjärjestelmän kultainen aika. Se on ollut vapaan yhteistoiminnan historian tähän saakka huomattavin aikakausi.

Kaikkien elinkeinojen aloilla nyt tavataan maassamme tuota uutta toimintaa. Vähimmin tietoja on meillä metsästyselinkeinosta, mutta kansanrunoudesta ja karhunajomuistoista päättäen vapaat kumppanuuskunnat tälläkin alalla syrjäyttivät vanhempia suku- ja kyläkuntaisia tapoja. Tarkemmin voimme seurata uutta kehitystä kalastuksen alalla. Ikivanhan heimokautisen yhteiskalastuksen sijaan muodostui osittain maanomistukseen perustuvia nuottakuntia, osittain yhdyskunnallisia *vapaita nuottakuntia*, joissa nuottaosuudet olivat vapaan yksityisomistuksen alaisia irtaimiston tapaan ja jotka harjoittivat vapaata kalastusta vanhoilla yhteisvesillä. Uuden ajan alussa oli tällainen kalastuselinkeino suuressa voimassa Suomenlahdella ja Saimaan vesillä ja luultavasti muuallakin Suomessa.

Huippunsa yhdyskunnallinen talousjärjestelmä saavutti kuitenkin

kaskenpolton yhteydessä. Vielä uuden ajan alussa oli suurenmoinen, maanomistuksesta riippumaton, vapaa yhdyskunnallinen kaskiviljelys vallalla yli laajain maamme osain. Se oli *yhtiöiden* aika, alkuperäisten kansanomaisten *kaskiyhtiöiden* ja niiden kanssa rinnakkaisten *taloyhtiöiden* kukoistusaika. Kun »Suomen karjalaisen heimon historiassa» olen laajemmin esittänyt näiden laitosten rakennetta ja toimintaa, sivuutan ne tässä lisäämällä vain pari huomautusta.

Suomen kielessä on vanha vapaata yhdyskuntaa merkitsevä sana *seura* eli *sepra*. Kielentutkijain mukaan se on lainattu liettuan kielestä, missä »sebras» merkitsee toveria tai jonkun yrityksen tai omistuksen osakasta. Sama sana esiintyy slaavilaisillakin alueilla, missä se on merkinnyt talonpoikaa, kylän tai talon osakasta, työtoveria. Yhdyskunnallinen taloudellinen toiminta on siis ollut kansainvälinen tapa, joka on ollut käytännössä määrätyissä rajoissa epäilemättä jo hyvin varhaisina sukuyhteiskunnan aikoina. Mutta suomalaiset ovat taaskin tuota vanhaa alhaisen kulttuurin tapaa omintakeisesti kehittäneet ja tehneet siitä aseen, jolla he ovat suureksi osaksi valloittaneet maamme sisä- ja itäosat asutukselle ja viljelykselle. »Seura»-liitteisten suku- ja paikannimien yleisyydestä päättäen on kerrottu järjestelmä ollut yleinen kaikkialla Suomessa. Kun uuden ajan alussa tapaamme Uudenmaan Espoossa niityn nimen »Sebratzäng» ja keskiajalla Karjalla rajapaikan nimen »Bolaga kælde» (yhtiön lähde), merkinnevät nuo nimet sitä, että maamme ruotsalaisetkin ovat muinoin tunteneet tämän käytännöllisen talousjärjestelmän ja käyttäneet sitä.

Joutuisimme liian laajoille aloille, jos rupeisimme kuvaamaan vapaiden yhdyskuntain merkitystä maamme vanhimmassa kaupassa. Läntisen Suomen keskiaikaiset *pirkkalaiset* ja *pohjankävijät* ovat todistettavasti muodostaneet kauppaa harjoittavia yhdyskuntia, jonkalaisia ovat olleet myöskin monet keskiajan *killat*, joita oli maaseuduillakin. Suomen rannikkoseuduilla mainitaan keskiajalla toisinaan *laivaosia*, mistä päättäen rannikkoväestöllä jo silloin on ollut niinkuin vieläkin on kansanomaisia laivayhtiöitä. Vieläpä kirkollisessakin taloudessa käytettiin yhdyskunnallisia keinoja. Toimittaakseen käytännöllisellä tavalla kirkoille tarpeelliset puuaineet pitäjänmiehet monin paikoin hankkivat erityisiä »kirkonmetsiä»; sillä tavoin hankittu oli kaiketi myöskin Porvoon pitäjän vanha kuuluisa »pitäjän hevonen», jota piispa keskiajan lopulla sanoi pitäjäläisten pitävän kuolemattomana, koska eivät tahtoneet sen sijalle uutta hankkia.

Jo nämä hajanaiset esimerkit riittänevät antamaan jonkinlaisen käsityksen vapaiden taloudellisten yhdyskuntain suuresta yleistaloudellisesta merkityksestä maassamme puheenaolevalla aikakaudella.

(3) Myöhemmistä taloushistoriallisista kehityskausista voimme sanoa sanottavamme aivan lyhyesti.

Se taloushistoriallinen aikakausi, joka seurasi sidotun yhdyskunnan aikakautta, oli luonteeltaan viimemainitun jyrkkä vastakohta. Uudelle talousaikakaudelle, joka suurin piirtein vastasi yleisen historian uutta aikaa, antoi hallitsevan leiman *yksilöllinen talous*. Vaikka tämä uusi yksilöllinen talous kaikissa sivistysmaissa suuremmassa tai vähemmässä määrässä oli sidottu valtioon ja vaikka merkantilistisia periaatteita noudattavat valtiot toisinaan hyvin kuristavalla kädellä säännöstelivät ja määräsivät alamaistensa taloudellisia toimia, oli aikakauden talouselämän pysyvänä pohjana sittenkin vapaa yksityistalous. Se on ollut taloushistoriallisesti hyvin ymmärrettävä, välttämätön kehitysaste. Se on lopullisesti vapauttanut yksilön taloudellisten perimysten kahleista ja kehittänyt hänestä täydellisemmän ja itsetietoisemman taloudellisen tekijän.

Mutta kaikelle yhdyskunnalliselle taloudelle, niin sen sidotuille kuin vapaillekin muodoille, uusi järjestelmä oli tuhoisa. Vuosisataisessa taistelussa vanhat talousmuodot rappeutuivat ja hävisivät, tehdäkseen tilaa tuolle ainoalle uudelle, joka oli yhtä uskonvarma sisäisestä kuin ulkonaisestakin oikeutuksestaan. Kun vihdoin viimeisetkin vanhat taloudelliset yhdyskunnat olivat kuolleet, valtion taloudellinen johtovalta kukistettu ja taloudellinen *liberalismi* saavuttanut loistonsa ja kunniansa kukkulan, sai maailma nähdä yksityistaloudellisen järjestelmän yksinvallan, joka, kuten *W. J. Ashley* sanoo, oli ehdottomampi ja oikeaoppisempi kuin mikään uskonto milloinkaan on ollut.

Tämä kapitalistisen yksityistalouden aikakausi tunsi ja käytti yhdyskunnallisiakin muotoja, esim. erilaisia yhtiöitä, mutta kun nämä yhdyskunnat eivät noudattaneet todelliselle vapaalle yhdyskunnalle kuuluvia toverillisia, tasa-arvoisia tapoja, vaan tunnustivat ainoastaan kapitalistisia yksityistaloudellisia periaatteita, emme niitä voi katsoa oikeiksi yhteiskunnallisiksi yhdyskunniksi. Tämä pitkä aikakausi on ollut yhteistoiminnallisen talouden alennuksen aika.

4) Mutta rajattoman vapaan yksityistaloudenkin valta-aika on jo mennyt. Nykyaika on jo saavuttanut tai on saavuttamaisillaan uuden

henkisen ja aineellisen pohjan taloudelliselle elämälleen. Sen henkisenä kulmakivenä on entisten aikain perimysten ja kokemusten sijaan tullut uusi yhteiskunnallinen, taloudellinen ja teknillinen tiede. Ja tiede, samoinkuin vähäväkisten kansankerrosten kokemukset kapitalismin synnyttämästä riistosta ja sorrosta, ovat uudelleen opettaneet yhteisyyden ja yhdyskunnallisuuden suuria etuja yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa elämässä. Tätä opetusta ovat kuulleet uudet sukupolvet vapaita yksilöitä, jotka omalla keskinäisellä ja kansanvaltaisen valtionsa avulla ovat alkaneet uuden vapaiden yksilöiden vapaan yhteistoiminnan, *nykyaikaisen osuustoiminnan.*

Merkillinen historiallinen kiertokulku on siten saattanut meidät ja koko sivistysmaailman uuden taloudellisen aikakauden kynnykselle, aikakauden, jolloin ihmiskunnan ikivanhasta yhteiskunnallisesta apukeinosta on tuleva talouselämän johtava valtamuoto, jolloin vapaa yhdyskunnallinen ihminen on astuva muinaisuuden joukkoihmisen ja äskeisen menneisyyden poljetun yksinäisihmisen sijalle ja yhdyskunnallisella työllään rakentava uuden paremman yhteiskunnan.

VÄINÖ VOIONMAA.

Osuuskassojen Keskuslainarahaston asutuslaina n:o 1.

Osuustoiminta asuttamistyössä.

Näläntunne silloin kun ei ole millä sitä tyydyttää, ei ole hauskaa; mutta ken on kokenut maannälkää saamatta sitä tyydytetyksi on nälkäisistä onnettomin. Saattaa olla, etteivät kaikki maattomat sitä ollenkaan tunne, mutta ihminen, joka lapsena on saanut nauttia maalaiskodin monivivahteisesta sulosta ja sen lieden lämmöstä ja joutuu kylmään maailmaan loisena vaeltamaan, ei juuri syvempää kurjuutta voi ajatella. Maalaiskoti on osa ihmistä, ja kun hän siitä eroaa, särkyy hänen olentonsa. Koti kaikkineen seuraa häntä uskollisempana kuin varjo, ja jos sen kirkas muisto joskus tummuu, tuhat näkemystä sen entistä voimakkaampana herättää.

Ja tämä Suomenmaa, jonka runoilija, sattuvammin ja todellisemmin kuin minkään muun maan maailmassa, on voinut laulaa: »joka niemeen, notkohon, saarelmaan kodin tahtoisin nostattaa», on ollut maannälkäiselle armoton maa. Kuluvan vuosisadan alussa oli maalaiskunnissamme professori Gebhardin mukaan

omalla	maalla	varustettuja	ruokakuntia	.....	110 000
vuokra-	»	»	»	.....	160 000
maattomia			»	.....	207 000

Turhaan samoihin aikoihin maannälkäinen sai yrittää nälkäänsä tyydyttää. Varsin onneton oli perikuntien nuorimpain veljesten asema, jotka suuressa osassa Suomea saivat jättää lapsuuskotinsa vanhimmalle veljelleen. Yritykset oman kodin hankkimiseksi raukesivat tyhjiin. Toiset hukuttivat maailman hälinään maalaiskoti-ihanteensa katkeroituen yhteiskunnalle, toiset toivoivat aikaa parempaa.

Liekö silloinen historian dosentti *Hannes Gebhard* tuntenut tätä hiukaisevaa maannälkää? Sekö vei hänet vihdoin Helsingistä, jossa sanotaan ihmisen voivan tyydyttää syvimmänkin kaipuunsa, Lopen Rauhalaan, raivaamaan kivikot sileiksi peltosaroiksi, tekemään »elämänsä pysyvimmän työn», niinkuin hän itse kerran sanoi. Tilattomien suuri ystävä hänessä näihin aikoihin vaan alkoi ilmetä.

Saattaahan olla niinkin, että tämä tuottelias mies, yhä uutta sepittävä seppo, jonka aina kipinöivästä ahjosta teos tuskin ehti kirvota, uuden hahmon jo alkaessa kirkastua, mies, jonka sydän lisäksi niin lämpimästi sykkii pienviljelijöille tai niiksi muodostuville, joissa hän näkee tulevaisen kukoistavan Suomen, juuri tästä syystä tuli tilattoman väestön asian innostuneeksi ajajaksi. Yksi on varma: maannälkäisen lähimmäisensä tuskan, tilattoman väestön säälittävän aseman ja siitä johtuvan yhteiskuntavaaran hän on tuntenut aikaisemmin ja syvemmin kuin yksikään ennen häntä tässä maassa ja hehkuvan olentonsa kokonaisella antaumuksella rientänyt hätää lieventämään.

Vasta hänen toimintansa Tilattoman Väestön Alakomitean sihteerinä vv. 1901—1908, jona aikana hän m. m. suunnitteli ja laati tilastollisen selvityksen Suomen maalaiskuntien yhteiskuntataloudellisista oloista, avasi isänmaanystävien ja kaukonäköisimpien poliitikkojen silmät näkemään uskomattoman kurjat maanomistusolomme, suhteettoman lukuisan irtolaisväestön ja huomaamaan niissä piilevän suuren yhteiskuntaa uhkaavan vaaran. Tältä vuorenharjanteelta Gebhard itse näki ja muille näytti ne peruspiirteet, joille torpparien itsenäistyttäminen pohjaa, ja ne suuntaviivat, joita tilattoman väestön asuttamistyössä on seurattu. Tämä professori Gebhardin ratkaiseva osuus Suomen uusimmassa asutushistoriassa ja suurimmassa yhteiskunnallisessa uudistustyössä on yleisesti tunnettu, vaikka ei yhtä yleisesti tunnustettu. Sen rinnalla kulkee toinen vähemmän tunnettu, mutta silti hyvin huomattava professori Gebhardin aloitteesta aikaansaatu ja hänen johtamansa tilattoman väestön asuttamista välittömästi edistävä toiminta, johon Osuuskassojen Keskuslainarahaston asutuslaina n:o 1 kuuluu. Siitä tässä katkelma.

Hämäläisen lampuodin nuorin poika, joka jo vuosisadan alussa etsi maalaiskotia, vaeltaa edelleen viime vuosikymmenen puolivälissä loisena maailmalla. Hänen sydämensä kaipuun on Larin Kyösti sattuvasti ilmaissut:

»Majan mä tahtoisin rakentaa
kolmen siintävän salmen taa.
Humala kuistia kiertää saisi,
aamuinen loimo se kirkastaisi
lepikön heleän harjan.
— — — — — — — — — — —
— perkaisin pelloksi viidakot taajat,
kylyssä nuortuisi raukeat raajat,
tarhassa ammuisi karja.»

Mutta tietä omaan maalaiskotiin ei löydy, sulut kotikonnulle ovat visusti suljetut.

»Miljoona markkaa sellaisten omien kotien hankkimista varten, joita tavallisen suuruinen perhe tavallista viljelystapaa käyttäen voi pääasiallisesti omin voimin viljellä». Niin luettiin maaliskuun toisessa »Pellervossa» v. 1916. Tien pää näyttäytyi. Johtaisikohan se lapsuusmuistojen kultamaille?

Osuuskassojen Keskuslainarahasto se ilmoittautui miljoonalla markalla asuttamistyöhön. Ja osuuskassojen välityksellä asutuslainat niitä haluaville jaettaisiin. Ei tarvinnut lampuodin poikaa kahdesti kehoittaa. Kotikylän osuuskassan hallituksen puheille siis. Tuttuja kun oltiin, selvisivät asiat nopeasti. Siihenpä se ilmestyi kuin itsestään myöskin metsättömäksi hakatun salopalstan myöjä. Ja arviolaskelma ostettavaksi tarjotusta tilasta, mihin laskelmaan sisältyi jo osuuskassan hallituksen lausunto kaupan sopivaisuudesta, yhdessä anomuksen kera Keskuslainarahastolle Helsinkiin.

Kaunoisen kevään kotikonnulle viehkeimmillään viekotellessa, toukokuun 22 päivänä 1916, on professori Gebhard allekirjoittanut asutuslainasopimuksen n:o 1. Samana päivänä tuli lampuodin pojasta *talonpoika.* Ja niinkuin kevääseen silloin, vuodatettiin uutistilalliseenkin iloista toimintaviritettä, elämäänsä kuohuvaa sisällystä ja tahtoansa nostavia voimia voittamaan vastuksetkin uusiin päämääriin pyrittäessä.

Varmaan on asuttajakin ensimmäistä osuustoiminnallista asutuslainasopimusta allekirjoittaessaan tuntenut iloa, nähnyt näkyjä laajenevasta, osanottoa ja ymmärtämystä osakseen saavasta vapaaehtoisesta asutustoiminnasta, sen siunausrikkaasta vaikutuksesta yksilöihin ja yhteiskuntaan. Vai kademielisten juonittelijain vehkeilyjäkö vaani?

Hänhän on saanut niihinkin tottua. Mistä lienee johtunutkin, mutta se rahalaitos, joka asutusmiljoonan oli luvannut, söi sittemmin sanansa. Keskuslainarahasto ei niin tehnyt, vaan rahoitti aloittamansa asutustyön muihin tarkoituksiin varaamillaan obligatioilla.

Kymmenentuhannen markan pitkäaikaisella asutuslainalla saatiin metsänpohjaa 37 ha, josta 2 ha viljeltyä suota, minkä laidassa oli maapalstan ainoa rakennus, ränstynyt lato. Uutistilaa alettiin asua vasta viisi vuotta sitten. Pääasiassa osuuskassasta saadulla liikeluotolla on sittemmin raivattu suon lisäksi neljä hehtaaria hedelmällistä, vaikka vaivoin pelloksi perattavaa savimultamaata. Suurempia kantojakin on ammuttu 200, ja nostetuista kivistä rakennetaan parhaillaan 20 × 10 × 2.5 m:n suuruista kivistä eläinsuojaa.

Lisääntyvä karja ei näet enää entiseen kanalasta kyhättyyn pieneen navettaan sovi. Nupopäitä punakyyttöjä kun on jo viisi lypsävää sekä kantava hieho. Karsinassa kisailee elonomina herttaisen Helunan Hila ja ovelan Omenan Humina. Sikoja on kolme, hevosia kaksi, alku lampaita ja kanoja.

Asuinkartano viisine pienine huoneineen seisoo ihastuttavalla niemellä kahden lahden kainalossa, mäntymetsän ja riippakoivujen sitä pohjoiselta suojellessa. Kalarantaan, johon talon puuhaisalla emännällä on alituista asiaa, on matkaa vain kymmenen metriä. Kesäisen illan aallon liplatus tuutuu raskaan työn uuvuttamat uneen.

Siinä se myöskin ympärillä asuinkartanon on nuori nouseva puutarha. Sen viidestätoista omenapuusta on jo kahdeksan kantanut hedelmää. Parikymmentä karviaismarja- sekä yhtä monta puna- ja mustaviinimarjapensasta maksavat, ei vain myöhäiskesällä, vaan talven pakkaspäivinäkin makeasti niihin uhratut vaivat. Kahdeksan raparperipensasta komeilee jättiläislehdillään, vattujen ja mansikoiden ihastuttaissa herkkusuita ja kasvattaissa kolmeen nousevaan ihmisvesaan isänmaallista mieltä. — Kesällä kerran, kun auringonsäteet kyllästyttivät marjoja kultahehkullaan ja käki kotikuusessa kukahteli, puhkesi kolmivuotias poika puheeseen: »Isä, onko käelläkin iloinen mieli?» — Somasti sijoitteleikse siinä kasvitarha muun lomassa, tarjoten talon emännälle monipuolisen varaston ruokapöydän runsaudeksi.

Yltäkylläistä sunnuntaisuloa tarjoo niemi pienine puistoineen, venevalkamineen ja polkuineen, jonka varsilla sireeni, jasmiini, ruusu ja muut monivuotiset koristekasvit yrittelevät vielä vähäisestä varres-

taan välittämättä silmää ihastuttavia kukkiaan päin aurinkoa ojennella, sulotuoksuaan ympärilleen levitellen. Rannalla vesikiven vierellä hypähtää kultakylkinen kala, lahdelman ruohistoon ui sinisorsa ja kauempana joutsen aalloilla kylpee.

Uutistilan onnellinen omistaja sanoo kaiken vasta alulla olevan ja keskeneräisyys leimaakin lähimmän ympäristön. Tiet ovat tekemättä, koliot tasoittamatta, pientaret perkaamatta. Korven laita ei kulttuurille hetkessä luonnu. Pellon multakerros on matalaa. Mutta uutistilallisen pää kiehuu uusia suunnitelmia, ne vähin erin muovaillaan ja toteutetaan. Toiset viisi vuotta kun kuluvat ja Jumala terveyttä suo, on koti humalakuistineen, rehevimpine kasvistoineen, järjestetyimpine ympäristöineen viihtyisämpi, kaunoisampi on kalaranta, rakkaampi laajeneva pelto ja lisääntyvä karja.

Eräänä päivänä nikuttelee uutisraivaaja tasapäällä suureen peltokiveen räjähdysaineelle reikää. Saapuu siihen naapuri ja virkkaa: »Miksi noin paljon turhaa työtä? Kaiva kuoppa ja upota kivi». »Minulla on poika», vastaa uutisviljelijä. »Hän on *syventävä* viljelykseni». — Toiveet tähtäävät tulevaan polveen. Se ruokamullan syventää, sadot moninkertaistuttaa, maanviljelyskulttuurin kunniaan kohottaa.

Asutuslaina n:o 1 ei ole vain tyydyttänyt omistajansa maannälkää. Se on rikastuttanut hänen ja hänen perheensä elämän sillä monivivahteisella sulolla, joka hänet lapsuuskodissaan teki niin onnentäyteiseksi.

Tuskin oli vuosi ensimmäisen asutuslainan myöntämisestä kulunut, kun edelläkerrotunlaisia uutistiloja oli osuuskassojen toimesta eri puolille maata syntynyt 150. Niiden keskimääräinen pinta-ala on noin 22 ha, josta viljeltyä peltoa 4 ha ja viljelyskelpoista 9 ha. Tähän mennessä on Osuuskassojen Keskuslainarahasto myöntänyt 431 asutuslainaa, yhteensä 3 347 320 mk. Oman kodin omistajaksi pääseminen on vaatinut vieraita varoja keskimäärin siis 7 000 mk.

Asutuslainojen kysyntä osuuskassoissa on ollut ja on edelleen erinomaisen vilkasta siitä huolimatta, että on useamman kerran pitänyt osuuskassoille tiedoittaa, ettei sellaisia voida sillä hetkellä myöntää. Kysynnän suuruutta osoittaa sekin, että osuuskassat ovat omista niukoista varoistaan vv. 1917—1922 myöntäneet 4 097 lainaa oman kodin perustamiseksi. Ja jos osuuskassoille olisi annettu rahoja asut-

tamistoimintaa varten, olisi uutistiloja syntynyt ja vasta syntyisi tätä vapaaehtoisuuden tietä yhtä paljon kuin konsanaan millään pakkotoimenpiteillä.

»Ei ole se mies, joka tilan saa, vaan se, joka sen pitää», sanoo sananparsi. Tähän tosiasiaan on niiden, jotka tilattomain asuttamista harrastavat, erikoista huomiota kiinnitettävä. Niin paljon kuin asukkaan konnullaan pysyminen riippuukin henkilökohtaisista ominaisuuksista, siis lähinnä asutettavan vaalista, vaaditaan paljon muutakin lisäksi. Sama ja usein ratkaisevakin merkitys on sillä seikalla, miten asuttajalla myöhemmin on tilaisuutta seurata läheisesti asuttamansa kehitystä ja sen perusteella huolehtia asioistaan.

Asutuslainan n:o 1 omistaja on erikoisesti kiitollinen osuuskassalleen, joka hänestä tilallisen teki ja sillä pysymään auttoi, monestakin eri syystä. Jo lainan saamiseksi suoritettavat esityöt läheisessä oman kylän osuuskassassa, omien tunnettujen miesten, osuuskassan hallituksen jäsenten myötävaikutuksella, tapahtuivat vaivattomasti, turhitta juoksuitta ja kuluitta, niinkuin myöskin kuoletuksen ja koron maksu myöhemmin. Osuuskassan hallituksen jäsenistä, varsinkin sen puheenjohtajasta, älykkäästä ja kokeneesta maanviljelijästä, on hänellä ollut alituista apua, ostettavan maan valitsemisesta viimeisiin viljelys- ja rakennussuunnitelmiin asti. Nämä hyvät naapurit ja uskolliset kylänmiehet ovat häntä neuvoillaan ohjanneet, kehoituksillaan rohkaisseet ja ennen kaikkea osuuskassan tarjoamalla liikeluotolla taloudellisesti tukeneet, uudistuspyrintöjä viisaasti ohjaillen. Osuuskassan vain tuottaviin tarkoituksiin myöntämät lainat ja sen huolellisesti toimittamat lainojenkäytön tarkastukset ovat, yhdessä oman parhaan rinnalla, ratkaisevasti vaikuttaneet tilan rakentumiseen ja tuotannon lisääntymiseen. Osuuskassan elinvoimaiset rahat ovat ehtineet, eräät jo kolmastikin, käydä hänen luonaan hyvää jälkeä jättäen: ensin uutisviljelyksessä kauraa ja heiniä tuottaen, sitten riihen koneineen pystyttäen ja vihdoin lehmiä lisäten.

Kuinka osuuskassa yhteisostoin hankkii siemeniä ja koneita sekä opastaa asuttamaansa käyttämään hyväkseen muun osuustoiminnan tarjoamaa apua, ei kuulu tämän kirjoitelman puitteisiin. Voidaan myöskin sivuuttaa se asutuslainan saajan väite, että osuuskassan kansanvaltainen luonne (avun saaja on myöskin sen antaja) vaikuttaa

häneen innostavasti ja rohkaisevasti. Mutta seuraava sanomansa sen sijaan alleviivattakoon: *Ei vain asuttamiseen, vaan myös asutetun jatkuvaan huoltamiseen on osuuskassalla mitä läheisin asiantuntemus ja parhaat menestymisen edellytykset.*

Tätä kirjoitettaessa kuultiin ennakkouutinen: se komitea, jonka valtioneuvosto asetti asuttamistoiminnan rahoittamiskysymystä pohtimaan, on, yhtä jäsentä lukematta, yksimielisesti puoltanut Keskuslainarahastoa osuuskassoineen asutustoiminnan rahoittajaksi, mikäli sitä ei valtiokonttori toimita. Tällaisen keskittämisen tarpeellisuudesta ei meidän köyhässä maassamme pitäisikään erimielisyyttä ilmetä. Tarpeellisten, tarkoituksenmukaisten muutosten aikaansaaminen asianomaisten järjestöjen sääntöihin ja toimintamuotoihin ei tuottane myöskään voittamattomia vaikeuksia.

Se väite, ettei osuuskassasta jokainen asutuslainaa tarvitseva sitä saisi joko senvuoksi, etteivät kaikki voi päästä osuuskassan jäseniksi tai eivät itse siksi tahdo, on teoreettinen. Ken kerran maannälkäisenä pyrkii maanomistajaksi, on valmis menettämään sen vapauden, minkä osuuskassan jäsenyys riistää; kenet osuuskassan hallitus taas muuten sopimattomana hylkää, sille tuskin muukaan järjestö luottoa myöntää. Valitsemisvapautta täytyy joka tapauksessa edellyttää. Aina on kysymyksessä ei vain asutuslainan myöntäminen, vaan myöskin ja ennen kaikkea *pysyvän* maalaiskodin perustaminen.

Niissä vuosittaisissa tarkastuksissa, jotka Keskuslainarahasto osuuskassoissa toimittaa, on todettu, että kassojen asuttamat tilattomat yleensä ovat kulkeneet esikoisensa, asutuslaina n:o 1:n omistajan hiihtämää latua. Mikseikäs siis osuuskassojen harjoittama asutustoiminta voisi yhä laajentuen olla yhtä paljon siunaukseksi yksityisille ja yhteiskunnalle, kuin se on ollut tähän saakka!

Siihen juhlaan, jota 60 vuoden kunniakkaaseen ikään ehtineen Suomen osuustoiminnan isän kunniaksi nyt vietetään, liittyy vaatimattomana tämä pieni palanen osuustoiminnallisesta asutustyöstä.

Pienviljelys ja osuustoiminta — siinä ne kaksoissisaret, joiden luomiseen ja kasvattamiseen professori *Hannes Gebhard* on elämänsä

uhrannut ja joiden vaalimisessa hänen nuori hehkuva henkensä harmenevista hiuksista huolimatta niin eloisan virkeänä askartelee.

Pienviljelys ja osuustoiminta — minne ne yhdessä vielä ehtinevätkään! Osuustoimintahan poistaa ne ahtaat rajat, jotka pienviljelys asettaa, kun on kysymyksessä nykyaikainen, työtä säästävä, voittoa suurentava tekniikka. Vasta silloin on pienviljelijän asema taloudellisen elämän kilpatanterella turvattu, kun hän yhtyneenä veljiinsä valmistaa ja myy maataloustuotteensa, hankkii tarvikkeensa, keskittäen samalla sekä oman että koko maatalouden rahoittamisen osuustoiminnallisesti. Ja taloudellisen kehityksen paino on tuleva meillä niin suureksi, että se aikaansaa yhä täydellisemmän yhteistoiminnan, poistaa jäljelläkin olevat rajat, mitkä vielä erottavat viljelmän viljelmästä ja karjan naapurin karjasta, haihduttaa eripuraisuuden ja kademielen veljesten väliltä ja selventää sen yksilöllisen leiman ja rikkaan moninaisuuden, jonka jokainen pienviljelys suuressa kokonaisuudessa muodostaa. Professori Gebhardin elämä ja toiminta on tämän totuuden kirkastamista.

Minkälaisia kiitollisuuden ilmauksia ja kunnianosoituksia Suomen osuustoiminnan isä juhlapäivänään saaneekin, vilpittömimpinä kohtaa juhlijaa niitten tuhansien koruttoman rakkaat, onnentäyteiset sydäntunteet, joille hän on lämpimän kotilieden hankkinut ja kehittämänsä osuustoiminnan avulla arvokkaan elämisen edellytykset luonut.

Juhani Leppälä.

Yhteistoiminta maaseudun sähköistämisessä.

Kun katselee sitä aluetta, joka Suomenmaasta tähän mennessä on sähköistetty, ja ottaa huomioon maamme harvan asutuksen ja viljelyksen, tulee ehdottomasti kysyneeksi, miten on ollut mahdollista, että meillä on tällä alalla päästy lyhyessä ajassa niin pitkälle. Parin sadan maalaiskunnan sähköistäminen viiden vuoden aikana on saavutus, jolle saa etsiä vertoja viljavimmista ja rikkaimmista maista.

Viime vuoden lopulla oli maalaiskunnista jo kaksisataa pääasiallisesti ja ainakin parikymmentä sen lisäksi suureksi osaksi sähköistetty. Näiden alueiden yhteinen pinta-ala nousee yli 6 miljoonan hehtaarin ja viljelty ala toiselle miljoonalle hehtaarille. Suomen valtakunnan koko maa-alasta on noin viidesosa sähköistetty, mutta viljellystä alasta enemmän kuin puolet. Maaseutuväestöstä saa nyt jo miltei toinen puoli sähköä, ollen asukasluku sähköistetyllä alueella keskimäärin 18 henkeä 100 ha kohden.

Viljelty ala ja asukasluku ovat ne tekijät, jotka määräävät sähköistyksen kannattavaisuuden ja sen mukaan tavallisesti myöskin sähköistyksen laajuuden. Mitenkä Suomi on esim. viljelyksen tiheyteen nähden jäljessä muutamista muista maista, ilmenee siitä, että kun Suomessa viljelty pinta-ala on vain 6 % koko pinta-alasta, Englannissa, teollisuusmaassa, tuo prosenttiluku on 23, Saksassa 49 ja Tanskassa kokonaista 68. Asukastiheyskin on Suomessa paljon pienempi kuin muissa sivistysmaissa. Maaseudullamme asuu ainoastaan 85 henkeä 1 000 hehtaarin alalla.

On selvää, että niissä maissa, joissa viljelystiheys ja asukasluku on suurempi, sähköistyksellä on vallan toiset edellytykset kuin meillä. Sähkölaitoksia syntyy siellä usein samaan tapaan kuin mitä muita yrityksiä tahansa. Jos sähkölaitoksiin kiinnitetty pääoma antaa

riittävän koron, niin saadaan niihin kyllä rahoja, vieläpä vallan vieraalta taholta ulkopuolelta kulutuspiirin. Sähkölaitos on tällöin niinkuin teollisuuslaitos ainakin, se myy tuotteitaan määrätystä hinnasta kuluttajille.

Samaan tapaan meillä meneteltiin alun toistakymmentä vuotta sitten, kun maaseutumme viljavimpia osia ruvettiin sähköistämään. Mutta tällä tavoin ei pitkälle päästy. Sähkövirran pieni tarve maaseudulla ei houkutellut rakentamaan voima-asemia eikä johtoverkkoja yksin maaseudun kulutuksen varaan, ja niin jäivät vuosina 1912—13 tehdyt yritykset melkoisen yksinäisiksi ja suhteellisen pieniä aloja käsittäviksi.

Niin oli kuitenkin tieto levinnyt sähkövalon ja -voiman eduista maaseutuväen keskuuteen, että sähkön saamisesta puhuttiin meillä paljon jo sota-ajan alussa. Mutta pian kävi selville, ettei maatalouden sähkökysymystä käykään niin yksinkertaisesti järjestäminen kuin jotakin muuta yksityisen maanviljelijän taloutta koskevaa asiaa. Harvat ryhtyivätkään yksin sähköä hankkimaan, koska se useimmissa tapauksissa olisi käynyt kovin epätaloudelliseksi. Ja kun kellään syrjäisellä ei näkynyt olevan halua ryhtyä sähkövoimaa kehittämään ja jakamaan maaseutua varten, oli maaseutuväen ja etupäässä maanviljelijäin otettava sähköistämiskysymys omaksi asiakseen ja ryhdyttävä sitä ajamaan.

Kun tähän aikaan kaikissa Suomen kaupungeissa jo oli sähkölaitokset ja useimmat näistä olivat kunnallisia, niin ajateltiin monin paikoin toteuttaa maaseudun sähköistys samalla tavalla. Hyvin harvoissa paikoissa sähköyritykset tällä pohjalla kumminkaan toteutuivat; kuntien osanotto määrättiin näet yleisesti sen osuuden mukaan, mikä niille erilaisten laitostensa virrankuluttajina tuli.

Yleisemmäksi kehittyi meillä se muoto, että tulevat kuluttajat ottivat osaa yrityksen rahoittamiseen suhteellisesti voimantarpeensa tai viljelysalan perusteella. Kun kaikkien kuluttajien oli liityttävä mukaan, niin muodostui näistä sähköhankkeista tosiasiassa osuuskuntia, vaikka monille suuremmille yrityksille annettiinkin osakeyhtiön nimi.

Tässä asian vaiheessa tuli myöskin Pellervo-Seura mukaan. Jo vuonna 1916 otettiin seuran palvelukseen sähkökonsulentti, jonka tehtävänä etupäässä oli sellaisen valistustyön tekeminen, joka juuri tähtäsi laajemman yhteistoiminnan avulla aikaansaatavaan koko-

naisten maalaiskuntien ja vielä suurempien alueiden sähköistämiseen. Vielä tehokkaammaksi tuli Pellervo-Seuran osanotto, kun sen yhteyteen järjestettiin sähköneuvontatoimisto, joka lähes parin vuoden ajan teki valmistavia töitä maaseudun tarkoituksenmukaisen sähköistämisen hyväksi.

Pellervo-Seuran osuutta maaseudun sähköistyksessä ei ole väheksyttävä. Juuri sen taholla selitettiin, että sähköistäminen voidaan toteuttaa osuustoiminnankin puitteissa, ja vaikka useimmat suurimmista maaseudun sähköyrityksistä sitten saivatkin nimellisesti osakeyhtiön muodon, niin ne hengeltään kuitenkin ovat osuuskuntia, koska niissä kaikkien kuluttajien tulee olla mukana myöskin rahoittamisessa. Kun ei juuri kukaan ottanut enemmän osakkeita kuin mihin liittymismäärä velvoitti, niin säilyi osakeyhtiössäkin osuuskunnan kokoonpanoa muistuttava järjestys.

Sähkön saaminen maaseudulle on yksi niitä suuria kysymyksiä, joita yksityinen maanviljelijä ei juuri milloinkaan voi yksin selvittää; se on kysymys, jonka edullinen ratkaisu vaatii yhteenliittymistä enemmän kuin mikään muu kysymys yksityisen maanviljelijän taloudessa. Sillä sellainenkin maanviljelijä, joka tahtoo tulla omin neuvoin toimeen, joka kaikki talouttaan koskevat asiat pyrkii yksin järjestämään muiden mieltä kuulematta, on sähkön hankinnassa joutunut useimmiten neuvottomaksi ja saanut liittyä toisten kanssa yhteen.

Sähköä, joka maatalouden valo- ja voimakysymyksen vasta tyydyttävästi ratkaisee, ei alusta lähtien voi hankkia yhtä mutkattomasti kuin esim. lämpövoimaa. Sähkömoottori — niin ihanteellinen maatalousmoottori kuin se onkin — ei ole itsenäinen voimakone, kuten esim. lokomobiili tai polttomoottori. Se vaatii erityisen virtalähteen, se vaatii virtaa kuljettavat johdot ja juuri näiden hankkiminen pakottaa turvautumaan yhteistoimintaan, koska se tulisi yksityiselle maanviljelijälle niin kalliiksi, että koko sähkönkäyttö useimmissa tapauksissa kävisi taloudellisesti aivan kannattamattomaksi.

Sähkölaitoksen luonteesta johtuen tulisi sen rakentaminen maksamaan toiselle paljon enemmän kuin toiselle. Mutta yhteisesti perustettu sähkölaitos ei vaadi toiselta enempää kuin toiseltakaan siitä suuriarvoisesta edusta, että valoa ja voimaa saa aina heti mihin aikaan vain haluaa. Ja siitä huolimatta, missä paikassa yksityinen kuluttaja sähköä käyttää, sen hinta on saman laitoksen alueella tavallisesti aina sama. Nämä ovat niin suuria etuja, että harvoin niitä oikealla tavalla

otetaan huomioon. Ja ne ovat juuri yhteistoiminnan avulla saavutettuja suuriarvoisia tuloksia. Ilman pitkälle kehitettyä yhteistoimintaa ei sähkönkäyttö Suomen maaseudulla olisi taloudellisesti ollenkaan mahdollistakaan.

Sähkölaitokset ovat maaseudun suurimmat yhteisin voimin aikaansaadut taloudelliset yritykset. Maaseudun sähköistämisen vaatimat kustannukset voi arvioida nousevan ainakin 500 miljoonaan markkaan. Viimeisten viiden vuoden kuluessa on tästä työstä suoritettu enemmän kuin $^{9}/_{10}$. Tämä on niin suuri saavutus, että sen hyvin voi asettaa minkä tahansa viljavamman ja rikkaamman maan saavutusten rinnalle.

Kun muualla rahamiehet ja valtio ovat olleet mukana maaseudun sähköistämistä rahoittamassa, niin meillä se on jäänyt yksinomaan maaseutuväen omaksi asiaksi. Tämän suurenmoisen tuloksen saavuttaminen — yli kahdensadan maalaiskunnan sähköistäminen — on ennen kaikkea yhteistoiminnan ansio.

Maaseutuväestö, joka on päässyt sähkön siunauksista osalliseksi, saa olla kiitollinen yhteistoiminnalle, ehkäpä niille miehillekin, jotka yhteistoiminnan merkitystä meillä viimeisten vuosikymmenien aikoina ovat teroittaneet.

Oskari Terhi.

Nykyaikainen maatalouspolitiikka ja maatalouden kannattavaisuustutkimustyö.

Nykyajan valtioiden eräänä yhä tärkeämmäksi käyvänä tehtävänä on huolehtiminen taloudellisen elämän kulusta yhteisetua silmällä pitäen. Niitä tehtäviä, joita valtio tällöin suorittaa, kutsutaan *kansantalouspoliittisiksi toimenpiteiksi.*

Paitsi valtio, voivat pienemmät ja rajoitetummatkin pakkoyhdyskunnat, esim. kunnat, ryhtyä elvyttämään talouselämää ja korjaamaan talousoloja. Edelleen saattavat vapaat kansalaisjärjestöt sekä yksityiset henkilötkin toimia samaan suuntaan. Muiden paitsi valtion talouspolitiikka supistuu kuitenkin tavallisesti määrätyille, enemmän tai vähemmän rajoitetuille talouselämän aloille, kuten esim. kunnan oman alueensa talousolojen ja -elämän eräiden puolien käsittelyyn sekä vapaiden kansalaisjärjestöjen ja yksityisten muutamien taloudellisten erikoiskysymysten tai jonkin taloudellisen eturyhmän taloudellisten erikoisharrastusten ajamiseen. Siten harjoitettu toiminta on kyllä talouspolitiikkaa, mutta ei *kansan*talouspolitiikkaa sanan varsinaisessa mielessä. Sentähden onkin yksin valtio katsottava kansantalouspolitiikan varsinaiseksi harjoittajaksi eli subjektiksi.

Vaikka kansantalouspoliittisen toiminnan päätarkoituksena onkin koko kansan aineellinen hyvinvointi, otetaan tällöin usein, taloudellisten päämääräin ohella, huomioon myös valtiollisia ja yhteiskunnallisiakin näkökohtia.

Kansantalouspolitiikka jakautuu, kuten tunnettua, eri aloihin, ensi sijassa kansan pääelinkeinojen mukaan. Koska maatalous miltei kaikissa valtioissa on taloudellisesti jos ei tärkein, niin ainakin sangen tärkeä elinkeino ja maatalousväestö vastaavasti niin taloudellisesti kuin myös valtiollisesti ja yhteiskunnallisesti jos ei merkityksellisin, niin ainakin sangen merkityksellinen väestöluokka, tulevat, julkisen vallan huolehtiessa maan talouselämän terveestä kehityksestä, erikoisen tärkeiksi ne kansantalouspoliittiset toimenpiteet, joihin ryhdytään maatalouden ja maatalousolojen parantamiseksi. Nykyai-

kaisissa valtioissa tällaiset toimenpiteet ovatkin kehittyneet sangen tärkeiksi, ja valtion sanotaan tällöin harjoittavan *käytännöllistä maatalouspolitiikkaa* eli *agraaripolitiikkaa.*

Käytännöllisen maatalouspolitiikan päämääränä on, tarkemmin sanoen, toisaalta maataloustuotannon voimistuttaminen varsinkin niin, että maatalouden *kokonaistuotto* nousee ja maatalouden antama *kansantaloudellinen tulo* kasvaa, samalla kun pidetään silmällä, että maataloustuotanto suuntautuu juuri sellaisten tuotteiden tuottamiseen, jotka yleisen edun kannalta ovat välttämättömiä ja edullisia. Toisaalta on käytännöllisen maatalouspolitiikan pyrkimyksenä sellaisten taloudellisten ja yhteiskunnallisten olojen luominen maatalousväestölle, että ne, yhteisedun huomioon ottaen, ovat tarkoituksenmukaisimmat. Teoreettisena perustanaan käytännöllinen maatalouspolitiikka käyttää *tietopuolista maatalouspolitiikkaa* eli *maatalouden kansantaloustiedettä.* Se käsittelee tietopuolisesti samoja kysymyksiä, joita käytännöllinen maatalouspolitiikka koettaa käytännössä ratkaista.

Maatalouspolitiikka on siis julkinen eli valtiollinen oppi maataloudesta.

Kaikelle nykyaikaiselle talouspolitiikalle välttämättömän tilastoaineksen antaa maatalouspolitiikalle ensi sijassa *maataloustilasto.* Laajasti käsitettynä maataloustilasto sisältää kaikkien niiden ilmiöiden suunnitelmallisen huomioimisen sekä huomioiden tilastollisen käsittelyn, jotka ovat omiaan antamaan riittävät tiedot jonkin maan maatalousedellytyksistä. Tällöin tulevat kysymykseen maataloustuotannon yleiset edellytykset, sekä luonnolliset että taloudelliset, edelleen maatalouslainsäädäntö, sellaiset yleiset kansantaloudelliset alat, jotka koskevat maataloutta, maataloustoiminnan erilaiset olosuhteet ja niistä aiheutuvat vaihtelevat muodot sekä lopuksi maataloustuotannon tulokset, varsinkin taloudelliset.

Maataloudella ja maatalousväestöllä on kuitenkin muukin tehtävä kuin ehdoton mukautuminen ja alistuminen monasti vaikeasti määrättävään ja määriteltävään yhteisetuun. Niinpä sen jälkeen kuin maatalous on tunnustettu *ammatiksi* ja maataloudet yksityistaloudellisiksi *yrityksiksi,* joiden on elätettävä harjoittajansa, on samalla tunnustettu yksityisintressien, yksityistaloudellisten näkökohtain yleinen oikeutus maataloudessa sekä maatalousväestön pyrkimykset m. m. maatalouselinkeinon avulla kohottaa taloudellista ja yhteiskunnallista asemaansa.

Nykyaikainen maatalouspolitiikka ei voikaan enää sivuuttaa maatalouden yksityistaloudellisia tarkoitusperiä eikä jättää huomioon ottamatta maatalousväestön muidenkaan elin- ja kulttuurietujen vaatimuksia, kuten oli asianlaita varhaisempina aikoina, jolloin hallitsijat ja vallassäädyt sälyttivät valtion ja yhteiskunnan rasitukset miltei yksinomaan maatalouden ja maataviljelevän väestön kannetta-

viksi sekä estivät heidän vaatimattomatkin pyrkimyksensä taloudellisen ja yhteiskunnallisen tilansa parantamiseksi.

Maataloutta käsittelee yksityistaloudelliselta näkökannalta yksityinen eli ammatillinen oppi maataloudesta, jolle tieteenalalle on vakiintumassa nimitys *maatalousoppi*. Tämä jakautuu erikoiseen maatalousoppiin eli *maatalostekniikkaan* ja yleiseen maatalousoppiin eli *maanviljelystalouteen*.

Aereboe erottaa maanviljelystaloudessa neljä pääalaa, nimittäin 1) *maatilanhoito-opin*,[1]) joka käsittää opin maatilojen ja maan taloudellisesta käytöstä; 2) *vuokrasopimusopin*, joka käsittää opin maatilojen ja maan vuokraamisesta; 3) *arvioimisopin*, joka käsittää opin maatilojen ja tilusten arvioimisesta; sekä 4) *maataloustarkkailuopin*, joka käsittää opin maatalouskirjanpidosta sekä maatalouden laskelmallisen tarkkailun.

Maataloutta yksityistaloudellisessa mielessä edustaa maatalousteknillisesti *viljelmä* ja juridisessa mielessä *maaomaisuus*. Talonpoikaisviljelyksessä, varsinkin omavaraistalouden asteella, lankesivat nämä molemmat, viljelmä ja maaomaisuus, jotenkin yksiin. Silloin talonpojalla oli oma tila, jota hän pääasiassa omin työvoimin viljeli yhtenä maataloutena eli viljelmänä. Mutta kun hän alkoi tilansa alueella, joko itse viljelläkseen tai muilla sitä viljellyttääkseen, muodostaa toisistaan teknillisesti erillään olevia maatalouksia, syntyi hänen yhtenäiselle maaomaisuudelleen useita erillisiä viljelmiä. Tai kun samoihin käsiin, samaan omistukseen, joutui useita erillään sijaitsevia tiloja, syntyi hajamaaomaisuuksia, joilla saattoi olla suuri joukko viljelmiä joko omistajan omassa tai hyödynnauttijain viljelyksessä.

Yksityistaloudellisena talousyksikkönä maataloudessa on siis viljelmä.

Maataloudenharjoittajan yksityisedut viljelmään nähden ovat erilaiset eri tapauksissa. Milloin on kysymys varsinaisesta talonpoikaisviljelmästä, joka on viljelijänsä omistuksessa, on viljelmä viljelijälleen sekä omavaraisessa luontoistaloudessa että vaihdannallisessa rahataloudessa *koti* ja *työmaa*, mutta jälkimmäisellä talousasteella, jolloin kapitalistiset tuotantotavat voitontavoitteluineen pääsevät vallalle, lisäksi myös *liikeyritys*.

Aina milloin viljelijä itse asuu viljelmällään ja silloinkin, vaikkei hän sillä aina asuisikaan, mutta se on hänen synnyinsijansa tai sukumyötäinen, vaikuttaa *koti*tekijä huomattavasti viljelmän arvoon. Se luo tunnearvoja, joista viljelijä on valmis kärsimään aineellisia uhrauksia esim. alhaisen työpalkan ja pienen koron muodossa, mitkä voivat vaikeuttaakin hänen aineellista toimeentuloaan.

Vaikka jätettäisiinkin huomiotta kotitunteen ja muidenkin tunnetekijöiden, kuten kotiseutu- ja luonnontunteen vaikutus maatalouteen, kiinnittämällä se vain taloudellisiin tekijöihin, ei maatalouspoli-

---

[1]) Oikeampi kuin tämä käytäntöön vakiintunut sana olisi *maatalouden liikeoppi*.

tiikassa, kohdistukoonpa se sitten uusiin tai vanhoihin viljelmiin, saa syrjäyttää varsinkaan koti- ja kotiseututunteen luomia arvoja eikä hävittää niitä.

Viljelmän ollessa omavaraisessa luontoistaloudessa kodin lisäksi maataloudenharjoittajan ja hänen perheensä *työmaana*, tulee sen varsinaisena maatalousviljelmänä olla ainakin tällöin niin laaja, että normaalinen talonpoikaisperhe, paikkakunnan viljelystapoja noudattaen, saa siitä omalla työllään riittävästi kulutushyödykkeitä talouteensa.

Kapitalistis-vaihdannallisenkin rahatalouden asteella säilyy pien- ja keskikokoisilla, s. o. varsinaisilla talonpoikaisviljelmillä, kodin ohella, edelleen myös työmaan luonne. Mutta nyt pyritään oman perheen työllä saamaan — ei riittävästi oman perheen välittömään toimeentuloon tarvittavia kulutushyödykkeitä — vaan mahdollisimman korkea työpalkka, s. o. palkkatulo, jolla on mahdollisimman suuri ostovoima hankittaessa vaihdannan vallitessa kulutustarvikkeita toisilta talouksilta.

Kapitalistis-vaihdannallisen rahatalouden asteella tulee viljelmä myös — ja sitä enemmän mitä suurempi se on — *liikeyritykseksi*, jossa pyritään saamaan siihen sijoitetuille pääomille mahdollisimman tehokas tuottavuus, s. o. korkea korko. Tällöin tulee piankin etualalle maatalouden yksityistaloudellinen kannattavaisuus.

Sielullisesti katsoen toivoo maatalouden harjoittaja viljelmästään itselleen mahdollisimman suurta kokonaistyydytystä, jonka eri ihmiset saavat eri tavalla. Niinpä kotiherkkä panee suuren painon kotikäsitteeseen liittyviin seikkoihin, ja luonnon kauneudelle altis kärsii melkoisia uhrauksia saadakseen ihailla välkkyviä vesiä, siintäviä metsiä y. m. luonnonkauneuksia. Naapuruussuhteet, liikennemukavuudet, edulliset seurustelu-, virkistys- ja sivistysmahdollisuudet ovat tällöin myös suuria arvoja. Enemmän kuin nämä tunnearvot, vaikuttavat maataloudenharjoittajan kokonaistyydytykseen kuitenkin viljelmän suomat puhtaat talousedut ja -arvot. Taloudellisesti katsoen maatalouden harjoittaja pyrkii nimittäin nykyisin, kapitalistis-vaihdannallisella talousasteella, saamaan viljelmästään mahdollisimman suuren *tulon*, josta vaihdantatalouden vallitessa hänen taloudellinen toimeentulonsa, jopa yhteiskunnallinen asemansakin ensi sijassa riippuvat.

Erilaajuisilla viljelmillä, samoinkuin samanlaajuisillakin eri luonnonsuhteissa ja liikenneoloissa, muodostuu maatalousyrittäjän tulon kokoonpano hänen eri talouksistaan ja maatalouden eri tuotannonaloista hyvin erilaiseksi. Siksi määrätty maatalouspoliittinen toimenpide vaikuttaa aivan eri tavalla erilaisten viljelmäin haltijain tulon muodostumiseen. Tämä on varsinkin maatalousväestön taloudellista ja yhteiskunnallista asemaa parannettaessa tarkoin mielessä pidettävä seikka.

Nykyaikaisella pienviljelmällä, joka ensi sijassa on koti sekä enemmän tai vähemmän riittävä työmaa, mutta vain nimeksi yritys, ovat tuotanto ja kulutus jotenkin vähän toisistaan erottautuneet. Sellaisia

olivat aikaisemmin varsinaiset talonpoikaistilatkin. Mitä suuremmille viljelmille tullaan, sitä enemmän viljelmä saa kapitalistis-vaihdannallisella asteella yrityksen luonteen, samalla kun tuotanto erikoistuu, eristäytyy kulutuksesta, s. o. yrittäjän yksityistaloudesta.

Milloin talonpoikaisomistus kehittyy suurmaanomistukseksi, joko välittömästi taloudellisista tai sitten poliittisista ja ylellisyyssyistä, kuten esim. Englannissa ja Japanissa, missä maanomistajina ovat rikkaat poliitikot ja teollisuusruhtinaat, pääsevät viljelmiin ja niiden arvoon erityisesti vaikuttamaan myös poliittiset ja ylellisyystekijät. Näissä oloissa, missä maanomistaja ei itse asu tilalla eikä viljele sen tai niiden maita, on kehittynyt valtava maanvuokralaitos. Maita vuokrataan tällöin vuokramiehille, jolloin vuokranantajan taholta, kapitalistisen talousjärjestelmän vallitessa, pyritään saamaan mahdollisimman korkeita vuokramaksuja, niin että vuokramiehelle, maataloutta harjoittamalla, käy vaikeaksi, jopa mahdottomaksi suorittaa niitä, sillä hänen tulisi maksaa hyvitystä siitäkin osasta maan arvoa, jonka sille ovat antaneet poliittiset ja ylellisyysedut, mutta joita etuja ei hänellä ole ollut nautittavana, sillä ne edut ovat maanomistajilla, esim. Englannissa maalordeilla.

Vuokramiehen tulo viljelmästä jää tällöin pieneksi ja hänen toimeentulonsa supistuu sangen niukaksi, kun vuokraesineestä on suoritettava kohtuuton korvaus. Tällöin on valtion astuttava väliin suojelemaan sekä taloudellisesti, yhteiskunnallisesti että poliittisesti heikompaa puolta, vuokramiestä, ja koetettava etsiä tarkoituksenmukaiset ja oikeat ehdot maanvuokralle, silmällä pitäen, että vuokraviljelmäkin voisi olla vuokramiehelle edes koti ja työmaa ja lisäksi, jos mahdollista, myös yritys.

Edellä esitetystä käy selville, että viljelijän yksityisetu on erilainen eri talousasteilla ja eri oloissa samallakin talousasteella sekä maataloudessa että maan hallinnassa. Edelleen koska pienmaatalous on enemmän omantarpeentyydyttämis- kuin markkinataloutta, on yksityistaloudellinen etu erilainen myös erilaajuisilla viljelmillä.

Tästä kaikesta johtuu, että *käytännöllisessä maatalouspolitiikassa on vaikeata keksiä toimenpiteitä, jotka olisivat yhtaikaa omavarais- ja vaihdantataloudellisia maatalouksia sekä yhtaikaa pien- ja suurviljelystä tukevia.* Siksi ei ulkomaisia maatalouspoliittisia toimenpiteitäkään voida sinänsä toteuttaa toisessa maassa, jos esim. talousasteet ovat erilaiset ja viljelmäsuhteet erilaiset tässä maassa kuin siinä, mistä esimerkki on otettu. Vaikeuksia aiheuttaa myös se, että samassakin maassa pien- ja suurviljelys ovat taloudellisesti erilaiset. Niinpä kun esim. Suomen suurviljelys tuottaa markkinoita varten etupäässä kasvinviljelystuotteita, varsinkin viljaa, on pienviljelykselle sen sijaan ominaista karjantuotteiden markkinoille laskeminen. Samoin on Suomen suurtiloille ominaista laaja metsätalous, kun pientiloilla sitä on yleensä vain omiksi tarpeiksi. Seurauksena tästä on, että kun kasvinviljelyksen- ja metsäntuotteilla on hyvät hinnat, hyötyy siitä

ensi sijassa suurviljelys, kun taas varsinkin sellainen pienviljelijä, jonka on ostettava joko osaksi tai kaikki eläimenrehu, syömävilja ja metsäntuotteet, kärsii näiden tarvikkeiden korkeista hinnoista. Kotieläintuotteiden hintojen parantuessa koituu etuja ensi sijassa taas pienviljelykselle, joka niistä saa hyvät hinnat, ja jos vielä eläinten rehut, vilja ja puutavara ovat halpoja, kohottavat ne yhä pientilan maataloudellista tulosta. Mitä taas työpalkkoihin tulee, alentavat korkeat työpalkat suurviljelyksessä, joka käyttää miltei yksinomaan palkkatyöväkeä, maatalouden kannattavaisuutta, kun sen sijaan pienviljelys, jossa osa ajasta usein käytetään sivuansioihin, hyötyy näistä.

Sama on laita asteittain ylenevään (progressiiviseen) verotukseen nähden, sillä se käy rasittavammaksi suur- kuin pienviljelykselle. Niin ikään osuuskassat hyödyttävät enemmän pien- kuin suurmaanviljelystä, mutta liike- ja kauppa- sekä hypoteekkipankit päinvastoin enemmän suurviljelystä.

Viljelmän *taloudellisen suuruuden* ilmaisee toiselta puolen sen *maatalousmaa-alan laajuus* ja toiselta puolen tällä maa-alalla harjoitetun maataloudellisen toiminnan tehokkuus, s. o. *voimaperäisyys*. Minkälaiseksi viljelmän taloudellinen suuruus sekä sillä käytettävä talousjärjestelmä muodostuvat, riippuu näin ollen m. m. siitä, minkälaisissa luonnonsuhteissa sekä minkälaisissa liikenne- ja menekkioloissa viljelmä sijaitsee sekä minkälainen on viljelmän haltijan varallisuustila ja ammattitaso. — Mitä esim. luonnonsuhteisiin, kuten ilmastoon ja maaperään, tulee, vaihtelevat ne suuresti varsinkin Suomessa, maallamme kun on laaja maantieteellinen ulottuvaisuus etenkin etelästä pohjoiseen, joten jo tällä seikalla on suuri vaikutus yllä mainitussa suhteessa. Samoin ovat Suomen eri osat sekä maa- ja vesiliikenteeseen että menekkioloihin nähden sangen erilaisessa asemassa. Edelleen on suuria eroavaisuuksia maamme eri seutujen, jopa saman seudun erilaajuisten viljelmäin haltijain keskimääräisen varallisuuden, ammattitason ja valistuneisuuden välillä.

Näihin erilaisiin vaihteleviin tekijöihin tulee käytännöllisen maatalouspolitiikan kiinnittää huomionsa ja vielä enemmän: sen pitää olla niistä ja niiden vaikutuksesta selvillä, jos mieli säästyä pahoilta kompasteluilta, jopa täydelliseltä epäonnistumiselta.

Entisaikaan, jolloin maatalous oli laajoilla aloilla samanlaista, maatalousolot vielä erikoistumattomat varsinkin taloudellisessa ja ammatillisessa mielessä, oli helppo harjoittaa maatalouspolitiikkaa. Viljelmät olivat silloin miltei yksinomaan omantarpeen tyydyttämiseksi tuotantoa harjoittavien, jotenkin samalla ammatti- ja sivistystasolla olevien talonpoikien hallussa ja hoidossa, maataloudet siksi jotenkin yhtä suuria, keskikokoiselle perheelle toimeentulon antavia, sekä talousjärjestelmä ja maataloustekniikka jotenkin samanlaiset. Kun tunsi muutaman viljelmän talouden ja niillä elävien talonpoikaisperheiden olot, tunsi suunnilleen koko maan maatalouden ja maatalousväestön. Siten pappi, tuomari, sotilas ja valtiomies saattoi hel-

posti perehtyä maatalousoloihin ja osavasti harjoittaa maatalouspolitiikkaa.

Nykyisin ovat olosuhteet toiset, kun maatalous ja maatalousväestö ovat suuresti monella eri tavalla erikoistuneet. Nyt ei riitä maatalouspoliitikolle, että hän tuntee muutaman seudun tai muutaman viljelmäluokan maatalousolot, vaan hänen tulee tuntea koko maan erikoistunut maatalous. Hänen tulee olla perehtynyt eri maatalouksiin, maatalouden teknillisiin ja maanviljelystaloudellisiin seikkoihin sekä lisäksi olla selvillä maatalousväestön ammatillisista ja sivistysedellytyksistä, ennenkuin hän voi saada vahvan pohjan maataloutta ja maalaisoloja koskeville toimenpiteille.

Vaikka edellä esitetyt näkökohdat eivät olekaan vielä riittävästi selvillä ei harrastaja- eikä aina ammattimaatalouspoliitikoillakaan, on niitä nykyaikaisissa valtioissa ja varsinkin juuri niissä, jotka ovat pisimmälle päässeet maatalouspolitiikan alalla, alettu yhä enemmän ottaa huomioon useallakin eri tavalla, kuten esim. kehittämällä juuri maataloustilastoa, toimittamalla laajoja maataloutta ja maaseudun oloja koskevia tutkimuksia sekä viimeksi järjestämällä maatalouskirjanpitoihin perustuva maatalouden kannattavaisuuden tutkimustyö. Ilolla on tällöin mainittava, että Suomikaan ei ole jäänyt näissä uudenaikaisissa maatalouspoliittisissa pyrkimyksissä aivan jälkipäähän, vaan on täälläkin valppaasti koetettu seurata mukana. Uranuurtajina ovat tällöin olleet miehet, jotka ovat nähneet tavallista syvemmälle maataloutemme sokkeloihin sekä monipuolisesti tutkineet maatalouden ja maalaisväestön vaihtelevia oloja ja tarpeita. Suomesta puheen tullen on tällöin ennen kaikkea mainittava professori *Hannes Gebhardin* nykyaikaisessa sekä käytännöllisessä että tietopuolisessa maatalouspolitiikassamme sangen ansioitunut nimi.

* * *

Edellä mainittiin, miten nykyaikainen maatalouspolitiikka niin sanoaksemme tekee diagnosinsa maatalouden ja maatalousolojen tilasta eritoten maataloustilaston sekä maataloudellisten erikoistutkimusten avulla. Niiden lisäksi viime aikoina on tullut maatalouskirjanpitoihin perustuva maatalouden kannattavaisuuden tutkiminen ja maataloudellisen liiketilaston laatiminen. Tämä työ on alkuisin syntynyt ja kehittynyt maanviljelystalouden ja tällöin lähinnä maataloustarkkailuopin piirissä, jolloin yksityistaloudellisia tarpeita varten on maatalousliikkeisiin järjestetty kirjanpito. Tämän avulla on ensin järjestelmällisesti alettu tarkkailla maatalousliikkeiden liiketapahtumain kulkua ja tutkia maatalouden antamaa taloudellista tulosta, varsinkin kannattavaisuussuhteita, sekä koota tietoja maataloudellisia laskelmia varten maatalousliikkeiden suunnittelemiseksi ja johtamiseksi entistä enemmän asianomaisten maanviljelijäin yksityisetua vastaavaksi.

Kirjanpitoa alettiin soveltaa maatalouteen verraten myöhään. Kuitenkin on Saksassa yli 100 vuotta ja Suomessakin jo vuosikymmeniä sitten eräillä tiloilla pidetty enemmän tai vähemmän täydellistä maatalouskirjanpitoa, johon usein on ollut yhdistettynä maanviljelijän muutkin taloudet. — Kun sittemmin maatalouskirjanpitoharrastusten levitessä useampien maatalouksien kirjanpito alettiin keskittää yhteen paikkaan, maatalouskirjanpitotoimistoihin, voitiin samassa paikassa yhdellä kerralla päättää useita yhtenäistä järjestelmää noudattavia kirjanpitoja sekä samalla vertailla eri tiloilta saatuja erilaisia taloudellisia tuloksia toisiinsa. Tämä oli suuri edistysaskel, sillä silloin kirjanpitotoimiston maanviljelijät alkoivat saada toinen toisensa maataloustuloksista osviittoja. Vertailtaessa eri tilojen liiketuloksia huomattiin nim., missä omassa maataloudessa oli heikkoja, kannattavaisuutta rasittavia kohtia ja »mistä napista täytyi painaa», että yksityistaloudellinen tulos maataloudessa olisi tullut edullisemmaksi. Kun sittemmin alettiin tilivuosittain julkaista tällaisia taloudellisia tuloksia, maatalousliiketilastoa, kävi vertailu vieläkin helpommaksi. Edelleen kun kukin tilitoimiston osanottaja sai tilivuosittain tilinpäätöksen omasta maataloudestaan sekä samalla vertailulukuja esim. vastaavan viljelmälaajuuden hyvistä ja huonoista tiloista, oli hänen helppoa suunnitella parannuksia omassa maataloudessaan.

Tilaluvun lisääntyessä alettiin kirjanpitotiloja ryhmitellä, tavallisesti maatalousmaa-alan perustalla, eri suuruusluokkiin sekä luonnon- ja liikennesuhteita silmällä pitäen eri piireihin ja alueisiin, samalla kun liiketilastoa laajennettiin. Tällä tavalla syntyi yleisempääkin merkitystä maatalousopille ja koko maataloudelle antava maatalouden kannattavaisuustutkimus, jonka tulokset saivat samalla maatalouden tarkkoina ja monipuolisina esittäjinä ennen aavistamattoman merkityksen myös maatalouspolitiikassa.

Tämä seikka ei ole jäänyt huomaamatta myöskään professori *Gebhardilta*, kun hän maataloudellisella tutkimusmatkalla ja Suomen maatalousasiamiehenä v. 1920 ollessaan ulkomailla tutustui m. m. Saksassa, Sveitsissä, Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa näiden maiden maatalouden kannattavaisuuden tutkimustyöhön sekä sen tulosten käyttämiseen m. m. maatalouspolitiikassa.[1])

Edellä mainittu tutkimustapa syntyi alkuisin oikeastaan Saksassa, ja mielenkiintoista on, että kuuluisa maatalous- ja kansantalousmies *J. H. von Thünen* (1783—1850) ymmärsi maatalouskirjanpidon suuren merkityksen myös kansantaloudessa. Hän itse löysi siitä erinomaisen tutkimusmenetelmän. Niinpä hän kokoamansa maatalouskirjanpitoaineiston perustalla konstruoi klassillisen kuuluisan »*Eristetyn valtionsa*» sekä kehitti mainehikkaan *maatalouden intensiteettiteoriansa*, josta on sanottu, että sen merkitys maataloudelle on ollut sama kuin

---

[1]) Vrt. *Hannes Gebhard*, Maatalouden kannattavaisuuden tutkimus meillä ja muualla. Yhteiskuntataloudellinen Aikakauskirja vuonna 1921.

Newtonin painovoimateorian tähtitieteelle, atomiteorian kemialle ja darwinismin biologisille tieteille.[1])

1800-luvun lopulla syntyi eritoten Saksassa ja vähin Skandinavian maissakin useita maatalouskirjanpitotoimistoja yksityisten maanviljelijäin tarpeita tyydyttämään, mutta niiden kirjanpitotuloksia ei tullut julkisuuteen juuri muuten kuin sattumoisin, etupäässä yksityisten tutkijain maanviljelystaloudellisissa tutkimuksissa.

Kansantalous- ja tällöin varsinkin maatalouspolitiikalle hedelmälliseksi tuli tämä eksaktis-vertaileva tutkimusmenetelmä eritoten vasta sitten, kun se laajemmassa mitassa, jatkuvana maatalouden kannattavaisuuden tutkimuksena, jonka tulokset säännöllisesti vuosittain julkaistaan, pohjattiin suureen määrään maatalouskirjanpitoja. Uranuurtajana sanotun menetelmän tässä muodossa käyttämisessä on ollut professori *Ernst Laur Sveitsistä*. Vuonna 1901 hän nim. julkaisi vertailevat maatalouskirjanpitotulokset 111 sveitsiläisestä maatalousliikkeestä tilivuodelta 1909—10. Tutkimus on ollut jatkuva, ja siinä oli vuonna 1920 mukana 420 maatalouskirjanpitotilaa.

Saksassa on maatalouskirjanpitoaineistoon perustuvia maatalouden liiketuloksia julkaissut Saksan maatalousseuran (D. L. G.) kirjanpitotoimiston toimesta m. m. *E. Langenbeck* vuonna 1911. Sittemmin on »*Maatalouden liikesuhteitten keskustutkimuslaitos*» (Central-stelle zur Erforschung der landwirtschaftlichen Betriebsverhältnisse) ottanut erikoistehtäväkseen tämän tutkimustyön, joskaan se ei viime vuosina sikäläisissä epänormaalisissa taloudellisissa oloissa ja varojen puutteessa ole jatkuvasti voinut julkaista tutkimustuloksiaan.

Tanskassa, missä myös on aikaisemminkin ollut useita kirjanpitoyhdistyksiä, on m. m. 12 fyeniläiseltä maatilalta julkaistu liiketuloksia tilivuodesta 1911—12 alkaen. Varsinainen maataloudellinen kirjanpito- ja liiketilastotoimisto alkoi toimintansa kuitenkin vasta vuonna 1916, julkaisten ensimmäiset tulokset vuonna 1918 tilivuodelta 1916—17, jolloin oli mukana 75 tilaa. Tilivuonna 1921—22 oli tilaluku jo 500.

Norjan vastaavanlainen liiketilastotoimisto alkoi toimintansa vuonna 1911, julkaisten vuonna 1913 ensimmäiset kirjanpitotulokset tilivuodelta 1911—12. Käytettävissä sillä oli tällöin vain 51 tilan tilit, joita ei niitäkään kaikkia voitu täydellisesti käyttää. Tilivuonna 1921—22 oli tilaluku kohonnut 124:ään.

Ruotsissa pääsi yllämainitunlainen tutkimustyö alkuun vuonna 1912, jolloin *L. Nanneson* julkaisi Malmöhusin läänistä eräitä kirjanpito-

---

[1]) *J. H. v. Thünen* tutustui maatalouskirjanpitoon kauppias *C. v. Voghtin* omistamalla, lähellä Hampuri-Altonan kaupunkia sijaitsevalla Klein-Flottbeckin tilalla, jolla hän oli vv. 1802—03 nuorukaisena maatalousharjoittelijana. Tälle tilalle oli kauppias v. Voght järjestänyt kauppaliikkeessään pitämänsä kaksinkertaisen kirjanpidon, mikä tapaus lienee ensimmäinen laatuaan Saksassa. v. Thünen ihastui tähän kirjanpitoon ja kirjoitti siitä tutkielman, josta selviää, että hän siinä oli löytänyt *uuden maataloudellisen tutkimusmenetelmän, eksaktis-vertailevan menetelmän*. Tätä hän sittemmin käytti loistavalla menestyksellä kansantaloudellisissa tutkimuksissaan.

tuloksia tilivuodelta 1912—13. Varsinainen maataloudellinen kirjanpito- ja liiketilastotoimisto perustettiin vasta vuonna 1917, jolloin ensimmäisenä tilivuonna oli mukana 183 tilaa. Tilivuonna 1920—21 oli vastaava tilaluku jo 364.

Suomessa aloitti maatalouskirjanpitoon perustuvan tutkimustyön tohtori *H. Niinivaara* vuonna 1911 Itä-Hämeen Maanviljelysseuran toimesta. Tilaluku oli vain 23. Tutkimustulokset ilmestyivät vuonna 1914. Tutkimus ei tullut jatkuvaksi. Parempi menestys oli sen sijaan Suomen Maatalousseurojen Keskusliiton vuonna 1912 perustaman maatalouskirjanpitotoimiston aloittamalla ja tohtori *J. E. Sunilan* johtamalla maatalouden kannattavaisuuden tutkimustyöllä, jonka ensimmäiset tulokset 122 tilalta tilivuodelta 1912—13 ilmestyivät vuonna 1915. Samana vuonna tämä tutkimustyö siirtyi silloiselle maanviljelyshallitukselle, ja se on nykyisin maataloushallituksen maanviljelystaloudellisen osaston tutkimustoimiston asiana. Tilivuonna 1921—22 voitiin kannattavaisuustutkimusaineistoon käyttää vain 304 tilan kirjanpitoaineisto, vaikka tilikirjoja saatiin 340 tilalta. Tilivuodelta 1922—23 on saapunut 370 tilan kirjanpito päätettäväksi.

Kuten edellisestä selviää, on tämä maatalouspolitiikkaa tukeva maatalouden kannattavaisuuden tutkimustyö voimakkaasti nousemassa mainituissa Europan maatalousmaissa.

* * *

Käytäessä lähemmin tarkastelemaan, mikä merkitys nykyaikaisella maatalouden kannattavaisuustutkimustyöllä ja sen liiketuloksilla on maatalouspolitiikalle, huomautettakoon sitä ennen, että eri maissa tässä tutkimustyössä käytetyt tutkimusmenetelmät ja saadut liiketulokset ovat nykyisin jossain määrin eriarvoisia maatalouspoliittisesti. Tätä seikkaa ei tässä käydä kuitenkaan yksityiskohtaisesti käsittelemään, vaikka se olisikin tärkeätä sanotun tutkimustyön kehittämiseksi yhä tehokkaammaksi ja tuloksellisemmaksi palvelemaan juuri maatalouspoliittisia ja yleensäkin talouspoliittisia tarkoitusperiä.

Puheena olevissa vuosittaisissa tutkimuksissa on yleisenä osana, kulloinkin kysymyksessä olevalta tilivuodelta, vertaileva selostus vastaavan ajan koko maata käsittävistä *ilmasto-* ja *satosuhteista*, vieläpä *eläintuhoista* ja *kasvitaudeista*, jotka osoittavat, mikä riippuvaisuussuhde sadoilla on luonnonoloista. Edelleen se sisältää kertomuksen vastaavan ajan *menekkioloista*, *ulkomaan kaupasta*, *hinta-*, *palkka-* ja *työoloista*, mikäli näillä on ollut erikoista merkitystä maataloudelle, sekä yleisen selostuksen tilivuodesta. Näin saatua yleistä taustaa vastaan käyvät vastaavan tilivuoden liiketulokset paremmin ymmärrettäviksi ja helpottavat ne siten niiden yleistyttämistä koko maatalouteen.

Siihen nähden, että *erilaajuisilla viljelmillä* on erilainen taloudellinen ja yhteiskunnallinen merkitys eri talous- ja luonnonoloissa, on kannattavaisuustutkimuksiin otettu, mikäli mahdollista, edustajia maan eri-

laajuisista viljelmistä sekä erikseen tarkastettu niiden kunkin liiketuloksia.

Mikäli tutkittavat viljelmät on valittu edustavasti koko maan oloja silmällä pitäen erilaisista luonnon- ja liikenneoloista sekä eri laajuusluokista, sikäli, varsinkin yleisen maataloustilaston viljelmätilastoon nojaten, voidaan sangen tarkkaankin samalta tilivuodelta käsitellä maan koko maataloutta niiltä puolilta, joihin liiketilasto antaa ainekset.

Kuten tunnettua, toimitetaan yksityiskohtaisia, tarkkoihin alkutietoihin perustuvia maataloustiedusteluja verraten harvoin, esim. Suomessa vain joka 10:s vuosi, mutta väliajoilla vain vähempitöisiä arvioita. Kun nyt on käytettävissä riittävältä viljelmämäärältä saatu, erilaajuisia viljelmiä ja erilaisia maatalousoloja kutakuinkin suhteellisesti edustava maatalouskirjanpitotuloksiin perustuva liiketilasto, voidaan sen avulla tilivuodesta toiseen tehdä koko maan maataloudesta varsin tarkkoja laskelmia. Mikä merkitys tällä on käytännölliselle maatalouspolitiikalle, jonka täytyy aina olla selvillä olevista oloista, on sanomattakin selvä.

Koska maatalous perustuu pohjimmiltaan maahan, on kannattavaisuustutkimuksissa tarkoin selostettu *maan* ja eritoten *maatalousmaan ala ja käyttö*, joten m. m. saadaan selville, miten erioloisilla ja erilaajuisilla viljelmillä maankäyttösuhteet vaihtelevat, m. m. pellon suhde niittyyn sekä viljankasvualan suhde juurikasvien- ja rehunkasvualaan. Jo maankäyttösuhteista voidaan päätellä eri viljelmien voimaperäisyysaste. Tämä käy selville myös eri *viljelyskasvien hehtaarisadoista* ja eri *kotieläinten vuosituotosta* luontoismitoissa, esim. kiloissa lausuttuna, joiden tuottojen määrää ja vaihtelua myös seurataan. Tällöin m. m. nähdään, mihin suuntaan eri viljelyskasvien viljelysala ja sadot sekä kotieläinten tuotto kehittyvät eri oloissa vuodesta toiseen. Jos ne eivät kehity kansantaloudellisesti edulliseen suuntaan, voidaan aikanaan ryhtyä tarpeen vaatimiin käytännöllisiin maatalouspoliittisiin toimenpiteisiin.

Maatalouden nykyoloissa ollessa, kuten sanottu, enemmän tai vähemmän selvä yritys, on liiketilastossa kiinnitetty erikoista huomiota myös maatalouteen sijoitettuihin pääomiin, s. o. *maatalouspääomaan, sen luontaiseen rakenteeseen, raha-arvoon ja eri osien välisiin suhteisiin.* Maatalouspääomaa on verrattu milloin ehdottomaan milloin taas muunnettuun maatalousmaa-alaan. Siten käy selville m. m. eri kotieläinten lukumäärä sekä maan, perusparannusten, rakennusten, kotieläinten, kaluston ja varastojen kuin myös erikseen perus- ja käyttöpääoman sekä maa- ja varuspääoman suuruus maataloushehtaaria kohden. Maatalouspääoman ja sen raha-arvon selvittäminen on tärkeätä maatalouden kannattavaisuusprosentin määräämiseksi. Mutta näillä tutkimuksilla on yleisempikin merkitys m. m. olemalla ohjeena maatalouden varallisuusverotuksessa ja vakuutuksessa sekä maatalousluottoa järjestettäessä, varsinkin kun velatkin on esitetty. Niin ikään voidaan

pääomatilaston avulla laskea maan koko maatalousvarallisuus ja sen jakautuminen erilaajuisien viljelmien haltijain kesken.

Vuodesta toiseen seurattaessa maatalouden aktiivipääoman ja sen eri osien vaihteluita käy selville niiden yleinenkin kehityssuunta eri tapauksissa, kuten m. m. maan, perusparannusten, kotieläinten, koneiden sekä varastojen määrän ja arvon vaihtelut. Velkojen vaihtelu osoittaa taas maatalouden velkautumisastetta ja luoton tarvetta.

Erikoisen tärkeä kansantaloudellinen merkitys on *maatalouden kokonaistuotolla sekä sen muodostumisella ja käytöllä.* Mitä yksityiskohtaisempi maatalouskirjanpito on ollut, ja varsinkin kun on käytetty kaksinkertaista maatalouskirjanpitoa, sitä syvemmälle on analyysi käynyt m. m. kokonaistuoton selvittämisessä. Kannattavaisuustutkimuksissa onkin selvitetty, mikä osuus kokonaistuotossa on, rahaksi laskettuna, ollut erikseen kasvinviljelyksellä ja sen eri tuotteilla, kotieläinhoidolla ja eri kotieläimillä sekä muilla mahdollisilla tuotannonaloilla. Tällöin käy selville, miten suuria vaihteluita voi olla m. m. eri laajuusluokissa. Tiedettäessä, mitä tuotteita eri viljelmät keskimäärin tuottavat, voidaan saada osviittoja m. m. liikenne-, maataloustuotekauppa-, tulli-, maataloustuotteiden jalostus- y. m. politiikalle, samalla kun silloin voidaan myös arvostella eri toimenpiteiden vaikutusta erioloisten ja -laajuisten viljelmien talouteen.

Kokonaistuoton käytön selvittelyllä on myös kansantaloudellinen merkitys. Niinpä liiketilasto selvittää, esittäessään miten suuri osa kokonaistuotosta myydään ja käytetään eri tavalla eri viljelmillä, miten nopeasti ja miten pitkälle maatalous eri tapauksissa on siirtynyt luontois- ja omavaraistaloudesta raha- ja markkinatalouteen ja samalla joutunut välittömästi nykyaikaisista sekä kotimaisista että maailmanmarkkinakonjunktuureista riippuvaiseksi. Edellä on huomautettu, mitenkä tämä seikka on varsin tärkeä tuntea käytännöllisessäkin maatalouspolitiikassa.

Paitsi maatalouden kokonaistuotosta, on liiketilastossa sangen yksityiskohtaisia tietoja myös *liikekustannuksista,* mikä sekin on laskettu tavallisesti maatalousmaahehtaaria kohden. Tällöin on erikseen tarkastettu työkustannusta ja tällöin erikseen vieraan työväen ja oman perheen työpalkkaa ja liikkeen johtajan palkkiota. Lisäksi on kiinnitetty huomio maataloustarvikkeiden, kuten väkirehujen, apulantojen, siemenen y. m. ostoon, samoin muihin liikekustannuksiin, kuten veroihin, vakuutusmaksuihin, valoon ja lämpöön. Luontois- ja rahakustannus on myös laskettu erikseen. Tällöin on osoittautunut, miten eri tapauksissa liikekustannuksen kokoonpano ja määrä voivat suuresti vaihdella. Kun liikekustannustilaston avulla voidaan näin seurata erilaisen ihmistyön käyttöä ja korvausta maataloudessa, jolloin selviää m. m. maatalouden merkitys työnantajana ja työpaikkana, sekä erilaisten maataloustarvikkeiden käyttöä, mikä osoittaa m. m. maatalouden merkityksen teollisuustuotteiden kuluttajana, ja kun liiketilasto koskee työpalkkojen, ostotarvikkeiden hintojen, verojen, vakuutusmaksujen ja eri varallisuus-

erien kuoletusmäärän vaihtelua sekä valon ja voiman käytön suuruutta vuodesta toiseen ja siten yleistä kehityssuuntaa näissä suhteissa koko maataloudessa, on selvää, mikä merkitys sanotulla liiketilastolla on maatalouspolitiikalle sen käsitellessä esim. maatalouden työ-, tarvike-, verotus- ja voimakysymyksiä.

Yksityistaloudellisesti on sangen tärkeä *maatalouden puhdas tuotto*, mikä saadaan, kun kokonaistuotosta vähennetään liikekustannus. Puhdas tuotto sisältää yksityistaloudellisesti maatalouspääoman koron, mutta kansantaloudellisesti katsoen on siinä toisiinsa kietoutuneina maankorko, pääomankorko ja yrittäjänvoitto tai -tappio. Laskettaessa puhtaasta tuotosta varuspääomalle käyvän korkokannan mukainen korkohyvitys jäävät jälelle maankorko ja yrittäjänvoitto, joita on miltei mahdoton käytännössä toisistaan erottaa.

Koska puhtaaseen tuottoon sisältyy m. m. maankorko, vaikuttavat sen syntymiseen kaikki ne tekijät kuin puhtaan tuotonkin syntymiseen, s. o. vaihtelut kokonaistuotossa ja liikekustannuksissa.

Puhdasta tuottoa on näissä tutkimuksissa verrattu m. m. maatalousmaahan sekä laskettu se prosenttina maatalouspääomasta, jolloin on saatu *kannattavaisuusprosentti*. Tämä osoittaa maatalousliikkeen arvon liikeyrityksenä ja on se siis kapitalistis-yksityistaloudelliselta kannalta varsin tärkeä luku.

Mutta maatalouden puhtaalla tuotolla on myös suuri kansantaloudellinen merkitys. Niinpä kannattavaisuusprosentti osoittaa, miten paljon erilaiset maataloudet ja maatalous keskimäärin voivat maksaa lainaamistaan pääomista korkoa. Puhtaan tuoton perusteella voidaan myös arvostella, minkäsuuruinen vuokramaksu koko maatalousliikkeestä tai sen osasta on kulloinkin kohtuullinen. Edelleen on maatalousmaan hehtaaria kohden laskettu puhdas tuotto hyvänä osviittana maatalouden tuloverotuksessa ja maatalousmaan arvioimisessa pääomanverotusta varten.

Laskettaessa puhtaasta tuotosta pois liikekustannusten lisäksi käyvän korkokannan mukainen korkohyvitys maatalouspääomalle, sekä lainatulle että yrittäjän omalle, saadaan selville maatalouden suoma *yrittäjänvoitto*, jolla myös on kansantaloudellinen merkitys. Pienviljelijä, jolla on päätulona työpalkka, ei kiinnitä niin suurta merkitystä yrittäjänvoittoon kuin suurviljelijä, joka on jotenkin puhdas kapitalistinen yrittäjä.

Vielä tarkemmin kuin kokonaistuotto, jossa on osaksi arvoja, joita maatalous ei ole yksin luonut, selvittää maatalouden kansantaloudellisen merkityksen *kansantaloudellinen tulo*, s. o. ne arvot, jotka maatalous maksaa työpalkkoina palkkaväelle, luovuttaa omalle perheelle korvauksena suorittavasta ja johtavasta maataloustyöstä, maksaa tai luovuttaa veroina valtiolle, kunnalle ja seurakunnalle, sekä arvot, jotka sisältyvät puhtaaseen tuottoon, joka yksityistaloudellisesti sisältää pääomankoron ja yrittäjänpalkkion. Nykyaikainen liiketilasto antaakin

kansantaloudellisen tulon määrästä ja rakenteesta erilaisissa maatalouksissa sangen mielenkiintoisia tilastotietoja. Koska maatalouspolitiikan on pyrittävä kohottamaan kansantaloudellista tuloa, mutta samalla valvomaan, että se oikealla tavalla jakautuu yrityksen eri tekijäin kesken, on sille näistäkin liiketuloksista käytännöllistä apua.

Lopuksi on liiketilastossa selvitetty, minkäsuuruinen ja -rakenteinen on maatalouden harjoittajan *maataloustulo* eri tapauksissa, millä seikalla on merkitystä m. m. verotuspolitiikalle sekä erilaajuisten viljelmien haltijain taloudellisen tilan arvostelulle.

Milloin maatalouskirjanpito ulottuu maanviljelijän koko talouteen, voidaan siten kokonaan selvitellä hänen varallisuustilansa sekä tulojensa suuruus. Silloin voidaan tutkimus kohdistaa myös maatalouden ruokatalouteen ja yrittäjän kulutuspuoleen, s. o. yksityisbudjettiin; varsinkin suomalaiset tutkimukset tarjoavat tässä suhteessa sangen mielenkiintoista tilastoa, joka kuvaa maatalousväestön vaatimatonta kulutustaloutta ja on osviittana maatalouspolitiikalle m. m. tulli-, palkka- ja verotuskysymyksissä.

Suomen maatalousliiketilastolliset tutkimukset käsittelevät myös metsätaloutta. Tästä tilastosta mainittakoon erikoisen tärkeänä maatalouden kotitarvepuun kulutusta koskeva osa, jolla on merkitystä m. m. asutuspolitiikassa.

Paitsi edellä mainittuja maatalouspoliittisia kysymyksiä selvitettäessä, *on maatalousliiketilastolla erityinen merkitys juuri nykyaikaiselle asutuspolitiikalle*, jonka tehtävänä on luoda uusia viljelmiä, uusia itsenäisiä maatalousyrittäjiä, milloin metsiin kauas liikenteestä, milloin rintamaille vanhoille viljelyksille, jolloin suuria viljelmiä jaetaan pienemmiksi. Maatalousliiketilasto, selvitellessään erioloisten ja -laajuisten viljelmien taloutta, liikesuhteita ja menestymisehtoja sekä tarjotessaan tilaisuutta vertailemaan m. m. pienviljelijän ja maatyömiehen tuloa ja vastuuta sekä itsenäisten ja vuokraviljelmien edullisuutta toisiinsa, antaa osviittoja m. m. siinä, minne asutusta on suunnattava, minkäluontoisia viljelmiä on luotava, miten suuri maa- ja metsäala on kulloinkin varattava viljelmään joko perheen toimeentuloksi tai työpaikaksi, miten paljon ja minkäkorkoista luottoa on hankittava ja milloin pienviljelys on taloudellisesti edullisempaa kuin suurviljelys tai maatyömiehenä olo. Edelleen varsinkin pienviljelmäin liiketilasto tarjoaa realista pohjaa niille maatalouspoliittisille toimenpiteille, joiden avulla asutustilallinen kasvatetaan taloudellisesti itsenäiseksi ja ammatillisesti valppaaksi talonpojaksi.

Tärkeimmät maa- ja asutuskysymyksemme ovat viime vuosina lainsäädäntötietä ratkaistut joksikin ajaksi. Nyt on tähdellisimpiä maatalouspoliittisia tehtäviämme kasvattaa sekä paraikaa itsenäistyvä ja samalla luontoistaloudesta raha- ja luottotalouteen siirtyvä että uusi, jatkuvan asutustoiminnan kautta syntyvä pientilallisluokka itseen-

säluottavaksi, taloudellisestikin itsenäiseksi talonpoikaisluokaksi. Siihenkin tehtävään on, maamme erikoiset olosuhteet huomioon ottaen, maatalouden kannattavaisuustutkimustyö varsin suurena apuna, niinkuin se on apuna maamme muitakin mitä moninaisimpia maatalouspoliittisia kysymyksiä nykyoloissa ja vielä enemmän lähitulevaisuudessa ratkaistaessa.

K. T. Jutila.

Osuustoiminnan siunaus.

Norjan runoruhtinas *Björnstjerne Björnson* sanoo eräässä ihanassa runossaan: »Et enkelt Hjem bar saa tit et Land, naar ud det sendte dets Frelsermand».[1]) Kuinka usein tämä totuus käykään ilmi! Voidaan mainita miehiä ja naisia, jotka ovat mahtavasti vaikuttaneet maansa oloihin. Yhteiskunnallisella, taloudellisella ja henkisellä alalla on heidän aloitteestaan tapahtunut huomattavia muutoksia, jopa kumouksia, mitkä suuressa määrin ovat edistäneet maan parasta, väestön taloudellisen tilan paranemista ja sen henkistä kohoamista. Björnsonin sanat soveltuvat myös niihin henkilöihin, jotka kotimaassaan ensi sijassa ovat vaikuttaneet osuustoimintaliikkeen syntyyn tai sen uudistumiseen, jos se jo aikaisemmin on ollut olemassa, vaikka sitten eksynyt väärille urille. Sellaisista henkilöistä on syytä mainita *Robert Owen* ja *Rochdalen tienraivaajat* Englannissa, *Charles Gide* ja *Charles Fourier* Ranskassa, *Hannes Gebhard* Suomessa, *Schulze-Delitzsch* Saksassa, *G. H. von Koch* Ruotsissa, *H. Chr. Sonne* Tanskassa, *O. Dehli* Norjassa, professori *Schär* Sveitsissä ja kreivi *Karolyi* Unkarissa. Heille ja monille muille on luettava ikuiseksi ansioksi, että he rehdin ja tarmokkaan työn sekä persoonallisten uhrausten avulla ovat saaneet kansansa osalliseksi siitä suuresta hyvästä, mitä osuustoimintaliike voi tuottaa.

Osuustoimintaliikehän ei merkitse mitään vähempää kuin yhteiskunnallista vallankumousta, kuitenkin onneksi veretöntä vallankumousta, joka ei synnytä eripuraisuutta, vaan tarkoittaa yksimielisyyden aikaansaamista. Osuustoimintaliikkeen tarkoitusperänä on myös väestön enemmistön vapauttaminen siitä sorrontilasta, jossa he monella tavalla ovat joihinkin etuoikeutettuihin yläluokkiin nähden. Sillä täl-

---

[1]) Koti yks maan onnea usein kantoi,
kun maalleen auttajamiehen se antoi.

Suom. O. Manninen.

lainen suhde estää suurta väestönosaa hankkimasta tyydyttäviä elinehtoja, olipa kysymys sen taloudellisista oloista tai sen inhimillisestä varttumisesta ja kohoamisesta.

Jos katsahtaa menneeseen aikaan, hämmästyy huomatessaan, kuinka suunnattomasti osuustoimintaliike on sinä lyhyenä aikana, minkä se on toiminut yleisessä tietoisuudessa, vaikuttanut onnettomain olosuhteiden parantumiseen monilla aloilla. Mitä siunausta liike onkaan tuottanut rahvaalle, erityisesti maanviljelijöille ja yhteiskunnan vähäväkisimmille kaikissa, vieläpä takapajullakin olevissa maissa!

Otaksuttavasti on kuitenkin ainoastaan hyvin vähän henkilöitä, jotka oikein kykenevät arvioimaan osuustoimintaliikkeen tuottamaa suurta hyötyä kansalle. Tämä hyöty on näet varmaan ainakin osaksi näkymätön niille, jotka eivät ole innokkaasti ottaneet osaa liikkeen toimintaan. Esimerkkinä voin mainita, että osuuskauppaliikkeen alkaessa Tanskassa 60 vuotta sitten näytti siltä, että sen taloudelliset tulokset muka silloin olivat suuremmat kuin ne, mitkä nyt saadaan, vaikka luonnollisesti oli odotettava, että ne lisäytyvät huomattavasti sen suuren edistyksen aikana, mikä osuuskauppaliikkeessä sittemmin tapahtui. *Todellisuudessa* ne edut, jotka osuuskaupat ovat tuottaneet jäsenilleen, ovat muuttuneet yleisen kehityksen mukaan, s. o. osuuskauppain siunauksellinen vaikutus on lakkaamatta kasvanut, vaikka sitä eivät kaikki ole kyenneetkään näkemään, niinkuin jo edellä mainittiin. Asianlaita on näet niin, että osuuskauppain tuottamaa hyötyä arvioitaessa käytetään yleisesti väärää mittapuuta, kun tuo hyöty lasketaan sen ylijäämän suuruuden mukaan, mikä tilinpäätöksissä myönnetään jäsenille. Ylijäämä on kumminkin vain *vähäinen osa* siitä hyödystä, mikä osuustoiminnasta on jäsenille. *Enimmän hyötyä* on siitä kilpailusta, mihin osuuskaupat ovat pakottaneet yksityiskaupat, ja tämä ei koidu ainoastaan osuuskauppain jäsenten, vaan myös sen suuren väestönosan hyväksi, joka on osuuskauppain ulkopuolella. Ennen osuuskauppain perustamista otettiin yksityiskaupassa *paljon enemmän* voittoa kuin mitä nyt on mahdollista. Voitto on huomattavassa määrässä pienentynyt ja tasoittunut osuuskauppain kilpailun vaikutuksesta. Tämä ei koske ainoastaan tavaranmyyntiä, vaan myös väestön omien tuotteiden välittämistä. On luonnostaan ymmärrettävissä, että voiton vähentäminen oli välttämättömänä ehtona, jos yksityiskauppiaat tahtoivat pitää vanhat asiakkaansa.

Jos ne edut, jotka osuustoimintajärjestelmä tuottaa maan väes-

tölle, voitaisiin täydellisesti selvittää koko yhteiskunnalle ja rahassa arvioida — mikä on mahdotonta —, hämmästyttäisiin varmasti sitä miljoonamäärää, mikä olisi tämän selvityksen tuloksena. Kuitenkin täytyy kaikille olla ilmeistä, että osuuskaupat ovat suuressa määrin edistäneet kansan hyvinvointia.

Suuremmat kuin ne taloudelliset arvot, jotka osuustoimintaliike on tuottanut kansalle, suuremmat kuin ansaitut miljoonat, ovat ehkä sittenkin voitetut moraaliset edut. Mikä mittaamaton moraalinen vaikutus onkaan sillä, että ihmisten ei enää tarvitse kukin kohdastaan etsiä keinoja toimeentulonsa hankkimiseksi ja kilpailla niistä lähimmäistensä kanssa, mikä aina vähentää tappiolle joutuneiden toimeentulomahdollisuuksia ja samalla vahvistaa voittajain itserakkautta. Nyt he sen sijaan voivat rauhassa työskennellä yhteiseksi hyväksi, ja heidän silmänsä avautuvat näkemään, että tämä molemminpuolinen uskollinen yhteistyö tuottaa heille suurimman hyödyn. Tämä yhteistyöjärjestelmä on koulu, mikä opettaa yhteisvastuuta, veljesrakkautta, mitä niin kovin tarvitaan eri ihmisten ja eri maiden välisten suhteiden lähentämiseksi sekä rauhan ja ystävyyden lujittamiseksi. Kuinka suuri onni olisikaan ihmiskunnalle, jos sellainen suhde kerran syntyisi! Tämä tehtävä näyttää todella siksi suurelta ja tärkeältä, että kaikkien oikeinajattelevain ihmisten pitäisi yhtyä sitä suorittamaan.

Niin, vapaus, tasa-arvo ja veljeys ovatkin olleet tunnussanoina sorrettujen luokkain vallankumouksissa sortajia vastaan. Vallankumousten järjestelmällinen käyttäminen niiden arvaamattoman kalliiden ihanteiden saavuttamiseksi, jotka mainitut tunnussanat ilmaisevat ja joiden toteutuminen näyttää voivan tehdä maan paratiisiksi, pitäisi leimata mitä suurimmassa määrin harhaanjohtavaksi. Parasta näiden tunnussanain vaatimista hyveistä, veljeyttä, ei missään tapauksessa saavuteta kansalaissodan — veljessodan — avulla, yhtä vähän kuin tällaiset veriset taistelut edistävät ihmiselämän kohoamista. Ei, tässä ei auta tuima tuisku, joka riuhtaisee lakin pois päästä, vaan lämmin tuulen henkäys, joka vapaaehtoisesti saa pään paljastumaan. Veljeyttä ei saavuteta kansalaistovereita vastaan tähdätyin väkivallanteoin, niinkuin eivät myöskään ne suunnattomat aineelliset tappiot, mitkä sota aiheuttaa kummallekin taistelevalle puolelle, ole omansa hankkimaan niille parempia elinehtoja.

Unohdetaan aivan liian usein, että rakennuksen kestävyyden määrää perustuksen lujuus. Sillä jos perustus on heikko, sortuu rakennus

raunioiksi. Jos sodasta tahdomme palata voittajina kotiin, täytyy meidän huolehtia siitä, että olemme siihen yhtä hyvin varustautuneet kuin vihollinenkin. Samoin on laita sen verettömän taistelun, jota käydään paremmista elinehdoista. Ne näet voidaan saada vain siten, että kansa ottaa asiainsa hoidon omiin käsiinsä eikä jätä sitä *muiden* suoritettavaksi. Varsinkaan ei tätä tehtävää ole jätettävä niiden huostaan, joiden edut ovat vastakkaiset ja jotka sentähden hoitavat sitä omien tarkoitusperiensä mukaisesti niiden tappioksi, joiden etuja juuri oli puollettava. Ei voi siis muuta uskoa kuin että jokainen *valistunut* ja *valveutunut* kansa vaatii omain asiainsa hallinnan omiin käsiinsä. Eikä tämä itsehallinta voikaan koitua muuksi kuin onneksi *valistuneelle*, *valveutuneelle* ja *toimintakykyiselle* kansalle, kun se sitä vastoin voi tuottaa onnettomuutta sivistymättömälle, veltostuneelle ja heikkotahtoiselle kansalle. On varmaan tarpeetonta esittää tästä todistuksia.

Eikö se tie, jota kulkien kansa voi saavuttaa nämä ihanteet — vapauden, tasa-arvon ja veljeyden — ole osuustoiminnan tie, silloin kun se on rakennettu terveen ja todellisen kansansivistyksen pohjalle!

Osuustoiminnalla on paljon suuria tehtäviä. Myös *sen* tunnussanat ovat vapaus, tasa-arvo ja veljeys. Senkin päämääränä on kansan vapauttaminen omahyväisten yläluokkain orjuudesta ja turvata sen riippumattomuus niistä voimista, joilla tähän saakka on ollut valta. Sillä yläluokilla on ennen yksin ollut edellytykset vallan käyttämiseen, mutta ne menettävät tämän etuoikeutensa, kun kansa itse tulee johtoon kykeneväksi. Kun niin käy, saadaan hävitetyiksi tavaroita kallistuttavat rengas- ja trustimuodostumat. Silloin tapahtuu myös kumous sekä siinä tavassa, millä kansa varustetaan kulutustavaroilla, joita se ei itse tuota, että siinä, millä sen omat, eri tavoin valmistamat tuotteet myydään, niin että monien kaupassa ja vaihdossa toimivain tarpeettomain välikäsien aiheuttamat kustannukset pienenevät ja tuottajain ja kuluttajain välit lähentyvät.

On myös sekä taloudellisessa että moraalisessa suhteessa erittäin tärkeätä, että kansa, hoitaessaan osuuskuntain hallintoa tulee kykeneväksi ottamaan osaa myös monien muiden sen harrastusta herättävien laitosten ja yritysten johtoon.

Minulla on varma vakaumus, että osuustoimintaliike on mahtavasti vaikuttanut Tanskan kansaan, eikä ainoastaan sen enemmistön taloudellisen tilan paranemiseen, vaan myös tämän väestönosan hen-

kiseen varttumiseen ja kohoamiseen. On enemmän kuin todennäköistä, että monet niistä maanviljelijöistä ja pientilallisista, jotka nyt ovat edustajina Tanskan valtiopäivillä, vieläpä hoitavat arvokkaimpia toimia maan hallituksessa, ovat saaneet niihin tarvittavan pätevyyden työskennellessään osuuskuntain hallituksissa. Ja he suorittavat nämä tehtävät yhtä hyvin kuin ne korkeastioppineet herrat, joiden etuoikeutena oli ennen maan ja kansan asiain johtaminen.

Professori *Hannes Gebhard*, jonka 61:stä syntymäpäivää me nyt juhlimme, on Suomen hyväntekijöitä. Monella tavoin hän on vaikuttanut isänmaansa sivistyselämään. Mutta erikoista siunausta on sille tuottanut hänen työskentelynsä osuustoiminnan hyväksi; onpa hän tällä alalla ollut ulkomaidenkin kehitystä jouduttamassa. Osuustoimintaan kohdistuen professori Gebhardin erinomaiset kyvyt ja tarmokas työ ovat silminnähtävän tehokkaasti vaikuttaneet Suomen hyvinvoinnin lisäytymiseen, jos kohta hänellä tällöin onkin ollut apunaan useita lahjakkaita ja isänmaataan rakastavia kansalaisia, ennen kaikkea puolisonsa, rouva *Hedvig Gebhard*.

Tunnen itseni epäpäteväksi kuvaamaan professori Gebhardin elämää ja toimintaa, mistä tämän juhlajulkaisun lukijoilla on paremmat tiedot kuin minulla. Tanskan osuustoimintaväelle sen sijaan olen aika ajoin selostanut Suomen osuustoiminnan kehittyneisyyttä ja sen yhä jatkuvaa edistystä sekä kuvaillut sille professori Gebhardin suuria ansioita, mitkä ovat herättäneet meillä lämpimää ihailua.

Olen varma siitä, että koko Tanskan osuustoimintaväki yhtyy onnitluihini ja toivomukseeni, että Suomen osuustoimintatyö kehittyisi edelleen alkuunpanijansa hengessä.

SEVERIN JÖRGENSEN.

Tanskan osuustoimintaliikkeen aatteellisia johtomiehiä,
Tanskan osuuskauppojen keskuskunnan
entinen johtaja.

Ennen ja nyt.

Numeroja itsenäisen ja epäitsenäisen Suomen valtiomenoista ja -tuloista.

Meillä on kaikilla se tunne, että Suomen valtiomenot ovat nyt paljon suuremmat kuin mitä ne olivat ennenkuin maamme oli saavuttanut itsenäisyyden. Seuraavassa on aikomus vähän tarkastaa, kuinka tämän asian laita todellisuudessa on.

Kysymys on siitä, millaiset Suomen valtiomenot ovat nyt verrattuina siihen, mitä ne olivat epäitsenäisyytemme eli, kuten ehkä sopii lyhyyden vuoksi sanoa, Venäjän-ajan päättyessä. Kuitenkaan ei vertausvuodeksi voitane ottaa vuotta 1917, jonka lopulla Suomen itsenäiseksi julistaminen tapahtui, eipä edes vuotta 1916 eikä yleensä mitään niistä vuosista, joina maailmansota riehui, sillä ne olivat kaikki, mikä enemmän, mikä vähemmän, poikkeuksellista aikaa, jolloin Suomenkaan valtiotalous ei ollut aivan säännöllisellä kannalla. Tästä syystä on pakko mennä taaksepäin niin kauas kuin viimeiseen rauhanaikaiseen vuoteen eli v:een 1913, ennenkuin saamme täysin säännöllisen lähtökohdan. Siitä johtuu tosin se varjopuoli, että Venäjän-ajan menot esiintyvät jonkun verran pienempinä kuin mitä ne sen päättyessä oikeastaan olivat. Tämä on syytä muistaa, kun tarkastaa niitä numeroita, joita seuraavassa esitetään Suomen valtion nykyisistä menoista. Viimemainittujen suuremmuus verrattuna Venäjän-ajan päättyessä vallinneeseen asiaintilaan on todellisuudessa jonkun verran pienempi kuin minä se meidän numeroissamme esiintyy. Toiselta puolen tuottaa siksi kaukana kuin 10—12 vuoden takana oleva vertausvuosi erään edun. Kun nim. tarkastaa, kuinka paljon valtiomenomme ovat kasvaneet Venäjän-ajasta nykyiseen, voi tätä kasvua verrata edellisinä 12 vuotena tapahtuneeseen menojen lisäykseen, jolloin vertaus tulee luotettavampi, kuin jos se tehtäisiin lyhempien ajanjaksojen välillä.

Suomen valtion tilinpäätös v:lta 1913 osoittaa vakinaista (s. o. vuosittain uudistuvaa) valtiomenoa 158 770 000 mk (tässä kuten seuraavassa otetaan vain tasaiset tuhannet lukuun). Tähän on kuitenkin, niinkuin tileistä näkyy, lisättävä parisataatuhatta markkaa, niin että vakinaisten menojen loppusummaksi v. 1913 tulee tasaluvuin 159 milj. mk. Tämä tekee asukasta kohden, sen mukaan kuin Suomen väkiluku oli merkitty viralliseen tilastoon edellisen vuoden päättyessä (noin 3 196 000 henkeä), lähipitäen 50 mk.

Niinkuin aina oli Suomen valtiolla myös v. 1913 ylimääräistäkin (yksinkertaista) menoa. Sen summa oli sinä vuonna 25.3 milj. mk. Tämä määrä oli 6—7 milj. suurempi kuin kolmena edellisenä vuonna, mutta pari miljonaa pienempi kuin ylimääräiset menot keskimäärin vv. 1904—13 (joina tosin Venäjälle vv. 1908 ja 1909 menneet n. s. sotilasmaksut olivat huomattavasti lisänneet ylimääräisiä menoja). Asukasta kohden tekivät ylimääräiset menot v. 1913 noin 8 mk (keskimäärin edellisenä kymmenvuotiskautena siis vähän enemmän) ja kaikki valtiomenot olivat mainittuna vuonna asukasta kohden 57—58 mk.

Jos nyt näiden numerojen rinnalle asettaa Suomen valtion tämänvuotisen tulo- ja menoarvion vastaavat luvut, niin on erotus luonnollisesti aivan valtava. V:n 1924 vakinaiset valtiomenot ovat arvioidut summaan, joka tasaisin tuhansin on nykyisessä rahassa 2 426 487 000 mk. Tähän on vielä lisättävä noin 36.5 milj. luonteeltansa oikeastaan vakinaisia menoja, joilla nykyään on paikkansa ylimääräisessä menoarviossa. Siten tulee vakinaisten valtiomenojen loppusummaksi ennakkoarvion mukaan noin 2 463 miljonaa markkaa. Katsoen edellisten vuosien kokemukseen tulevat nämä menot, ennenkuin vuosi on lopussa, osoittautumaan vieläkin jonkun verran suuremmiksi. Paljoa erehtymättä voi sanoa niiden nousevan noin 2 500 miljonaan markkaan. Maamme väestön ilmoitetaan olleen virallisen tilaston mukaan v:n 1922 päättyessä noin 3 435 000 ja voi sen otaksua olleen viime vuoden lopussa noin 3 470 000 henkeä. Viimemainittu menosumma tekee siis asukasta kohden vähän päälle 718 mk Suomen nykyistä rahaa. Ylimääräistä menoa taas v:n 1924 tulo- ja menoarvio osoittaa 509 696 000 mk eli, kun yllä mainittu siirto ylimääräisestä budjetista tehdään, 473 106 000 mk. Tuleeko tämäkin summa todellisuudessa olemaan suurempi, on vaikeampaa tietää, mutta mahdotonta ei ole, että niin käy. Missään tapauksessa ei virhe tule suuri, jos edellyttää, että Suomen valtion vakinaiset ja ylimääräiset menot

tulevat tänä vuonna olemaan yhteensä jokseenkin 3 000 milj. mk (mikä tietäisi vakinaisiin menoihin edellä edellytettyä 37:n ja ylimääräisiin noin 27 milj:n mk:n lisäystä yli menoarvion). Silloin nämä menot olisivat keskimäärin asukasta kohden vähän päälle 862 nykyistä markkaa, josta ylimääräisten menojen osuus olisi noin 144 mk.

Nyt on kuitenkin selvää, etteivät vuosien 1913 ja 1924 numerot ole ilman muuta verrannollisia. Välillä olevana aikana on tapahtunut Suomen rahan ostokyvyn (arvon) valtava väheneminen: markka nyt ja markka vuonna 1913 ovat kaksi aivan eri asiaa, vaikka nimi on sama. Voidaksemme verrata vuosien 1913 ja 1924 valtiomenoja suuruuden puolesta täytyy meidän tietää, kuinka suuret nykyiset menot ovat v:n 1913 markoissa. Sitä ei nyt tosin ole helppo tarkasti sanoa. Rahan ostokyky (arvo) ei ole muuta kuin *yleinen hintataso*, mutta mitään kaikkien tavarain (ja palvelusten) *yleistä* hintaa ei tietysti ole, vaan kullakin tavaralla (ja palveluksella) on markkinoilla monista eri seikoista riippuva *oma* hintansa. Tästä johtuu kaikkien *indeksi*-lukujen suurempi tai pienempi epävarmuus. Mutta käytäntö tarvitsee välttämättä sellaisia. Mitä tulee Suomen rahan nykyiseen ostokykyyn, verrattuna siihen, mikä sillä oli esim. v. 1913, voi sanottavasti erehtymättä sanoa, että se on noin 10:s tai 11:s osa viimemainitusta. (Markan nykyinen *kulta*-arvo on kyllä suurempi, suunnilleen $^1/_7$—$^1/_8$ sodanedellisestä, mutta kullan arvo on nyt vastaavasti pienempi). Tietysti nykyisen markan »arvo» esim. sille, jonka tulon nimellismäärä ei ole kuin sanokaamme 5—6 kertaa suurempi kuin se oli ennen maailmansotaa, on 5:s tai 6:s osa entisen markan arvosta — ja tässä asemassahan monet palkasta elävät meillä ovat. Mutta *yleensä* ovat nykyiset työn ja tavaran hinnat nimellisesti 10—11 kertaa suuremmat kuin ennen sotaa. Sen vuoksi saattaa sanoa, että Suomen kansalle kansakuntana, s. o. kokonaisuutena, esim. 1 000 markan rasitus v. 1924 on jokseenkin samanpainoinen kuin 90—100 markan rasitus oli v. 1913. Tosin tämä pitää paikkansa ainoastaan sillä edellytyksellä, että emme kansana, s. o. asukasta kohden, nyt ole köyhemmät kuin maailmansodan alkaessa, mutta tässä tahdomme tehdä tämän otaksuman, koska muuten emme pääsisi vertailujemme teossa alkuunkaan. Yksinkertaisuuden ja varovaisuuden vuoksi edellytämme, että nykyinen markka on $^1/_{10}$ sodanedellisestä. Todennäköisesti se on lähempänä $^1/_{11}$ kuin $^1/_{10}$:aa. Jos niin on laita, merkitsee se meidän esityksellemme sitä, että nykyisten valtiomenojemme suuremmuus verraten Venäjän-

aikaisiin on vähän pienempi kuin se on seuraavassa esiintyvien numerojen mukaan.

Jos nyt siis, lyhyesti sanoen, jättää v:n 1924 luvuista yhden nollan pois, näyttävät edellä esitetyt numerot Suomen valtiomenoista vv. 1913 ja 1924 tällaisilta:

Menot	V. 1913		V. 1924	
	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk
Vakinaiset	159.0	50	250.0	72
Ylimääräiset	25.3	8	50.0	14
Kaikki	184.3	58	300.0	86

Joka tapauksessa jää siis jäljelle, niinkuin odottaa täytyi, varsin melkoinen menojen lisääntyminen. Vakinaiset valtiomenomme ovat kasvaneet yli 50 (noin 57) %, kokonaismenot vielä enemmän eli yli 60 (n. 63) %, ja asukasta kohden on rasitus nyt vakinaisista menoista 45, kokonaismenosta 48 % suurempi.

Arvosteltaessa tätä kasvua on otettava lukuun, ei ainoastaan kysymyksessä olevana aikana tapahtuneet suuret valtiolliset muutokset, jotka ovat tehneet Suomesta itsenäisen valtakunnan omine puolustuslaitoksineen ja ulkomaisine edustuksineen, vaan myös se yksinkertainen, mutta huomattava tosiasia, että v:sta 1913 v:een 1924 on kulunut 11 vuotta, s. o. aika, joka aina on kyllin pitkä lisätäkseen yleisiä menoja. Tarkoitamme, että koko menojen lisäystä, jonka numeromme osoittavat, ei ole niin sanoaksemme pantava itsenäisyytemme syyksi, osa siitä lankeaa myös *ajan* tiliin; olivathan valtiomenomme jo Venäjänajan päättyessä jonkun verran suuremmat kuin v. 1913, vaikka on vaikea sanoa, kuinka suuri lisäys oli, kun rahan ostokyky silloin jo oli ehtinyt jonkun verran alentua.

Näin ollen on syytä katsoa, minkä verran Suomessa valtiomenot olivat Venäjän-aikana kasvaneet yhtä pitkän kuin nyt puheena olevan ajan eli 12 vuoden kuluessa. Ja oikeinta on kai tällöin tarkastaa lähinnä edellistä aikaa eli vuosia 1902—1913.

Jos näin menettelee, saa tileistä (kun ensin tekee niihin muutamat välttämättömät oikaisut) seuraavalla sivulla olevat numerot.

Nämä numerot, verrattuina äsken esittämiimme, osoittavat, että kun vv. 1913—24 vakinaiset menot kasvoivat summaltaan noin 57

Menot	V. 1902		V. 1913	
	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk
Vakinaiset	79.8	29	159.0	50
Ylimääräiset	26.8	9	25.3	8
Kaikki	106.6	38	184.3	58

ja asukasta kohden noin 45 %, oli niiden lisääntyminen vv. 1902—13 summaltaan jokseenkin kahta kertaa suurempi eli melkein tasan 100 % ja asukasta kohden noin 70 %, kun taas valtion kokonaismenojen kasvu, joka vv. 1913—24 oli summaltaan noin 63 ja asukasta kohden noin 48 %, edellisenä 12-vuotiskautena oli määrältään noin 72 % eli siis niinikään tuntuvasti suurempi, ja asukastakin kohden vähän suurempi eli jokseenkin 53 %.

Tyydymme tässä vain panemaan merkille tämän tavallaan huomattavan ja joka tapauksessa mielenkiintoisen seikan.

Meillä on toistaiseksi sitä vähemmän syytä tehdä tästä tuloksesta johtopäätöksiä, kun koko se menojen käsite, jolla tähän asti olemme liikkuneet, on hyvin vähän valaiseva.

Valtiomenona on edellisessä pidetty yksinkertaisesti sitä, mikä Suomen valtiotaloudessa noudatettujen kirjanpitoperiaatteiden mukaan menoksi katsotaan. Mutta moni lukija tietää varmaan, ettei kirjanpito ja todellisuus aina ole sama asia, ei edes silloin kun jälkimäistä ei tahallaan edellisellä peitetä.

Suomen valtion tililaitoksessa noudatetaan v:sta 1901 alkaen hyvin ankarasti n. s. bruttoperiaatetta, s. o. menoista ei vähennetä tuloja. Tämä on oikein ja hyödyllistä, mutta siitä on seurauksena, että jos tahtoo, kuten esim. tässä, saada tietää, kuinka suurta taloudellista *rasitusta* valtiotalous merkitsee kansakunnalle, talousarvioiden ja tilien loppusummat eivät anna kysymykseen oikeata vastausta. On ensin karsittava pois ne erinäisten valtiolaitosten menot, jotka korvautuvat näiden laitosten omilla tuloilla (esim. valtion rautateiden nykyään satoihin miljoniin nousevat liikennekustannukset). Lyhyesti sanoen: on muodostettava bruttobudjetin sijasta nettobudjetti ja tarkastettava sitä eikä edellistä, joka tähän asti on ollut tarkastuksemme esineenä.

Sellainen budjetti ei tosin ole aivan helppo tehdä, ja pahinta on

se, että vaikeutena on sen seikan määrääminen, mitä menoja on jätettävä pois, mitkä ovat otettavat lukuun. Tästä voisi puhua pitkälti, mutta kun arvelemme, että se tuskin huvittaisi montakaan lukijaa, pidämme nämä vaikeudet ominamme ja ilmoitamme vain, että tärkeimmät menot, jotka on jätetty seuraavassa esiintyvien Suomen valtion nettobudjettien (tilinpäätösten) ulkopuolelle, ovat valtiorautateiden liikennekustannukset sekä kanavain, posti- ja sähkölennätinlaitosten ynnä valtion metsätalouden menot, jotka kaikki koko nyt tarkastettavana aikana ovat korvautuneet asianomaisten laitosten itsensä ansaitsemilla tuloilla.

Täten menettelemällä saamme (v:n 1924 luvut edelleen jaettuina 10:llä) seuraavat numerot:

Nettomenot	V. 1902		V. 1913		V. 1924	
	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk
Vakinaiset	49.8	18	101.5	32	172.0	50
Kaikki	76.8	28	126.8	40	222.0	64

Kun vertaa näitä numeroja edellä esitettyihin, jotka ilmaisivat bruttomenot, voi tehdä seuraavat havainnot.

Sekä ajanjaksona 1902—1913 että 12-vuotiskautena 1913—1924 ovat Suomen valtion todelliset eli nettomenot yleensä kasvaneet enemmän kuin bruttonumerot osoittavat. Kun viimemainittujen mukaan vakinaisten (vuosittain uudistuvien) menojen lisäys oli edellisenä kautena 100 ja jälkimäisenä noin 57 %, oli vakinaisten menojen todellinen (netto) nousu vv. 1902—13 noin 104 ja vv. 1913—24 noin 70 %. Rasitus, joka vakinaisista menoista tuli kutakin asukasta kohden, lisääntyi, jos pysytään bruttonumeroissa, vv. 1902—13 ainoastaan 70 ja vv. 1913—24 ainoastaan 45 %, mutta kasvoi, kun tarkastetaan nettolukuja, todellisuudessa edellisenä aikana noin 78, jälkimäisenä noin 56 %. Samanlainen oli asiain muodostuminen vv. 1913—24, jos ottaa lukuun ylimääräisetkin menot ja siis tarkastaa valtion kokonaismenon lisääntymistä. Bruttomenojen kokonaislisäys oli silloin vain 63, mutta nettomenojen 75 % ja kutakin asukasta kohden kokonaismenosta tulevan rasituksen lisäys bruttomenojen mukaan vain 48, mutta netto 60 %. Sitä vastoin oli vv. 1902—13 kokonaisnettomenon kasvu pienempi kuin mitä bruttonumerot osoittavat (absoluut-

tinen lisäys 66 % 72 %:n sijasta ja asukasta kohden 43 % 53 %:n sijasta), seikka, joka saa selityksensä siitä, että ylimääräiset (yksinkertaiset) menot v. 1902 (samoinkuin v. 1901) olivat yhtä suuret, jopa vähän suuremmat (v. 1902 noin 26.8 ja v. 1901 noin 27.8 milj. mk) kuin v. 1913 (noin 25,3 milj.).

Nettonumerot antavat kuitenkin siinä huomattavassa suhteessa saman tuloksen kuin bruttoluvut, että vuosittain uudistuvain (vakinaisten) menojen lisäys ajanjaksona 1902—13 oli sekä määrältään että asukasta kohden suhteellisesti melkoista suurempi kuin mitä vastaava menojen kasvu on ollut vv. 1913—24. Ainoastaan sikäli muuttavat nettonumerot bruttolukujen tästä antamaa kuvaa, että kun puheenalainen (vakinaisten) menojen kasvun suuremmuus jälkimäisten numerojen mukaan oli absoluuttisesti 43 % ja asukasta kohden 25 %, se todellisuudessa, s. o. nettolukujen mukaan, oli vastaav. 34 ja 22 %. Sitävastoin oli kokonaisnettomenon kasvu vv. 1913—24 suurempi kuin edellisenä 12-vuotiskautena (absoluuttisesti vastaav. 75 ja 66, asukasta kohden vastaav. 60 ja 43 %).

Viimemainitusta seikasta huolimatta ansaitsee tämä tulos suurta huomiota. Eihän voi sanoa muuta kuin varsin huomattavaksi sellaista tosiasiaa, että aikana, jolloin maamme on tullut itsenäiseksi ja jolloin sen valtiobudjettiin on tullut sellaiset suuret lisäykset kuin oman sotalaitoksen ja oman ulkomaisen edustuksen kustannukset, vakinaiset valtiomenot kuitenkin ovat sekä absoluuttisesti että asukasta kohden jaettuina kasvaneet suhteellisesti paljon vähemmän kuin mitä samat menot lisääntyivät yhtä pitkänä aikana maamme ollessa entisessä, paljon vähäisempiä kustannuksia vaatineessa kansainvälisessä asemassaan.

Tämä tosiasia on siksi outo, että sen täytyy johtua jostakin aivan erikoisesta seikasta. Niin onkin laita. Selityksenä on se, sanoisiko historiallinen sattuma, että niinkuin Suomen sotilasmenot ovat suuresti kasvaneet itsenäisyytemme johdosta ja aikana, niin lisääntyivät nämä menot tuntuvasti myös ajanjaksona 1902—13.

Niin kauan kuin Suomella Venäjän-aikana oli se oma sotalaitos, joka pääasiallisesti perustettiin v:n 1878 asevelvollisuuslailla (kaartinpataljoona, 8 tarkka-ampujapataljoonaa ja rakuunarykmentti), tekivät Suomen valtion sotilasmenot noin 6—7 miljonaa markkaa vuodessa. Vuosisadan vaihteessa Venäjän valtiovalta kävi hävittämään tätä sotalaitosta, josta kohta sen jälkeen ei ollutkaan mitään jäljellä.

Jo v. 1902 oli hävitystyö edistynyt niin pitkälle, että kustannukset Suomen sotalaitoksen tähteiden ylläpidosta supistuivat vajaaseen 2.2 milj. mk:aan. Sen sijaan aloitti Venäjä silloin 2 miljonalla markalla ne rahain otot Suomen valtiovaroista omiin sotilasmenoihinsa, mitkä sitten jatkuivat aina Venäjän-ajan loppuun, ja vanhoista ajoista suoritti Suomi kustannuksia tänne sijoitetun venäläisen sotaväen ylläpidosta muutamia kymmeniä tuhansia markkoja. Täten olivat Suomen valtion sotilasmenot v. 1902 kaikkiaan noin 4 258 000 mk. V:een 1913 oli se rahasumma, jonka Venäjä otti Suomen valtiolta »korvaukseksi» siitä, että Suomi oli »vapautettu» oman sotalaitoksen ylläpitämisestä, ehtinyt nousta 14 miljonaan, ja kaikki Suomen valtion sotilasmenot tekivät silloin 14 184 000 mk. Sotilasmenomme olivat siis välillä kuluneina 12 vuotena kasvaneet hyvin huomattavasti eli enemmän kuin kolminkertaisiksi. Asukasta kohden jaettuinakin kasvoivat sotilasmenomme vv. 1902—13 melkein kolminkertaisiksi eli 1: 55 mk:sta 4: 44 mk:aan.

Ajanjaksona 1913—24 on ennen aseeton ja epäitsenäinen Suomi ollut pakotettu panemaan pystyyn täydellisesti uuden ja kustannuksiltaan huomattavan oman puolustuslaitoksen, jonka tämänvuotiset menot on laskettu: vakinaiset 343 782 000 ja ylimääräiset 84 600 000 mk:aan eli kaikkiaan 427 782 000 mk:aan nykyistä rahaa, mikä (jaettuna 10:llä) on noin 42.8 milj. mk sodanedellistä rahaa. Jos tähän vielä lisätään valtion kustannus suojeluskuntalaitoksesta (32 milj. nyk. mk), tulee Suomen valtion nykyisten puolustusmenojen loppusummaksi noin 46 milj. »vanhaa» markkaa, mikä tekee noin 13: 08 samanlaista markkaa asukasta kohden (ilman suojeluskunta-avustusta 12: 30).

Tämä merkitsee, että Suomen valtion sotilasmenot ajanjaksona 1913—24 ovat lisääntyneet melkein tarkalleen yhtä suuressa, mutta ei myöskään sen suuremmassa suhteessa kuin edellisenä 12-vuotiskautena eli absoluuttisesti noin 224 % (vv. 1902—13 noin 233 %) ja asukasta kohden noin 195 % (vv. 1902—13 noin 187 %). Ja tämä selittää hyvin suurelta osalta, kuten sanottu, miksi valtiomenojemme kasvu viime 12-vuotiskautena ei, verrattuna edellisenä 12 vuotena tapahtuneeseen lisääntymiseen, ole sen suurempi kuin edellä esitetyt numerot osoittavat.

Näissä oloissa saattaa olla mielenkiintoista tarkastaa erikseen muiden (kuin sotilas-)menojen muodostumista molempina 12-vuotiskausina.

Esitämme niistä ensin seuraavat numerot (v:n 1924 luvut taas jaettuina 10:llä):

Nettomenot ilman sotalaitoksen kustannuksia	V. 1902		V. 1913		V. 1924	
	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk
Vakinaiset	47.5	17.2	87.3	27.3	135.1	38.9
Kaikki	72.3	26.0	112.6	35.2	176.0	50.7

Niinkuin sen jälkeen, mitä äsken esitettiin sotilasmenojen muodostumisesta näinä kahtena ajanjaksona, on luonnollista, osoittavat taulukon numerot, että nimenomaan Suomen valtion (netto) »sivilibudjetin» kasvu vv. 1913—24 on ollut monelta kannalta katsottuna suhteellisesti pienempi eikä suurempi kuin edellisenä 12-vuotiskautena. Sen vakinainen osa lisääntyi määrältään vv. 1902—13 noin 84, mutta vv. 1913—24 vain noin 54 %, ja asukasta kohden edellisenä aikana noin 59, jälkimäisenä vain noin 42.5 %. Koko sivilibudjetti (ylimääräisetkin sivilimenot siis lukuun otettuina) taas kasvoi vv. 1902—13 määrältään 55.7, vv. 1913—24 56.3 %. Tässä ei siis ole juuri mitään erotusta, ja asukasta kohden oli kokonaissivilimenon kasvu jälkimäisenä aikana niinikään hiukan suurempi kuin edellisenä (44 % vastoin 43 %:a vv. 1902—13). Niinkuin monet muut, osoittavat nämäkin numerot, että nykyään valtion ylimääräinen menoarvio on meillä se, joka näyttää verrattomasti paljon suurempaa lisääntymistä sodanedellisistä oloista kuin vakinainen. Kun viimemainittu on (nettomenojen puolesta) v:sta 1913 kasvanut 70 %, voi ylimääräisen budjetin sanoa lisääntyneen siitä runsaasti 100 %. Ja vaikka ottaisi lukuun pelkät ylimääräiset *sivili*menot, jää niidenkin lisääntymisprosentti ajalta 1913—24 noin 61:ksi, s. o. suuremmaksi kuin vakinaisten sivilinettomenojen samanaikainen kasvu.

Voi olla mielenkiintoista tarkastaa myös muutamien erityisten menoryhmien muodostumista.

Sotilasmenoista tuli tärkein jo edellä sanotuksi. Kaikista vakinaisista (netto-)menoista vakinaiset sotilasmenot v. 1913 tekivät noin 14, nyt noin 21.6 % ja koko sotilasbudjetti (siis ylimääräisetkin sotilasmenot mukaan luettuina) oli silloin koko (netto-)budjetista noin 11, nyt noin 20.6 %.

Entä maamme nykyiset hallintokustannukset? Miten on niiden suuruuden laita, jos niitä vertaa Venäjän-ajan lopun vastaaviin menoihin? Tämä asia ei ole aivan helppo selvittää, kun ei ole helppo sanoa, mitkä valtion moninaisista menoista ovat katsottavat »hallinto»-kustannuksiksi. Hallinto-käsitteen voi ottaa sekä hyvin laajassa että ahtaammassa ja aivan ahtaassa merkityksessä, mutta kuinka tekeekin, aina jääpi hyvin vaikeaksi oikein määrätä tämän käsitteen piiri. Olemme koettaneet tässä kohden tehdä parastamme ja silloin ensin ottaneet lukuun kaikki ne valtiomenot, jotka ikinä voi lukea hallintokustannuksiin, yksin vankeinhoidonkin mukaan lukien. Toiseksi olemme muodostaneet varsinaisemman hallintokustannusten käsitteen (hallintokustannukset ahtaammassa merkityksessä), jättäen sen ulkopuolelle sellaiset menot kuin m. m. juuri vankilalaitoksen tuottamat, mutta edelleen lukien tähän ryhmään sekä hallitus- ja lainsäädäntöettä hallinto- ja lainkäyttökustannukset. Vihdoin olemme erottaneet näissä hallintomenoissa kaksi eri ryhmää, nimittäin yleisen (sivili-) hallinnon kustannukset toiselta puolen sekä taloudellisen ja sivistyshallinnon toiselta (esimerkkejä edellisestä ryhmästä: valtioneuvosto, läänien hallinto ja polisilaitos, jälkimäisestä: koulu-, maatalous-, kauppa- ja teollisuushallitus). Tällä tavalla olemme saaneet seuraavat numerot (v:n 1924 luvut taaskin jaettuina 10:llä):

Hallintomenot	V. 1902		V. 1913		V. 1924	
	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk
I. Laajimmassa merkityksessä:						
1. Vakinaiset	22.1	8.0	40.9	12.0	47.1	13.6
2. Kaikki	22.7	8.2	43.1	13.0	52.4	15.1
II. Ahtaammassa merkityksessä	18.0	—	31.7	—	38.2	—
a. Yleisen hallinnon	16.9	6.0	30.2	9.4	36.3	10.5
b. Talous- ja sivistys »	1.1	—	1.5	—	1.9	—

Numerot ovat varsin mielenkiintoiset. Ne näyttävät, että missä merkityksessä hallinnon ottaakin, sen kustannukset vv. 1902—13 kasvoivat suhteellisesti paljon enemmän kuin mitä ne ovat lisääntyneet viimeisinä 12 vuonna. Määrältään I. 1-ryhmän hallintomenot kasvoivat edellisenä ajanjaksona 84, jälkimäisenä vain 15 %, I. 2-ryhmän

edellisenä 90, jälkimäisenä ainoastaan 21.5 %. Ahtaammassakin merkityksessä otettujen hallintomenojen lisääntyminen oli vv. 1902—13 niin suuri kuin 76, vv. 1913—24 vain 20.7 %. Yleisen hallinnon menojen kasvu oli vastaav. 78 ja 20.5, talous- ja sivistyshallinnon vastaav. 35 ja 28 %. Kutakin asukasta kohden hallintomenoista tuleva rasitus lisääntyi, jos pitää silmällä I. 1-ryhmän menoja, vv. 1902—13 noin puolella (50 %), vv. 1913—24 ainoastaan 13.3 %; jos ottaa lukuun I. 2-ryhmän, edellisenä aikana noin 60, jälkimäisenä vain 16.5 %; ja yleisen hallinnon kustannuksista asukasta kohden tuleva määrä kasvoi vv. 1902—13 noin 56.6, vv. 1913—24 vain noin 11.7 %. Valtion koko vakinaisesta nettomenosta I. 1-ryhmän hallintomenot olivat v. 1913 noin 40.3, v. 1924 vain 28 %, I. 2-ryhmän menot taas vakinaisten ja ylimääräisten nettomenojen summasta edellisenä vuonna 32, jälkimäisenä vain 21 %. Samantapaiset ovat vastaavat suhdeluvut, jos otetaan hallintomenot ahtaammassa merkityksessä: nämä olivat koko vakinaisesta nettomenosta v. 1913 noin 31, v. 1924 jokseenkin 22.5 %, yleisen hallinnon taas edellisenä vuonna 30, jälkimäisenä 21.4 %. Näin on laita, vaikka meillä nyt on m. m. ennen tuntematon oma ulkomainen edustus, joka maksaa vähän yli 22 milj. nykyistä markkaa.

Vielä esitettäköön seuraavat vakinaisten menojen suuruutta ilmaisevat numerot (v:een 1924 kuuluvat luvut yhä jaettuina 10:llä):

Menoryhmä	V. 1902		V. 1913		V. 1924	
	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk	Absoluuttisesti milj. mk	Asukasta kohden mk
Hallitus ja eduskunta	2.5	0.9	4.1	1.3	3.6	1.0
Läänien hallinto ja polisilaitos	3.4	1.22	8.1	2.54	9.0	2.6
Vankilat	2.0	0.72	3.7	1.14	6.5	1.9
Keskusvirastot	2.1	0.8	3.1	1.0	3.4	1.0
Lääkintölaitos	3.2	1.2	6.2	1.93	6.6	1.9
Opetuslaitos	10.3	4.37	20.9	6.21	32.7	9.4
Kansanopetus	3.9	1.41	10.3	3.2	20.3	5.9
Oppikoulut	3.7	1.35	5.9	1.84	7.9	2.3
Tiede ja taide	1.4	0.49	2.6	0.81	2.7	0.8
Yliopisto	1.0	0.37	2.0	0.61	2.2	0.6
Maatalous	2.9	1.0	4.6	1.43	3.8	1.1
Kauppa ja teollisuus	1.2	0.44	2.6	0.82	1.7	0.5
Eläkkeet	3.7	1.39	5.6	1.70	4.4	1.3
Valtiovelan kustannus	5.8	2.12	8.0	2.54	24.4	7.0

Niinkuin näkyy, on näiden menojen suhteellinen lisäys vv. 1913—24 kauttaaltaan pienempi, useimmissa tapauksissa aivan verrattomasti pienempi kuin edellisenä 12-vuotiskautena, onpa muutamissa ryhmissä meno nyt tosiasiallisesti pienempi kuin v. 1913. Poikkeuksen tästä säännöstä tekee yksinomaan valtiovelan kustannus (korko ja kuoletus), joka osoittaa aivan päinvastaista muodostusta, se kun v:sta 1913 on kasvanut absoluuttisesti yli ja asukasta kohden jaettuna melkein kolminkertaiseksi. Koko vakinaisesta (netto)budjetista valtiovelan kustannus v. 1913 oli noin 8, nyt se on noin 15 %. Kaikkein suurin on menon muodostumisen erilaisuus näinä kahtena 12-vuotiskautena seuraavissa menoryhmissä:

Menojen kasvu (+) tai vähentyminen (—) %	Vv. 1902—1913	Vv. 1913—1924
Läänien hallinto ja polisilaitos	+ 141.0	+ 10.0
Lääkintölaitos	+ 70.0	+ 6,8
Tiede ja taide	+ 91.0	+ 4.4
Kauppa ja teollisuus	+ 113.0	— 34.0
Maatalous	+ 59.0	— 17.0
Eläkkeet	+ 50.0	— 20,0
Hallitus ja eduskunta	+ 68.0	— 14.0

Mitä tulee ensimäiseen näistä menoryhmistä, on erotus varsinaisten polisi- (etupäässä kaupunkipolisin) menojen lisääntymisessä molempien ajanjaksojen välillä vielä suurempi kuin ryhmän yhteisnumero näyttää. Nämä menot lisääntyivät näet vv. 1902—13 kokonaista 620, vv. 1913—24 ainoastaan 13 %. Huomiota herättää myös se seikka, että vaikka itsenäisyytemme aikana keskusvirastoja on laajennettu ja perustettu lisää, näiden virastojen menot eivät ole kasvaneet sen enempää (noin 10 %; vv. 1902—13 oli sama kasvu 47 %). Niinikään kiinnittää huomiota lääkintölaitoksen menojen suuri nousu vv. 1902—13, pieni vv. 1913—24. Tiede ja taide sisältää taulukoissamme myös Helsingin yliopiston menot, jotka muodostavatkin ryhmän menojen suurimman osan. Vv. 1902—13 yliopisto sai määrärahansa kasvamaan melkein kaksinkertaisiksi (lisäys 93.5 %), vv. 1913—24 ne ovat myös lisääntyneet, mutta vain 10.3 %. Jos yliopisto jätetään lukuun ottamatta, ovat tieteen ja taiteen kannattamiseen käytetyt valtiovarat nyt todellisuudessa vähemmät kuin 12 vuotta sitten (629,000 mk v. 1913, 537 000 mk

nyt), kun ne sen sijaan v. 1913 olivat kasvaneet jokseenkin kaksinkertaisiksi v:sta 1902 (silloin 324 000 mk). Erikseen kannattaa mainita, että teknillinen korkeakoulukin on jakanut kauppa- ja teollisuusmäärärahain vähentymiskohtalon, jonka valtion tieteellinen korkeakoulu sentään on välttänyt. V. 1902 olivat nykyisen teknillisen korkeakoulun edeltäjän määrärahat 206 000, v. 1913 ne olivat kasvaneet siitä enemmän kuin kaksinkertaisiksi eli 460 000 mk:aan, mutta ovat nyt (10:llä jaettuina) vain 415 000 mk. Huomattava on menoryhmämme »hallitus ja eduskunta». Todellisuudessa maksaa nykyään eduskunta, tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja oikeuskansleri noin puoli miljonaa (543 000) vanhaa markkaa vähemmän kuin eduskunta, senaatti prokuraattorineen, Pietarissa ollut valtiosihteerinvirasto ja kenraalikuvernööri kanslioineen maksoi v. 1913, ja näin on laita, vaikka lisätään, kuten edellisessä on tehty, valtioneuvoston nykyisiin menoihin entisestä senaatista erotettujen molempien korkeimpien oikeuksien kustannukset ja vaikka valtioneuvostossa nyt on ulkoministeriö ja suuri puolustusministeriö.

Kaikki tämä on käynyt mahdolliseksi ainoastaan sen vallankumouksen kautta, joka viime vuosina on tapahtunut Suomen rahan arvossa. Valtion menot eivät ole kasvaneet täysin tasan rahan ostokyvyn alenemisen kanssa; valtio on sikäli rahallisesti hyötynyt tuosta alenemisesta. Tämä selittää melko osalta esim. hallintomenojen suhteellisesti vähäisen viimeaikaisen lisääntymisen, ja varsinkin on niin laita sellaisissa virastoissa ja laitoksissa (kuten valtioneuvostossa ja keskusvirastoissa), joiden menot ovat etupäässä palkkoja korkeammissa palkkaluokissa, joissa, niinkuin tiedetään, palkat eivät nykyään aina vastaa ostokyvyltään puoltakaan sodanedellisistä. Eläkkeissä tämä erotus on, kuten tunnettu, vielä räikeämpi kuin varsinaisissa palkoissa ja se näkyy selvästi numeroistamme. Sama seikka on myös selityksenä siihen, että tieteen ja taiteen, kaupan ja teollisuuden, jopa maataloudenkin määrärahat nyt ovat todellisuudessa vähäisemmät kuin v. 1913, kun samat apurahat sen sijaan olivat edellisenä 12-vuotiskautena lisääntyneet enemmän kuin puolella tai kerrassaan kasvaneet enemmän kuin kaksinkertaisiksi. Tieteen ja taiteen määrärahoiksi emme tällöin ole lukeneet yliopiston kustannuksia, ja menoryhmissä »Maatalous» sekä »Kauppa ja teollisuus» on otettu lukuun vain se, mikä valtiovaroista menee *suoranaisesti* näiden tarkoitusten edistämiseen. V. 1913 tässä ahtaassa merkityksessä otetut

maatalouden ynnä kaupan ja teollisuuden määrärahat tekivät noin 7, nyt ne ovat vain noin 3.2 % koko valtion vakinaisesta nettomenoarviosta.

Ne menoryhmät, jotka viimeisinä 12 vuotena ovat parhaiten niin sanoaksemme pitäneet puolensa edelliseen aikaan verraten, ovat kansa- ja oppikoulut sekä — vankilat.

Vankeinhoidon kustannukset kasvoivat vv. 1902—13 niin huomattavasti kuin 83.7 %. Menojen lisäys tapahtui silloin etupäässä alaikäisten rikollisten n. s. kasvatuslaitoksissa, joissa se oli kokonaista 171 %, kun se varsinaisissa vankiloissa oli vain 9 %. Vv. 1913—24 on menojen nousu viimemainituissakin ollut 70 % ja alaikäisten rikollisten laitoksissa ja huollossa (jota ei nykyään luetakaan vankeinhoitoon, mutta joka v. 1913 siihen kuului) 150 % eli keskimäärin molemmissa yhteensä 78.6 %.

Mitä taas tulee opetuslaitoksen menoihin (joihin siis emme tässä lue äskenmainitun huoltotoiminnan kustannuksia), lisääntyivät ne, kuten numeromme osoittavat, vv. 1902—13 melkein tasan kaksinkertaisiksi (100.8 %). Vv. 1913—24 on tässä ryhmässä menojen lisäys myös ollut huomattava, vaikka kuitenkin suhteellisesti lähes puolta pienempi, nimittäin 54.2 %. Huomattava on myös, että vakinainen opetusmenoarvio, joka v. 1913 oli runsas neljännes (26 %) kaikista vakinaisista menoista, edelleen on niistä lähipitäen viidesosa (19 %). Opetusmenoarvion eri osien osalta numerot ovat seuraavat (yliopiston sekä tieteen ja taiteen osalta ne jo esitettiin):

Menojen kasvu %:eissa	Vv. 1902—1913	Vv. 1913—1924
Kansakoululaitos ja muu n. s. kansanvalistus	166.0	96.0
Oppikoulut	59.0	33.0

Ei voi olla kiinnittämättä huomiota siihen, että, vaikka viime vuosina sellainen kallis uudistus on pantu toimeen tällä alalla kuin oppivelvollisuus, kansakoululaitoksen ja muun kansanvalistuksen hyväksi käytetyt valtiovarat lisääntyivät suhteellisesti paljon enemmän ajanjaksona 1902—13.

Lopuksi seuraava yhdistelmä.

Suomen valtion vakinaiset menot.

Tarkoitus	% kaikista vakinaisista menoista	
	V. 1913	V. 1924
Hallinto	31	23
Puolustus	14	22
Velka	8	15
Yhteensä	53	60
Opetus	26	19
Talous y. m.	21	21
Yhteensä	47	40
Summa	100	100

Tämä summittainen yleiskatsaus, jossa on käytetty vain tasaisia sadanneslukuja, osoittaa, millä tavoin itsenäisen Suomen valtion vakinainen menotalous eri menoryhmien keskinäisen suhteen puolesta eroaa siitä, miten samat suhteet olivat epäitsenäisen aikamme lopulla. Valtion velkaan ja puolustuslaitokseen menee nyt kyllä paljon suurempi osa valtion tuloista (37 %) kuin silloin (22 %). Sen sijaan riittää jonkun verran pienempi osa niistä hallintoon. Tämän johdosta nämä kolme tarkoitusta, joihin ennen meni vähän yli puolet koko vakinaisesta budjetista, nytkään eivät vaadi enempää kuin $^{6}/_{10}$:tä siitä. Opetuksen, kansantalouden, terveydenhoidon y. m. sellaisten tarkoitusten osalle tuli epäitsenäisen aikamme lopulla vähän vaille puolet valtion vakinaisten menojen loppusummasta, nyt liikenee niihin jonkun verran vähemmän, mutta edelleen noin $^{4}/_{10}$:tä mainitusta summasta.

Siirrymme tarkastamaan, miltä Suomen valtion nykyisen talousarvion tulopuoli näyttää, jos sitä vertaa maamme valtiotuloihin semmoisina kuin ne olivat epäitsenäisyytemme ajan lopulla.

Sivuutamme tässä kokonaan tilinpäätösten bruttonumerot, jotka, edellä huomautetuista syistä, niin vähän valaisevat asioita. Muodostamme heti nettoluvut, s. o. summat, jotka osoittavat valtion vero- y. m.

sen luontoiset tulot ynnä ylijäämät valtion liikelaitosten tuloista. »Ylijäämällä» ymmärrämme tällöin sitä, mikä noiden laitosten (kuten rautateiden, metsätalouden, postin) bruttotuloista ei ole kulunut laitosten säännöllisiin vuotuisiin menoihin (»liikekustannuksiin»). Nimitämme näitä ylijäämiä valtion ansiotuloiksi.

V. 1913 Suomen valtiolla oli verotuloja 82.2 ja ansiotuloja 34.5 miljonaa silloista markkaa. Tähän tuli lisäksi minkä mitäkin muuta tuloa (sakkorahoja y. m.), niin että koko vakinainen (netto-)tulo silloin oli 121.9 milj. mk (lähinnä edellisinä kolmena vuonna n. 110, 105 ja 115 milj.). Verotulojen osuus koko nettotulosta oli siis v. 1913 67.4, ansiotulojen 28.3 %. Toisin sanoen: valtion omat laitokset (semminkin rautatiet ja metsät) tuottivat enemmän kuin neljänneksen kaikista valtion tuloista, veroilla koottiin tuloista vain vähän päälle $^2/_3$. Aivan näin edullinen veronmaksajille ei asianlaita tuohon aikaan tosin ollut joka vuosi, mutta ei se usein ollut paljon epäedullisempikaan. Esim. v. 1911 oli ansiotulojen ja verotulojen osuus koko valtiotulosta vastaav. 25.6 ja 69.8, v. 1912 se oli vastaav. 24.6 ja 70.3 ja keskimäärin maailmansodan edellisenä kymmenvuotiskautena vastaav. 20.7 ja 73.4 %. Tämä varsinkin ajan loppuvuosina edullinen asiaintila oli etupäässä valtiorautateiden ansiota, ne kun, varsin alhaisilla taksoilla, alkaen v:sta 1911 antoivat siksi huomattavan nettotulon (yli vakinaisten menojensa) kuin 13—18 milj. mk vuodessa. Mutta myös valtion metsätalouden rahallinen tulos oli vv. 1910—13 niin edullinen kuin 9—11 miljonaa vuotuista nettotuloa. Nämä luvut eivät tosin nykyään tunnu suurilta, mutta pitää tarkoin muistaa, että ne ilmaisevat summia, jotka nykyisessä rahassa ovat 10 kertaa suuremmat.

Mitä tulee valtion verotukseen, oli se, niinkuin muistetaan, Suomessa Venäjän-aikana etupäässä tuontitullia. Mikäli se oli vuosien ja vuosikymmenien kuluessa lisääntynyt — maailmansodan edellisenä vuosikymmenenä oli lisäys ollut absoluuttisesti noin 61 ja asukasta kohden noin 43 % — ei kasvu ollut johtunut verojen korottamisesta, vaan etupäässä tullitulojen lisääntymisestä, joka seurasi väestön ja varallisuuden lisääntymisestä. Tulliverotuksen lisäksi, joka v. 1913 tuotti noin 58 miljonaa silloista markkaa (siitä 55 milj. tuontitullia), oli vähän muutakin välillistä valtioverotusta (paloviina- ja mallasjuomaverot). Kaikkiaan maksettiin v. 1919 välillisiä veroja valtiolle 70.4 milj. mk. Mutta suoranaisia valtiolle meneviä veroja ei täällä

tunnettu juuri muuta kuin mitättömät henkirahat ja vanhat maaverot; tässä suhteessa oli Suomi luultavasti ainoa maa koko sivistysmaailmassa. Niinpä maksettiin valtiolle v. 1913 suoranaisia veroja kaiken kaikkiaan vain 6.5 milj. mk, ja Suomen valtioverotus jakautui niin yksipuolisella tavalla, että siitä suoranaisten verojen osalle tuli vain noin 8—9, mutta välillisten verojen osalle noin 85—86 %; loput (6—7 %) kertyi erinäisistä sekalaisista veroista, etupäässä leimaverotuksesta. Nämä suhteet olivat, kun itse verojärjestelmä pysyi muuttumattomana, vuodesta vuoteen melkein kiinteät; enintään voi sanoa muutosta tapahtuneen siten, että suoranaisten verojen osuus koko verotuksesta oli ajan mittaan yhä vähentynyt (esim. v. 1904 se oli noin 12, v. 1913 vain 8 %), välillisen verotuksen kasvanut (v. 1904 noin 82.3, v. 1913 n. 85.6 %). Mutta kun valtion ansiotulot tuottivat siksi suuren osan koko nettotulosta, ei välillisen verotuksen osuus viimemainitusta kuitenkaan tullut olemaan suurempi kuin vajaa $^{6}/_{10}$ (v. 1913 n. 58 %). Asukasta kohden koko verorasitus v. 1913 oli vajaata 26 markkaa, josta välillisen verotuksen osuus oli hiukan yli 22 mk, suoranaisen vain 2 tai, jos leima- ja senkaltainen verotus myös luetaan tähän luokkaan, vaille 4 mk.

Kaikissa näissä oloissa on nyt viimeisen vuosikymmenen aikana, ei vähimmän maamme itsenäiseksi tulon johdosta, tapahtunut muutos, joka on hyvin perinpohjainen, joka tapauksessa vielä paljon suurempi kuin se, jonka sama aika ja samat tapaukset ovat tehneet valtion menoihin.

Ensinnäkin täytyy Suomen valtiolla tietysti nyt, entistä paljon suurempien menojensa peittämiseen, olla vastaavasti suuremmat tulot. Sodanedellisessä rahassa ovat valtion nettotulot tänä vuonna budjetin mukaan noin 211 milj. mk. Nettotulot ovat siis nykyään jokseenkin yhtä paljon kuin nettomenot eli (v:n 1924 talousarvion mukaan) noin 73 % sodanedellisiä suuremmat.

Jos tarkastaa valtiotulon jakautumista ansio- ja verotulojen osalle, ilmenee siinä melkoinen erotus vastaavasta sodanedellisestä suhteesta, erotus, joka on veronmaksajille epäedullista laatua. Ansiotulot ovat v:n 1924 ennakkoarvion mukaan ainoastaan noin 30, verotulot noin 175 milj. »vanhaa» markkaa. Jollei todellinen tulos muodostu sanottavasti edullisemmaksi, ovat valtion ansiotulot nyt absoluuttiselta rahamäärältäänkin pienemmät kuin v. 1913 (14.8 % vähemmät), verotulot ovat sen sijaan yli 112 % suuremmat. Tämän mukaan valtio ansaitsee

itse (metsillään, rautateillään, muulla omaisuudellaan ja liiketoiminnallaan) nyt vain vajaata 14 % tuloistaan, veroilla on otettava lähes 83 %. V. 1921 olivat nämä suhdeluvut vielä epäedullisemmat: ansiotulot tekivät silloin vain vähän yli 9, verotulot runsaasti 86 % nettotulosta. V. 1922 asianlaita taas oli vähän suotuisampi, ansiotulot kun silloin olivat 15.5, verotulot 80.5 %. Joka tapauksessa tämä suhde nyt on epäedullisempi kuin Venäjän-ajan lopulla. Tämä johtuu etupäässä siitä, että niin hyvin valtion metsätalous kuin valtion rautatiet nyt antavat vähemmän nettotuloa kuin ennen maailmansotaa (keskimäärin vv. 1921—22 edellinen noin 8.8, jälkimäiset noin 9.3 milj. »vanhaa» markkaa; tänä vuonna odotetaan ennakkoarvion mukaan nettotuloa valtion metsistä 7, rautateistä 12 miljonaa mk sodanedellisessä rahassa).

Verorasitus tekee nyt asukasta kohden noin 50 sodanedellistä markkaa ja on siis melkein tasan kahta kertaa (n. 97 %) suurempi kuin v. 1913. Verotuksesta on nyt noin 26 % suoranaista, noin 65 % välillistä, noin 9 sekalaista (etupäässä nytkin leimaverotusta). Niinpä suoranainen verotus onkin nyt yli 7 kertaa ja asukasta kohden yli 6 kertaa niin suuri kuin ennen sotaa, kun taas välillinen verotus on lisääntynyt vain noin $^{6}/_{10}$ ja asukasta kohden vain vähän yli puolella. Tässä erilaisen verotuksen keskinäisessä suhteessa on kaikkein suurin muutos tapahtunut; olomme ovat siinä kohden nyt paljon enemmän kuin ennen »yleismaailmallista» laatua, s. o. verorasitus lepää nyt paljon enemmän kuin ennen varakkaampien luokkain hartioilla. Onpa suoranaisen verotuksen (etupäässä uuden tulo- ja omaisuusveron) osuus koko valtioverotuksestamme viime vuosina ollut vielä suurempi kuin tällä haavaa (esim. v. 1921 yli 38, v. 1922 noin 31 %, jolloin samalla välillisen, etupäässä kulutusverotuksen osuus tietenkin oli vastaavasti pienempi, nim. v. 1921 noin 54, v. 1922 n. 60 %). Välillinen verotus on nyt valtion koko nettotulosta noin 54 %, siis nytkin melkein yhtä suuri osa siitä kuin v. 1913 (v. 1921 vain noin 46, v. 1922 noin 48 %). Asukasta kohden tekevät välilliset verot nyt noin 33, suoranaiset noin 13 tai, jos jälkimäisiin luetaan myös leimavero ja muut siihen verrattavat maksut, noin 17 sodanedellistä markkaa.

Paremman yleiskatsauksellisuuden vuoksi esitämme vielä tärkeimmät edellä mainitut tuloluvut (ja pari muuta) seuraaviin pieniin taulukkoihin yhdistettyinä.

Tulot milj. mk sodanedellistä rahaa	V. 1913	V. 1924
Nettotulot kaikkiaan	121.9	211.2
Siitä: ansiotulot	34.5	29.4
verotulot	82.2	174.5
muut	5.2	7.3
Verotulosta; suoranaiset verot	6.5	46.3
välilliset »	70.4	113.2
sekalaiset »	5.3	15.0

Erilaatuiset tulot %	V. 1913	V. 1924
Ansiotulot koko nettotulosta	28.3	13.9
Verotulot » »	67.5	82.6
Muut » »	4.2	3.5
Suoranaiset verot koko verotulosta	8.0	26.5
» » » nettotulosta	5.3	21.9
Välilliset » » verotulosta	85.6	64.9
» » » nettotulosta	57.9	53.6
Sekalaiset » » verotulosta	6.4	8.6
» » » nettotulosta	4.2	7.1

Verotus asukasta kohden mk sodanedellistä rahaa	V. 1913	V. 1924
Koko verotus	25: 79	50: 28
Suoranaiset verot	2: 04	13: 34
Välilliset »	22: 03	32: 62
Sekalaiset »	1: 72	4: 32

Edellisessä on tahdottu ainoastaan esittää tosiasioita, ei arvostella niitä. Olemme aivan pidättyneet sen suuren kysymyksen tutkimisesta, onko Suomen valtiomenojen viimeaikaista kehitystä pidettävä oikeana ja onnellisena, vai täytyykö sitä vastaan toiselta tai toiselta näkökannalta katsottuna tehdä muistutuksia. Tässä kohden on kaikkein tärkeimpiä kysymyksiä se, tietääkö Suomen valtion nykyinen menoarvio Suomen kansan nykyisiin varoihin verraten liian suurta rasitusta. On syytä erityisesti huomauttaa, että tätä kysymystä ei ole vielä selvitetty sillä tuloksella, jonka edellisessä esitetyt numerot antavat, kun ne näyttävät, että valtion vakinaiset menot itsenäisyytemme ajan

käsittävänä 12-vuotiskautena ovat kasvaneet tosiasiallisesti pienemmällä prosentilla kuin edellisenä yhtä pitkänä aikana. Ensinnäkin jää jäljelle se huomattava seikka, että valtion *kokonais-* (netto-)menon lisäysprosentti on vv. 1913—24 suurempi. On myös huomattava, että ajanjaksona 1902—13 valtion (netto-)tulot olivat automaattisesti, s. o. pelkästään väestön varallisuuden ja lukumäärän lisääntymisen johdosta, ilman uusia veroja ja vanhojen korottamista, kasvaneet yhtä suuresti kuin menotkin eli noin kaksinkertaisiksi (100 %). Verotulot olivat tosin lisääntyneet vähän vähemmän eli 80 %, eikä verorasitus asukasta kohden kasvanut kuin 55 %, mutta mainittu valtion nettotulon 100 %:n kasvu oli kuitenkin tapahtunut, mikä johtuu siitä, että valtion ansiotulot olivat samaan aikaan lisääntyneet enemmän kuin kolminkertaisiksi eli kokonaista 230 %. Ajanjaksona 1913—24 sitävastoin ovat hyvin huomattavat uudet ja korotetut verot olleet välttämättömät tarpeellisten tulojen hankkimiseksi valtiolle. Yleensä on yhtä suuri valtiomenojen kasvu kahtena ajanjaksona taloudellisesti yhtä helposti mahdollinen ainoastaan jos kansakunnan varallisuus, lähinnä vuotuinen kansallistulo (asukasta kohden), kumpanakin on kasvanut suunnilleen samassa suhteessa. Näin ei todennäköisesti ole ollut laita Suomessa toiselta puolen vv. 1902—13, toiselta vv. 1913—24. Vaurastuminen on jälkimäisenä ajanjaksona varmaankin ollut vähäisempi. Allekirjoittanut toivoo joskus voivansa tästäkin kysymyksestä esittää muutamia numeroja.

E. Nevanlinna.

Osuustoimintatyö ja maalaiskansakoulujemme opettajat.

Meillä ei liene toista varsinaisen kansakoulutyön ulkopuolella olevaa henkilöä, joka olisi niin laajalti ja läheisesti kuin professori *Hannes Gebhard* tullut kosketuksiin maalaiskansakoulujemme opettajiston kanssa. Tuskinpa niin ikään meillä on kukaan toinen kansakoululaitoksemme ulkopuolella oleva henkilö sekä julkisuudessa että käytännössä pannut maalaiskansakoulujemme opettajille ja heidän työlleen niin suurta merkitystä sekä antanut niille niin suurta arvoa ja tunnustusta kuin professori Gebhard.

Yhtenä vaikuttimena siihen, että maalaisopettajisto meillä on tullut mukaan osuustoimintatyöhön niinkin yleisesti ja siinä suorittanut koko maallemme merkityksellistä ja suuriarvoista työtä, mitä se yhä edelleen jatkaa, onkin varmaan ollut se taito, millä professori Gebhard on osannut heidän harrastuksensa tähän työhön herättää, sitä jatkuvasti ylläpitää sekä kehittää, tietoja osuustoiminta-asiasta opettajistommekin piiriin levittää, laajentaa ja syventää.

Niinpä heti kun Pellervo-Seura oli perustettu ja maamme osuustoimintaliike siten varsinaisesti saanut alkunsa, professori Gebhard ryhtyi myöskin maalaisopettajillemme osoittamaan, mikä merkitys heilläkin voi olla tässä työssä ja kuinka laajakantoisen sekä suuria merkitsevän asian hyväksi muitten muassa heilläkin oli tilaisuus toimia. Jo Pellervo-Seuran ensimmäisessä vuosikirjassa vuosilta 1899—1900 hän m. m. kirjoitti asiasta seuraavasti:

»Kun Ranskan—Saksan sota (v. 1871) päättyi, kerrotaan Saksan sotamarsalkan lausuneen, että sodan olivat voittaneet saksalaiset koulumestarit. Uusin aika voisi Saksan kansakoulunopettajille antaa toisen suuren voittotodistuksen. Osuustoimintaan, joka Saksassa on kehittynyt korkeammalle kuin missään muualla, etenkin osuuslaina-

rahastojen alalla, on näet saksalaisella opettajalla ollut tavattoman suuri vaikutus. On aniharvoja kouluja Saksassa, joissa ei opettaja säännöllisesti kokoa säästöönpanoja oppilailtaan ja sijoita niitä hoitamaansa osuuslainarahastoon, joka toimii kunnan maalaisväestön monipuoliseksi edistämiseksi.»

»Meilläkin on kansakoulunopettajia totuttu pitämään sinä joukkona, joka on valmis uhrautumaan, kun on kysymyksessä yhteinen etu. Heistä Pellervokin on toivonut aatteensa aseenkantajia eikä ole näissä toiveissaan pettynyt.»

Niin ikään Pellervo-Seuran toisessa vuosikirjassa (vuosilta 1901—1902) lausutaan: »Me tiedämme varsin hyvin, että muutamat maamme suurimmista osuusmeijereistä eivät olisi syntyneet eivätkä koossa pysyneet ilman paikkakunnan kansakoulunopettajain tarmoa ja johtavaa kykyä; esimerkiksi siitä, mitä tarmokas ja asiata harrastava kansakoulunopettaja mitä epäsuotuisimmissakin oloissa, kaukaisessa metsäseudussa, voi aikaansaada, viittaamme tässä vuosikirjassa olevaan kertomukseen Nurmeksen osuusmeijerin synnystä; me tiedämme niin ikään, että moni kansakoulunopettaja suurella asianharrastuksella, uhrautuvaisuudella ja sitkeydellä on toimittanut yhteisostojen toimimiehen vaivaloista ja kiittämätöntä virkaa; me tiedämme niin ikään, että monessa osuuskassassa ja osuuskaupassa opettajalla on tärkeä luottamustoimi; me vihdoin käsialasta ja kirjeitten muodosta olemme arvanneet, että Pellervo-lehden kirjeenvaihtajana ja jakajana monin paikoin lienee opettaja». — — — »Tätä nykyä tuovat Pellervon neuvojat eri osista maata sanomia siitä, että kansakoulunopettajistosta jo melkoisen osan varmuudella voi sanoa olevan maanviljelijäimme yhteistoiminnassa apuna. Länsi-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaan kunnissa liikkunut neuvojamme vakuuttaa, että hänen tietojensa mukaan on niitten kuntien joukossa, joissa hän on käynyt, ainoastaan 5 sellaista, joissa kansakoulunopettaja ei olisi mukana jossain yhteistoimintayrityksessä. Itä-Suomessa taas eräs neuvojamme sanoo ainakin joka toisessa kunnassa tavanneensa kansakoulunopettajan osuusyritysten johtomiesten joukossa».

Lienee paikallaan ottaa tähän näyte siitäkin, missä mielessä maalaisopettajat itse tämän uuden tehtävän olivat itselleen asettaneet ja omistaneet. Lainaamme tähän senvuoksi vielä muutamia kohtia Kansakoululehdessä v. 1899 olleesta kirjoituksesta, jonka alla on nimimerkki »Opettaja», mutta joka samalla varmaan kuvastaa maalais-

opettajiston yleistä ajatuskantaa asiasta. (Kirjoitus on lainattu myöskin Pellervon vuosikirjaan I (v:lta 1899—1900). Kirjoituksessa sanotaan m. m. näin:

»Ei ole meille opettajille yhdentekevää, millainen on kansan taloudellinen tila, sillä siitä riippuu myös meidänkin taloutemme. Jos taloudellinen tila on meitä tarvitsevan kansan keskuudessa horjuva, on meidän ehdoton velvollisuutemme antautua taisteluun sitä parantamaan. Nyt on sellaiseen taisteluun kutsu kautta maan kuulunut ja meidän on kutsua kuultava, jos itse toivomme pystyssä pysymistä ja toivomme, että kansakoululaitoksemme kaunis kehitys ei taloudellisista syistä tulisi kohtaamaan vastuksia.

Mutta ennenkuin kukaan antautuu työhön, on hänen tutustuttava tähän aatteeseen, sillä työ, jota ei ole johdonmukaisuus ja varman päämäärän tunteminen ohjaamassa, on enemmän vahingoksi kuin hyödyksi.

Tohtori Hannes Gebhard on kansallemme antanut taloudellisen »katkismuksen» kirjassaan »Maanviljelijäin yhteistoiminnasta ulkomailla». Se teos on hankittava jokaiseen opettajakirjastoon ja jokaisen opettajan työpöydälle. Siihen teokseen on tutustuttava. Se avaa lukijalleen työalan, joka perustuu rakkauteen ja sellaisena on siunausta tuottava.

Veikot ja siskot! Ryhtykää työhön kaikkialla, niin kaukaisilla salomailla, kuin vilkkaissa kirkonkylissä! Nykyhetki vaatii teiltä sitä.»

Tällaiset olivat siis toiveet ja aikeet molemmin puolin sekä Pellervo-Seuran että maamme opettajiston taholla noina virkeinä suurien toiveitten ja suuren innostuksen leimaamina osuustoimintaliikkeemme alkuvuosina.

Missä määrin nuo hyvät toiveet ja hyvät aikeet ovat toteutuneet ja jatkuvasti käytännössä jotakin merkinneet?

Jos tahtoisi tätä ryhtyä perin pohjin osoittamaan, pitäisi sen luonnollisesti tapahtua tarkastelemalla erikseen kutakin osuuskuntaa ja näyttämällä osuuskunta osuuskunnalta, mitä sen alkuunpääsylle ja kehitykselle on merkinnyt se, että paikkakunnalla on ollut asiaan innostunut kansakoulunopettaja ja että hän on ryhtynyt jatkuvasti tekemään uhrautuvaa työtä osuuskunnan hyväksi ja sen asiain johdossa. Tämmöinen tarkastelu on kuitenkin tässä mahdoton.

Mutta onpa silti muuan osuustoiminnanhaara, jossa maalaisopettajiemme mukanaolo ja heidän työnsä voidaan osoittaa suorastaan tilastollisilla numeroilla. Tämä osuustoiminnanhaara on *osuuskassaliike*. Juuri osuuskassaliikkeestä tuli nimittäin meilläkin se osuustoiminnanhaara, jossa kansakoulujemme opettajien mukaantulo ja heidän jatkuva epäitsekäs ja uhrautuva työnsä on merkinnyt enemmän kuin osuustoiminnan muilla aloilla.

Sillä juuri osuuskassain perustamiselle, alkuunpääsylle ja hoidolle oli asetettava kaikkein tärkeimmäksi ehdoksi se, että paikkakunnalta saatiin pystyvä ja uhrautuva henkilö osuuskassan asioita hoitamaan. Osuuskassan aikaansaaminen riippui näin ollen juuri siitä, oliko tällainen henkilö löydettävissä ja saatavissa. Maalaisopettajistolle on tässä empimättä annettava se tunnustus, että elleivät he olisi niin alttiisti ja uhrautuvasti lähteneet mukaan osuuskassaliikkeeseen, ryhtyneet hoitamaan osuuskassan *kirjanpitäjän* monesti paljotöisiä ja epäkiitollisia tehtäviä, olisi osuuskassaliikkeen leviäminen meillä varmasti jäänyt paljon vähäpätöisemmäksi ja merkityksettömämmäksi kuin mitä se nyt on. Varsinkin olisi osuuskassojen saanti syrjäseutuihin ja syrjäkulmille, missä niitä kaikkein kipeimmin kaivattiin, käynyt suorastaan mahdottomaksi. Missä määrin osuuskassaliikkeemme alkuunpääsy ja leviäminen nojautui juuri tähän maalaisopettajiemme innostukseen, uhrautuvaisuuteen ja mukaantuloon, näkyy muun muassa seuraavista numeroista:

	Toimintansa aloittaneitten osuuskassojen luku	Niistä sellaisia, jonka kirjanpitäjäksi tuli kansakoulunopettaja
vuosina 1903—1904	69	27 (= 40 %)
» 1905—1908	199	84 (= 42 %)
» 1909—1913	172	79 (= 46 %)
» 1914—1918	211	78 (= 37 %)
» 1919—1923	348	97 (= 28 %)

Näistä numeroista käy siis selville, että hyvin huomattavaan määrään osuuskassoista (40 %) tuli jo heti kassaliikkeen alkuvuosina kirjanpitäjäksi kansakoulunopettaja. Kassaliikkeen edelleen kehittyessä tämä suhde vain suurenee niin, että esim. viisivuotisjaksona 1909—1913, siis maailmansodan edellisinä vuosina perustetuissa kassoissa, tuli lähes joka toisen kassan (46 %) kirjanpito kansakoulun-

opettajien hoidettavaksi. Sodanaikaisina ja -jälkeisinä vuosina tämä suhde jonkunverran laskee verrattuna perustettujen osuuskassain lukumäärään, mutta itse kirjanpitäjiksi ryhtyneitten opettajien lukumäärä on kuitenkin viime viisivuotisjaksona melkoisesti suurempi kuin aikaisempina.

Mainitsemisen ansaitsee tässä vielä se seikka, että esim. alkuvuosina 1903—1905 kassan kirjanpitäjiksi ryhtyneistä opettajista yli 20 vieläkin uskollisesti ja hartaasti hoitaa silloin haltuunsa ottamaansa leiviskää ja näin ollen kuluvana vuonna tulee tehneeksi tätä työtään 20 vuotta. Melkoinen määrä myöhemminkin kassan kirjanpitäjiksi tulleista opettajista on 10—15 vuotta uskollisesti hoitanut kassaansa ja tehnyt siinä paikkakuntansa hyväksi arvokasta ja uhrautuvaa työtä vaivojaan säästämättä ja niitä nurkumatta. On nimittäin huomattava, että varsinkaan alkuaikoina osuuskassat eivät ole voineet suorittaa juuri minkäänlaista palkkiota kirjanpitäjälleen ja että myöhemminkin tämä palkkio on ollut verraten vähäpätöinen.

Olisi mielenkiintoista tässä numeroilla osoittaa, missä määrin opettajat ovat mukana olleet ja mitä heidän työnsä on merkinnyt muillakin osuustoiminnan aloilla. Valitettavasti ei tämä kuitenkaan ole osoitettavissa muista osuustoiminnanhaaroista yhtä selvästi kuin osuuskassaliikkeestä, sillä näistä ei ole saatavissani tästä asiasta mitään tilastollisia numeroita. Mainittakoon tässä kuitenkin, että maassamme on lukuisa joukko hyvin menestyneitä *osuusmeijereitäkin*, jotka saavat alkuunpääsystään ja menestyksestään etusijassa kiittää juuri paikkakunnalla toiminutta kansakoulunopettajaa.

Sama, mitä edellä on sanottu opettajien mukanaolosta osuusmeijeriliikkeessä, voidaan sovittaa myöskin heidän suhteeseensa *osuuskauppaliikkeeseen*. Edessäni on useita osuuskauppojen itsensä lähettämiä kuvauksia siitä, mitä heidän kaupalleen on merkinnyt paikkakunnan kansakoulunopettajan harrastus ja uhrautuvaisuus kaupan hyväksi. Mutta tämäkään luettelo ei ole hetikään täydellinen.

Kansakoulunopettajien työ osuustoimintaliikkeessämme ei kuitenkaan ole rajoittunut yksinomaan työhön paikallisten osuuskuntien aikaansaamiseksi ja kehittämiseksi sekä niitten asiain hoitoon. Heidän piiristään on osuustoimintaliike saanut työntekijöitä laajemmallekin osuustoimintavainiolle. Niinpä heitä on antautunut Pellervo-Seu-

ran palvelukseen seuran konsulentteina; heitä on osuusmeijeriliittojen toimihenkilöinä ja osuuskauppapiirien neuvojina. Mainittakoon sekin, että esim. Voinvientiosuusliike Valion hallintoneuvoston puheenjohtajana on koko ajan ollut kansakoulunopettajasivistyksen saanut henkilö ja niin ikään pitkät ajat myöskin S. O. K:n hallintoneuvoston varapuheenjohtajana. Osuuskassojen Keskuslainarahaston hallintoneuvostoon kuuluu m. m. kaksi kansakoulunopettajaa ja Keskuslainarahaston toisena johtajana on opettajasivistyksen saanut henkilö. Opettajien harrastuksella ja mukanaololla on niin ikään ollut huomattava merkitys eri osuustoiminnanhaarojen, varsinkin osuuskassojen ja osuuskauppojen, piirissä pidetyille edustajakokouksille. Näissä tehtyihin päätöksiin ovat kansakoulujemme opettajat merkityksellisellä tavalla olleet vaikuttamassa ja samalla siis osuustoimintaliikkeemme yleiseen suuntaan ja kehitykseen.

Antakaamme tässä jälleen puheenvuoro professori Gebhardille itselleen, osoittaaksemme, minkä merkityksen hän jo osuustoimintaliikkeemme ensi vuosina antoi maalaisopettajiemme osuustoimintaliikkeeseen mukaantulolle ja heidän uhrautuvalle työlleen siinä. Tämä käy ilmi siitä puheesta, minkä hän kansanedustajana piti ensimmäisiä vuosiaan istuvan eduskuntamme istunnossa lokakuun 19 päivänä 1907, kun oli käsiteltävänä maalaiskansakoulujen opettajiston palkkausasia. Professori Gebhard lausui silloin m. m. seuraavasti:

»Sen kokemuksen mukaan, minkä olen saanut työskennellessäni Suomen maanviljelyksen palveluksessa, kansakoulunopettajilla on ollut äärettömän suuri merkitys juuri köyhimpien pikkuviljelijäseutujen edistymiselle, sillä tällaisilla seuduilla ovat kansakoulunopettajat useinkin ainoat, jotka pystyvät uudistusrientoja ajamaan. Uudistusrientoja voivat näet saada alulle ja johtaa ainoastaan ne henkilöt, joilla itsellään on tarpeellinen määrä muodollista sivistystä ja joitten taloudellinen asema samalla on senverran turvattu, että heillä on aikaa tehdä ilmaiseksi työtä yleisten asioitten hyväksi. Maatalouden kohottamispyrkimyksissä ei pikkuviljelijöillä ole monessakaan kunnassa, poikkeuksia lukuunottamatta, ollut muita turvanaan kuin juuri kansakoulunopettajat. He ovat, kuten sanottu, olleet ainoa tuki ja turva. Minä voin vakuuttaa, että useimmat niistä monista sadoista osuuskunnista, jotka on perustettu kaukaisilla seuduilla ja jotka nyt jo tuottavat silminnähtävää ja kouraantuntuvaa taloudellista vaurastumista pikkutilallisten keskuudessa, eivät olisi päässeet alullekaan ilman kansakou-

lunopettajaa, että hyvin monen niistä olisi vaikea vielä tänä päivänäkään toimia ilman opettajan apua, ja että toiselta puolen sellaisilla seuduilla, joilla ei ole pystyvää ja asianharrastavaa opettajaa, ei voida perustaa tällaisia osuuskuntia. Ja vielä meidän on muistettava se ylen tärkeä tosiasia, että tämän työn näitten osuuskuntain perustamisessa ja johtamisessa kansakoulunopettajat ovat tehneet ja tekevät vieläkin joko aivan ilmaiseksi tai mitättömän pienestä palkkiosta.»

Näin professori Gebhard.

Nyt on kulunut 25 vuotta siitä hetkestä, jolloin professori Gebhard ensimmäisen kerran vetosi maalaiskansakoulujemme opettajistoon ja tarjosi heille tilaisuuden olla mukana siinä suurtyössä, mitä hän silloin ryhtyi maassamme suorittamaan. Edellisessä on koetettu lyhyesti osoittaa, millä tavalla maalaiskansakoulujemme opettajat ovat tähän vetoamiseen suhtautuneet. Mieluista on ollut näyttää, että maalaiskansakoulujemme opettajat ovat myös osaltaan tahtoneet kortensa kantaa tähän suurtyöhön ja tulevat luultavasti edelleenkin voimiensa ja kykynsä mukaan näin tekemään. Mutta kaikista mieluisinta on ollut edellisessä osoittaa se lämmin tunnustus ja arvonanto, mitä maalaiskansakoulujemme opettajien mukanaolo osuustoimintaliikkeessämme on aina saanut osakseen tämän liikkeen alkuunpanijalta ja johtajalta, professori Hannes Gebhardilta.

ILMARI ARVOLA.

Vähenevän tuoton laki ja sen vaikutusala.

Kansantaloudellisessa kirjallisuudessa on viime aikoina ollut käynnissä vilkas keskustelu n. s. vähenevän tuoton laista. Ennen kaikkea on ollut väittelyn esineenä kysymys sen vaikutusalasta: koskeeko se etupäässä vain maanviljelystä, maantuotantoa, vaiko koko tuotantoelämää, ennen kaikkea myöskin teollisuutta. Edelleen: jos se koskee myöskin teollisuutta, kuinka silloin on käsitettävä teollisuuden n. s. lisääntyvän tuoton laki, joka on liikkeellepanevana voimana teollisuustuotannon keskittymisessä. Lisäksi on väitelty siitä, koskeeko vähenevän tuoton laki raakatuottoa vaiko nettotuottoa, onko se tuottavaisuuskysymys vaiko kannattavaisuuskysymys. Ja vihdoin on tätä ja n. s. suhteellisuuden (proportionaliteetin) lakia, jonka osatapaus vähenevän tuoton laki on, käytetty kulmakivenä kokonaiselle kansantalousteoreettiselle oppirakennukselle. Niin monipuolinen on siis kysymys laista, jonka merkitys käytännöllisestikin on huomattava.

Maan vähenevän tuoton lain tosiasiat ovat olleet jo vanhastaan tunnetut. Itse laki voidaan lausua monella tavalla. Kuten esim.: muuten samoissa olosuhteissa tuottaa maanviljelyksessä määrätystä pisteestä alkaen lisäpääoman ja lisätyön käyttö samalle alalle suhteellisesti väheneviä tuloksia. Kirjallisuudessa todennäköisesti ensi kerran esittää lain 1600-luvun alussa *Antonio Serra*, joka samalla myös jo viittaa lisääntyvän tuoton lakiin teollisuudessa. Täydellisemmin lausuu vähenevän tuoton lain sittemmin *Turgot* ja se on, kuten tunnettu, yhtenä perustuksena kuuluisassa *Malthuksen* väestölaissa ja *Ricardon* maankorkoteoriassa.

Näytti siltä kuin viime vuosisadan maanviljelyskemialliset keksinnöt olisivat alussa herättäneet liiallista optimismia, liiallisia toi-

veita siitä, että nämä keksinnöt mahdollisesti kykenevät kokonaan poistamaan voimasta maan vähenevän tuoton lain. Ja myöhemminkin on samanlaisesta optimismista merkkejä tavattavissa, varsinkin sosialistisilla kirjailijoilla. Niinpä ottaa *Bebel* kirjassaan »Die Frau» optimisminsa tueksi itse *v. Liebigin* — ehkä kuitenkin, kuten Wolf arvelee, jonkin verran väärinkäsittäen hänen lausuntojaan. Bebel mainitsee v. Liebigin lausuneen, että »jos inhimillistä työtä ja lannoitusaineita vain on riittävästi, on maa puolestaan ehtymätön ja antaa keskeytymättä mitä rikkaimpia satoja». Samoin Bebel vetoo erääseen *Rodbertuksen* lausuntoon vuodelta 1850. Rodbertus oli silloin, aikana, jolloin maanviljelyskemia vielä oli kapalossaan, väittänyt, että »raakaaineiden, nimenomaan ravintoaineiden tuotannon tuottavuus ei ole tulevaisuudessa jääpä alakynteen tehdastuotannon ja kuljetuksen tuottavuuden rinnalla.... Vasta meidän päivinämme maanviljelyskemia alkaa herättää maanviljelykseen nähden toiveita, jotka epäilemättä johtavat monelle harhapolulle, mutta jotka lopullisesti saattavat ravintoaineiden luomisen yhtä suuressa määrässä yhteiskunnan valtaan, kuin sillä jo tänään on vallassaan tuottaa mielinmäärin kangasta, mikäli vain riittäviä villavaroja on olemassa.» Näin ollen ei juuri herätä kummastusta itse Bebelin rohkea väite, että maan vähenevän tuoton laki on vain »malthuslainen päähänpisto, joka saattoi pitää paikkansa aikansa kehittymättömissä oloissa, mutta jonka tieto ja kokemus jo aikoja sitten on kumonnut». Vähenevän tuoton laille esittää Bebel vastalain, jonka mukaan pellon tuotto on suoranaisessa suhteessa siihen käytettyyn inhimilliseen työhön (tiede ja tekniikka mukaanluettuina) ja niihin lannoitusaineisiin, joita siihen on tarkoituksenmukaisesti käytetty.

Huolimatta niistä todisteista, joita Bebel esittää maan vähenevän tuoton lakia vastaan, on sen voimassaolo kuitenkin kieltämätön. Tämä käy esiin siitäkin, että kukaan maanviljelijä ei rajoita tuotantoansa yksin parhaimpaan maahan, vaan ottaa huonompaakin maata viljelykseen, mikä taas ei tapahtuisi, jos parhaimmalla maalla voitaisiin tuottoa kohottaa huonomman maan tuottoa suuremmaksi (Philippovich). Pidän tarpeettomana esittää tässä niiden lukuisten suoranaisten tutkimusten tuloksia, jotka ovat osoittaneet lain vaikutusta maanviljelyksen alalla, yhtä vähän kuin niitä selityksiä, jotka koskevat tämän lain syitä.

Mutta vaikka siis lain voimassaolo ei voi herättää epäilystä, niin

mitä suurimmassa määrässä erilaiset ovat käsitykset olleet siitä, kuinka laaja vaikutusala vähenevän tuoton lailla on. Aikaisemmin pidettiin sitä lähinnä maantuottoa koskevana lakina ja sen rinnalla ja vastakohtana puhuttiin tavallisesti lisääntyvästä tuotosta teollisuudessa. Uudemmassa, varsinkin englantilaisessa ja amerikkalaisessa, kirjallisuudessa näyttää sitävastoin tulevan yleisemmäksi käsitys, että vähenevän tuoton laki ei suinkaan rajoitu yksistään maanviljelykseen, vaan että se pitää paikkansa myöskin teollisuudessa ja yleensä tuotannossa.

Kaikkein laveimman kantavuuden laille antavat eräät nykyajan amerikkalaiset tutkijat. Puhutaan yleisestä vähenevän tuoton laista, joka käsittää koko talouselämän eri haarat ja niinhyvin tuotannon kuin kulutuksen. Kulutuksessa määrää se vähenevän hyödyn lakina, joka oikeastaan on vain tämän yleislain sovellutus, hyödykkeiden arvon, tuotannossa vähenevän tuoton lakina eri tuotannontekijäin korvauksen, niinhyvin pääomankoron kuin työpalkan. Palaamme edempänä näihin pitkälle meneviin yleistämisiin ja sovellutuksiin.

Saksalaisessa kirjallisuudessa antaa puheena olevalle laille maantuottoa laveamman kantavuuden m. m. *v. Zwiedineck.* Hän esittää esimerkkejä m. m. voimankäytön alalta. Hän osoittaa, kuinka esim. määrätyn laivan kustannukset matkalla le Havre—New York kohoavat, jos 11 solmuvälin nopeus lisätään 21 solmuväliksi, suhteellisesti paljon enemmän.

Huvittavuuden vuoksi mainittakoon eräistä kokeista, joita Wolf selostaa ja jotka osoittaisivat, että vähenevän tuoton laki koskee myös esim. eläinten kasvattamista. Eräät *Kellnerin* tekemät kokeet näyttivät, että koiralle annettu 500—1 000 gramman suuruinen lihamäärä tuotti lihavuutta määrätyn määrän, mutta jos vielä koiralle annettiin paljon suurempi lihamäärä, nim. 1 250—1 500 gr, oli lihavuuden lisäys huolimatta suuremmasta lisäannoksesta vain yhtä suuri kuin edellisellä kerralla.

Valaisevana esimerkkinä käsityskantojen muuttumisesta on *Philippovichin* tunnetun oppikirjan esitys vähenevän tuoton laista. Käsilläni olevassa vanhemmassa, v. 1906 ilmestyneessä painoksessa asettaa Philippovich vielä vastakkain vähenevän tuoton lain maataloudessa ja lisääntyvän tuoton lain teollisuudessa. »Kun teollisuustuotannossa tuotto kasvaa yhtä paljon ja enemmänkin kuin työtä ja

pääomaa lisätään, antaa maantuotannossa lisätyön ja -pääoman käyttö tosin lisääntyvän, mutta ei samassa suhteessa lisääntyvän tuoton.» Oppikirjan myöhäisemmissä painoksissa on Philippovichin kanta jo muuttunut. Kymmenennessä painoksessa (1913) hän jo esim. sanoo: »Samalla tavalla kuin vähenevän tuoton laki vallitsee maantuotantoa, koskee se myöskin teollisuutta».

Mielenkiintoinen on myöskin toisen yleisessä käytännössä olevan oppikirjan kirjoittajan *Giden* kanta. Gide lausuu aluksi vähenevän tuoton laista: Vähenevän tuoton laki ei muuten ole, niinkuin ehkä voitaisiin luulla, omituinen ainoastaan maanviljelystuotannolle ja talteenottaville elinkeinoille. Se on yleinen tuotannon laki, joka voitaisiin pukea tähän muotoon: Määrätyn saavutuksen jälkeen voidaan tuloksia lisätä ainoastaan lisäämällä voimaa vielä suuremmassa määrässä. Niinpä jos tahdottaisiin lisätä laivan tai ohjattavan ilmapallon vauhtia kahta kertaa nopeammaksi, täytyisi lisätä niiden koneiden voimaa ehkä satakinkertaiseksi.

Giden tämän väitteen mukaan on siis vähenevän tuoton laki yleinen laki, joka koskee kaikkia tuotannonaloja. Mutta tämän väitteen kanssa näyttää olevan ristiriidassa toinen hänen oppikirjansa kohta, jossa puhutaan maanviljelyksen vähenevän tuoton vastakohtana teollisuuden lisääntyvästä tuotosta. Käsitellessään hintalakeja Gide näet erottaa eri tapauksia, riippuen siitä, onko kysymyksessä sellainen tuotanto, »jonka alalla vallitsee vähenevän tuoton laki (s. o. missä tuotantokustannukset kohoavat enemmän kuin tuotannon määrä, esim. maataloustuotteissa — tai päinvastoin sellainen, missä tuotantokustannukset alenevat tuotannon kasvaessa, niinkuin useimpien teollisuustuotteitten on laita — — —)».

Kuinka tämä ristiriita on selitettävissä? Todellisuudessa se on vain näennäinen, ei asiallinen — seikka, johon lukijan huomiota ei aina riittävästi kiinnitetä. Teollisuuden lisääntyvän tuoton laki (tai kokemusperäinen tosiasia, jos niin tahtoo sanoa) on kokonaan toista asiaa koskeva laki kuin vähenevän tuoton laki sovellettuna teollisuuteen. Molemmat saattavat teollisuudessa samalla aikaa pitää paikkansa.

Maan vähenevän tuoton laki merkitsee ensinnäkin sitä, että jos tuotannontekijöistä, maasta, työstä ja pääomasta, maa-ala edellytetään muuttumattomaksi ja sen viljelemisessä lisätään toisia tuotannontekijöitä, työtä ja pääomaa, niin määrätystä pisteestä alkaen

tuotto suhteellisesti, työn ja pääoman käyttöön verraten, vähenee. Tuoton väheneminen riippuu siitä, että tuotannontekijäin kesken syntyy tällä tavalla yhä suurempi epäsuhde: työtä ja pääomaa tulee vähitellen olemaan yhä enemmän verrattuna muuttumattomaan maahan.

Jos vastaavilla edellytyksillä tahdotaan tutkia, pitääkö maan vähenevän tuoton laki paikkansa myöskin teollisuustuotannossa, on silloin meneteltävä aivan samalla tavalla. Edellytettäköön siis, että teollisuustuotannossa, jossa maa usein on asemapaikkana, maa pysyy muuttumattomana ja tuotantoa samalla maa-alalla yhä lisätään lisäämällä työtä ja pääomaa. Miten käy silloin tuoton kasvamisen? Silloinkin voitaneen kyllä väittää, kuten on väitettykin, että myös teollisuudessa tuotto näillä edellytyksillä työn ja pääoman lisäykseen nähden määrätystä pisteestä alkaen suhteellisesti vähenee (jos esim. tehdasrakennus rakennetaan suunnattoman korkeaksi). Tällä edellytyksellä siis voidaan puhua vähenevän tuoton lain paikkansapitäväisyydestä teollisuudessa.

Tässä on pidetty lähtökohtana, että maa on alaltaan muuttumaton. Mutta sama on asia, jos edellytetään, että jokin muu tuotannontekijä, joko pääoma tai työ, jää muuttumattomaksi. Jos toisia lisätään, niin tulos saattaa silloinkin olla sama: määrätystä pisteestä tuotto suhteellisesti vähenee. (Niinpä Philippovichin oppikirjan uusimmassa painoksessa pidetään lähtökohtana määrättyä väestön suuruutta ja väitetään silloin, että jos muita tuotannonvälineitä, etenkin pääomaa, lisätään, lisääntyy tuotto ensinnä suhteellisesti nopeammin, mutta määrätystä pisteestä suhteellisesti vähemmän kuin kyseessä olevien tuotannontekijäin lisäys).

Kokonaan toisenluontoinen, toisilta edellytyksiltä lähtevä on n. s. lisääntyvän tuoton laki teollisuudessa. Sen lähtökohtana on kokemusperäinen tosiasia, että jos tuotantoyritystä etenkin teollisuuden alalla suurennetaan, s. o. jos *kaikkia* tuotannontekijöitä lisätään, saattaa tuotto kasvaa yhtä suuressa tai vielä suuremmassa määrässä. Tämän yhteydessä on kokemusperäinen tosiasia, että tuotanto suuressa mittakaavassa tulee suhteellisesti halvemmaksi. Tämä oli pohjana esim. *Louis Blancin* suunnitelmissa, tähän perustuu n. s. tuotannon keskittymistaipumus, joka havaitaan varsinkin teollisuudessa ja joka muodostaa yhden tärkeimmistä kulmakivistä *Marxin* oppirakennuksessa.

Kuten edellä olevasta havaitaan, on teollisuutta silmällä pitäen ero vähenevän tuoton lain ja lisääntyvän tuoton lain välillä huomattava. Toisessa tapauksessa on kysymyksessä määrätystä pisteestä alkaen suhteellisesti vähenevä tuotto, jos *yksi* tuotannontekijöistä edellytetään määrältään muuttumattomaksi ja toisia perättäisesti lisätään, toisessa tapauksessa tuotannontekijäin käyttöön verraten suhteellisesti lisääntyvä tuotto, jos *kaikkia* tuotannontekijöitä lisätään. Ottaen huomioon edellä esitetyn voimme näin ollen myöntää, ettei ole mitään ristiriitaa siinä, että toiselta puolen väitetään vähenevän tuoton lain käsittävän kaikki tuotannon eri alat, myös teollisuuden, vaikka toiselta puolen väitetään, että teollisuustuotannossa vallitsee suhteellisesti lisääntyvä tuotto (lisääntyvän tuoton laki). Jälkimmäisessä tapauksessa on nimittäin vain tarkoin pidettävä silmällä, että tässä poikkeavat edellytykset ovat vallitsemassa.

Kuten sanottu, voidaan siis myöntää vähenevän tuoton lain voivan pitää paikkansa sillä tavalla kuin edellä määriteltiin sekä maanviljelyksessä että esim. teollisuudessa. Mutta sitävastoin ei voida myöntää, että vähenevän tuoton lailla olisi *sama käytännöllinen merkitys* niinhyvin silloin kun on kysymys maanviljelystuotannosta, kuin silloinkin kun on kysymys muusta, esim. teollisuustuotannosta. Sillä näiden tapausten välille jää kuitenkin tuntuva ja olennainen ero. Maanviljelyksessä on viljavuudeltaan edullisempi maa tuotannontekijä, jota luonnossa on rajoitetusti. Jos siis väkiluku kasvaa, on samalta alalta saatava enemmän viljaa. Mutta määrätystä pisteestä alkaa vaikutuksensa vähenevän tuoton laki. S. o. tuotantoa täytyy luonnon välttämättömyydellä (koska yhtä tuotannontekijää on rajoitetusti) harjoittaa sillä tavalla, että sitä tuotannontekijää on liian vähän, toisia, nim. työtä ja pääomaa, liian paljon parhaimman suhteen kannalta arvostellen. Silloin saattaa osoittautua yhtä edulliseksi laajentaa viljelystä horisontaalisesti vähemmän viljavalle maalle. Kummassakin tapauksessa on seurauksena tuottavaisuuden väheneminen. Jos ajatellaan tulevaisuudessa tapausta, jolloin kaikki viljava maa maapallolla olisi otettu viljelykseen ja väkiluku yhä kasvaisi, täytyisi tuotannon tapahtua yhä epäedullisemmissa olosuhteissa. Tämä oli yksi niitä tulevaisuudenkuvia, jotka saivat ilmaisunsa Malthuksen kuuluisassa väestölaissa.

Teollisuudessa ei yleensä mikään tuotannontekijöistä ole siinä määrässä rajoitettu. Mitä esim. tuotannontekijään maa tulee, on se

teollisuudessa useimmiten vain asemapaikkana. Ja maata teollisuuden asemapaikkana ei ole yhtä niukasti kuin viljavaa maata viljelysvälineenä maanviljelyksessä. Voi siis sanoa, että useissa teollisuuksissa suurin piirtein vain yrittäjän taito määrää, osaako hän sovittaa eri tuotannontekijät, joita käytännöllisesti katsoen on riittävästi saatavissa, oikeaan suhteeseen toisiinsa nähden, jolloin tuotanto tapahtuu edullisimmissa olosuhteissa. Sellaista luonnonpakkoon perustuvaa estettä kuin maanviljelyksessä ei siis samassa määrässä ole yleensä teollisuudessa. Eikä vähenevän tuoton lailla näin ollen ole samaa merkitystä teollisuudessa kuin maanviljelyksessä.[1])

Vähenevän tuoton lain vaikutus alkaa, kuten ennen on sanottu, määrätystä voimaperäisyyden asteesta. Sitä ennen on havaittavissa suhteellisesti lisääntyvä tuotto. Vähenevän tuoton lain sijasta puhutaan näin ollen myös suhteellisuuden laista kaikkein yleisimmässä mielessä. Suhteellisuuden laki käsittää silloin tähän kuuluvat ilmiöt kokonaisuudessaan, sekä suhteellisesti lisääntyvän tuoton parhaimman suhteen pisteeseen saakka että suhteellisesti vähenevän tuoton siitä alkaen.

Todistelu on suunnilleen seuraava. Jos joku tulos riippuu useammasta tekijästä, voidaan näitä tekijöitä nimittää komplementäärisiksi tekijöiksi. Tavallisimpia komplementäärisiä tekijöitä ovat tuotannontekijät maa, työ (työmiehen työ ynnä yrittäjän työ) ja pääoma, jotka vaikuttavat kaikessa tuotannossa. Tuotannontekijöitä voi yhdistää eri suhteessa toisiinsa. Mutta on olemassa paras suhde, määrätty suhde, jolloin tuotto on suurin verrattuna tuotannontekijäin käyttöön. Maan vähenevän tuoton laki on siten erikoistapaus yleisestä suhteellisuuden laista. Ellei paras suhde vallitse eri tuotannontekijäin välillä, on jotain tuotannontekijää liian vähän, toista liian paljon. Liian niukkaa tekijää voidaan nimittää »lyhyeksi» tekijäksi, liian runsasta tekijää »pitkäksi» tekijäksi (Turner). Jos neitseelliseen maahan aletaan panna työtä ja pääomaa, kasvaa suhteellinen

---

[1]) Jätän tässä oheen sen muistutuksen, joka tavallisesti tehdään, että teollisuuskin tarvitsee raaka-aineina aineita, joiden tuotanto on vähenevän tuoton lain alainen. Teollisuuskin olisi siis ainakin sillä tavalla vähenevän tuoton laista riippuvainen. Mutta riippuvaisuus ei tässä tapauksessa kuitenkaan ole niin välitön kuin maanviljelyksessä. Muuten huomautettakoon, että kun puhutaan tämän lain yhteydessä maanviljelyksestä ja teollisuudesta, tarkoitetaan yleensä maanviljelystä ja yleensä teollisuutta.

tuotto aluksi. Syynä on, että maa on aluksi pitkä tekijä, työ ja pääoma lyhyitä tekijöitä. Mitä enemmän lyhyitä tekijöitä lisätään, sitä vähäisemmäksi tulee epäsuhde ja sitä lähemmäksi tullaan parasta suhdetta, jolloin suhteellinen tuotto on suurin. Kun paras suhde on saavutettu ja työtä ja pääomaa yhä lisätään, alkaa päinvastainen ilmiö: maa alkaa vuorostaan yhä enemmän tulla lyhyeksi tekijäksi, työ ja pääoma pitkiksi tekijöiksi. Tätä osatapausta tarkoittaa maan vähenevän tuoton laki, josta tähän asti on ollut puhetta. Lisääntyvä tuotto merkitsee lähenemistä suhteellisuutta kohti, vähenevä tuotto etenemistä siitä.

Tällaisena suhteellisuudenkin laki esitetään koskevaksi ei ainoastaan maanviljelystuotantoa, vaan muutakin tuotantoa. Eikä se koske yksistään tuotannontekijäin suhdetta toisiinsa sellaisenaan, vaan myöskin saman tuotannontekijän, esim. tuotantopääoman, eri osien suhdetta toisiinsa. Jos esim. tehtailijalla on tehtaassaan liian paljon koneita, täytyy osan koneista jäädä käyttämättä. Tehtaan muut osat ovat silloin liian pieniä voidakseen antaa työtä koko koneistolle. Koneisto on silloin pitkä tekijä, toiset osat lyhyitä tekijöitä. Lyhyt tekijä tekee yhä kasvavaa vastarintaa tuottoon nähden. Jos rakennus on pitkä tekijä, merkitsee se hinnassa lausuttuna tarpeetonta kustannusta: parhain suhde ei vallitse. Jos ruudin tuottajalla on muita raaka-aineita 20 000 kg:n valmistamiseksi, mutta tulikiveä ainoastaan 500 kg:aa varten, määrää tämä lyhyt tekijä tuoton. Lyhyt tekijä yleensä terrorisoi tuottoa. Lyhyen tekijän, maan, puolelta tapahtuva kasvava vastustus vaikutti aikoinaan, että Abraham erosi Lotista.

Suhteellisuuden laki johtaa substitutioon, korvauksen periaatteen toteuttamiseen. Lyhyitä tekijöitä on pidennettävä, pitkiä lyhennettävä. Mikäli tämä onnistuu — ja teollisuudessa on siihen, kuten ennen mainittiin, yleensä suuremmat edellytykset kuin maanviljelyksessä — on substitution tuloksena paras suhde, suhteellisuus. Luontoistuottavuuden kannalta parhaan suhteen ei kuitenkaan tarvitse olla kannattavuudeltaan paras suhde. Sillä jos lyhyttä tekijää yleensä on niukasti, saattaa se joutua monopolin alaiseksi, tai ainakin sen hinta on korkea. Kannattavuuteen nähden saavat sen vuoksi myös tuotannontekijäin hintasuhteet merkityksen. Lyhyet tekijät ovat yleensä kalliit, pitkät tekijät halpoja. Ja substitution on otettava tämäkin huomioon. Sen tehtäväksi saattaa silloin tulla myös kalliin tekijän korvaaminen halvemmalla. Ja näin joudutaan suh-

teellisuudenkin lain pohjalla tuottavaisuuskysymyksistä kannattavaisuuskysymyksiin.

Edellä on ollut puhe suhteellisuudesta eri tuotannontekijäin kesken. Suhteellisuuden laki laajimmassa mielessä käsittää kuitenkin vielä toisenlaisenkin suhteellisuuden, nim. suhteellisuuden yrityksen suuruuden ja menekkimarkkinain välillä. Jos vaihtotaloudessa yhden tuotteen tuotantoa liiaksi lisätään, alenee sen hinta muiden tuotteiden hintaan verraten. Niin ei sitävastoin ole yleensä laita, jos kaikkien tuotteiden tuotantoa lisätään. Tässä yhteydessä tavallisesti palautetaan mieliin vanha *Sayn* aate yleisen ylituotannon epätodennäköisyydestä.

Lopuksi muutama sana niistä yleistämisistä, joita amerikkalaisessa kirjallisuudessa varsinkin *Clark* ja hänen kannattajansa ovat tehneet vähenevän tuoton lain suhteen. Heidän pyrkimyksenään on ollut todeta yleinen vähenevän tuoton laki, jonka pohjalta voitaisiin yhtenäisesti selittää talouselämän eri alat, niinhyvin kulutus kuin tuotanto, niinhyvin arvon ja hinnan kuin tulomuodostuksen tosiasiat. Kuten arvo riippuu vähenevän hyödyn — tai nautinnon — lakiin perustuvasta rajahyödystä, samalla tavalla riippuu esim. korko viimeisen, rajapääomankäytön tuotosta. Ja samalla tavalla riippuu myös työpalkka viimeisen, rajatyönkäytön tuotosta. Mikäli vähenevän hyödyn laki sen ohessa voidaan käsittää vain vähenevän tuoton lain sovellutuksena, tulee tällä tavalla arvo ja tuotannontekijäin tuottavuus määrätyksi yhden yhtenäisen lain perusteella.

Veisi tässä yhteydessä liian pitkälle syventyä niiden yleistämisten ja edellytysten tarkastamiseen, joihin kyseessä oleva teoria nojautuu. Niiden paikkansapitäväisyydestä ja oikeutuksesta saattaa toistaiseksi olla suuria epäilyksiä. Se vain sanottakoon, että puheena olevat selitysyritykset ovat suurisuuntaisimpia spekulatioita viime aikoina niin vilkkaan, itse oppirakennuksen perusteita koskevan kansantaloustieteellisen tutkimuksen alalla.

O. K. Kilpi.

Inflation vaikutus osuusmeijeriemme nettotuloksiin.

Vaikka rahamme arvon huonontumisessa, inflatiossa, jo v. 1922 tapahtuikin käänne, jonka jälkeen markkamme on, tilapäisiä heilahduksia lukuunottamatta, pyrkinyt paranemaan, saattaa sittenkin olla mielenkiintoista tarkastella, miten inflatio vaikutti osuusmeijerien nettotuloksiin. Kysymyksen tarkastelu lienee vielä näin jäljestäpäinkin paikallaan myös senvuoksi, ettei sitä ole osuusmeijerien toimintaa ja liiketuloksia koskevissa tilastollisissa katsauksissa lähemmin selostettu.

Osuusmeijerin nettotulos eli nettosaavutus voidaan käsittää useammalla eri tavalla. Jotkut pitävät meijerin nettotuloksena sitä, minkä meijeri maidon- tahi kermantuojille joko maito- taikka rasvakilosta todellisuudessa maksaa. Toiset määrittelevät nettotulokseksi sen, mikä jää nettona jäljelle, kun meijerin kokonaistuloista vähennetään meijerin liikekustannukset. Netto voidaan tässä tapauksessa laskea joko maito-, rasva- tahi voikiloa kohden. Maitokiloa pitävät laskuyksikkönä maitomeijerit. Rasvakilolle laskevat nettosaavutuksensa ne meijerit, joihin tuodaan kermaa taikka sekä kermaa että maitoa. Kun joudutaan vertaamaan toisiinsa maito- ja kermameijerien saavutuksia, on nettotulos laskettava voikiloa kohden. Sillä maitomeijerissä ei yleensä tunneta meijeriin tuotua rasvamäärää eikä kermameijerissä taas sitä maitomäärää, josta kerma on kotona kuorittu. Molemmissa sitävastoin täytyy olla tiedossa valmistettu voimäärä. Tässä kirjoituksessa on nettotulos myös laskettu voikiloa kohden, kun kirjoitus käsittää sekä maito- että kermameijerit.

Tilastonumerot, mikäli ne koskevat voin hintoja ja liikekustannuksia, on otettu Suomen osuusmeijerien liiketilastosta sellaisinaan. Tuontitavarain indeksit taas on otettu Tilastollisen Vuosikirjamme viimeisestä vuosikerrasta.

Vaikka inflation vaikutus hintatasoon vuosina 1914—1916 ei meillä vielä ollut sanottavan suuri, on vertailuindeksit tuonnempana olevissa taulukoissa kuitenkin laskettu ensiksi mainitusta vuodesta alkaen. Vertailun perustana olevat voin hinta ja liikekustannukset (vuonna 1914) on saatu laskemalla keskiarvo vastaavista luvuista vuosilta 1913 ja 1914. Vertailun perustaksi on otettu kahden vuoden lukujen keskiarvo sentakia, että vuosi 1914 ei enää ollut kokonaan rauhanvuosi.

Taulu I. Kokonaistulot ja liikekustannukset ilman poistoja 100 voikiloa kohden.

Vuosi	Kokonaistulot 100 voikiloa kohden		Vertailu-indeksi	Liikekustannukset 100 voikiloa kohden		Vertailu-indeksi
	mk	p.		mk	p.	
1914	281	05	100	32	61	100
1915	379	53	134	36	43	112
1916	430	67	152	39	73	122
1917	748	05	264	61	—	187
1918	1 587	06	561	123	86	380
1919	2 191	34	774	177	16	543
1920	2 983	53	1 054	246	64	756
1921	4 124	37	1 457	332	13	1 018
1922	3 593	82	1 270	365	63	1 121

Yllä olevaan taulukkoon on liikekustannukset laskettu ilman poistoja senvuoksi, että osuusmeijerin rakennusten ja koneiden arvosta tilinpäätöksessä tavallisesti tehdään tuntuvasti suuremmat poistot kuin mitä koneiden ja rakennusten vuotuisen kulumisen vuoksi olisi tarpeen. Siten sisältyy poistoihin milloin suurempí milloin pienempi erä meijerin näkymättömiin rahastoihin varattua tuloa, jota ei siis voida pitää liikekustannuksina, vaikka se tilinpäätöksessä näkyykin nimellisesti kulunkien veroisena. Kun taulukkoon tällä tavoin on saatu todellisuutta vastaavat luvut niinhyvin liikekustannusten kuin kokonaistulojenkin sarekkeeseen, voidaan niitä suuremmalla varmuudella verrata keskenään.

Tunnettua on, että yleinen hintataso alkoi heti sodan puhjettua nousta. Vuonna 1914 oli hintatason nousu kuitenkin vielä verraten vähäinen, kuten II taulukossa olevista tuonti- ja vientitavarain indekseistäkin selviää. Voin keskihintakaan ei vuonna 1914 vielä ollut yhtään korkeampi kuin vuonna 1913, pikemmin päinvastoin. Vuonna 1915 sen sijaan jo tuntui kaikkialla yleinen hintatason nousu.

Se oli kuitenkin myöhempien vuosien samanlaisiin ilmiöihin verrattuna hyvin pientä. Voin keskihinta oli vuonna 1915 vain 34 % korkeampi kuin vuonna 1914. Seuraavana vuonna (1916) ei voin hinnannousu ollut prosentteina lausuttuna enää niinkään suuri kuin vuonna 1915. Meijerituotteiden hintojen luonnollisen nousun kysynnän ja tarjonnan määräämälle tasolle estivät vuosina 1915 ja 1916, kuten hyvin muistamme, rajahinnat. Sama seikka oli vaikuttamassa myös vuosina 1917—1918 ja vielä osan vuotta 1919:kin. Kun voin hinta ei siis päässyt muodostumaan vapaasti, ei sen kehitys vuosien 1915—1919 aikana kuvasta totuudenmukaisesti sitä, minkä verran inflatio siihen silloin olisi vaikuttanut. Mutta vaikka tämä asia ei käykään vertailuindekseistä selville, osoittavat indeksit kuitenkin valaisevasti, miten osuusmeijerien kannattavaisuus mainittuina vuosina kehittyi. Voikilon bruttohinnan eli kokonaistulojen indeksi kasvoi vuoden 1919 loppuun mentäessä 774:ään. Liikekustannusten indeksi sitävastoin kohosi 100:sta vain 543:een. Osuusmeijerien nettotulos oli tämän mukaan siis parantunut. Jos tarkastellaan nettotuloksen kehitystä alempana olevan II taulukon, jossa on otettu huomioon myös poistot, numerojen valossa, huomataan nettotuloksen vertailuindeksin vuonna 1919 olevan 821. Nettotuloksen indeksi vuodelta 1919 on siis korkeampi kuin tuontitavarain indeksi, joka vuoden 1913 hintoihin verraten oli 755 ja joka vuoden 1914 hintojen mukaan laskettuna olisi ollut vain noin 712.

Taulu II. Kokonaistulot ja liikekustannukset poistoineen sekä nettotulos 100 voikiloa kohden verrattuna tuonti- ja vientitavarain indeksiin.

Vuosi	Kokonaistulot Smk	Vertailuindeksi	Liikekustannukset ja poistot yhteensä Smk	Vertailu indeksi	Nettotulos Smk	Vertailuindeksi	Tuontitavarain indeksi	Vientitavarain indeksi
							v:n 1913 hintoihin verrattuna	
1914	281:05	100	40:81	100	240:24	100	106	103
1915	379:53	134	47:07	115	332:46	139	162	134
1916	430:67	152	53:52	131	377:15	156	227	254
1917	748:05	264	81:20	199	666:85	278	519	375
1918	1 587:06	561	154:43	378	1 432:63	596	741	415
1919	2 191:34	774	218:79	536	1 972:55	821	755	441
1920	2 983:53	1 054	309:30	758	2 674:23	1 113	1 387	1 053
1921	4 124:37	1 457	426:71	1 041	3 697:66	1 534	1 329	1 213
1922	3 593:82	1 270	444:70	1 090	3 149:12	1 311	1 072	1 180

Vuosina 1920—1921 muodostui hinta jo vapaan kysynnän ja tarjonnan mukaan. Silloin myös rahamme arvon huonontuminen ilmeni hyvin jyrkästi hintatason nopeassa nousussa. Yleisen hintatason muutosta kuvaavat tuonti- ja vientitavarain indeksit kasvoivat vuonna 1920, ensiksi mainittu 755:stä 1 387:ään, viimeksi mainittu 441:stä 1 053:een. Voin bruttohinnan vertausluku suureni 774:stä (vuonna 1919) 1 054:ään, kaikkien liikekustannusten indeksi 536:sta 758:aan. Nettotuloksen indeksi kasvoi 821:stä 1 113:een. Voin hinta kohosi siis vuonna 1920 suhteellisesti enemmän kuin osuusmeijerien liikekustannukset, jotenka vuoden 1920 nettotulos oli parempi kuin edellisen vuoden tulos.

Vuonna 1921 saavutti inflatio huippunsa. Voin hinnat olivat korkeimmillaan. Vuoden keskihinta voikiloa kohden oli 41 mk 24 p, vastaten 29 mk 84 p edellisenä vuonna. Kokonaistulojen indeksi nousi tavattomasti, 1 054:stä 1 457:ään. Kun liikekustannusten vertausluku kasvoi vain 1 041:een, tuli nettotulos erittäin hyvä. Sen indeksi nousi 1 534:ään. Osuusmeijeriemme nettotulos oli siis vuonna 1921 15.3 kertaa niin suuri kuin vuonna 1914. Bruttotulot voikiloa kohden olivat 14.6 kertaa ja liikekustannukset 10.4 kertaa niin suuret kuin vuonna 1914. Nettotulos oli siis yhä parantunut.

Vuonna 1922 tapahtui kehityksessä käänne. Rahamme arvo kohosi. Viennin hyväksi toimivat tuotannonhaarat joutuivat epäedulliseen asemaan. Tapahtunut käänne ilmenee selvästi vienti- ja tuontitavarain indeksien kehityksessä. Inflatiovuosina 1917—1921 oli tuontitavarain indeksi suurempi kuin vientitavarain indeksi, pääasiallisesti tietysti markkamme huonon ostokyvyn vuoksi ulkomailla. Vuonna 1922 oli asianlaita päinvastoin. Markkamme oli ostokykyisempi. Siihen mahtui nyt ulkomaan valuuttaa enemmän kuin edellisenä vuotena. Seuraus oli, että voin hinta aleni kotimaassa paljon, vaikka se Englannin markkinoilla, jotka määräävät voin hintatason meillä, oli jokseenkin samassa kuin edellisenä vuonna.

Kokonaistulojen indeksi pienentyi 1 457:stä 1 270:een, nettotuloksen indeksi 1 534:stä 1 311:een. Liikekustannusten indeksi sitävastoin kasvoi 1 041:stä 1 090:een. Vuoden 1922 lopussa oli siis osuusmeijerien kokonaistulojen, liikekustannusten ja nettotuloksen keskinäinen suhde sellainen, että kokonaistulot ja nettotulos voikiloa kohden olivat noin 13 kertaa ja liikekustannukset noin 11 kertaa niin suuret kuin vuonna 1914. Nettotulos oli siis edelleenkin suhteellisesti parempi kuin vuonna 1914.

Mikäli osuusmeijeriemme toiminnasta vuonna 1923 on tähän mennessä ehditty saada tietoja, osoittavat ne, että liikekustannusten indeksi pyrkii nousemaan ja nettotuloksen indeksi edelleen laskemaan. Tämä sekä vuoden 1922 tilastotiedot viittaavat siis siihen suuntaan, että markan arvon paraneminen tulee ilmeisesti huonontamaan osuusmeijerien kannattavaisuutta.

Rahamme arvon huonontuminen, inflatio, siis jatkuvasti paransi osuusmeijerien nettotuloksia. Voipa sanoa, että meijeritaloutemme kohoaminen siitä alennustilasta, mihin sen rajahinnat ja vapaussodan yhteydessä sattuneet omaisuuden hävitykset olivat syösseet, ei olisi ilman inflatiota vuosina 1919—21 käynyt niin nopeasti päinsä, kuin se tosiasiallisesti on tapahtunut.

JONNI SÄNTTI.

Professori Gebhard ja Tilattoman Väestön Alakomitea.

Niihin moniin kauaskantoisiin aloitteisiin, jotka antavat erikoisen leiman professori *Hannes Gebhardin* elämäntyölle, kuuluu muuan, joka suurelle yleisölle on verraten tuntematon, mutta joka on perustavaa laatua maamme tilattoman väestön kysymyksen ratkaisulle. Tarkoitan n. s. Tilattoman Väestön Alakomitean suorittamaa työtä, varsinkin mikäli se koskee tilattoman väestön kysymyksen selvittämistä. Koska allekirjoittaneella oli kunnia olla mukana professori Gebhardin toisena apulaisjohtajana siinä tilastollisessa toimistossa, joka hänen johdollaan suoritti tarkoitusta varten kootun tilastollisen ensiaineiston esikäsittelyn, ja koska minulla siten oli tilaisuus seurata alakomitean työtä yleensä, voinen esittää siitä muistelman, jotta tässä juhlajulkaisussa myöskin tämä puoli professori Gebhardin suorittamasta työstä tulee valaistuksi.

Ensiksi muutama sana asian alkuvaiheista.

Tilattoman väestön kysymys oli viime vuosisadan loppupuolella käynyt entistä polttavammaksi, ja joitakin yrityksiä oli 1880- ja 1890-luvulla hallituksen taholta tehty tilattoman väestön maahan kiinnittämiseksi (avustukset Kuopion läänin tilallisille torppien perustamiseksi ja muutamat tilanostot eräissä Vaasan läänin kunnissa tilain jakamiseksi tilattomille). Mutta ne olivat hapuilevia yrityksiä, sillä puuttui määrätietoinen ohjelma. Syynä siihen oli ilmeisesti se, että määräävillä tahoilla ei ollut sitä asiapohjaista koko maaseudun yhteiskuntataloudellisten olojen tuntemusta, jota tilattoman väestön kysymyksen määrätietoinen ratkaisu olisi vaatinut. Sitäpaitsi vallassa olijoilta puuttui yleensä se yhteiskuntataloudellinen ja ennen kaikkea uudenaikainen sosialipoliittinen sivistys, joka on välttämätön, jotta voitaisiin

nähdä ja käsittää yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevat epäkohdat sekä mitä niiden selvittämiseksi ja korjaamiseksi vaaditaan.

Että tilattoman väestön kysymys joutui yleisemmän huomion esineeksi, se on luettava Suomen työväen toisen yleisen, Tampereella v. 1896 pidetyn kokouksen ansioksi. Siellä oli näet myös tämä kysymys käsiteltävänä ja siellä lausuttiin toivottavaksi, että Suomen työväen valtuuskunta toimittaisi valtiopäiville anomusehdotuksen, jossa pyydettäisiin hallitusta asettamaan komitea käsittelemään kysymystä tilattoman väestön asemasta maaseudulla. Valtuuskunnan onnistui saada professori *A. Kihlman* esittämään pappissäädyssä vuoden 1897 valtiopäivillä anomusehdotuksen asiasta. Anomusehdotus sai suopean vastaanoton kaikissa säädyissä ja ne päättivät yksimielisesti esittää, että keisari suvaitsisi antaa sitä varten asetettavan komitean tehtäväksi asutuspolitiikan perinpohjaisen tutkimisen, huomioon ottaen niinhyvin ulkomaiden toimet ja kokemukset kuin myöskin kotimaassa saavutetun kokemuksen, sekä että keisari aikanaan ryhtyisi niihin toimenpiteisiin, joihin komitean tutkimus ja siihen perustuvat lausunnot antaisivat aihetta. Senaatti asettui asiassa säätyjen kannalle ja lähetti silloisen tohtori Gebhardin stipendiaattina ulkomaille kysymystä tutkimaan. Samalla se itse keisarille antamassaan lausunnossa puolusti komitean asettamista niin pian kuin selvitys ulkomaiden oloista oli saatu.

Tällä välin oli keisari määrännyt (kesällä 1899), että Suomen valtionvaroista oli erotettava 2 milj. mk käytettäväksi maan hankkimiseksi tilattomalle väestölle sekä asetettava komitea tekemään ehdotusta niiden tarkoituksenmukaisimmasta käyttämisestä. Tämän komitean jäseneksi määrättiin m. m. professori Gebhard. Komiteassa syntyi erimielisyyttä siitä, oliko sen otettava tehtäväkseen hankkia asiasta se perinpohjainen selvitys, jota säädyt olivat anoneet ja johon keisari oli suostunut, vai oliko sen laadittava ehdotus rahojen käyttämisestä ennen sellaista selvitystä. Komiteassa pääsi edellinen kanta voitolle. Gebhard ja hänen kanssaan komitean jäsenten vähemmistö vaati vastalauseissa ensin tutkimuksen toimeenpanoa, ennenkuin varoja ruvettaisiin suuremmassa määrässä käyttämään. Tyhjentävässä vastalauseessaan, josta muodostui asutuspolitiikkamme periaatteiden ja sen pyrkimysten selvittely, Gebhard esitti ne syyt, jotka vaativat ensin maamme tilattoman väestön kysymyksen perinpohjaista tutkimista, ennenkuin voitaisiin huomattavammassa määrässä kiinnittää varoja maan hankkimiseen tilattomalle väestölle.

Tämä vastalause, joka ilmestyi erikoisena kirjana »*Omaa maata tilattomalle väestölle, periaatteellisia näkökohtia asutuspolitiikkamme alalta*», laski perustan maamme myöhemmälle asutuspolitiikalle.

Sama kysymys, joka komiteassa oli synnyttänyt periaatteellista erimielisyyttä, hajoitti senaatinkin. Enemmistö, viisi senaattoria, oli sitä mieltä, että 500 000 mk käytettäisiin pääasiassa komitean ehdotuksen mukaan ja loput 1 500 000 mk sitten kuin selvitys oli saatu. Vähemmistö, neljä senaattoria, ehdotti, että kysymys annettaisiin uuden komitean tutkittavaksi. Niin kävikin. Siten syntyi n. s. Tilattoman Väestön Alakomitea, joka alkoi työnsä v. 1901.

Tämän komitean jäseneksi ja sihteeriksi tuli professori Gebhard, joka oli sen sieluna ja eteenpäin vievänä voimana. Muista komitean jäsenistä mainittakoon erittäin professori *A. Osw. Kihlman* (Kairamo) ja laamanni *Werner Hjelmman.*

Komitean ensimmäinen tehtävä oli tutkimussuunnitelman laatiminen; oli siis päätettävä, mitä eri puolia maaseudun oloista olisi tutkittava, jotta tilattoman väestön kysymys saisi riittävän monipuolisen ja perusteellisen selvityksen. Tutkimussuunnitelman mukaan, joka oli Gebhardin kynästä lähtenyt, asetti komitea tutkimuksen lähtökohdaksi eli yksiköksi ruokakunnan. Kukin maaseudun ruokakunta oli erikseen tutkittava seuraavilta näkökohdilta: 1) ruokakunnan päämiehen suhde maahan, s. o. oliko hän maanomistaja, vuokramies (koko tilan vaiko tilanosan) vai maaton; 2) ruokakunnan päämiehen ammatti; 3) ruokakunnan jäsenluku; 4) ruokakunnan asunto-olot, s. o. asuinhuoneiden luku ja olivatko vuokramiehen huoneet omia vai vuokranantajan sekä olivatko maattoman ruokakunnan huoneet omia, toisen omia vai asuiko ruokakunta loisena; 5) ruokakunnan hallussa olevan pellon ja luonnonniityn ala; sekä 6) täyskasvuisten kotieläinten, s. o. 3 vuotta vanhempien hevosten, lypsylehmien, vuotta vanhempien lampaiden, ½ vuotta vanhempien sikojen ja porojen luku. Lisäksi kyselykaavakkeissa tahdottiin saada tietoja ruokakunnan 15 vuotta vanhemmista jäsenistä, jotka elättivät itsensä palkkatyöntekijöinä joko pääasiallisesti maanviljelystyössä tai muussa työssä, erikseen miehistä ja naisista. Näitä koskevat tiedot osoittautuivat kuitenkin siinä määrin epäluotettaviksi, että niiden käyttelystä täytyi luopua.

Kuten näistä kysymyksistä huomaa, oli alakomitea asettanut itsellensä valtavan tutkimustehtävän, joka sen johtajalta kysyi suurta uskallusta, itseluottamusta ja tarmoa. Sillä on muistettava, että maas-

samme oli tämän vuosisadan alussa jo 471 maalaiskuntaa, ja niissä, kuten tutkimus toi ilmi, yli 478 000 ruokakuntaa. Jo yksin tiedustelun toimeenpano kaikkine siihen liittyvine ohjeineen ja kirjeenvaihtoineen oli näin ollen varsin suuritöinen tehtävä. Ja vieläkin monin verroin suurempi työ oli kokoonsaadun aineiston tarkastaminen, jotta olisi päästy varmuuteen, missä määrin se oli katsottava tosioloja vastaavaksi ja missä kohdin sitä oli jälkikyselyillä täydennettävä. Maamme harva asutus oli vielä omansa vaikeuksia lisäämään. Tutkimustyön johtajalta vaati lisäksi paljon työtä niiden ennakkoluulojen poistaminen, joita — venäläissorron silloin ollessa pahimmillaan — oli varsinkin lukuisten ruotsalaisten maalaiskuntien johtomiehissä koko tiedustelua kohtaan, nämä kun näkivät koko hommassa määrättyjä muka venäläisten ajamia tarkoitusperiä: s. o. saada epäluuloa ja eripuraisuutta aikaan tilallisen ja tilattoman väestön kesken.

Kootun aineiston tarkastamista, täydentämistä ja tilastollista esikäsittelyä varten perusti alakomitea professori Gebhardin johdon alaisena erikoisen tilastollisen toimiston, jossa työskenteli kolmattakymmentä henkeä. Gebhardin lähimpinä apulaisina olivat tohtori, sittemmin professori *J. H. Vennola* ja allekirjoittanut. Työn suoritus kesti yli 5 vuotta, vaikkakin työpäivä oli 6—7, jopa välistä 8:kin tuntia ja työteho moitteeton. Tämä johtui pääasiassa käsiteltävän aineiston valtavasta laajuudesta, mutta osaksi myöskin siitä, että ei jätetty käyttämättä mitään mahdollista tarkastuskeinoa aineiston luotettavuuden selville saamiseksi. Tämä taas oli välttämättömän tarpeellista, jotta maaseudun yhteiskuntataloudellisesta rakenteesta saataisiin todellisuutta mahdollisimman suuressa määrin vastaava kuva, mitä oli pidettävä ehdottomana edellytyksenä tilattoman väestön kysymyksen onnelliselle ratkaisulle.

Sillä aikaa kuin alakomitean tilastollinen toimisto suoritti mainittua tehtäväänsä, käsitteli alakomitea itse paria periaatteellisesti tärkeätä kysymystä, nimittäin »Tilattoman väestön lainarahaston» käyttöä ja kruunun metsämaiden asuttamista, julkaisten kumpaisestakin eri mietinnön. Ne periaatteet, jotka alakomitea näihin kysymyksiin nähden esitti, ovat myöhemmin tulleet suurelta osalta toteutetuiksi.

Valtiollisen aseman muuttuessa vuoden 1905 suurlakon johdosta kaatui silloinen senaatti ja sijalle astui Mechelinin senaatti. Tämä ei katsellut alakomiteaa suopein silmin, vaan lakkautti sen, ennenkuin

se ennätti käydä kunnolla käsiksi varsinaiseen tehtäväänsä: ehdotusten laatimiseen tilattoman väestön kysymyksen ratkaisemiseksi, mikä taas oli riippuva edellä mainitun tutkimustyön tuloksista, jotka vielä silloin eivät olleet lopullisessa muodossa. Tutkimuksen loppuun suorittaminen jäi kuitenkin professori Gebhardin toimitettavaksi, lähimpinä apulaisinaan edelleen Vennola ja allekirjoittanut.

Tutkimuksen tulokset ovat ilmestyneet painosta sarjajulkaisuna nimellä »*Tilastollinen tutkimus yhteiskunta-taloudellisista oloista Suomen maalaiskunnissa v. 1901*», käsittäen yhteensä kuusi osaa. Ensimmäinen osa käsittelee maanviljelysväestöä, sen suhdetta muihin elinkeinoryhmiin ja sen yhteiskunnallista kokoonpanoa, toinen osa maalaiskuntien asunto-oloja, kolmas osa viljellyn maan alaa ja sen jakautumista, neljäs osa karjan ja porojen omistusta, viides osa työväenperheitten asunto- ja maataloudellisia oloja ja kuudes osa maanomistusoloja. Nämä tutkimukset sisältävät yhteensä 538 sivua tekstiä ja 1 550 sivua taululiitteitä eli kaikkiaan 2 088 sivua suurta kokoa. Tekstiosan on I—III ja V osaan laatinut professori Gebhard, IV osaan allekirjoittanut ja VI osan tekstistä vastaa professori Vennola.

Puheena oleva tutkimus on ainutlaatuinen maassamme. Siinä ovat tähän saakka ensimmäisen ja ainoan kerran joutuneet maamme maanomistus- ja maatyöväen olot sekä maaseudun asunto-olot yksityisiä maalaiskuntia myöten tilastollisen käsittelyn alaisiksi, vieläpä varsin yksityiskohtaisesti, kuten on maanomistusolojen laita. Samoin se on ensimmäinen julkaisu maassamme, jossa väestön ammattijako ja kotieläinten luku perustuu todelliseen väestön ja karjan laskentaan. Niin ikään ei myöskään pellon ja luonnonniityn alasta ole aikaisemmin toimitettu samanlaista itse paikalla tapahtunutta kuhunkin ruokakuntaan kohdistuvaa tiedustelua.

Huomaamme niin muodoin, että tämä tutkimus ei ole perustavaa laatua ainoastaan maaseudun yhteiskuntataloudellisen rakenteen tuntemiselle ja siihen perustuville uudistuksille, vaan myöskin kaikille mainittuja aloja koskeville virallisen tilaston haaroille.

Puheena olevan tutkimuksen eri osille on lisäksi ominaista se, että niissä, päinvastoin kuin mitä yleensä on laita virallisissa tilastojulkaisuissa, tehdään vertailuja vastaaviin ulkomaiden oloihin, mikäli niistä on ollut verrannollisia tietoja saatavissa.

Yksin tällä Suomen maalaiskuntain yhteiskuntataloudellisten olojen tutkimuksella professori Gebhard on pystyttänyt itselleen ja

samalla myöskin Tilattoman Väestön Alakomitealle muistomerkin, joka säilyy niin kauan kuin agraaripoliittista tutkimusta ja maaseudun yhteiskuntataloudellisia oloja koskevaa uudistustyötä tässä maassa suoritetaan.

H. Paavilainen.

Osuuskunnat ja henkivakuutus.

Henkivakuutustyö kohdistui suurin piirtein katsoen Suomessa ensi aikoina kaupunkiväestöön ja kansan varakkaampaan osaan. Vasta myöhemmin se laajennettiin maaseutuakin käsittäväksi, jolloin toiminta aluksi keskitettiin pitäjien keskuksiin ja sen jälkeen pyrittiin vaikuttamaan syrjäkyliin. Huolimatta siitä, että henkivakuutusasia on edistynyt meillä nopeammin kuin ehkä missään muussa maassa ja että vuonna 1920 joka viides henkilö oli henkivakuutettu, oli mainittuna vuotena vakuuttamattomien henkilöiden luku suurempi kuin 30 vuotta aikaisemmin, jolloin varsinainen henkivakuutustyö Suomessa alkoi, johtuen tämä väestön lisääntymisestä.

Tähänastinen kokemus henkivakuutustyöstä on osoittanut, että on helpompi vakuuttaa paremmassa taloudellisessa asemassa olevia väestöryhmiä ja että vakuuttaminen käy sitä vaikeammaksi, kuta taloudellisesti heikompiin väestönosiin vakuutus ulotetaan, kunnes lopulta joudutaan niihin, joita on mahdoton vakuuttaa heidän heikon taloudellisen asemansa takia. Mutta näin ollen juuri ne väestönosat, jotka enimmän olisivat sen tuen tarpeessa, minkä henkivakuutus tarjoaa, suurimmaksi osaksi jäävät sen ulkopuolelle. Kun suuri — ehkä suurin — osa maalaisväestöstä juuri kuuluu tähän taloudellisesti heikkoon väestöön, mikä on jäänyt henkivakuutustyön ulkopuolelle, niin olisi sekä taloudellisia että yhteiskunnallisia seikkoja silmällä pitäen tärkeätä, että heille avautuisi mahdollisuuksia henkivakuutuksen ottamiseen. Näin on laita, varsinkin kun syy siihen, että he eivät ole ottaneet taikka eivät ota henkivakuutusta, ei johdu niin paljon ymmärtämättömyydestä kuin siitä, että he eivät näe mitään mahdollisuutta selviytyä vakuutuksesta johtuvista maksuista.

Osuustoiminta-aate on tähän verrattavissa tapauksissa osoittanut kykenevänsä auttamaan. Tämä on johtanut ajattelemaan, eikö osuustoimintaväen taholta puheena olevaa tärkeätä asiaa voitaisi järjestää

turvautumalla jo olemassa oleviin osuustoimintajärjestöihin. Puolueeton osuuskauppaväki on tehnyt asiassa aloitteen perustamalla oman henkivakuutusyhtiön »Pohjan», jonka tehtävänä on saattaa osuustoimintaväki ja henkivakuutusasia keskenään suoranaiseen kosketukseen ja vuorovaikutukseen. Osuuskauppa- ja osuusmeijeriväkeen nähden pitäisi tämän suunnitelman olla verraten helposti toteutettavissa.

Sikäli kuin vakavaraisuus sallii, jaetaan osuuskaupoissa jo nykyään osa vuosiylijäämästä jäsenille sen mukaan, kuinka suurella summalla jokainen on vuoden kuluessa tehnyt ostoksia kaupastaan. Tämä ostovoitto on ja tulee ylipäänsä vielä kauan olemaan siksi pieni, että sen antaminen jäsenille rahana käteen on melkein kaikkea merkitystä vailla, sillä se vaihdetaan tavallisesti heti tavaraan, taikka se hupenee sinne tai tänne tuottamatta jäsenelle mitään pysyväisempää hyötyä tai kohottamatta hänen taloudellista asemaansa. Lisäksi tämmöinen ostovoiton jakaminen luonnollisesti hidastuttaa kaupan omien rahastojen kartuttamista ja merkitsee tosiasiassa sitä, että kaupan on käytettävä vastaavaa määrää enemmän lainattua liikepääomaa.

Jos ostovoitto sen sijaan annettaisiin jäsenille henkivakuutuksen muodossa, niin olisi siitä epäilemättä jäsenille enemmän ja todellista hyötyä, kuin jos he vuosittain saisivat jonkun kymmenmarkkasen tai parhaassa tapauksessa satasen käteen. Näin jokainen, joka kaupasta ostaa, samalla aivan huomaamatta hankkisi itselleen henkivakuutuksen ja pääsisi osalliseksi kaikista vakuutuksen tuottamista eduista. Osuuskaupallekin siitä olisi etua. Eihän mikään estäisi hyvin hoidettua osuuskauppaa tekemästä vakuutusyhtiön kanssa sellaista sopimusta, että suurin osa vakuutusmaksuista (jaetusta ostovoitosta) annetaan kaupalle takaisin lainana. Näin ostovoittona jaettu rahamäärä edelleen jäisi kaupan käytettäväksi ja olisi sille yhtä edullisena, jopa edullisempanakin lainana kuin tavallinen liikepankkiluotto. Kysymyksessä eivät suinkaan ole mitkään pienet summat. Sen näkee siitä, että 127 puolueetonta osuuskauppaa v. 1922 jakoi jäsenilleen ostovoittona yhteensä noin 3 milj. markkaa. Huomioon on vielä otettava, että ostovoittoa ei ole kehoitettu jakamaan rahana ja että osuuskauppojen vakavaraisuus ja ostovoiton jakomahdollisuus vuosi vuodelta lisääntyy. Seurauksena ostovoiton jakamisesta henkivakuutuksen muodossa olisi lisäksi, että jäseniä liittyisi kauppaan entistä enemmän ja että ostouskollisuus kasvaisi, koska ostovoittona

saatu henkivakuutus olisi huomattavasti hyödyllisempi kuin ostovoitto rahana käteen annettuna. Osuuskaupoille henkivakuutuksesta ei olisi sanottavaa lisätyötä, koska ostovoittoa muullakin tavalla jaettaessa samat laskelmat ja sama työ on tehtävä.

Osuusmeijereissä voitaisiin ajatella vastaavaa menettelyä. Kuukausitileissä pidätettäisiin yhteisen suostumuksen nojalla jokaiselta jäseneltä joku määräosa, millä vakuutus maksettaisiin. Jokainen jäsen voisi esim. päivittäisestä maitomäärästään lehmää kohden luovuttaa henkivakuutuksen maksuksi yhden pienenpuoleisen kahvikupin maitoa ($^1/_6$ ltr). Tämä ei tuntuisi missään. Yhden lehmän omistajan osalle tulisi siitä vuodessa 40—50 mk. Näin järjestettynä pieninkin eläjä voisi aivan huomaamattaan saada itselleen henkivakuutuksen. Useampilehmäisessä talossa voitaisiin ottaa suurempi vakuutus tai vakuuttaa useampia perheenjäseniä.

Kun meillä puolueettomissa osuuskaupoissa maaseudulla on noin 150 000 jäsentä ja osuusmeijereissä noin 300 000 lehmää, on itsestään selvää, että kysymyksellä on kansantaloudellinenkin merkitys.

Suurimpina esteinä henkivakuutuksen leviämiselle vähävaraisempiin väestönosiin on ollut vaikeus suoriutua vakuutusmaksujen säännöllisestä maksusta ja toiselta puolen se, että maksujen välitön kanto tulee liian kalliiksi, jos maksu kannetaan useassa erässä ja vakuutusyhtiön toimesta. Järjestämällä vakuutus edellä esitettyyn tapaan häviävät nuo esteet olemattomiin.

Mitä vakuutusmuotoon tulee, on sopivimmaksi ajateltu, että kunakin vuotena jäsenelle annetaan vuoden ostovoitosta tai henkivakuutusta varten pidätetyn maidon määrästä ja hinnasta riippuva kertamaksuvakuutus joko kuoltua tai määrätyn iän saavutettua maksettavaksi. Jäsen siis joka vuosi vakuutetaan uudestaan ja aikaisemmat vakuutukset pysyvät muuttumatta ja jatkuvasti voimassa. Näin vakuutus ei jää riippuvaiseksi siitä, että ostovoitto eri vuosina voi vaihdella tai ettei sellaista ollenkaan jonakuna vuotena voida jakaa taikka että maidon määrä ja hinta vaihtelevat tai joku vuosi ollaan ilman lehmää. Vuotuinen vakuutussumma voi siis eri vuosina vaihdella. Kuoleman sattuessa tai määräikään tultua lasketaan eri vuosien vakuutussummat yhteen. Näin saavutetaan sama tarkoitus kuin tähän saakka käytetyissä vakuutusmuodoissa, mutta vakuutus on saatu joustavammaksi ja samalla vakuutetuille kaikin puolin edulliseksi.

Kun tämäntapaisen henkivakuutuksen hankinta- ja hoitokulut ovat mahdollisimman pienet, voidaan vakuutus järjestää vakuutetuille edullisemmaksi kuin muuten.

Kuta laajemmassa mittakaavassa henkivakuutus saadaan toteutetuksi osuustoimintaväen keskuudessa, sitä varmemman taloudellisen pohjan saamme rakennetuksi kaikelle osuustoiminnalle ja samalla kaikelle tosi edistykselle. Onhan osuustoimintaväki kyennyt luomaan itselleen vankkoja järjestöjä ja niiden avulla toteuttamaan paljon vaikeampiakin yrityksiä kuin tässä puheena oleva on.

Viktor Fagerström.

Osuustoiminta ja kasvatus.

Nykyaikaisen osuustoiminnan perustajista näyttää olleen päivänselvä uskonkappale, että ihmissukua voidaan rajattomasti kasvattaa. Heidän henkinen oppi-isänsä *Robert Owen* oli lähtenyt tästä käsityksestä. Hänen v. 1835 perustamansa yhdistyksen Association of all Classes of all Nations säännöissä sanotaan:

»Tämän yhteenliittymän tarkoituksena on rauhallista tietä ja yksinomaan järkisyiden avulla saada aikaan ihmissuvun luonteen ja elinehtojen täydellinen uudistuminen. Tätä varten on kaikkialla maailmassa toteutettava rakkaudenuskonnon perusajatus ja sen harjoittaminen, saattamalla kaikki yksilöt sukupuoleen, luokkaan, lahkoon, puolueeseen, maahan ja väriin katsomatta siitä vakuutetuiksi ja ohjaamalla heitä sekä turvautumalla samalla yhteisomistuksen järkevän, oikeudenmukaisen ja luonnollisen järjestelmän suomaan tukeen.»

Ne keinot, joiden avulla kaikki tämä voidaan runsain mitoin toteuttaa, ilmaistaan samassa asiakirjassa seuraavalla tavalla:

»Yhteenliittymä ja sen haarautumat kaikissa maissa luovat uuden yleisen mielipiteen, käyttämällä apunaan yleisiä kokouksia, esitelmiä, keskusteluja, lähetyssaarnaajia ja halpahintaisia julkaisuja, toimittamalla tuotteiden keskinäistä vaihtoa oikeudenmukaisten periaatteiden mukaan ilman yksilöllistä kilpailua sekä perustamalla kommuuneja yhteisetujen pohjalle.»

Owen kuvitteli mielessään, että ihmisten luonne voitaisiin suuremmitta vaikeuksitta kasvattaa sellaiseksi, että se tekee heidät sopiviksi uuteen yhteiskuntaan, kun heitä vain opetetaan erottamaan oikea väärästä ja heidät tarvittaessa siirretään uuteen ympäristöön. Ja ensimmäiset osuustoimintamiehet eivät todennäköisesti epäilleet hetkeäkään tämän mielipiteen todenperäisyyttä, vaikka he onneksi, niinkuin myöhemmin saamme nähdä, eivät koettaneetkaan uskonkappaleen tavoin sovelluttaa käsitystään perustamaansa yritykseen. He tunsivat todelli-

suuden paremmin kuin oppi-isät, joihin taas valistusajan useimmiten äärimmäinen katsomuskanta vaikutti vielä kauan sen ajanjakson jälkeen, mitä historian oppikirjoissa pidetään varsinaisen valistusajan päätekohtana.

Käsitykset valistuksen ja kasvatuksen kyvystä uudistaa ihmissuku ja sen elinehdot ovat monta kertaa muuttuneet sen jälkeen kuin ensimmäinen elinkykyinen kuluttajain yritys avasi puodinovensa talvipäivän seisauspäivänä 1844. Meidän päivinämme ei kukaan usko kasvatuksen kaikkivaltaan, kun on kysymyksessä ihmisen luonteen muodostaminen. Vielä vähemmin voi totta tarkoittaen kuvitella, että ihmisten tietämys määrää heidän joukkotoimintansa. Viime vuosisadan kokemukset ovat kovakouraisesti hävittäneet optimismin tältä alalta. Osuustoimintaliike on kuitenkin kaikissa vaiheissaan antanut ohjelmassaan esiinpistävän sijan kasvatukselle ja tekee nyt niin käytännössä ehkä suuremmassa määrin kuin ennen. Sen kannalta ei nykyään voi tehdä toisin. Se on lieventänyt vaatimuksiaan. Mutta se ei kuitenkaan epäile, että kasvatuksen tietä voidaan saada suuria aikaan.

Tarkastettaessa realistisesti ihmisiä — ja niin nykyaikainen osuustoimintaliike väittää ylpeillen tekevänsä — selviää ilman muuta, että valistuksen ja kasvatuksen mahdilla on määrätyllä sivistystasolla rajansa, jotka ovat paljon ahtaammat kuin varhaisempina aikoina kuviteltiin. Mutta toiselta puolen asiaa siten katseltaessa on osoittautunut ilmeiseksi, että näiden rajain välillä on alue, missä on ehdoton mahdollisuus siirtyä toiseen taikka toiseen suuntaan. Kokemukset ovat samaan aikaan opettaneet meille, että vuosisatain kuluessa rajat ainakin jossain määrin muuttuvat yleisen kulttuurikehityksen edistymisen tai taantumisen mukaan.

Kaikissa olosuhteissa on kumminkin vaikuttamassa suuren kansanenemmistön sielunelämän erittäin hidas kulku. Sitä on vaikeata saada liikkeeseen, ja se on vain vaivoin siirrettävissä toiseen suuntaan kuin siihen, minne voimakas yhteisharrastus viittaa. Jos se taas toiselta puolen on saatu liikkeelle määrättyyn suuntaan, jatkuu tämä liikunta jonkun aikaa samaan suuntaan senkin jälkeen kuin ulkoinen voima on lakannut vaikuttamasta. Viime vuosien historia on jättänyt suuren joukon todistuksia nationalististen sielunliikkeiden taipuisuudesta tässä suhteessa, ja tarvitsee vain tässä valaistuksessa tarkastaa mitä alaa tahansa saadakseen yleisen väitteen vahvistetuksi. Tosin voidaan viitata niihin suuriin mullistuksiin, mitkä valtakuntain hallitusmuodoissa

ovat viime vuosina tapahtuneet, ja varmaan ihmiskunnan kyky käyttää hyväkseen tekniikan saavutuksia on kasvanut suunnattomassa määrässä yhden miespolven aikana, mutta vieläpä vallankumouksetkin todistavat tuloksellaan, että ihmisluonnetta ei voida yhdellä iskulla uudistaa, ja tekniikan edistysaskelten tuloksia on kansanenemmistön usein vaikea käyttää hyväkseen.

Viimeksi mainitusta seikasta Ruotsin rautatiepolitiikka tarjoaa erikoisen hyvän esimerkin. Ennen automobiilin yleistä voittokulkua rautatiet olivat ainoa keino, jonka avulla etäinen paikkakunta todella voitiin saada maan muiden osain yhteyteen. Nyt asianlaita on muuttunut niin suuressa määrin, että jo olemassa olevat rautatiet suorastaan vaativat suojelua automobiilien ylivoimaista kilpailua vastaan, joiden sanotaan uhkaavan niiden olemassaoloa. Mutta yleinen mielipide vaatii kuitenkin yhä edelleen voimakkaasti uusia rautateitä ja sekä valtio että kunnat lainaavat ehtimiseen varoja niiden rakentamiseksi, vaikka on todennäköistä, että todellisuudessa väestö vuosi vuodelta tulee yhä vähemmän käyttämään niitä.

Vapaan kilpailun järjestelmän oli aikoinaan taisteltava yleiseen mielipiteeseen nojautuvaa taloudellista oikeusjärjestystä vastaan, joka ehkäisi sen kehitystä. Vaadittiin vuosikymmenten ponnistukset, jotta se pääsi voitolle. Kauan sen jälkeen kuin kilpailu tärkeillä aloilla on elänyt aikansa ja sen sijaan yksinoikeudet määräävät markkinain kulun, pitää yleisö kilpailua yhä edelleen tosiasiana ja sen on erittäin vaikeata mukautua siihen muutokseen, mikä todellisuudessa on tapahtunut. Samalla tavoin osuustoiminta ensi kerran esiytyessään kohtasi suurta välinpitämättömyyttä, vieläpä enimmäkseen niissäkin, joille liikkeeseen liittyminen olisi välittömimmin tuottanut etua, ja kesti hyvin kauan ennenkuin kehitys pääsi ripeämpään vauhtiin. Jos vastoin kaikkea todennäköisyyttä kerran kaukaisessa tulevaisuudessa koittaa päivä, jolloin nykyiseen aineen olemuksen tutkimiseen perustuvat keksinnöt tekevät jokaisen yksityisen perheen kykeneväksi ilman työnjaon ja vaihdannan apua tyydyttämään hyödykkeiden- ja palvelustentarpeensa, esiintyy varmaan mielipide, joka vuosikausia vastustaa silloin olemassa olevain osuustoiminnallisten ja myös valtion ja yksityisten suuryritysten lakkauttamista.

Tämä ihmisen sielunelämän luonnollinen hitaus ei ole yksistään pahaa. Se on tahto- ja tunne-elämämme kestävyyden varjopuoli, kun taas tuo kestävyys tekee meidät kykeneviksi säilyttämään identtisyy-

temme eri tilanteissa. Mutta se täytyy ottaa lukuun, jos tahtoo antautua työhön jo kauan olemassa olleiden olosuhteiden muuttamiseksi. Osuustoiminnallinen yritysmuoto vaikuttaa jo toimintamuotojensa avulla tehokkaasti kannattajainsa käsitystapaan. Siten se alituisesti rakentaa uusia portaita voidakseen itse nousta ylöspäin. Mutta tästä kehityksestä pitää työhön osaaottavain olla tietoisia. Heidän täytyy ymmärtää, että rakentaminen johtaa kohti järkevää yhteiskunnallista päämäärää. Ja heidän tulee nähdä tämä päämaali voidakseen pitää oikeata suuntaa.

Tarvinnee tuskin mainita, että taloudellisen yrityksen hoitaminen vaatii tietoa ja taitoa. Mitä suurempi yritys on, sitä enemmän vaatimukset lisäytyvät tässä suhteessa. Sitä tottumusta ja älyllistä harjoitusta, jota sekä yrityksen johtajat että jäsenet tarvitsevat kansanvaltaiseen itsehallintoon perustuvassa yrityksessä, ei heille totisesti voida hankkia kädenkäänteessä. Sitä varten tarvitaan ensi sijassa opetusta useissa aineissa, ja apuna on käytettävä eri yritysten hoidosta saatua järjestelmällistä kokemusta. Niin vaativa kuin tuo tehtävä voikin olla, näyttää se kuitenkin verraten yksinkertaiselta. Ihmisillä on huomattava kyky kehittyä älyllisesti. Pääasiassa tällä alalla onkin kiistämättömästi astuttu edistysaskeleita sinä ajanjaksona, jota meidän on mahdollista tarkastaa.

Kasvatus siinä merkityksessä, missä me tuota sanaa tässä käytämme, on kuitenkin kokonaan toista kuin määrättyjen tietojen ja tottumuksen hankkiminen sitä erikoistunutta työtä varten, joka on suoritettavanamme. Siihen sisältyy ensi sijassa ihmisluonteen tahtoja tunnepuolen hallinta ja juuri tässä mahdollisuudenrajain välinen tila tulee ahtaaksi.

Eri vaikuttimista ensi sijassa taloudelliset edut kannattavat osuustoimintaa, niinkuin kaikkia muitakin yritysmuotoja. Liikkeen jäsenistä ovat useimmat liittyneet siihen saadakseen välitöntä etua taloudelleen, ja sen kyky tuottaa sellaisia etuja onkin ainoa, millä sen olemassaoloa ajan pitkään voidaan pätevästi perustella. Jo luonteensa mukaan jokainen hillitön harrastus pyrkii hankkimaan mahdollisimman paljon etuja mahdollisimman lyhyessä ajassa. Mutta kun se on suuntautunut aineellisten tarpeiden tyydyttämiseen, se tulee helposti omaksi vihollisekseen. Sillä koska kaikenlainen taloudellinen menestyminen ilmenee hyvin rajoitetussa piirissä, vaatien uusiutuakseen ja lisäytyäkseen uhraamaan ainakin jonkin verran hetken tarpeen tyydytyksestä, kat-

kaisee silmänräpäyksen äärimmäinen hyväksikäyttö paraikaisen menestyksen jatkumiselta kaiken mahdollisuuden. Etujentavoittelun hallinta edellyttää, että sen tuloksia kyetään odottamaan, alistamalla se järkevän harkinnan ylivaltaan.

Nykyajan taloudellinen yhteiskuntaelämä rakentuu olennaiselta osaltaan sille periaatteelle, että hallitseva harvainvalta mahtikeinoin ehkäisee joukkojen paremman tarpeidentyydytyksen tavoittelua. Toisin sanoen ulkoinen mahti on pakottanut kuluttajain suuren joukon, sittenkuin vaihtotalous pääsi vallitsevaksi, rajoittamaan jokapäiväistä kulutustaan, jotta yhteiskunnan apulähteiden vastainen kehitys tulisi turvatuksi. Perustamalla omia yrityksiä kuluttajat ovat poistaneet tuon heitä rasittaneen ulkoisen pakon. Osuuskaupan jäsenillä on täysi oikeus ja mahdollisuus määrätä valitsemansa hallituksen avulla tavaranhinnat sellaisiksi, ettei toiminnasta jää mitään varsinaista ylijäämää, s. o. että sen tuottama hyöty käytetään viimeistä penniä myöten joka päivä. Mutta jos he sen tekevät, he myös riistävät kaupalta sen kehittymisvoiman. Se seisahtuu ja menehtyy ennemmin tai myöhemmin.

Tämän vaaran välttäminen ei ole ollut lainkaan helppoa siirryttäessä äkkiä pakonalaisuudesta ja orjuudesta rajattomaan vapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Monet osuustoimintayritykset ovat sortuneet sen vuoksi, että jäsenet ovat olleet kykenemättömiä luopumaan jokapäiväisestä pikku edusta saadakseen enemmän etua joskus tulevaisuudessa.

Vähitellen on kuitenkin päästy ahtaasta näkemyksestä ja etujentavoittelu on tyytynyt myöhemmin saataviin tuloksiin. Jäsenten suuri joukko on osoittautunut taipuvaksi tarpeelliseen kasvatukseen. Mutta tässä meitä kohtaa mielenkiintoinen esimerkki kasvatuksen vallan rajoittuneisuudesta. Muutamat Owenin oppilaat, jotka eivät luulleet kasvatuksella rajaa olevankaan, tahtoivat 1830-luvulla toteuttaa ajatuksen, että heidän muodostamainsa yritysten pitäisi varata *koko* ylijäämänsä varojen hankkimiseksi Owenin kommuunin perustamista varten. Eräässä tunnetussa ja usein mainitussa tapauksessa alkuunpantu yritys menestyi hyvin ja kokosi vähitellen silloisissa oloissa suuren vararahaston. Kehitys loppui kumminkin äkisti, sillä jäsenet tulivat, niin kerrotaan, yksimielisiksi siitä, että yritys oli lopetettava ja kullekin tulevalla jäämistönosalla ostettava osuuksia kalastusveneen hankkimiseksi. Jo Rochdalen kaupan perustajat olivat havainneet, ettei

jäseniä ajan pitkään voida saada tukemaan toimintaa, josta heille ei ole välitöntä yksilöllistä etua. He laativat sentähden määräyksen, että jokaisen tilikauden päätyttyä jäsenten oli saatava takaisin se, minkä he yksityiskaupassa käypäin hintain mukaan olivat suorittaneet liikaa. Oli verraten helppoa saada jäsenet jättämään osan niistä summista, mitkä tällä tavoin joka vuosi annettiin heidän käytettäväkseen, yritykseen heidän persoonallisena omaisuutenaan tavallista korkoa vastaan. Kun jäsenten vaatimukset siten tyydytettiin, saattoi yritys itse pitää osan ylijäämästä yhteisinä jakamattomina rahastoina.

Tämän ajatuksen, joka ei vaadi jäseniltä täydellistä itsehallintaa, on hyväksynyt koko maailman kulutusosuustoiminta, ja se onkin onnellisella tavalla osoittautunut vastaavan suuren joukon keskimittaista taipuvaisuutta kasvatukseen tässä suhteessa. Ruotsin osuuskauppain jäsenet ovat myös hyväksyneet sääntöihin otettavaksi suojelevia takeita sitä vastaan, että jäsenten enemmistö päättää hajoittaa osuuskunnan jakaakseen sen rahastot. Näin he ovat osoittaneet ymmärtävänsä, että osuustoiminnallisten yritysten täytyy mukautua palvelemaan ei vain nykyisiä vaan tuleviakin sukupolvia.

Osuustoimintayrityksessä vaikuttaa juuri sen vapaan kansanvaltaisen luonteen vuoksi tavattoman paljon se seikka, missä määrin yksityinen kykenee alistumaan kokonaisuuden vaatimuksiin, kuitenkaan kutistamatta itseään yhteiselimistön tahdottomaksi soluksi. Sama vaikeus esiytyy jokaisessa vapaassa yhteiskuntamuodostumassa. Pakkoyhteiskunnissa, sellaisissa kuin valtio ja kunta, se vaikuttaa vähemmän, vaikka sillä niissäkin on aivan toisenlainen merkitys kuin aikaisemmin, sen jälkeen kuin kansanvaltainen järjestelmä on yleisesti otettu käytäntöön. Voidaankin sanoa, että tässä on kätkettynä yksi merkityksellisimmistä salaisuuksista, mitä yhteiskuntakehityksessä ylipäänsä ilmenee. Hengetön ohjeiden ja sääntöjen tai määrättyjen puolueiden ja johtokunnanjäsenten laskelmien noudattaminen johtaa aina, ennemmin tai myöhemmin, turmioon. Toiselta puolen ei ole ajateltavissa, että päästään jonnekin, jollei pääasiassa kyetä sopimaan kulkusuunnasta.

Juuri tähän nähden kasvatuksella on tavattoman suuri merkitys. Yksilöissä on samalla kertaa kehitettävä sekä henkistä itsenäisyyttä että yhteenkuuluvaisuuden- ja vastuuntunnetta, päästämättä kumpaakaan ominaisuutta hallitsemaan toista.

Sellaista kasvatusta varten ei ole olemassa mitään yleisohjetta. Se vaatii ehkä ennen kaikkea kehittämään olemassa olevien suhteiden tuntemusta. Tätä tarkoitusta varten täytyy oikeastaan ihmisen kaikkiakin kykyjä harjoittaa ja kehittää, mutta ensimmäiseksi ja viimeiseksi täytyy pyrkiä sielun tasapainoon. Luontoa, yhteiskuntaelämää ja ihmisiä koskevat tiedot ja kokemus ovat joka tapauksessa välttämättömiä seikkoja tässä kasvatuksessa. Sentähden on oikein, että osuustoiminta ryhtyy harjoittamaan yleistä kansanvalistusta erittäinkin niillä aloilla, jotka ovat lähellä sen toimintaa, ja tukee muiden järjestöjen samaa tarkoittavaa toimintaa. Mutta niin merkityksellistä ja välttämätöntä kuin tietojen jakaminen eri aineista onkin, täytyy sittenkin myöntää, että yhteiskuntakasvatuksen tehokkain apukeino on tällä niinkuin jokaisella alalla osanotto yhteisten asiain hallintoon ja osallisuus vastuuteen saaduista tuloksista. Tähän nähden osuustoiminta tarjoaa parempia tilaisuuksia kasvatukseen kuin valtio ja kunta, koska järjettömän ja sopimattoman toimintatavan tulos käy sen piirissä ilmi suoranaisemmin ja välittömämmin.

Lopuksi on viitattava erääseen erittäin tärkeään jokaisen kansanvaltaisen yrityksen ja jokaisen muun vapaan järjestön kasvatustoiminnan puoleen, josta voidaan pitää huolta vain siinä tapauksessa, että valitut johtajat käsittävät tehtävänsä oikealla tavalla. Näillä, joiden ensi sijassa on kannettava vastuu, täytyy näet olla riittävästi rohkeutta ja älyllistä vilpittömyyttä, jotta he uskaltavat sanoa valitsijoilleen totuuden, vaikka se olisikin ristiriidassa miten monen ennakkoluulon ja harhakuvitelman kanssa tahansa. Valitsijoilla on ehdoton oikeus saada vilpitön tieto jonkun kysymyksen tosiasiallisesta vaiheesta, ja johtavassa asemassa oleva henkilö, joka arkuudesta ei taistele sen puolesta, minkä hän olosuhteista omaamansa tiedon perusteella tietää oikeaksi näkökannaksi, tekee itsensä syypääksi kaksinkertaiseen laiminlyöntiin: sen asian vahingoittamiseen, mitä hän on valittu hoitamaan, ja valitsijain vilpittömyyden ja älyn aliarvioimiseen. Ihmisten yhteiselämässä ovat useimmat onnettomuudet varmaan johtuneet siitä, että suuret joukot ovat seuranneet yleisiä ennakkoluuloja, saamatta paremmasta tiedosta pohjaa tilanteen oikealle arvioimiselle.

Taloudellisissa asioissa esiytyy ennakkoluuloja ja harhakuvitelmia paljon suuremmassa määrin kuin jollakin toisella alalla. Osuustoimintayrityksillä on välitöntä etua siitä, että totuudenmukaiset ja pysyvät

käsitykset saavat maaperää syvissä riveissä. Kun niiden menestymisen edellytyksenä on, että joukot, joista nousee yritysten jäsenistö ja jotka valitsevat niiden johdon, toimivat kansantalouden ja terveen yrityksenjohdon periaatteiden mukaan, on aivan yksinkertaisesti pakko koettaa poistaa kansanopetuksessa tällä alalla vallitsevat puutteet. Osuustoimintayritykset eivät siten ole jalompia ja parempia kuin muut sen vuoksi, että ne taistelevat syvällisemmän kansansivistyksen puolesta — painostakaamme tätä torjuaksemme mahdolliset syytökset farisealaisuudesta —, ne vain puolustavat elämäänsä ja kehittymismahdollisuuksiaan, joita uhkaa kasvattamattomain joukkojen kyvyttömyys järkeväin vaikuttimien ja yhteiskuntaelämän vaatimusten mukaiseen toimintaan.

Anders Örne.

Ruotsin osuustoimintaliiton sihteeri.

Pieni muistelma.

Professori Hannes Gebhardilla oli v. 1899 kesäasunto Kalvolassa. Luultiin, että hän oli siellä lepäilemässä. Lie ollutkin, mutta avoimin silmin hän seurasi paikkakunnan elämää. Siitä pieni muistelma.

Professori Gebhard havaitsi, että suurin osa kalvolaisista kaipasi sitä etua, jonka postiyhteys muun maailman kanssa tuottaa. Hän huomautti tästä pitäjän rintapuolen suurtilallisille, pyytäen heitä yhtymään anomukseen, että postihallitus järjestäisi postinkannon metsäkulmalle kerran tahi pari viikossa.

Patruunat hymähtivät ehdotukselle. »Siellähän asuu vain torppareita, jotka kirjeensä ja muutamat lehtensä saavat suntiolta kirkossa käydessään».

Gebhard lähti kuitenkin katsomaan, miltä aiottu, noin 60 km:n pituinen kiertopostitie ja asutus sen varsilla näyttävät.

Seuraavana vuonna saivat metsäkulmalaiset postin, ensin kerran, myöhemmin kahdesti viikossa.

Mainitulla matkallaan Gebhard pistäytyi eräässä pienessä torpassa pari kilometriä syrjässä aiotulta postitieltä. Noin tunnin keskustelu siellä oli alkuna asiain kehittymiseen niin, että mainitun torpan poika nyt on maanviljelysharjoittelutalon isäntä.

Nämä ovat pieniä töitä, lepäillessä tehtyjä.

Minulla on ollut tilaisuus omin silmin nähdä professori Hannes Gebhard suurissakin töissä, Tilattoman Väestön Alakomiteassa, Pellervo-Seurassa y. m., mutta minun kykyni ei riitä kuvailemaan hänen työnsä suuruutta ja arvoa. Lausun vain lyhyesti vakaumukseni: Suomen suurmiehistä ei ole kukaan niin voimakkaasti vaikuttanut maalaisväestön taloudellisen elämän kehitykseen, vienyt sitä niin pitkin askelin eteenpäin kuin professori Hannes Gebhard, Suomen osuustoiminnan isä.

W. I. Alhainen.

Talonpoika ja työmies ennen ja nyt.

Mikä oli 30 vuotta sitten Suomen talonpoikaisluokan valtiollinen ja yhteiskunnallinen asema?

Ja mikä oli Suomen työväenluokan valtiollinen vaikutus?

Jälkimmäisellä ei sellaista ensinkään ollut. Edellinen muodosti kansan silloisessa eduskunnassa talonpoikaissäädyn. Tälle kuului neljäsosa eduskunnan siihen aikaan varsin rajoitetusta päätösvallasta. Manttaaliin perustuvan äänioikeuden nojalla tämä sääty edusti jotenkin yksinomaan suurehkojen ja keskikokoisten tilojen omistajia; varsinaiset suurviljelijät kuuluivat enimmäkseen aatelissäätyyn. Vaikutusta vailla olevain pientilallisten valtiollinen harrastus ei myöskään siihen aikaan ollut herännyt. Harva niistä ymmärsi äänioikeutta kaivata. Ja vaikka talonpoikaissäädyn puhemiehen tuolilla istuikin säädyn sihteerin avustama maamies, lienee säädyn valtiollinen valta pääasiallisesti ollut niiden opillista sivistystä saaneiden henkilöiden käytettävissä, jotka olivat säädyn valtiollisina johtajina.

Tämä olikin luonnollista. Maassa, jossa vasta nyt on säädetty oppivelvollisuus ja jossa kansakoululaitos silloisen polven lapsuusvuosina oli ollut vallan alkutaipaleellaan, ei talonpojilla saattanut olla sitä taitoa ajatustensa täsmälliseen ilmaisemiseen, varsinkaan kirjallisessa muodossa, joka on valtiollisen työn yhtenä välttämättömänä edellytyksenä. Terve järki ja käytännöllinen, kotiseudulla saavutettu kokemus eivät yksin riittäneet antamaan valtiollista vaikutusvaltaa. Lisäksi oli niihin aikoihin asti talonpoikaisluokalle, samoinkuin maamme muillekin laajoille kansankerroksille, ollut tärkeimpänä valtiotoimin edistettävänä tarpeena suomen kielen saattaminen maamme pääasialliseksi sivistyskieleksi. Ennenkuin se uudistus oli ehtinyt tulla tosioloisessa elämässä toimeenpannuksi, olivat nämä kansankerrokset tuomitut pysymään syrjäisessä asemassa. Sellainen tehtävä taas kuului luonnostaan opillista sivistystä saaneille. Vain he saattoivat kieltä

kehittää, luoda sitä käyttäviä erilaisia oppilaitoksia sekä harjoittaa tieteellistä ja taiteellista kirjatyötä.

Sellaisissa oloissa katsoi talonpoika itseään tärkeäksi valtiolliseksi toimihenkilöksi, jos hän oli päässyt »veljeksi Yrjö Koskisen ja Julius Krohnin kanssa» — käyttääkseni tässä hyväkseni eräältä senaikuiselta talonpoikaissäädyn vanhalta jäseneltä kuulemaani kehumista.

Nykyajan maanviljelijää tämä kuvaus kai jo loukkaa. Asiat ovatkin muuttuneet. Yleinen äänioikeus, eduskuntauudistus, maamme itsenäisyys ja parlamenttaarinen hallitustapa ovat siirtäneet pääasiallisen valtiovallan maanviljelijäluokan ja työväenluokan käsiin. Ne täyttävät nyt useimmat edustajapaikat eduskunnassa, joka ei enää ole jaettu säätyihin eikä kamareihin. Kaikissa puolueissa on jommallakummalla aineksella valitsijain enemmistö. Nämä valitsijakunnat ovat myöskin heränneet valtiolliseen tietoisuuteen — jottei sanoisi itsetietoisuuteen — ja etujaan kylläkin voimakkaasti valvomaan. Useat puolueiden johtavat henkilöt ovat näihin luokkiin kuuluvia tai niistä lähtöisin, ja puolueiden opillista sivistystä saaneista johtajista ei todellakaan aina tiedä, johtavatko he puoluettaan vaiko puolue heitä. Monessa viimeaikaisessa hallituksessa on maanviljelijöillä ynnä heidän harrastustensa edustajilla ollut vaikuttava asema, jopa enemmistö. Veljenmalja saattaa nyttemmin olla puolueen johtajalle tärkeämpi kuin niille edustajille, joita hän ehkä yrittää johtaa.

Kolme vuosikymmentä sitten oli virkamies herra ja talonpoika — talonpoika. Työmiehestä ei puhettakaan. Molempia oli virkaherralla tapana vastaanottaa eteisessä tai, jos »konttoriin» käskettiin, ei kumpikaan edellyttänyt, että olisi istumaan kehoitettu. Eikä olisi oikein luontevalta tuntunutkaan niin suurta herraa asiassaan istualti puhutella. Jopa talonpoikaissäädyn tunnustettu, huomattavassa yhteiskunnallisessa asemassa harmahtunut johtaja, vietettäessä hänen 70-vuotispäiväänsä, kiitospuheessaan lausui ilonsa lukuisain osanottajain läsnäolosta, mutta erityisesti ja suurta mieltymystä ilmaisevalla äänenpainolla siitä, että oli läsnä »niin monta korkeata virkamiestä». Toisinaan rohkeni talonpoikaissääty tehdä hallitukselle oman yksityisanomuksen, mutta korkeassa kurssissa sellaiset eivät olleet.

Kun nyt sitävastoin »maataloustuottajat» kokoontuvat esittämään vaatimuksensa, ilmestyvät asianomaiset ministerit puoluekannasta riippumatta heidän kokouksiinsa kuuntelemaan. Pitääpä olla verraten voimakas vastapaino työväen puolelta, jottei hallitus ja muu virka-

koneisto heti lähtisi pyörimään niinkuin »tuottajat» vaativat. Jo venäläisvallan loppuaikoina oli havaittavissa melkoista hallituksen mielenkiintoa tämäntapaisia kokouksia kohtaan.

Ennen aikaan »aateli poltti viinaa, porvari myi ja talonpoika joi», lainatakseni Kivekkään sanat tunnetusta säätyjen yhteisistunnosta vuonna 1885. Nyt ovat talonpojat ja työmiehet, luottaen mahtiinsa lainsäädöksillään järjestää olot mielensä mukaan, säätäneet kansalle kieltolain. En tosin tiedä, onko juominen siitä vähentynyt, mutta jo sitä ennen oli nouseva sivistys, raittiusopetus ja raittiusaatteen leviäminen jotenkin laajoista kansalaispiireistä poistanut tämän riippuvaisuuden siteen.

Neljännesvuosisata sitten olivat useimmissa maalaiskunnissa kunnallisasiat jonkun suurviljelijän, kansakoulunopettajan, papin tai toisinaan kanttorin johdettavina. Silloisia kunnankokouksia kuvannee osaltaan tunnettu sananparsi: »En minä tiedä mistä puhe oli, mutta vastaan minä panin».

Nytkin on paljon kansakoulunopettajia ja kanttoreita kunnallismiehinä, mutta vain hyvä äly, asiantuntemus ja toimeliaisuus saattavat heistä tehdä johtajia ennen valtuuston muita, maanviljelijöihin ja työväkeen kuuluvia jäseniä. Entisiä moninkerroin lukuisammat ja monipuolisemmat asiat käsitellään nyt vallan toisella asiantuntemuksella kuin ennen ja tietoisella harkinnalla. Nykyajan kehittynyttä kunnalliselämää ohjaamaan on, niinkuin näin nopea edistyminen kylläkin tekee tarpeelliseksi, perustettu koko maan käsittävä kunnallisliitto. Sen järjestämillä kunnallispäivilläkin on edustajina pääasiallisesti maanviljelijöitä ja työmiehiä.

Entä talonpoikain ja työväen merkitys maan talouselämässä 1890-luvulla? Merkityskö maan talouselämässä? Sellaista kysymystä olisi siihen aikaan tuskin ymmärretty. Työmies teki tietysti palkollisasetuksen mukaan työtä käskettyä sillä palkalla minkä sai. Yhteiskunta ihan hämmästyi, kun 1890-luvun keskivaiheilla pääkaupungin rakennustyöläiset ensi kerran rohkenivat lakkoa tehden vaatia palkkojen parantamista! Talonpoika taas viljeli maataan, myi viljansa ja heinänsä, jos niitä myytäväksi riitti, lähimmälle kauppiaalle, osti häneltä tavaransa, lähetti maidon tai kerman sveitsiläisen omistamaan meijeriin ja osti ehkä separaattorin joltakin »akentilta», joka hänen taloonsa tuli, koska sellainen oli naapuriinkin ostettu. Mutta näiden kansanluokkain merkitys *maan* talouselämässä? Niin, tietysti talon-

poika talletti liikenevät rahansa johonkin pankkiin käytettäväksi teollisuuden ja kaupan hyväksi, ja silloisten pienten maalaissäästöpankkien mallisääntöjen mukaan oli näiden tarkoitus tarjota »erittäin työkansalle ja palvelusväelle» tilaisuutta säästöjensä sijoittamiseen sekä antaa lainoja »etupäässä maanviljelijöille heidän taloudellisen tilansa edistämiseksi». Jollakin talonpojalla saattoi myös olla joku osake Kansallis-Osake-Pankissa tai äänioikeus Suomi-yhtiössä — nehän olivat miltei ainoat sen ajan »kansalliset laitokset» — mutta niiden yhtiökokousten johtaminen ei tuottanut paljoakaan päänvaivaa. Eräät »yhtiön ystävät» (tietenkin helsinkiläiset) tekivät hyväksi harkitsemansa ehdotukset ja ratkaisivat asiat.

Nyt sitävastoin toimittavat maanviljelijät maitonsa omaan osuusmeijeriin. Viljansa he myyvät osuuskauppansa tai erityisen perustamansa viljanmyyntiosakeyhtiön välityksellä. Tarvikkeensa he ostavat osuuskaupastaan, samoinkuin työläiset omista osuuskaupoistaan. Osuusmeijerien keskusliike hallitsee maan voinviennin ja kotoiset voimarkkinat. Maanviljelystarvikkeiden tuonti ja myynti on suurimmaksi osaksi kahden osuustoiminnallisen keskuslaitoksen käsissä. Maamme suurin kulutustavarain tuontiliike on etusijassa maanviljelijäluokan hallitsema keskusosuuskunta. Näiden laitosten hallintoneuvostoissa ovat maanviljelijät määräävässä asemassa.

Kaupungeissa ja teollisuusseuduissa on taas vähittäiskauppa suurelta osalta työväenluokan omien osuuskauppojen käsissä. Näiden muodostama keskusliike on suuruudeltaan toinen kulutustavarain tuoja.

Työväen ammattijärjestö oli ennen vuoden 1918 kapinaa eräillä teollisuudenaloilla saavuttanut huomattavan vaikutuksen työehto- ja palkkasopimuksiin. Se oli kiinteästi järjestetty ja sen jäsenluku kasvava. Mutta nousemalla kapinaan, kansamme valmistautuessa vapautumaan vuosisataisesta sortajastaan, menetti työväenluokka tämän asemansa. Suomen työväenliike taantui, kuten kapinan puhjetessa väitetään Valppaan lausuneen, hetkessä 20 vuotta. Nyt on ammattijärjestö valtiollisen juonittelun pesäpaikka ja työväki palkkataisteluissa hajallaan. Maailmansodan aikana teki työväki vallankumouksen ja maanviljelijät vaurastuivat.

Varakkaimmilla maanviljelijöillä on nykyään osakkeita pankeissa ja eräissä teollisuuslaitoksissa; usean pankin maaseutuhaarakonttorit ovat heidän tai maalaiskuntien ja osuuskuntain luotonantajina,

samoinkuin entistä monin verroin suuremmat maalaissäästöpankit ja henkivakuutusyhtiöt. Osuuskauppojen säästölaitokset keräävät niin maanviljelijäin kuin työväen säästörahat heidän omia tarkoituksiaan palvelemaan, ja osuuskassaliike on laajoissa osissa maatamme pienviljelijäin itsensä hoitamana ja heidän tarpeittensa mukaisesti järjestettynä luottolaitoksena, jos kohta se on saanut käyttämänsä rahamäärät suurimmaksi osaksi valtiolta. Työväellä on suurehkoissa kaupungeissa omat säästöpankit ja senkin osuustoimintaliikkeiden luotontarvetta tyydyttävät suurpankit ja eräät muut rahalaitokset.

Pellervo-Seurassa, maanviljelysseuroissa, maalaiskansakouluissa, kansanopistoissa, maatalouskouluissa, kaikissa näissä ovat maanviljelijät itse johtokunnan jäseninä, useasti puheenjohtajina valvomassa valistustyön hoitamista heidän tarpeittensa mukaisesti, lukuisista muista seuroista ja yhdistyksistä puhumattakaan.

Kautta maan perustettuihin työväenyhdistyksiin on työväenluokka järjestäytynyt etujaan valvomaan ja työläisluokan sivistysseurat samoinkuin muutamiin kaupunkeihin perustetut työväenopistot huolehtivat tämän luokan sivistystarpeista.

Suurten keskusliikkeiden ja keskusseurain johtajina ovat enimmäkseen talonpoikain ja työläisten opillista sivistystä ja ammattitietoja saaneet pojat, jotka siitä asti, kun ajattelemaan oppivat, ovat voineet muodostaa itselleen käsityksen niiden kansanluokkain tarpeista, ajatustavasta ja tunne-elämästä, joiden asiata he ajavat. Erotus herran ja talonpojan välillä alkaa hävitä ja herran ja työmiehen välillä ei enää ole samaa juopaa kuin 30 vuotta sitten. Kokous- ja juhlatilaisuuksissa käyttää niin toinen kuin toinenkin kovia, jopa puhtaitakin kauluksia ja tehdaskankaasta tehtyjä vaatteita. Ja työaikana ovat pehmeät kaulukset alkaneet kelvata herroillekin. »Talonpoika»-nimitys on häviämässä ja neljättäkymmentä vuotta sitten vain Suomi-yhtiön vakuutuskirjoissa erotuksetta kaikista käytetyt arvonimet »Herra, Rouva ja Neiti» eivät enää pahasti oudostuta työmiestäkään ja hänen naisväkeään, joka ennen oli Tolmuska ja Sundberska tai Ruoskasen tyttöletukka. Noin 70 vuotta sitten alettiin porvarien »mamselleja» kutsua sitä ennen yksinomaan aatelisneideille kuuluvalla »fröökinä»-nimityksellä. Nyt on jo laajempienkin kansankerrosten vuoro. Tasavertaisuuden edistymisellä on ulkonaisetkin merkkinsä!

Mitkä ovat ne tekijät, jotka ovat aikaansaaneet nämä perusteelliset muutokset yhteiskuntamme koko rakenteessa? Ne selviävät jo osaksi edellisestä: suomen kielen kohoaminen maan pääkieleksi, yleinen äänioikeus, kohoava kansansivistys, kasvava varallisuus, leviävä yleisten asiain harrastus ja viimeksi mutta ei vähimmin osuustoiminta.

Etusijassa viimemainitun ansioksi on luettava se, että laajat kansankerrokset ovat maan taloudellisessa elämässä saavuttaneet edelläkuvatun merkityksen. Mutta osuustoiminnan vaikutus ulottuu myöskin yhteiskunnalliselle ja valtiolliselle alalle. Se on opettanut lukuisia kansalaisia kautta maan järkiperäisesti harkitsemaan yhteiskuntataloudellisia asioita ja myös valtiollisen toiminnan alalla juurruttanut ajatustavan paremmin todellisen elämän maaperään, kuin ilman sitä olisi voinut »aatteiden» innostuttamilta, verraten nuorilta valtiollisilta toimihenkilöiltä odottaa. Jos kohta ei voi kieltää, että valtiollisten asiain käsittely meidän maassamme vielä on varsin kehittymätöntä — ja miten asianlaita voisi muuten ollakaan — niin se varmaankin ilman osuustoiminnan todellisuuteen kasvattavaa vaikutusta olisi melkoista enemmänkin epämääräisiä ja utuisia tarkoitusperiä tavoittelevaa.

Muistan hyvin, kuinka Osuuskauppojen Keskuskuntaa vuonna 1904 perustettaessa oli havaittavissa, että 10 000 markkaa suuremmat luvut katosivat useimmilta edustajilta käsittämättöminä äärettömyyteen. Jo muutama vuosi myöhemmin käsittelivät nuoren laitoksen hallintoneuvoston jäsenet, samoinkuin osuuskauppojenkin johtokunnan jäsenet, kunnioitettavalla asiantuntemuksella miljooneja ja ymmärsivät prosenttiluvuin toimitettua liikevaihdon, myyntivoiton, kustannusten ja nettovoiton vertausta sekä kykenivät itselleen muodostamaan käsityksen johdettaviensa liikkeiden asemasta.

Eiköhän täten saavutetusta taidosta myös eduskunnassa suoritettava tulo- ja menoarvion käsittely ole hyötynyt? Eiköhän niinikään osuustoiminnan alalla saavutettu kokemus siitä, millä keinoin voidaan oloja vähitellen kehittää ja missä kohden talouselämän meistä riippumattomat lait tekevät pyrkimyksillemme tenän, ole hieman vaimentanut meillä yleisesti vallitsevaa uskoa mahdollisuuksiin lainsäädännöllä ja hallintotoimenpiteillä muuttaa olosuhteet mielemme mukaan, kunhan uudistajat vain saavat tarpeellisen enemmistön?

Väheksymättä mitä kansamme sivistystasossa, valtiollisessa harkintakyvyssä ja yhteiskunnallisten vaistojen kehitysasteessa muihin, vanhempiin kansoihin verraten edelleen puuttuu, voinevat kansamme

laajat kerrokset tyydytyksellä katsoa viimeisen neljännesvuosisadan aikana heidän keskuudessaan tapahtunutta edistystä. Omalta kannalta voivat he erityisesti iloita siitä, että heidän valtansa vaikuttaa maan asioihin on miltei olemattomasta kasvanut — saattaa sanoa — ratkaisevaksi.

Mutta viimeksimainittu kehityksen tulos velvoittaa! Ennen saattoivat sekä maanviljelijät että työmiehet yksipuolisesti ajaa omia etujaan sen tuottamatta sitä vaaraa, että yleisetu tai muiden kansanluokkain oikeus olisi tullut syrjäytetyksi. Siihen ei heidän valtansa riittänyt. Nyt sitävastoin on molemmilla ja erityisesti maanviljelijöillä, jotka ovat pääaineksena eduskunnan ja maalaiskuntain valtuustojen enemmistöpuolueissa, voimaa ja valtaa eräillä aloilla johtaa kehitys urille, jotka eivät ole yleisedun mukaisia. Kummallakin on myös luokkapuolueensa, jotka edelleenkin rakentavat ohjelmansa tällaisten yksipuolisten tarkoitusperien varaan.

Onko jatkuva kehitys avartava katseet näkemään oman luokan rajojen yli maan ja kansan kokonaisuuden? Sen velvoituksen synnyttää sekä maanviljelijä- että työväenluokan nykyinen asema yhteiskunnassamme ja sen varteenottamista vaatii kansamme tulevaisuus.

W. A. Lavonius.

Miksi professori Hannes Gebhard ryhtyi Pienviljelijäin Keskusliittoa perustamaan.

Viimeinen professori *Hannes Gebhardin* aloitteista on Pienviljelijäin Keskusliitto. Sen tarpeellisuudesta on oltu hyvin eri mieltä ja varsinkin maanviljelysseurapiirit ovat asettuneet sitä ankarasti vastustamaan. Maassamme on muka jo tarpeeksi maanviljelijäin yhdistyksiä ja järjestöjä. Uusi tulokas on vain omiaan jo alkuunpantua työtä ja siihen koottuja voimia hajoittamaan. Vanhojakin yhdistyksiä on ollut vaikea pitää koossa ja monet maamiesseuroistamme, jottemme sanoisi niiden enemmistö, elävät ainoastaan paperilla. Niiden henkiin herättämisessä olisi ollut työmaata kylliksi sekä maanviljelysseurain virkailijoille että professori Gebhardille, jos hän siihen olisi tahtonut antautua, ja ne lisätyt valtionavut, mitkä maanviljelyksen hyväksi olisi ollut saatavissa, olisi kipeästi kaivattu jo toimivia järjestöjä varten. Toiseksi ei mikään olisi estänyt maanviljelysseuroja semmoisinaan työskentelemästä myöskin pienviljelyksen hyväksi. Niiden erikoisalanahan on maanviljelystekniikan kohottaminen ja ammattitietojen levittäminen ja sehän on yhteinen niin suur- kuin keski- ja pienviljelyksellekin. Näiden kesken ei myöskään mikään kilpailu markkinoista, työvoimasta tai maanviljelystarvikkeista tule kysymykseen, mikä vaikeuttaisi yhteistyötä tai aiheuttaisi etujen ristiriitoja sen jälkeen kuin torpparivapautus on tapahtunut ja riippuvaisuussuhteet lakanneet. Pienviljelijä omistaa tilansa yhtä hyvin kuin suurviljelijäkin ja katsoo nykyään asioita maanomistajan, manttaalimiehen kannalta.

Tämä käsitys on kuitenkin aivan liian pintapuolinen. Vuosisatoja kestänyt suhde ja siitä aiheutunut katsantokanta ei ole kädenkään-

teessä muutettavissa. Ainakin niin kauan kuin nykyinen polvi elää, on juopa olemassa entisen torpparin ja isännän välillä ja jossain määrin riippuvaisuussuhdekin. Lunastuslain nojalla torppari ei ole päässyt nauttimaan kaikista niistä eduista, mitkä hänellä ennen oli. Osa maista ja laitumista on ehkä jäänyt pois. Hänen on vaikea tottua tulemaan toimeen ilman niitä ja siksi hän pitää niitä mielellään vieläkin päivätöitä vastaan. Onhan hänellä työvoimaa niin paljon, että kesällä joku joutaa poiskin. Entinen isäntä tulee vieläkin olemaan työnantajan asemassa ja kuuluu siis *toiseen luokkaan* kuin äsken vapautunut torppari. Pienviljelijä itse sitävastoin on useimmiten riippumaton päiväläisistä ja palkollisista, sillä perhe suorittaa kaikki työt. Hän on raskaan työn tekijä ja sentähden aivan toisessa suhteessa varsinaiseen työläisluokkaan, josta hän usein on pienviljelijäksi kohonnut, ollen lähempänä sitä kuin keskikokois- ja varsinkin suurviljelijää, jolla jo on maanviljelijätraditioita ja ennakkoluuloja. Hän käy usein talvisin metsäajoissa ja kesälläkin urakkatöissä toisten luona.

Jo tämän takia on ero yhteiskunnallisessa asemassa suuri ja sen tekee vielä suuremmaksi ero varallisuussuhteissa. Tosin kyllä torpparit saivat lunastaa maansa halvalla ja tosin usealla oli vanhoja säästöjäkin. Torpat olivat kuitenkin miltei säännöllisesti niin huonosti ja niin vaillinaisesti rakennetut, että ne eivät semmoisinaan olleet kelvolliset itsenäisiksi tiloiksi. On täytynyt ruveta rakennustöihin, mitkä hintojen pysyessä nykyisillään pian nielevät säästöt ja pakottavat velkaakin tekemään. Samoin on kaluston täydentäminen kysynyt varoja. Pienviljelijä ei niitä saadakseen voi turvautua metsän tai maapalstojen myyntiin kuten vauraampi naapurinsa. Hänen täytyy yhä edelleenkin tyytyä kovin vaatimattomaan elintasoon, tuntien itsensä vieraaksi varakkaampien viljelijäin seurassa.

Mutta vaikka olot kehittyisivät ja pienviljelijät vaurastuisivat, niin että he eivät enää muodostaisi sitä maatalousproletariaattia, josta professori Gebhard kirjoissaan puhuu, niin tulee sittenkin yhä edelleen pienviljelys olemaan eri asemassa kuin suurempi. Pienviljelyksessä on tuotannon tekijöistä maa aina minimissä. Sitä on siksi kovin tarkoin hyväksi käytettävä. Pienenkin alan täytyy tuottaa suuria satoja. Siitä ei jouda kesannoksi. Ojat voidaan jo syksyllä kaivaa, mikäli maata ei saada peräti salaojaan. Työvoimaahan on riittävästi. Juurikasviviljelys on pienviljelijälle elinehto. Usein hän panee pääpainon puutarha- ja kasvitarhaviljelykseen tai erikoistuu siemenviljelijäksi tai

pikkukarjan hoitajaksi. Suuremmassa viljelyksessä on maata runsaasti kesannoksikin, mutta työvoima minimissä, sitä on siis vain säästävästi käytettävissä. Viljakasvit ja heinä tulevat siinä olemaan pääasiana. — Pienviljelijän rakennukset ovat myöskin aivan erikoiset ja samoin hänen koneensakin. Pienviljelys ja pienviljelijä tulevat aina yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja maanviljelysteknillisesti olemaan erikoisasemassa.

Professori Gebhardin huomio on aina erikoisesti ollut kiintynyt pienviljelykseen ja pienviljelijöihin. Jo Pellervo-Seuran alkuaikoina hän kirjoitti kirjasen »Pienviljelys ja osuustoiminta». Tutkimustyössään Tilattoman Väestön Alakomiteassa hän tuli huomaamaan, miten tavattoman suurilukuinen meidän pienviljelijäluokkamme on ja miten Suomi on paljon tyypillisempi pienviljelijämaa kuin konsanaan Tanska, jota semmoiseksi yleensä luullaan. Ei ole siis ihme, että hän, ollessaan parin vuoden ajan maatalousattasheana Pohjoismaiden lähetystöissämme erikoisesti tutki pienviljelysoloja ja niiden kehitystä. Huomionsa näiltä vuosilta on professori Gebhard julkaissut teoksessaan »Pienviljelys Pohjoismaissa», jossa hän seikkaperäisesti tilaston avulla vertailee maatalousoloja ja -saavutuksia Skandinavian maissa ja Suomessa ja kouraantuntuvasti näyttää, missä kaikissa me olemme jääneet takapajulle — noin miespolven ajan — sekä toiselta puolen myös kertoo, mihin toimenpiteisiin on ryhdytty paremman tuloksen saavuttamiseksi. Käytännöllisenä tiedemiehenä ja isänmaanystävänä ei professori Gebhard kuitenkaan ole voinut tyytyä tähän. Hänen täytyy myös tositeossa tehdä johtopäätöksensä asettumalla sen työn etunenään, jonka välttämättömyyden hän on osoittanut.

Pellervo-Seura ja osuustoiminta eivät tässä työssä riitä, niin paljon kuin ne ovatkin pienviljelyksen hyväksi tehneet. Nehän ovatkin aina maanviljelysammattiasioissa ja maanviljelysteknillisissä kysymyksissä kääntyneet maanviljelysseurojen puoleen. Olisikohan siis näiden apuun nytkin turvauduttava? Sekään keino ei näyttänyt tulokselliselta, sillä siitä huolimatta, että ne ovat toimineet jo monen vuosikymmenen ajan, niiden tulokset ovat jääneet pieniksi. Maanviljelystuotantomme on naapurimaitten tuotantoon verraten perin alhainen. Siitä huolimatta, että maanviljelysseuramme nykyään muodollisesti rakentuvat kovin laajalle kansanvaltaiselle pohjalle, ne ovat tosiasiassa sittenkin jääneet — poikkeuksia lukuunottamatta — verraten harvojen, pääasiallisesti keskikokois- ja suurviljelijäin johdettaviksi ja

etusijassa näiden hyväksi on niitten aikanaan kylläkin merkityksellinen työ suoritettu.

Pienviljelijät asuvat usein hajallaan pitäjien laitapuolilla entisillä torpparikulmilla, eivätkä jouda keskipitäjälle kokouksiin. He eivät voi uhrata niitä varten kalliita työpäiviään ja sunnuntaisinkin on porsaat, lehmät ja hevoset emäntien ja isäntien itsensä hoidettava, palkkaväkeä kun ei ole. Kokoukset on siksi pidettävä lähellä ja iltaisin ja niiden keskeisinä, jotka kaikki suorittavat samanlaisia töitä. Muuten pienviljelijä ei tunne kokouksia omikseen ja vetäytyy syrjään.

Jo näistäkin syistä professori Gebhard ei voinut ajatella pienviljelijäin liittämistä nykyiseen ammattijärjestöön niissä suurissa osissa maatamme, joissa on sekaisin sekä suur- että pienviljelystä — entisillä torppariseuduilla. (On kyllä myös seutuja, joissa pienviljelys on vallitsevana). Mutta on olemassa vielä toisiakin syitä.

Sanoimme jo, että kehitys on maassamme maatalouden alalla, kun tarkastamme sitä kokonaisuutena, pysähtynyt, osaksi taantunutkin, kuten esimerkiksi juurikasviviljelyksen alalla, maanviljelysseurojen työstä huolimatta, ja tämä ei voi johtua muusta kuin siitä, että ne voimat, joitten pitäisi viedä sitä eteenpäin, ovat menehtyneet tai ainakin ovat riittämättömät. Meillä ei tässä suhteessa olla ajan tasalla. Vaikka olemmekin »edelläkävijäkansa», niin me taloudellisella alalla olemme varsin vanhoillisia, hitaita ja vähän yrittäviä. Kulttuurimme on nuori. *Opillinen sivistys* on vasta meidän päivinämme levinnyt laajempiin kansankerroksiin. Ne voimat, jotka äskettäin ovat nousseet suomalaisen kansan syvistä riveistä, ovat ennakkoluulottomasti antautuneet sen palvelukseen ja sen häikäiseminä unohtaneet *taloudellisen kulttuurin*. Ja niistäkin, jotka tähän ovat huomionsa kiinnittäneet, on maataloutemme kohottamistyöhön antautunut vain pieni osa, ja heistäkään ei monikaan ole kyennyt kokonaan irtautumaan isiltä perityistä maataloudellisista ennakkoluuloista. He ovat kyllä sitä yrittäneet, kuten esimerkiksi noin 20 vuotta sitten juuri juurikasviviljelyksen alalla, jolloin joka maanviljelysseuralla oli juurikasviviljelyksen neuvoja, mutta ennakkoluulot, joilla oli peritty sijansa omassakin rinnassa, ovat olleet ylivoimaiset. »Böigen» on voittanut agronomimmekin kuten »Peer Gyntin». — »*Käy kyllä Tanskassa, mutta ei käy meillä!*»

Uutta elävää henkeä tarvitaan, mutta — uusi viini on kaadettava uusiin leileihin. Pienviljelysasia ei rupea menestymään, ennenkuin

sitä varten perustetaan uusi järjestö, ennenkuin pienviljelijät itse saadaan mukaan omaa asiaansa ajamaan. Niin on ollut asianlaita muissa Pohjoismaissa ja niin se on meilläkin.

Meillä on jokaisella ollut tilaisuus todeta, mitenkä onnistunut uusjako voi vähemmässä kuin vuosikymmenessä saattaa rutivanhoillisen kylärähjän kokonaan muuttamaan muotoaan ja luonnettaan sen takia, että maat vaihtuvat ja taloja siirretään, mikä pakottaa vilkkaampaan toimintaan. Maaperä tulee siten ikäänkuin muokatuksi ottamaan vastaan muitakin uusia vaikutteita. Sellaisena koko maata käsittävänä uusjakona on meillä paraikaa tapahtuva torpparivapautus. Suuri väestöryhmä on siten saatettu liikkeelle. Se on herännyt, avannut silmänsä ja tullut kykeneväksi ottamaan vastaan uusia ajatuksia, katsanto- ja työtapoja. Elämä on järjestettävä toisin ja miten paljon toisin, se riippuu siitä, jaksaako tuo jättiläinen pysyä liikkeellä, vai takertuuko se jälleen kiinni. Sen liikkeessä pitäminen ei vaadi kovinkaan suurta voimaa, mutta toiselta puolen voi myöskin tielle sattunut pienikin kivi saattaa edistyksen pyörän pysähtymään. Suur- ja keskikokoisviljelijät, joilla jo vanhastaan on luja omistusoikeus tiloihinsa ja joiden asemassa ei ole sanottavaa muutosta sattunut, voivat olla tämmöisinä kivinä. Sysäys ei ole niihin koskenut. Pienviljelyksen asiaa ei saa niihin kytkeä! Pikkuviljelijätkin ovat yksilöitä ja heillä on omat erikoiset tarpeensa! Se oli professori Hannes Gebhardin oikea ajatus hänen Pienviljelijäin Keskusliittoa perustaessaan ja sen takana elää toive, että pienviljelyksen edistys, hyvään vauhtiin päästyään, vetää toisetkin mukaansa.

Åke Lönnberg.

Miten saisimme maitotaloustuotantomme raha-arvon kohotetuksi?

Nykyisen meijeriliikkeemme laajaperäisyys.

Maamme lypsylehmistä ei vielä edes kolmasosakaan kuulu osuusmeijereihin. Ja kehittyneimmilläkin meijerialueilla, kuten Ahvenanmaalla, Kuopion sekä Turun ja Porin lääneissä, joissa osuusmeijereitä on jo melkein joka pitäjässä, on osuusmeijerien lehmäluku vain puolet tai tuskin sitäkään näiden läänien koko lehmäluvusta. Kun tiedämme, että Tanskassa vähimmän kehittyneellä meijerialueella, nimittäin Pohjois-Jyllannin piirissä, jo vuonna 1909 kuului 76.4 % ja Bornholmin piirissä, joka oli paras, 98.4 % näiden piirien karjastoista osuusmeijereihin, huomaamme helposti, kuinka laajaperäistä meijeriliike maassamme vielä on.

Suurimpana haittana osuusmeijeriliikkeemme kehitykselle meillä on pidettävä harvaa asutusta, huonoja kulkuneuvoja ja pääoman puutetta.

Uudenaikaiset meijerilaitokset, jollaisia tähän saakka pääasiallisesti meillä on pystytetty, ovat olleet siksi kallishintaisia, että niitä on kannattanut rakentaa ainoastaan suuria maitomääriä varten, siis kaikkein voimaperäisimmin viljeltyihin seutuihin. Ja tällaisillakin seuduilla on meijeripiiri täytynyt usein muodostaa tavattoman laaja, jotta meijeriin saataisiin kootuksi sen perustamiskustannuksiin verraten riittävän suuri maitomäärä. Onpa erinäisissä osissa maata, kuten esim. Itä-Suomessa, jossa lukuisat sisäjärvet pirstovat ihmisten asuma-alueen vieläkin hajallisemmaksi kuin muussa Suomessa, meijerien täytynyt ruveta ottamaan raaka-aineensa vastaan kermana, voidakseen sillä tavoin saada raaka-aineen kuljetuskustannukset halvemmiksi sekä osanoton osuuskuntaansa yleisemmäksi. Mutta siitä huolimatta on useissa osuus-

meijereissä kuitenkin ainoastaan osa piirin karjanomistajista voinut liittyä jäseneksi meijeriin, ja vaikkapa meijerit parhaansa mukaan koettavat maksaa jäsenillensä maidon ja kerman kuljetuksesta korvausta, valittavat kauimpana meijeristä asuvat jäsenet kuitenkin usein kuljetuspalkkion riittämättömyyttä. Varsinkin viime vuosina, jolloin sekä miesten että hevosten ylläpito ja työpalkat ovat niin huomattavasti kohonneet, ovat tällaiset valitukset tulleet yhä yleisemmiksi. Toiselta puolen valittavat taas meijerin lähistöllä asuvat karjanomistajat, että etäällä asuvien jäsenten maidonkuljetuskustannukset lisäävät liiaksi meijerin menoja.

Uusien meijerien perustaminen.

Edellä esitetystä käy selville, paitsi sitä, että meillä on vielä liian vähän osuusmeijereitä, myöskin se seikka, että osuusmeijerien piirit useilla paikkakunnilla ovat liian suuria. Jos siis tahdomme saada osuusmeijeriliikkeemme voimaperäisemmäksi, on tietenkin ensi sijassa ryhdyttävä perustamaan meijereitä niille paikkakunnille, joissa sellaista ei kaikista luonnollisista edellytyksistä huolimatta vielä ole, mutta samalla on meidän myöskin, sopivasti yhdistämällä osia ennestään liian suurista meijeripiireistä, koetettava saada syntymään uusia osuusmeijereitä entisten osuusmeijeripiirien latvamaille, joista maidonkuljetusmatkat toiminnassa oleviin meijereihin ovat liian pitkät ja kulkutiet hankalat. Meijeriolojen järjestelyä viimeksi mainittuun tapaan kaipaavat varsinkin monet metsäkulmien entiset torpparialueet.

Sellaista järjestelyä, mistä viimeksi on ollut puhe, olisi aikaisempina vuosina ollut vaikea toteuttaa, koska siihen aikaan käytännössä olleet meijerilaitteet olivat liian suuria ja kalliita tai muutoin epätyydyttäviä pienten maitomäärien jalostamista varten. Viime vuonna sitävastoin saatiin Valion ja Hankkijan yhteisten toimenpiteiden avulla aikaan meijerisovitelma, joka, samalla kun se täyttää kaikki ensiluokkaiselle meijerille asetettavat tärkeimmät vaatimukset, on kuitenkin siksi halpahintainen ja vaatii siksi vähän käyttökustannuksia, että sen hankkiminen 300—350 lehmän maidon jalostamista varten jo on kannattavaa. [1]) Ja juuri näitä n. s. pikkumeijereitä perustamalla voidaan osuusmeijeriliike saada levitetyksi monelle sellaisellekin paikkakun-

[1]) Puheena olevasta uudesta meijerisovitelmasta on tämän kirjoittaja tehnyt lähemmin selkoa v:n 1923 »Pellervossa», ss. 297, 320 ja 377.

nalle, jonka muutoin olisi täytynyt jäädä tämän liikkeen ulkopuolelle. Samalla voidaan tällaisten pikkumeijerien avulla maitotaloustuotantoamme myöskin teknillisessä suhteessa huomattavasti viedä eteenpäin.

Pienet maitomeijerit ja kermameijerit.

Kuten edellä jo on mainittu, on meillä etenkin maamme itäosissa joukko sellaisia osuusmeijereitä, jotka ottavat vastaan raaka-aineensa kermana. Muutamat näistä meijereistä ovat valtavan suuria. Niihin tuodaan kermaa aina 30—50 kilometrin etäisyydeltä ja niiden viikoittain valmistama voimäärä voi välistä nousta jopa 100—150 astiaan.

Tällaisten kermameijerien syntymistä on tietenkin pidettävä tavattoman suurena edistysaskeleena asianomaisten paikkakuntien maataloudelle. Mutta maitotalouden kehitys muissa maissa ja siitä johtuvat muutokset maailman maitotuotemarkkinoilla näyttävät kuitenkin viittaavan siihen, että me emme saa meijeriliikkeemme kehittämisessä pysähtyä kermameijereihin, vaan on meidän koetettava päästä pitemmälle. Meidän on pyrittävä kermameijerialueellekin muodostamaan pieniä maitomeijereitä, mikäli niihin voidaan saada riittävästi raaka-ainetta niin läheltä meijeriä, etteivät kuljetuskustannukset tule kohtuuttoman kalliiksi.

Asteittainen siirtyminen kermameijereistä maitomeijereihin näyttää tarpeelliselta useammastakin eri syystä.

Englannin siirtomaissa — Kanadassa, Australiassa ja Uudessa Seelannissa — lisääntyy vointuotanto vuosi vuodelta, samalla kun valmistetun tuotteen laatu paranee, sillä kaikissa näissä maissa tehdään tarmokasta työtä vointuotannon kohottamiseksi sekä määrään että laatuun nähden. Niinpä oli Kanadan voinvienti vuonna 1913 ainoastaan noin 800 000 naulaa (1 naula = 454 gr), mutta vuonna 1920 jo 17.6 milj. naulaa. Lisäys oli siis kaksikymmenkaksikertainen 7 vuodessa. Vuonna 1922 oli Kanadan koko vointuotanto 147.8 milj. naulaa, josta vietiin ulos 22.5 milj. naulaa, joten vienti vuoteen 1913 verraten oli yli kaksikymmenkahdeksankertainen. Kanadassa olikin vuoden 1922 lopussa 3 111 meijeriä.

Uuden Seelannin voinvienti osoittaa samoinkuin Kanadankin yhtämittaista kasvua. Se oli vuonna 1910 ainoastaan 322 000 astiaa (1 astia = 50.8 kg), mutta vuonna 1922 jo 1 215 000 astiaa, joten lisäys 12 vuodessa oli lähes nelinkertainen.

Australian vointuotanto oli vuonna 1920 kaiken kaikkiaan 208 081 864 naulaa (1 naula = 454 gr). Tärkeimmät vointuotantoalueet Australiassa ovat Uusi Etelä-Wales, Viktoria ja Queensland. Uudesta Etelä-Walesista tuotiin Englantiin voita vuonna 1922 247 000 astiaa, Viktoriasta 233 000 sekä Queenslandista 292 000 astiaa, joita täytyy pitää huomattavina määrinä. Australiassa ei kuitenkaan tuotannon lisäys ole ollut yhtä huimaava kuin Kanadassa ja Uudessa Seelannissa, mikä johtuu maan ilmastollisten olojen epävakaisuudesta. Aina vuodesta 1902 lähtien osoittaa kuitenkin Australiankin vointuotanto säännöllistä nousua.

Samalla kun vointuotanto Englannin siirtomaissa kasvaa, paranee myöskin valmistetun tuotteen laatu, sillä kaikissa näissä maissa tehdään tarmokasta työtä voin laadun kohottamiseksi. Uusi Seelanti on ensimmäinen maa, jossa maasta vietävät maitotaloustuotteet alistettiin valtion tarkastuksen alaisiksi sekä varustettiin laatumerkillä. Tämän maan tuotteet ovatkin päässeet Englannin markkinoilla jo hyvään maineeseen. Monilukuinen ja hyvin järjestetty konsulenttiverkko pitää huolta siitä, että uusseelantilaisen voin maine markkinoilla edelleenkin paranee. Australiassa harrastetaan voin laadun parantamista yhtä suurella innolla kuin Uudessa Seelannissa ja jotkut ulkomaalaiset ammattimiehet väittävät, että parempaa voita kuin se, mitä saa ostaa Sydneyn (Australian pääkaupungin) ja Melbournen muutamissa suurimmissa tavarataloissa, voitaneen tuskin missään muussa maassa valmistaa. Ottaen huomioon, että meijerit Englannin siirtomaissa ovat yleensä kermameijereitä, ja tuntien näissä meijereissä käytettävät valmistusmenetelmät, täytynee näitä lausuntoja pitää jossain määrin liioiteltuina. Mutta joka tapauksessa on europpalaisten vointuotantomaiden syytä pitää Englannin siirtomaiden vointuotannon kehitystä tarkoin silmällä.

Samalla kun siirtomaissa pyritään kohottamaan vointuotantoa sekä paljouteen että laatuun nähden, työskennellään itse emämaassa Englannissa tarmokkaasti oman maan (siirtomaiden) tuotteiden käytön lisäämiseksi. Nyt väittävät jo monet englantilaiset ammattimiehet, että Englanti ei enää välttämättömästi tarvitse vieraiden maiden maitotaloustuotteita. Niinpä esim. viime toukokuun lopulla Englannissa vietetyn kotimaisen viikon aikana, jonka tarkoituksena oli etupäässä kiinnittää huomiota siirtomaista saataviin tuotteisiin, tuotiin tämä mielipide useissa esitelmissä voimakkaasti ilmi.

Arvostellessamme Englannin siirtomaiden vointuotannossa viime vuosina tapahtunutta suurta lisäystä on meidän toiselta puolen otettava myöskin huomioon, että siihen ovat olleet yhtenä tärkeänä syynä sodan synnyttämät luonnottomat olot, jotka kohottivat maitotaloustuotteiden hinnat suhteettoman korkealle verrattuna muiden karjataloustuotteiden, esim. villan ja lihan, hintoihin, mitkä tuotteet kuuluvat myöskin Englannin siirtomaiden tärkeimpiin vientitavaroihin. Näin ollen on todennäköistä, että maitotaloustuotteiden lisääntyminen on osaksi tapahtunut villan- ja lihantuotannon kustannuksella, minkä vuoksi nyt taas, viimeksi mainittujen tuotteiden hintojen pysyessä verraten korkealla, maidontuotannon lisääntymisessä tulee tapahtumaan pysähdys, kentiespä tulevat villan- ja lihantuotanto vuorostaan taas jossain määrin lisääntymään maidontuotannon kustannuksella. Mutta jolleivät villan ja lihan hinnat muutu aivan suhteettoman korkeiksi voin hintoihin verraten, niin kovin suuria muutoksia tässä suhteessa ei kuitenkaan tulle tapahtumaan, koska Uudessa Seelannissa ja Australiassa pidetään pääasiallisesti lyhytsarvista lypsyrotua ja karjaa ruokitaan läpi vuoden laitumella. Kun kerran kallishintaiset, uudenaikaiset meijerit on pystytetty ja lypsykoneet yleisesti hankittu, on todennäköistä, että lehmät edelleenkin lypsetään ja kerma viedään meijereihin.

Kanada taas ilmastollisten ja muiden luontaisten edellytystensä puolesta on tyypillinen maitotalousmaa, joten sen vointuotantoon eivät muuttuneet olosuhteet suurestikaan päässe vaikuttamaan.

Kaikki edellä esitetyt seikat huomioon ottaen on todennäköistä, että se aika, jolloin Englanti tulee toimeen pääasiallisesti omissa siirtomaissaan tuotetulla voilla, ei ole perin kaukana. Silloin tulee ennen kaikkea huonolaatuinen sekä suomalainen että muunmaalainen voi kadottamaan tärkeimmän markkinapaikkansa. Lisäksi on vielä otettava huomioon, että myöskin siperialainen voi on jälleen ilmestynyt markkinoille ja että Itämerenmaissa, etenkin Latviassa ja Virossa, niin ikään tehdään nykyisin voimakasta työtä vointuotannon lisäämiseksi. Kun varsinkin huonolaatuisen voin tuotanto näin ollen kaikkialla pyrkii lisääntymään, johtaa se lopulta siihen, että voimarkkinoilla jonkun ajan kuluttua tällaista voita on liikaa. Siitä taas tulee olemaan seurauksena, että huonolaatuisen voin hinnat menevät alas ja sen tuotantoon perustuva maatalous tulee kannattamattomaksi etenkin meillä, jossa maatalouden tuotantokustannukset lyhyen kesän

ja vaikeasti muokattavan maaperän vuoksi aina tulevat pysymään verraten korkeina.

Siihen katsoen, että Suomi taas toiselta puolen täällä vallitsevien ilmastollisten olojen ja muiden luontaisten edellytystensä vuoksi on tyypillinen maitotalousmaa, on meidän pakostakin pyrittävä elämään karjanhoidon ja meijeritalouden avulla. Tämä taas on mahdollista ainoastaan silloin, kun me kykenemme valmistamaan sellaisia maitotaloustuotteita, jotka voivat pitää meidät ylivoimaisina kilpaillessamme markkinoilla uusien maiden kanssa. Sellaisia tuotteita ovat korkeimman laatuluokan voi ja sellaiset juustolajit, joiden valmistus edellyttää täysin virheetöntä raaka-ainetta ja korkealle kehittynyttä ammattitaitoa.

Nyt tahdomme tarkastaa, missä määrin kermameijereillä on edellytyksiä toimia viimeksi mainittuun suuntaan.

Kokemus on meille opettanut, että kermameijerit eivät voin laadun hyvyydessä yleensä kykene kilpailemaan maitomeijerien kanssa. Totta kyllä on viime aikoina suurilla ponnistuksilla onnistuttu kolmannessa osassa kermameijereitäkin voin laatu kohottamaan siksi korkealle, että nämä meijerit ovat saaneet laatumerkin sekä kyenneet sen nipin napin myöskin pitämään, mutta korkeimman laatuluokan tavaraa kykenevät kermameijerit yleensä vain poikkeustapauksissa tuottamaan. Ja kuitenkin on kermameijerialueella kansan siisteys ainakin yhtä korkealla ja järkiperäiset maidonkäsittelytavat ainakin yhtä yleisesti tunnetut kuin erinäisillä maitomeijerialueillakin, jotka kykenevät valmistamaan hienointa vientivoita.

Syynä siihen, etteivät kermameijerien tuotteet pääse korkeimpaan laatuluokkaan, ei olekaan niin paljon karjanomistajien taitamattomuus, vaan itse meijerijärjestelmä. Senvuoksi että karjanomistajat niissä lähettävät kermansa meijeriin vain kerran tai kaksi, korkeintaan kolme kertaa viikossa, ehtii kerma näet, vaikka sitä huolellisestikin hoidetaan, aina vanhentua. Tiedemiehethän varoittavat nauttimasta keittämättömänä sellaista maitoa ja kermaa, jota $1\,^1/_2$ vuorokautta kauemmin on säilytetty jäähdytettynä, vaikkapa se ulkonaisesti näyttäisi aivan virheettömältäkin. Jäähdytyksestä huolimatta tapahtuu näet säilytettäessä kermassa ja maidossa käymisilmiöitä, joiden ohella syntyy usein terveydelle vahingollisia aineita sekä muita sellaisia hajoamistuloksia, jotka alentavat kerman ja siitä valmistetun voin arvoa. Täysin hyvää voita saadaan ainoastaan aivan tuoreesta ker-

masta. Ei ole näin ollen ollenkaan ihmeteltävää, etteivät kermameijerit kykene täyttämään voin laatuun nähden korkeimpia vaatimuksia. Siitäpä syystä, jos tahdomme saada voin laadun kermameijerialueellakin kohoamaan, täytyy kerma saada tuoduksi meijereihin tuoreempana, ja vieläkin parempi olisi, jos kermameijerit voitaisiin vähitellen muuttaa maitomeijereiksi.

Paitsi sitä että hienon vientivoin valmistaminen jo tuottaa kermameijereille vaikeuksia, on juustonvalmistus niissä aivan mahdotonta. Juustoa voidaan näet valmistaa ainoastaan maidosta, jonka vuoksi, jos kermameijerialueella tahdotaan ryhtyä juustonvalmistukseen, on meijerien ruvettava ottamaan vastaan myöskin maitoa.

Niistä eduista, joita juustonvalmistus tarjoaa voinvalmistukseen verraten, on aikaisemmin niin monta kertaa tehty selkoa, etten katso tarpeelliseksi tämän yhteydessä enää tähän asiaan kajota.[1]) Kuitenkin lienee syytä huomauttaa, että Itä-Suomi, jossa kermameijereitä on runsaammin, siellä käytännössä olevien luonnonlaitumien, vuorisen maaperän ja kansan luontaisen taipumuksen vuoksi siisteyteen, epäilemättä kuuluu maamme soveliaimpiin juustonvalmistusalueisiin, kun vain meijerijärjestelmä siellä saadaan sellaiseksi, että juustonvalmistus sen puolesta tulee mahdolliseksi.

Kaikki edellä mainitut seikat huomioonottaen näyttää siis *uusia* meijereitä perustettaessa tarkoituksenmukaiselta perustaa, mikäli mahdollista, useampia pieniä maitomeijereitä yhden suuren kermameijerin asemesta sellaisille seuduille, joissa suuri maitomeijeri harvan asutuksen ja meijeripiirin rikkinäisyyden vuoksi ei voi tulla kysymykseen. Ainoastaan siellä, missä asutus on niin harvaa ja hajallista, ettei pikkumeijeriin voida saada riittävästi maitoa, on syytä vieläkin pystyttää pieniä kermameijereitä. Vanhoissa suurissa kermameijereissä, joihin tuodaan kermaa 25—50 kilometrin päästä, olisi niin ikään syytä ryhtyä miettimään, eikö olisi tarkoituksenmukaista vähitellen supistaa meijeripiiriä, perustamalla pieniä maitomeijereitä ainakin sellaisiin etäisempiin kyliin, joissa tällaiseen meijeriin voidaan saada riittävästi raaka-ainetta.

Kehittämällä meijeriliikettämme edellä esitettyyn suuntaan voimme me maatiaisvoin ja huonon meijerivoin tuotantoa huomattavasti

---

[1]) Vrt. »*Suomen Maatalous*», s. 680.

supistaa sekä samalla laajentaa juustonvalmistustamme. Kaikki tämä on omansa huomattavasti kohottamaan maitotaloustuotantomme raha-arvoa.

Kehitetyn järjestäytymisen ja tekniikan taloudelliset vaikutukset.

Sen jälkeen kuin osuusmeijeri on perustettu jollekin paikkakunnalle, on kaikkialla tehty se huomio, että jäsenten maitomäärä verraten pian huomattavasti lisääntyy. Tämä johtuu tietenkin osaksi siitä, että maitoa kotitaloudessa ruvetaan käyttämään säästeliäämmin, mutta osaksi johtuu se myöskin siitä, että jäsenten karjatalous, varsinkin karjan ruokinta, muuttuu järkiperäisemmäksi. Valitettavasti ei ole koskaan koottu tilastoa siitä, missä määrin ja kuinka nopeasti karjastojen maitomäärä omistajain liityttyä jäseneksi osuusmeijeriin yleensä lisääntyy, mutta keskustellessani äsken perustettuihin, menestyksellisesti toimiviin osuusmeijereihin kuuluvien karjanomistajain kanssa sekä muutenkin meijereissä liikkuessani olen saanut sen vakaumuksen, että heidän maitomääränsä verraten lyhyessä ajassa on lisääntynyt noin 25 %:lla. Perustamalla siis taloudellisesti kannattavan osuusmeijerin kohotamme jo tämän toimenpiteen avulla asianomaisen paikkakunnan maitotaloustuotannon raha-arvoa noin neljännellä osalla. Kun tämän lisäksi otamme huomioon, että erotus maatiaisvoin ja meijerivoin hintojen välillä vaihtelee noin 15—30 %:n välillä, meijerivoin hinnan ollessa keskimäärin noin 20 % korkeampi, kohottaa kukin uusi osuusmeijeri paikkakuntansa maitotaloustuotannon raha-arvoa jälleen noin viidennellä osalla. Tämän ohella se vielä kotivalmistukseen verrattuna aiheuttaa karjanomistajille huomattavan raaka-aineen säästön, puhumattakaan työn säästöstä kotitaloudessa. Jos voimeijeriä vielä kehitetään edelleen yhdistämällä siihen myöskin juustonvalmistus, kohoaa juustoksi valmistetun maidon raha-arvo voinvalmistukseen verraten jälleen yhdellä kolmanneksella. Hyvän juuston hinta on näet tavallisesti noin $^2/_3$ voinhinnasta; siis voinhinnan ollessa 30 mk juusto maksaa tavallisesti 20 mk kilo. Koska 24 kilosta maitoa saadaan yksi kilo voita ja kaksi kiloa juustoa, saadaan siis samasta maitomäärästä äsken mainittujen hintojen mukaan voinvalmistuksen avulla 30 mk ja juustonvalmistuksen avulla 40 mk, joten juustonvalmistuksen antama tulos on 33 % parempi. Tähän ehkä sanottaneen,

että juustonvalmistuksessa tulee käytetyksi myöskin kuorittu maito, jonka voimeijerit antavat maidonlähettäjille ilmaiseksi takaisin. Aivan niin! Mutta kuten aikaisemmin olen osoittanut, saadaan juustolassa heravoista ja herasta, kun viimeksi mainittu sivutuote oikealla tavalla meijerin sikalassa käytetään, siksi paljon tuloja, että ne yhteensä täysin vastaavat sitä hintaa, minkä karjanomistajat kuoritusta maidosta omassa taloudessaan käyttäen saavuttavat.[1]) Näin ollen on siis juustonvalmistuksen aikaansaama raha-arvon lisäys maitotaloustuotannossamme todellinen eikä näennäinen.

Perustamalla uusia osuusmeijereitä sinne, missä niitä ei ennestään ole, mutta missä niitä kylläkin kaivattaisiin, ja saattamalla osuusmeijereihin jäseniksi sellaiset karjanomistajat, jotka niihin eivät ennestään kuulu, sekä myöhemmin kehittämällä näissä meijereissä juustonvalmistusta, saattaa tällaisilla paikkakunnilla maitotaloustuotannon raha-arvo parhaimmassa tapauksessa kohota 50—60 %:lla tarvitsematta edes parantaa karjarotua tai laajentaa viljelyksiä.

Ottaen huomioon, että yli $^2/_3$ koko maan karjakannasta vielä on osuusmeijerien vaikutuspiirin ulkopuolella ja että toimessa oleviin osuusmeijereihin tuodusta maidosta vasta noin 7 % valmistetaan juustoksi, voimme me jo yksistään entistä tehokkaamman osuustoiminnallisen järjestäytymisen avulla sekä lisäksi juustonvalmistusta kehittämällä saada maitotaloustuotteittemme raha-arvon vielä huomattavasti kohoamaan, samalla kun meijerituotteiden vientiä voidaan tuntuvasti lisätä. Ja tämän tuotannonhaaran kehittäminen ei valtiolaitoksenkaan puolelta vaadi mitään päätähuimaavia rahallisia uhrauksia, kuten on monien muiden elinkeinojen laita, joita valtion avustuksella tahdotaan kehittää. Jos Suomen eduskunta viiden vuoden aikana myöntäisi vuosittain 10 miljoonaa markkaa jaettavaksi osuusmeijereille halpakorkoisina lainoina koneistojen hankkimista sekä juustolain rakentamista varten, saataisiin tällä rahalla pystytetyksi maahamme 300 uutta pikkumeijeriä sekä rakennetuksi juustola kolmen juuston päivittäistä tuotantoa varten 100 meijeriin. Koska n. s. pikkumeijerit valmistavat voita noin yhden astian päivässä, kohoaisi osuusmeijeriemme keskimääräinen viikoittainen vointuotanto täten nykyisestä 4 000 astiasta 6 000 astiaan eli siis noin 50 %. Samoin osuusmeijerien juustontuotanto, joka nykyisin on vähän alle 2 milj. kg vuodessa, tulisi tämän toimenpiteen avulla lisääntymään noin

1) Ks. »*Suomen Maatalous*», s. 690.

8:aan miljoonaan kiloon eli siis noin 300 %. Ottaen huomioon, että maidon raha-arvo juustoksi valmistettaessa nousee voinvalmistukseen verraten noin 33 %, merkitsisi tämä jo yksinään maallemme nykyisten hintojen mukaan vuosittain noin 40 miljoonan markan nettovoittoa. Paremmin voidaan siis valtion varoja tuskin mihinkään muuhun tarkoitukseen sijoittaa, etenkin kun meijerit niistä koko ajan suorittavat korkoa ja saavutetun kokemuksen mukaan viimeistään 10 vuoden kuluttua kykenevät suorittamaan ne valtiolle takaisin.

Jatkamalla ja syventämällä sitä työtä, minkä professori *Hannes Gebhard* osuustoiminnallisen maitotaloudenkin hyväksi on alkuunpannut ja suorittanut, voimme me Suomen maataviljelevän väestön elinehtoja vielä huomattavasti parantaa sekä siten koko kansamme hyvinvointia tuntuvasti lisätä.

Otto P. Pehkonen.

Vuokratalous

Europan valtioiden, eritoten Englannin agraarijärjestelmässä.

Suomi teki agraarijärjestelmäänsä syvälle käyvän muutoksen, kun se kohotti vuokramiesten suuren pohjakerroksen vapaiksi maanomistajiksi ja avasi tilattomille mahdollisuuden yhteiskunnalliseen kohoamiseen asutuslainsäädännön avulla. Kaikista sosiologisista tosiasioista vaikuttaa kansan luonteeseen ja kohtaloihin voimakkaimmin oikeusjärjestys ja maaomaisuuden jakautuminen. Toivon sentähden, että Europan maiden agraarijärjestelmien vertaileva tarkastelu herättää suomalaisen lukijan mielenkiintoa.

Tässä käsiteltäviksi tulevilla alueilla on, eritoten Suurbritanniaa ja Europan manteren itäosia lukuunottamatta, vallalla talonpoikaisviljelys, jonka harjoittajana on perhekunta, käyttipä se apunaan vierasta työvoimaa taikka ei. Mutta katsoen maanviljelijän oikeussuhteeseen siihen maahan, jota hän viljelee, on erotettavissa kaksi suurta ryhmää. Toisessa agraarijärjestelmä perustuu itsenäisesti harjoitettuun oman maan viljelemiseen, toisessa vuokraviljelykseen.

Kasvien ja eläinten orgaanisen kasvun luonnollisiin ehtoihin sisältyy, että erikoisen epäsuotuisia oloja lukuunottamatta jokainen maatalousyritys, joka vaatii kokonaan ainakin yhden perheen työvoimat, tuottaa suuremman tuoton kuin mitä tuotannossa toimivat tarvitsevat itsensä ja omaistensa elatukseksi. Todellisten tuotantokustannusten, lainaksi hankitun tuotantopääoman korkojen ja työkunnan ylläpidon lisäksi yritys tuottaa tarkoituksenmukaisesti järjestettynä ylijäämän, maankoron, jonka keskimääräinen suuruus mukautuu luonnollisen hedelmällisyyden ja liikeaseman edullisuuden mukaan. Maankorko nousee tai laskee maantuotteiden markkinahintain mukaan. Hintain jatkuvasti noustessa täytyy huonoimmankin ja etäisimmänkin maan, joka on kansan elatukselle välttämätön, tuottaa maankorkoa.

Maankorko on kaikkien sivistyskansain keskuudessa tehnyt mahdolliseksi ensimmäisen suuren yhteiskunnallisen työnjaon, työnjaon toiselta puolen sotilas- ja opettajasäädyn, toiselta puolen talonpoikaissäädyn välillä. Vuosituhannen ja sitäkin kauvemmin olivat ne mak-

sut ja palvelukset, jotka talonpojan oli suoritettava yläluokalle, valtiollisen ja kirkollisen järjestelmän taloudellisena perustana.

Läänitysajan agraarijärjestelmä pohjautui yhteiskunnallisen toiminnan jakautumiseen säädyn mukaan. Maanomistajan ja talonpojan välinen suhde oli sentähden tarkoitettu pysyväksi ja säännöllisesti periytyväksi. Sen rikkoi lopulta kaikkialla vaihtotalouden kehittyminen, porvariston syntyminen ja kaupunkien ja maaseudun sulautuminen nykyaikaiseksi valtioksi. Jokainen tuntee talonpoikaisvapautuksen peruspiirteet. Vuosisadan kuluessa 1750—1850 se poisti yli aikansa eläneen, suuressa osassa Europan mannerta vallalla olleen säätyjaoituksen ja teki kaikki kansalaiset samanarvoisiksi lain edessä.

Germaaninen Keski-Europpa.

Vanhoilta ajoilta periytyvään täydellisen vapauden mielikuvaan sisältyi maatyöntekijän maanomistus. Germaanien päämaissa Saksassa ja Itävallassa on tämän käsityksen pohjalla läänitysrasituksista vapautettu talonpoika kohotettu viljelemänsä maatilan *omistajaksi* sillä seurauksella, että maankorko tulee nyt hänen ja hänen jälkeläistensä hyväksi. Maaomaisuus, jota velat eivät liiaksi rasita,[1]) tuottaa sukupolvelle sukupolven perään hyvän toimeentulon ja kaikille muille kansanluokille ehtymättä reippaita ja hyvinkasvatettuja voimia. Perheessä periytyvä maaomaisuus on hyväin perintätapain säilymisen turva ja ammoin versoneen isänmaan- ja vapaudenrakkauden lähde. Ei ole mitään tehokkaampaa ahkeruuden ja teknillisen edistymisen kiihotinta kuin tietoisuus siitä, että jokainen tuottojen kohoaminen, jokainen maanparannus koituu talonpoikain työkunnan jokaisen jäsenen hyväksi. Missä keskikokois- ja pienviljelys on vallitsevana, muodostaa tiloillaan vakinaisesti asuva talonpoikaisväestö laajan keskisäädyn sydämen. Saksassa kuuluukin maatalouteen käytetystä maasta neljä viidennestä 100 ha pienempiin viljelmiin, kaksi kolmannesta (65.1 %) *itsenäisiin* talonpoikaisviljelmiin (5—20 ja 20—100 ha), ja tällaisen maan pinta-alasta on yhdeksän kymmenennestä (91 ja 92.5 %) viljelijän omaa. Vuokramaan osalle tulee vähemmän kuin yksi kymmenennes. Vain pienellä murto-osalla (2.29 ja 4.13 %) näistä itsenäisistä talonpoikaistiloista on yksinomaan vuokramaata. Myös suurten (100 ha suurempain) tilain lukumäärästä ja pinta-alasta on keskimäärin $^4/_5$-osaa (80 %) viljelijäin omaa. Jäljelle jäävän viidenneksen muodostavat pääasiassa valtion maaomaisuudet. Epäitsenäisistä tiloista (niistä, joiden viljelyspinta-ala on 2 ha pienempi) on vuokramaan osuus hiukan suurempi (23 %). 3.4 miljoonasta senlaatuisesta palstaviljelyksestä on 26.6 % kokonaisuudessaan vuokramaata; niistä hoitavat lähemmäs kahtakolmannesta ei-talonpojat sivutoimenaan.

[1]) Huomattavasti suurimmassa osassa Saksan valtakuntaa pitää lujaan juurtunut yksinperimysjärjestelmä huolta siitä, etteivät jakamattomana pysyvää tilaa liiaksi rasita perintövelat.

2—5 ha:n viljelmillä, jotka jo suureksi osaksi ovat itsenäisiä, on lähemmäs kuudennes (16.6 %) pinta-alasta vuokramaata, mutta vähemmän kuin 5 % kaikista näistä viljelmistä on yksinomaan vuokramaata. Voidaan siis sanoa, että itsenäisten, jopa epäitsenäistenkin viljelmien haltijain valtava enemmistö on maanomistajia.

Samoin on asianlaita Itävallassa ja Sveitsissä, niin ikään kolmessa Skandinavian valtiossa. (Ruotsissa oli v. 1919 25.6 % peltoalueesta vuokrattu, siis kuitenkin noin kaksi kertaa niin paljon kuin Saksassa). Vuokralaitos on germaanisessa Keski-Europassa suurin piirtein katsoen vain omistusoikeusjärjestelmän täydennys. Sen tehtävänä on saada se helpommin liikkuvaksi, hankkia monille pienille ruokakunnille mahdollisuus ravintoaineiden omaan tuotantoon, helpottaa vähävaraisten kohoamista maanomistajiksi, saada julkisten yhdyskuntain maanviljelystilat osallisiksi yksityisyrityksen ripeydestä ja sovittaa pienviljelijäseuduilla viljelmän laajuus perheen kasvavain työvoimain lukumäärään.

Länsi- ja Etelä-Europpa.

Ollen jyrkässä ristiriidassa Keski-Europan kanssa on maanviljelys maanosamme länsi- ja eteläosissa valtavalta osaltaan vuokramiesten käsissä. Vuokramaan osuus nousee, osaviljelys lukuunotettuna, viimeisten laskelmain mukaan Ranskassa (1892) 47.2 %:iin maatalouteen käytetystä alasta, ottamatta kuitenkaan huomioon omistajain lisäksi vuokraamaa maata. Hollannissa vuokramaa käsittää 49 % maatalouteen käytetystä alasta, Belgiassa (ilman 1 ha pienempiä tiloja) 68 %, Suurbritanniassa ja Irlannissa 88 % viljelyspinta-alasta. Italiasta ja Espanjasta ei ole käyttökelpoista tilastoa, mutta vuokramaan osuus on niidenkin maanviljelysalueista sangen suuri. Esitetyt luvut kuvastavat ja vertaavat kylläkin erilaatuisia taloudellisia ja yhteiskunnallisia olosuhteita: rahavuokraa ja osaviljelystä, suur- ja pienvuokraa, pitkä- ja lyhytaikaista vuokraa. Mutta kaikille näille alueille on yhteistä, että hyvin suuressa mittakaavassa on pantu täytäntöön maanviljelijän oikeudellinen erottaminen maan omistamisesta ja että maaomaisuus on tullut pelkäksi korkolähteeksi. Niinkuin läänitysaikana, maantuotot joutuvat ennen kaikkea yläluokalle maankorkona. Uutta on vain se, että näin tapahtuu yksinomaan vapaiden sopimusten perusteella. Mutta sosiologisesti on oleellista että, niinkuin keskiajalla, yhteiskunnallinen järjestelmä, tosiasiallinen vallan- ja omaisuudenjako pakottaa maanviljelijän antautumaan yhden yhteiskuntaluokan palvelukseen, jolle kuuluu maan oikeudellinen herruus. Kuinka on syntynyt maanomistuksen uusi *kapitalistinen* muoto?

Vuokralaitos yhteiskunnallisena talousmuotona alkaa historiassa samaan aikaan kuin keskiaikainen kaupunkitalous. 11, 12 ja 13:nnen vuosisadan kuluessa tapahtui maanviljelyksen ja ammattitoiminnan välillä työnjako, joka tuli näkyviin ammattitoimintaa harjoittavien

erikoisasutuksien syntymisessä. Asukkaidensa suuren lukumäärän vuoksi niiden tuli tuottaa ravinto- ja raaka-ainetarpeensa viereiseltä maaseudulta ja harjoittaa säännöllistä vaihtoa saman tuomiopiirin asukkaiden kanssa. Vaihdonvälineenä oli raha. Maanomistajat tarvitsivat siis rahaa. He tavoittelivat myös suurempaa osaa nousevasta maankorosta. Italiassa ja Ranskassa, Luoteis-Saksassa, Alankomaissa ja Englannissa tulivatkin sentähden tuohon aikaan muuttumattomain luontoissuoritusten ja palvelusten sijaan suuressa määrin rahassa suoritettavat vuokramaksut. Talonpojista tuli siten persoonallisesti vapaita. Mutta silloinen vuokralaitos oli olennaisesti erilainen kuin nykyinen. Säätyihin jakautuneessa yhteiskunnassa ja vainiopakon mukaan viljellyissä yhdyskunnissa vallitsivat perinnäistavat, joiden vaikutuksesta vuokrat jälleen alkoivat voimakkaasti kiteytyä, mikä taipumus oli sitä voimakkaampi, kun maantuotteiden hinnat kulkivat laskevaa suuntaa tai ainakin pysyivät entisellään. Näihin tapahtumiin vaikuttivat myös tuotantoa ja menekkiä lisäävä työnjako kaupungin ja maaseudun välillä sekä monet maaseudulla syntyneet uutisasutukset. Tämä kehitys alkoi 14:nnen vuosisadan puolivälissä, kestäen 16:nnen vuosisadan alkuun. Siihen aikaan annettiin maata vuokralle enimmäkseen määräämättömäksi ajaksi tai yhdeksi tai useammaksi ihmisiäksi. Usein muuttui määräaikaisvuokra perintövuokraksi.

Kehitys jatkui äärimmäisyyteensä eritoten Luoteis-Saksassa. Ei kyllin, että siellä hallitusvallan sitä olennaisesti edistäessä vuokra-alueet (Meier- u. Kolonenstellen) ovat 15 ja 16:nnesta, monissa osissa 17 ja 18:nnesta vuosisadasta alkaen tulleet perinnöllisiksi, vaan hallinnollisen järjestelyn ja tavanomaisen oikeuden vaikutuksesta ei myöskään vuokramaksuja voitu korottaa, eikä myöskään niitä säännöllisesti maksavaa talonpoikaa häätää. Siten alasaksilaiset ja vestfalilaiset talonpoikaistilat vierautuivat taloudellisesti omistajastaan, ja tarvittiin vain pieni askel siihen, että vuotuismaksu menetti vuokramaksun luonteen ja talonpoikaisviljelijästä tuli maanomistaja. Tämä tapahtui jossakin laajuudessa jo 18:nnen vuosisadan toisella puoliskolla, myöhäisintään 19:nnen vuosisadan ensimmäisenä kolmanneksena. Sitä muotoa, missä uuden ajan vapausaatteet siellä toteutuivat, valmisti siis jo aikoja ennen historiallinen kehitys.

Saksalaisella asutusalueella itäänpäin Elbestä oli kehityskulku kyllä toinen, mutta sen lopputulos sama. Siellä oli päinvastoin kuin lännessä aina koko suljetun kylän käsittävä yliherruus kehittynyt 16:nnesta vuosisadasta alkaen, siellä alusta pitäen olemassa olevan suurviljelyksen voimakkaasti laajentuessa sellaiseksi kartanonomistajan yliherruudeksi, mikä sitoi ennen vapaan saksalaisen talonpojan turpeeseen ja pakotti hänet verotyöhön. Saksalaisten uutisasukkaiden kiinteä omistusoikeus, mikä kerran oli ollut yleinen, hävisi laajoilla alueilla ja kartanonherra tuli piirinsä maa-alueiden omistajaksi. Kartanonherrain valtiollinen valta hajoavassa valtiossa mursi siis perintätavan. Mutta voimakkaasti nousevan Preussin valtion toimenpiteet

ehkäisivät 18:nnen vuosisadan ensi kolmanneksesta alkaen kartanonherroja valtaamasta talonpoikaismaata. Kun talonpoikaisvapautus — mikä jo 18:nnella vuosisadalla suoritettiin kuninkaantiloilla, v:n 1806 romahduksesta pitäen myös yksityistiloilla — teki verotyöt lunastettaviksi, jatkui kehitys muodostuneesta olotilasta loogillisesti siten, että talonpojat saivat vapaana omaisuutena maa- tai rahakorvausta vastaan heidän tilansa. Pääpiirteiltään tilanne kehittyi samoin kartanonherruuden itävaltalaisilla alueilla (Schlesiassa, Määrissä ja Böömissä).

Kehitys Etelä- ja Länsi-Europassa, missä se on kulkenut toiseen suuntaan kuin Keski-Europassa, on ollut näiden seutujen onnellisten ulkopoliittisten kohtaloiden seuraus ja nurjapuoli. Saksalaismaissa murtui varhain suurkapitalismin voimakas alku, sillä valtiollinen pirstoutuminen teki ne vieraiden sotajoukkojen temmellyskentäksi, hävitti kaupunkien rikkauden lakkaamattomissa sodissa ja sulki saksalaisilta uuden maailman. Pohjois- ja Keski-Italiaan kokosi ristiretkien aikakausi suuria omaisuuksia; muihin Länsi-Europan maihin taas keräsivät niitä suuria maantieteellisiä keksintöjä seurannut menestyksellinen osanotto valtamerentakaisten alueiden valloituksiin ja siirtomaiden orjiksi tai verovelvollisiksi tehdyn värillisen väestön vuosisatoja kestänyt riistäminen. Kaupunkien rikkaus levisi maaseudulle, raharuhtinaat sulautuivat historialliseen läänitysaateliin ja hankkivat laajoja maaomaisuuksia, harvoin niitä viljelläkseen, mutta sitä useammin saadakseen yhteiskunnallisen arvon ja valtiollisen vaikutuksen ohessa vuokralleannosta varman pääomansijoitusmuodon ja korkolähteen. Pääoman mukana tunkeutui maaseudulle myös kapitalistinen ajattelutapa ja sai tarkemmalla tilintekojärjestelmällään maanvuokran liikkuvaksi. Vuokraviljelyksessä koituu jokainen maantuottojen kohoaminen aina lopulta vuokranantajan hyväksi. Talonpoikaisväestön jääminen vuokramiehinä maataloustuottajiksi aiheuttaa vaaran, että talonpoikain työtulo hyödyttää korkoon oikeutettua pääomaa ja että maankorko painaa työpalkan alas.

Kun Pohjois- ja Keski-Italian kaupunkivaltioiden, etusijassa Firenzen, kauppaherrat pakottivat 13:nnella vuosisadalla aatelin siirtymään kaupunkeihin, hankkivat sen maan, vapauttivat talonpojat läänitysrasituksista ja -alamaisuudesta ja panivat tiloilla osaviljelyksen toimeen, he eivät toimineet ihmisrakkauden ja vapaudenvakaumuksen johtamina. »He kantoivat vapauden johtolausetta lipuissaan, mutta sorron henkeä rinnassaan» (Zobi). Ottamatta huomioon lainkaan sitä, että he uusien pakkolakien avulla pian jälleen sitoivat talonpojan turpeeseen, vaativat he häneltä suorituksia, jotka eivät suinkaan olleet vähäisempiä kuin läänitysaikana. Päinvastoin ne veivät hänet köyhyyteen ja tylsämielisyyteen, mitkä vielä muutamia vuosikymmeniä sitten yleisesti kohtasivat meitä maalla Italian vanhoilla sivistysseuduilla.

Mutta aatelin porvarillistuminen ja suurporvarien kohoaminen läänitysherrojen asemaan sisälsi jo idut itse kapitalistiseen yritys-

muotoon siirtymiseen: liikkuvain kauppiaiden, uhkarohkeiden laivurien ja uutisasukkaiden sijaan astui rikasta väkeä, joka eli ylimykselliestä elämää ja joka ei sijoittanut pääomaansa enää yrityksiin, vaan nautti siitä korkojen muodossa. Kun tämä liike levisi laajempiin piireihin, surkastuivat myös juuret, joista valtio oli imenyt laajenemisvoimansa. Näin kävi kehityksen Italiassa, Espanjassa, myöhemmin Hollannissa ja melkoisessa määrässä Ranskassa — Sombartin[1]) iskevän sanontatavan mukaan »porvariston rasvoittuminen». Jää vain epäiltäväksi, eikö tämä rasvoittuminen ole pikemminkin ollut valtiollisen laskun ja sen tosiasian seuraus, että nyt voimakkaammat kansat anastivat merien ja siirtomaiden herruuden ja seisahduttivat väkivaltaisesti toisten laajentumisen, kuin niiden syy.

Maatalouskapitalismin luonne ei ole missään paremmin havaittavissa kuin Englannissa, missä se on johtanut äärimmäisiin seuraamuksiinsa. Sentähden on syytä seurata tässä kirjoituksessa sikäläistä kehitystä hiukan tarkemmin. Kuitenkin teen muutamia huomautuksia kehityksestä Ranskassa ja sen germaanisissa naapurimaissa sekä olosuhteista Etelä- ja Itä-Europassa.

Pien- ja palstavuokran alue.

Ranskassa niinkuin Englannissakin porvariston rikkaus on varhain kohonnut valtiomahdiksi. Tämän aiheutti aatelistilain hankinta ja aatelisarvojen joukottainen jako porvarillisille maanomistajille. Aateloiminen tuli Englannissa tavalliseksi 16:nnen vuosisadan alussa, Ranskassa sen lopussa. Monilta aatelisperheiltä ostettiin niiden arvot, toiset saattoivat kullata kilpensä porvarillisten naimiskauppojen avulla. Mutta Englannissa ja Ranskassa kehitys eroaa toisistaan siinä, että Englannissa maaomaisuus kokoutui muutamiin käsiin ja sen viljeleminen siirtyi suur- ja keskivuokraajille, kun taas Ranskassa samoinkuin Alankomaissa ja myös Italiassa pikkuporvaristo aina nykyaikaan asti on ollut verraten voimakkaasti maaomaisuudessa kiinni ja talonpoikaisluokka on ollut keskiajasta pitäen pääasiallisena maatalouden harjoittajana.

Kartanonherrain maanomistus oli Pohjois-Ranskassa, samoinkuin Länsi- ja Etelä-Saksassa, hajaomistusta, s. o. yksityisen kartanonherran verovelvolliset talonpojat asuivat hajallaan eri kunnissa ja yhden kunnan talonpojat olivat enimmäkseen verovelvollisia eri kartanonherroille. Siitä aiheutuvaa vaikeutta muodostaa suuria suljettuja maatiloja suurensi vielä se kiinteä oikeus, jonka talonpojat laajoilla alueilla olivat hankkineet tiloihinsa. Frankkien asuttamissa maakunnissa, s.o. Koillis-Ranskassa, oli 12—15:nnellä vuosisadalla tapahtunut samanlainen kehitys kuin Saksassa Keski- ja Yläreinillä ja sen lisäjoilla. Kau-

---

[1]) Vrt. *W. Sombart*, »Der Bourgeois», 1 painos, ja »Der moderne Kapitalismus», 2 painos, II, 2.

punkimarkkinain syntyessä oli syntynyt tuo vielä nytkin vallitseva tapa, että maatilat kuolemantapauksen sattuessa aina jaettiin tasan omistajan perillisten kesken. Sillä lauhkea ilmanala teki kaikissa edullisemmin sijaitsevissa paikoissa mahdolliseksi puutarhamaisen viljelyksen, missä jokaista jaossa syntynyttä tilanosaa voitiin itsenäisesti viljellä. Seurauksena oli maatilain voimakas pirstoutuminen ja sangen vilkas omaisuudenvaihto. Mutta monet perilliset pääsivät heille joutuneilla maatilkuilla huonosti alkamaan. Maanomistussuhteissa oli siitä seurauksena, että jakamisluvat, jotka verotalonpoikain oli kussakin tapauksessa hankittava, joutuivat vähitellen pois käytännöstä ja niiden sijaan tuli pelkkä ilmoitus omaisuudenvaihdosta maanvuokran jakamiseksi muodostettujen palstain kesken. Siten oli kartanonherran omistusoikeus talonpoikaismaahan tehty tyhjäksi. Hyvin laajalle levinneessä maaverokontrahdissa, *bail à cens*, talonpoika esiintyy verovelvollisena omistajana, hän on velvollinen suorittamaan muuttumattoman veron, minkä lisäksi hänen on suoritettava huomattavia maksuja omaisuuden vaihtuessa elävien kesken ja kuoleman sattuessa. Näiden talonpojan kovasti vihaamain epäsäännöllisesti esiintyvien tapausten avulla kartanonherra koetti päästä kärsimästä vahinkoa omistusoikeutensa häviämisestä.

Mutta 16, 17 ja 18:nnen vuosisadan kuluessa tapahtui Ranskassa vastakkainen liike, sellainen nimittäin, että kartanonherra osti useasti verovelvollisen maan takaisin ja että lukuisat porvarit esiytyivät samaten ostajina, hankkien omikseen ne aatelistilat, joilla oli veronkannon oikeus, niiden alaisine palstoineen. Tilaisuus sellaisiin ostoihin oli talonpoikain perinnönjaoissa, sillä ylenmäärin pienentynyt maaomaisuus ei usein enää voinut elättää perhettä. Yhdistämällä palstat saatiin nyt jälleen tuotantokykyisempiä maaomaisuuksia, jotka annettiin vuokralle. Monissa paikoin onnistuttiin myös johdonmukaisen, usein vuosisatoja jatketun ostopolitiikan avulla luomaan suurempia yhtenäisiä maaomaisuuksia. Erityisesti 18:nnen vuosisadan toisella puoliskolla pääsi valtaan voimakas virtaus suurempain tilain luomiseen. Maataloustuotteiden hintain kohoamisen ohessa siihen vaikutti uusi, luonnontieteeseen perustuva tekniikka, Englannin esikuva ja uudet kansantalousteoriat. Sillä tavoin syntyivät suuryritykset Seinen laaksossa ja sen eteläpuolella, Loiren laaksossa j. n. e. Myös tällaiset tilat vuokrattiin. Sillä porvaristo oli yhtä vähän halukas viljelemään niitä itse, kuin tiloilla vanhastaan vakinaisesti asunut aatelisto. Pohjoisessa oli vallalla rahavuokra, etelässä osaviljelys; usein tunkeutui, niinkuin vielä nytkin, suurvuokraajia omistajain ja talonpoikain väliin. Vuokramaan laajuudesta ennen vallankumousta ei meillä ole tarkkaa tietoa. Wahl arvioi huolellisesti laatimassaan »Ranskan vallankumouksen esihistoriassa»,[1]) että Ludvig XVI:n hallituskaudella porvariston osuus

[1]) *Wahl*, Vorgeschichte der französischen Revolution, Tübingen 1905. — Ks. myös *Fr. Wolters*, Studien über die Agrarverfassung und Agrarprobleme in Frankreich, 1700—1790. Leipzig 1905.

maaomaisuudesta oli 20 %, aatelin 30 % ja papiston 10 %, kun taas talonpoikain osalle tuli 40 %, loppujen kuuluessa valtion ja kuntain tiloihin.

Että vallankumous on luonut Ranskassa pienmaanomistuksen, on satu, joka tosin turvaa vuoden 1789 periaatteille horjumattoman kansanomaisuuden, mutta jolla sivistyneiden keskuudessa on tuskin enää maaperää.[1]) Kuninkaan, kirkon, mestattujen ja emigranttien laajat markkinoille tuodut tilat ovat huutokaupoissa joutuneet suureksi, ehkä suurimmaksi osaksi porvaristolle. Tämä huolehti myös siitä, että vallankumouksen agraarilainsäädäntö rajoittui poistamaan läänitysoikeudet, mutta jätti vuokrasuhteet täysin koskemattomiksi. Maahanjääneet aateliset, sikäli kuin he olivat vuokranneet maansa, saivat samalla tavoin kuin porvarilliset vuokralleantajat pitää oikeutensa vähentämättöminä. Ranska ei siten ole millään muotoa »pienomistuksen klassillinen maa»; aivan yhtä hyvällä syyllä sitä voidaan sanoa koroillaaneläjäin ja pienvuokraajain maaksi. Useissa Ranskan maakunnissa voidaan uusimpana aikana havaita talonpoikaisomistuksen tunkeutuvan eteenpäin, mikä ilmiö myös jo ennen vallankumousta oli havaittavissa.[2]) Myös useat päiväpalkkalaiset ovat kohonneet omistavaan luokkaan. Aatelin ja majoraattien erikoisoikeuksien kumoaminen ja maatilakaupan täydellinen vapauttaminen on vaikuttanut maaomaisuuden tasasuhtaiseen jakautumiseen; samoin on ennen vallankumousta maalaisväestöä rasittaneen raskaan verokuorman poistaminen koitunut talonpoikain hyväksi. Mutta siviililakikirjan, code civilin, määräämä testamentintekijäin oikeuden rajoittaminen, jotta omaisuus ainakin jossain määrin pysyisi koossa, talouksien mekaaninen pirstoutuminen, jollainen tapahtuu jokaisessa polvenvaihdoksessa, jos on olemassa useampia lapsia, ja tottumus toimittaa perijäin keskeisiä selvittelyitä kiinteimistöjen julkisen huutokaupan avulla, antavat toiselta puolen yhä edelleen kaupunkien pääomanomistajille tilaisuuden hankkia käsiinsä maaomaisuutta, jota he sitten antavat vuokramiesten viljellä.[3]) Ilmiö on siis sama, jonka me voimme havaita Belgiassa ja Italiassa sekä viime vuosikymmeninä ennen sotaa yhtä suuressa määrin Reinin maakunnan joissakin osissa. Niin muodostuu yhä uudelleen suurmaaomaisuutta, jota juuri senvuoksi on niin vaikea huomata, että nykyaikainen samoin kuin keskiaikainen maaomaisuus on kaikilla näillä alueilla etupäässä hajaomaisuutta.

Pien- ja palstavuokrauksen perusteella ei ole kehittynyt epätyydyttäviä olosuhteita siellä, missä vuokralleantajat ja -ottajat ovat persoonallisesti lähellä toisiaan ja vanhat perintätavat lieventävät suhdetta. Länsi-Ranskassa, eritoten Bretagnessa, Belgian Hespegaussa,

---

[1]) *Paul Chauvès* ja *Charles Gide*, Die Bauernbefreiung in Frankreich, Handwörterbuch der Staatswissenschaften.

[2]) La petite propriété rurale en France, Enquêtes monographiques (1908—09). Paris 1909.

[3]) *Frost*, Verhandlungen des Preussischen Landes-Oekonomi-Kollegiums, 9. 2. 12. — *v. Brandt*, Erbrecht in Frankreich.

Geldernissä ja Ober-Ijsselissä samoin kuin Länsi-Saksassa tapaamme vielä aatelisten maaomaisuuksia, joilla kartanonherra kuin vanhaan aikaan asuu viljelys- ja asuntoalueiden vuokramiesten keskellä, usein heitä johtaen maataloudellisessa osuustoiminnassa ja tekniikan edistysaskeleita käytäntöön sovellutettaessa. Mutta tavallisesti maanomistaja asuu kaupungissa ja pitää enintään loistoasuntonaan jotakin kartanoistaan. Suur- ja pikkuporvaristo tuskin tuntee pikkuvuokraajiaan, ollen tekemisissä heidän kanssaan yksinomaan notaarien, asiamiesten ja välivuokraajain välityksellä. Hän ei tunne harrastusta muuhun kuin korkeiden vuokramaksujen saantiin, missä pieni vuokranantaja tavallisesti menettelee kohtuuttomammin kuin suuri.

Missä maa on tiheään asuttua ja väestö lisäytyy nopeaan, tapaamme kyllä erittäin voimaperäisen viljelyksen. Niin ovat ahkerat ja lapsirikkaat maamiehet *Länsi-* ja *Itäflanderissa*, missä vuokraviljelys (ottamatta huomioon 1 ha pienempiä epäitsenäisiä vuokra-alueita) on vallannut 81 ja 86 % viljelyspinta-alasta, muuttaneet isänmaansa hiekkaisen maaperän reheviksi puutarhoiksi. Mutta ankarasta työstään huolimatta väestö ei pääse oikein eteenpäin. Paremmissa olosuhteissa elää joukko keskikokoisia maanviljelijöitä, mutta todellista hyvinvointia tapaa saamaini vaikutelmain mukaan vain kaupungeissa, joiden frankkilais-vallonilaiselle yläluokalle kertyvät ahkerain maalaisgermaanien työntuotot. Vuokranantaja ei harjoita maanviljelystä, hän on yksinomaan rahan vastaanottaja. Hänen käytäntöön luovuttamansa rakennukset täyttävät vain välttämättömimmän tarpeen. Vuokramaksut ovat tosin maanhintaan verrattuina pieniä. Ne ovat 2—2½ %, kun hypoteekkiveloista täytyy maksaa 3½—4 %. Sentähden ei vuokramiesten myöskään kannata ostaa maata. Mutta maanhinta on pääomanomistajain kysynnän vuoksi kohonnut paljon yli tuottoarvon. Englantilainen kirjailija B. Seebohm Rowntree on v. 1910 toimittanut tutkimuksen, joka osoittaa, että hehtaarista maksetaan kaksi kertaa niin paljon kuin itse Englannissa. Vuokramaksut ovat sentähden, puhtaan tuoton mukaan arvostellen, tavattoman korkeat.

Ranskassa epäkohdat ovat vähäisemmät, sillä väestömäärä ei juuri enää lisäydy, ja talonpojilla on enemmän tukea omasta maasta. Näistä syistä vuokra-alueiden kysyntä ei ole niin kiihkeä ja vuokramaksut ovat kohtuullisemmat. Mutta väestön mukana on myös viljelys joutunut jonkinlaiseen seisahdustilaan.

Osaviljelysalue.

Etelä-Ranskassa, Italiassa, Balkanin valtioissa ja Etelä-Venäjällä on sellainen järjestelmä levinnyt laajalle, että kokonaistuotto jaetaan omistajan ja osavuokraajan kesken osalukujen mukaan, enimmäkseen puoleksi kummallekin. Oikein muodostuneena tämä olotila perustaa

sangen pitkälle menevän etujenyhteisyyden asianosaisten kesken. Maanomistaja ei silloin luovuta ainoastaan maata ja rakennuksia (»Hofteilbau»), vaan ottaa osaviljelijän kanssa osaa liikepääoman kokoonsaamiseen, hankkii puoleksi kotieläimet, lannoitusaineet ja ostettavan siemenen. Hän harjoittaa myös valvontaa, joka koituu liikkeen hyväksi. Etelä-Ranskassa ja monissa Italian seuduissa osaviljelyssuhde on synnyttänyt kukoistavan ja voimaperäisen viljelyksen. Osaviljelijälle se merkitsee määräaikaisvuokraan verrattuna samaa elinkantaa, mutta puolta pienempää vahingonvaaraa. Ei mikään muu järjestelmä anna varattomalle, mutta kelpo miehelle niin hyvää tilaisuutta päästä työllään hyvinvointiin ja jonkinlaiseen riippumattomuuteen.

Kun osaviljelysjärjestelmä on tuottanut näin suotuisat tulokset, täytyy ihmetellä, että se kaikkialla on pysähtynyt germaanisten alueiden rajoille. Ranskassa muodostaa frankkien valloittaman ja asuttaman alueen eteläraja likimääräisen rajaviivan osaviljelyksen ja määräaikaisvuokra-alueen välillä. Belgiassa ja Hollannissa osaviljelys on yhtä tuntematon kuin Saksassa. Tätä en voi selittää muuten kuin siten, että germaaninen talonpoika panee aivan ratkaisevan painon itsenäisyydelleen maatalousyrityksessä. Jollei hän ole omistaja, tulee hänestä määräaikaisvuokraaja. Osaviljelyssopimusta hän otaksuttavasti vastustaisi, koska hänestä olisi vastenmielistä ulkopuolella olevan pääomanomistajan neuvonta ja myötävaikutus. Tässä yhteydessä ei voida puuttua niihin erikoisiin olosuhteisiin, jotka nyt vallitsevat Yhdysvaltain maissivyöhykkeellä, missä n. s. stock share Farming on hämmästyttävässä määrässä levinnyt.

Osaviljelyssuhde on kehittynyt roomalaisen ja bysanttilaisen oikeuden pohjalla alustalais- (kolonaatti-) suhteesta, kun orjain tuonti valloituksien lakatessa taukosi, väestö väheni, suurmaanomistajat tehtiin vastuunalaisiksi maaperän viljelemisestä, verojen saannista, usein myös rekryyttienotosta ja talonpojat joutuivat heistä mitä läheisimpään riippuvaisuuteen. Talonpoika on siten koulussa, jota hän on käynyt useita vuosisatoja, tottunut ulkopuolella olevan johtoon.

Missä omistaja on osaviljelyksessä yksinomaan korkojen vastaanottaja, niinkuin useimmiten on laita turkkilaisilla alueilla Balkanilla ja usein myös Italiassa, on osaviljelyksestä se vaara, että maanviljelys jäykistyy pahoin, sillä talonpoika tietää, että voimaperäisemmän viljelyksen kohottama tuotto lisäisi, osuuden pysyessä entisellään, hänen rasituksiansa ilman korvausta. Ja missä maasta köyhät talonpojat vain elatuksen hankintaa varten ovat pakotetut hankkimaan lisäansiota suurmaanomistajain palstoista — olipa sitten kysymys osaviljelyksestä tai rahavuokrasta —, siellä on usein vallalla mitä pahin koronkiskonta. Pakko suorittaa vuokramaksu työllä kartanotaloudessa antaa tilaisuuden rasittaa talonpoikaa pahoin myös työntekijänä. Samoin on laita työosaviljelyksen (»Arbeitsteilbau»), missä talonpojan on suoritettava kartanon pelloilla tehtävät työt

ohjeiden mukaan omilla juhdillaan ja työkaluillaan ja missä häntä usein rasitetaan ylipäivätöillä. Tällaisten epäkohtain näyttämöpaikkoja ovat erityisesti olleet Venäjä, Romania ja Balkan, ja olennaisesti tästä juuresta on noussut maatalousvallankumous, joka ei ole näillä alueilla johtanut vain suurten kartanoiden paloittelemiseen, vaan joka ennen kaikkea suuntautui rasittavia vuokra- ja osaviljelyssuhteita vastaan. Niiden häviämistä onkin pidettävä tämän kumouksen pääsaavutuksena.[1])

Englanti.

Brittein maailmanvaltakunnan emämaa omaa agraarijärjestyksen, joka on ristiriidassa ei vain kaikkinaisen tasa-arvon ja veljeyden, vaan myös niiden ehtojen kanssa, mitkä vallitsevan tieteellisen käsityskannan mukaan tarvitaan kansallisten voimain kehkeämiseksi. Kolme luokkaa jakaa keskenään maantuoton: pieni piiri suurtilojen (latifundioiden) omistajia, joka perii mahtiasemansa esikoisoikeudella ja saa maankoron ja maahan sijoittamainsa pääomain koron; keskikokoiset ja suurvuokraajat tekevät latifundioiden maatalouden kapitalistisen yrityksen esineeksi. Mutta niillä, jotka omin kourin viljelevät maata, maatyöntekijöillä, ei ole mitään osaa maanomistuksesta, vaan he ovat rahalla palkattuja.

Vain Irlannissa talonpoikain pienviljelys on säilynyt vallitsevana yritysmuotona; viime aikoihin asti se oli kuitenkin määräaikaisvuokraajain käsissä.

Kuinka tämä järjestys on syntynyt ja miten sitä on arvosteltava? Viime vuosina ennen maailmansotaa ja sen jälkeen on siitä syntynyt joukko arvokkaita tutkimuksia, jotka ovat löytäneet luotettavan vastauksen useihin tähän asti ratkaisemattomiin kysymyksiin.[2])

Tässä on nyt koetettava koota näiden erikoistutkimusten tulokset siten, että nykyaikaan asti ulottuvan kehityksen ratkaisevat

---

[1]) Vrt. *E. Jenny*, Der Teilbau, München und Leipzig 1913. — *Max Weber*, art. Agrargeschichte, ja *M. Rostowzow*, art. Kolonat teoksessa Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 3:s painos, Jena 1910.

[2]) *P. Vinogradoff*, English Society in the eleventh Century, Oxford 1908. — *R. H. Tawney*, Agrarian Problems in the sixteenth Century, London 1912. — *Rowland E. Prothero*, English Farming Past and Present, London 1912. — *E. C. K. Gonner*, Common Land and Enclosure, London 1912. — *B. Skalweit-Königsberg*, Die Englische Landwirtschaft, Entwicklung, Betrieb, Lage mit Berücksichtigung der volkswirtschaftlichen Bedeutung, Berlin 1915. — *H. Martens*, Die Agrarreformen in Irland, ihre Ursachen, ihre Durchführung und ihre Wirkungen (Staats-und sozialwissenschaftliche Forschungen, hrsg. G. Schmoller und M. Sering, Heft 177), München u. Leipzig 1915.

Näiden lisäksi mainittakoon nykyoloja koskevat viralliset tutkimukset: *Scottish Land*, Rep. Scottish Land Enquiry Committee, London 1919, sekä yleisteokset: *W. J. Ashley*, The economic Organisation of England, London 1914. — *I. Hatschek*, Englische Verfassungsgeschichte, München 1913. — *G. Brodnitz*, Englische Wirtschaftsgeschichte, Jena 1918. — *Wilhelm Dibelius*, England, Stuttgart 1923.

syy-yhteydet ja pääpiirteet käyvät selvästi ja riidattomasti ilmi. Esityksen keskipisteeksi tulee välttämättömästi Englannin kuningaskunta; Skotlantia ja Irlantia voidaan vain lyhyesti kosketella.

Ainoan maaomaisuuden jakautumista koskevan tilastollisen tiedustelun mukaan kuului v. 1873 200 ha suurempiin maaomaisuuksiin Englannissa ja Walesissa 67 %, Skotlannissa 97 %, Irlannissa 88 % koko pinta-alasta; 2 000 ha suurempiin maaomaisuuksiin taas 28, 80 ja 48 %. Tosiasiassa maaomaisuuden yhteenkasautuminen on vielä suurempi. Sillä tuo tiedustelu toimitettiin kreivikunnittain, vaikka sama maanomistaja omistaa usein maata useissa kreivikunnissa. John Batemanin huolellinen laskelma (1881) on poistanut tämän virheen. Sen mukaan omistaa Englannissa ja Walesissa 4 217 yksityistä suurmaanomistajaa, joista kullakin on vähintään 400 ha, 56.2 % kokonaispinta-alasta; ottaen lukuun kuolleessa kädessä olevat tilat tulee siten rajoitetun suurmaanomistuksen osalle 60.6 %. Englannin ja Walesin sekä Skotlannin maatalouspinta-alasta viljelee vain 12 % omistaja itse. Yhdistyneestä kuningaskunnasta puuttuu omalla turpeella asuva talonpoikaisluokka. Jo vuosisatoja on maalaiselämää vallitsevana luonteenomaisena henkilönä ollut herrasmaanomistaja, Squire. Omalta näkökannaltaan kirjoitti 90-luvun alussa Shaw Leflore (lordi Eversley)[1]: »Englannin maanomistusoikeudellisen järjestelmän ihanne on suurmaanomistus, joka käsittää yhden pitäjän, usein useampiakin naapuripitäjiä, missä ei ole toista maanomistajaa. Kylä itse kuuluu omistajalle samalla tavoin kuin viljelty maa, ja piirin kaikki asukkaat, farmarit, kauppiaat ja työläiset, ovat joko välittömästi tai välillisesti riippuvaisia maanomistajasta — maanviljelijät, jotka ovat vuokranneet häneltä maansa, useimmiten vuoden ajaksi, työläiset, jotka vuokraavat mökkinsä häneltä tai farmareilta viikoksi tai vuodeksi ja kylän kauppiaat, jotka myyntinsä puolesta ovat suuressa määrin piirin maanomistajan, Squiren, varassa, jolle heidän talonsakin kuuluvat.»

Tälle järjestelmälle laskettiin perusta Englannin historian ensi vuosituhantena siten, että kelttiläisen alkuasukasväestön laskivat valtansa alle roomalaiset, sitten anglosaksit ja tanskalaiset, nämä vuorostaan ranskalaistuneet normannit. Uudemmat tutkimukset jättävät kyllä vielä paljon hämärän peittoon, mutta niiden perusteella voidaan kumminkin joltisellakin varmuudella seurata nykyisen olotilan kehittymistä Vilhelm Valloittajasta lähtien. Anglosaksien höllästi yhteenliitetyt yhdyskunnat sortuivat sisäiseen rikkinäisyyteen ja sotalaitoksen puutteelliseen tilaan. Normannilaiskuninkaat panivat valloittamassaan maassa toimeen sitä tiukemman järjestyksen ja lisäksi keskitetyn läänityslaitoksen. Läänityksiä ja kartanomuodostumia oli ollut jo anglosaksien aikana. Mutta läänitysjärjestys sai nyt järjestelmällisemmän muodon kuin koskaan aikaisemmin

[1]) *William Ashley*, The economic organisation of England, London 1914.

ja kuin missään muussa maassa. Kuningas on kaiken maaomaisuuden ylin omistaja ja läänitysjärjestys käsittää peräti jokaisen maatilan. Vuonna 1086 valmiiksi saatu valtakunnan maakirja (Domesday-Book) antaa Englannin ja Walesin 34 kreivikunnasta (muutamia puuttuu) seuraavan kuvan: noin viidesosa maasta jää kuninkaan haltuun (terra regis), suunnilleen $^3/_{10}$ maasta kuuluu kirkolle ja puolet on jaettu maallisille kartanonherroille. Lasketaan lähes 1 400 maallista ja hengellistä kruununvasallia — tenants in chief. Niiden seassa on suuri joukko yksinkertaisia ritareita, jotka omistavat vain yhden tai kaksi kartanoa; mutta suurin osa maasta on kirkkoa lukuunottamatta joutunut suurille herroille. Kahdella kuninkaan sukulaisella on enemmän kuin 400 kartanoa kummallakin, yhdellä on kaksi kertaa niin paljon. Kruununvasallien alaisina on lähes 8 000 alavasallia (sub-tenants), jotka ovat velvollisia suorittamaan sotapalvelusta.[1]) Tyypillinen kartano (Manor) muodostaa alueellisesti suljetun piirin; se käsittää paitsi herraskartanoa ainakin yhden viljelyskylän tai vastaavan joukon yksinäistaloja ja mökkiryhmiä.

Herraskartano on taloudellinen, finanssihallinnollinen ja oikeudellinen keskus. Talonpoikaisasukkaiden joukko — yhteensä noin 108 000 talollista (villani, villains) ja 82 000 mökkiläistä — on kartanonherran (Lord of Manor) alustalaisia. He ovat turpeeseen sidottuja, velvolliset suorittamaan maksuja ja rajattomasti palveluksia. Niiden rinnalla ja keskuudessa vielä eläviä vapaita miehiä (freemen ja socmen) pidetään oikeudellisen fiktion nojalla, vaikka täysin vastoin historiallista todellisuutta, kuninkaan alustalaisina, jotka ovat saaneet omaisuutensa käytettäväkseen kuninkaalta. Hän pitää itseään oikeutettuna luovuttamaan hänelle kuuluvia oikeuksiaan heihin nähden edelleen muille. Tällä tavoin ovat vapaatkin vähitellen tulleet jonkun kartanonherran alustalaisiksi ja sekautuneet usein kokonaan talollisten ja mökkiläisten joukkoon.[2])

Domesday-Book mainitsee lähemmäs 33 000 vapaatilaa (freeholders), jotka ovat melkein yksinomaan pohjoisissa ja itäisissä kreivikunnissa, missä tanskalaiset olivat saaneet lujan jalansijan (vrt. karttaa Seebohmin teoksessa Die englische Dorfgemeinde, Heidelberg 1885, s. 62). Mutta kuva on aivan toisenlainen magna chartan (1215) aikana ja lakitieteen herättyä. Silloin on lukuisia vapaatilallisia ja vapaita läänitysmiehiä myös läntisissä kreivikunnissa. Vinogradoff pitää sentähden lännen toimimiesten ja valamiesten erilaisia menettelytapoja syynä siihen, että liberi homines ja liberi tenentes puuttuvat Domesday-Bookin näistä osista; he eivät periaatteessa erottaneet vuokraa maksavain tenantien ylempää luokkaa talollisten luokasta.[3])

---

[1]) *Ashley*, The economic organisation of England.
[2]) *Vinogradoff*, English society in the eleventh century.
[3]) *Vinogradoff*, The Growth of the Manor. — *I. Hatschek*, Engl. Verfassungsgeschichte.

Ne 25 000 orjaa, mitkä Domesday-Book mainitsee, sulautuivat pian talollisiin ja mökkiläisiin.

Tämänjälkeiseen kehitykseen on erikoisesti kaksi tosiseikkaa vaikuttanut ratkaisevasti: kartanon piirien alueellinen yhteenkuuluvaisuus ja maanomistusoikeuden puuttuminen niiden asukkaiden suurelta enemmistöltä. Varsinkin pohjoisessa ja idässä saattoi sattua, että useammilla kartanonomistajilla oli osia samasta suuresta kylästä. Mutta tyypillinen agraarijärjestys oli jyrkästi vastakkainen sille hajamaanomistukselle, mikä mannermaalla oli aiheutunut lahjoituksista, yksityisten talojen läänittämisestä ja kartanoherruuteen kuuluvien oikeuksien kaupasta ja mitä palstoittaminen oli vielä lisännyt. Englannin yhteiskunnallisella kehityksellä on 11:nnellä vuosisadalla ollut sama lähtökohta kuin Itä-Saksan asutusalueen kehityksellä vuosisataa myöhemmin. Sielläkin ovat nykyiset ritaritilat kehittyneet kyläkuntia käsittävistä kartanoalueista. Mutta ritarien mukana siirtyi yli Elben useita satojatuhansia länsisaksalaisia talonpoikia, ja nämä saksalaiset uutisasukkaat olivat persoonallisesti vapaita, hankkien useimmiten täyden omistusoikeuden taloihinsa. Silloisten kartanoalueiden muodostuminen nykyaikaisiksi suurtiloiksi Itä-Saksassa ei olisi ollut mahdollinen, jollei valtakunta olisi joutunut täydelliseen rappiotilaan ja 16:nnen ja 17:nnen vuosisadan sodat tuottaneet suunnatonta tuhoa. Englannissa sitävastoin oli talonpoikain suuri joukko epävapaita ja normannilaisten tuomioistuinten ja lainsäätäjäin kehittämän selvän teorian mukaan vailla kaikkia oikeuksia maahan. Omistusoikeuden puuttuminen johti Englannin villanit kokonaan toisenlaiseen asemaan kuin se, missä alustalaiset (Laten) olivat 11:nnellä ja 12:nnella vuosisadalla Alasaksissa ja Vestfalissa, siis alueilla, jotka kansatieteellisesti ja ilmastollisesti olivat läheisiä anglosaksien maalle. Alasaksan alustalaisella on perinnöllinen esineoikeudellinen käyttöoikeus ja hänelle tunnustetaan alustalaisomistusoikeus hänen (30 auranalan) tilaansa (Sohm). Hänen englantilaista säätytoveriaan sietää kartanonherra vain vanhasta tottumuksesta, hänen (30 acren) tilansa on useimmiten tosiasiallisesti, ei kuitenkaan oikeudellisesti perinnöllinen ja se voidaan ilman muuta riistää omistajalta esim. loukkausten rankaisemiseksi. Tilat, joilta haltijat on häädetty, joutuvat Englannissa kartanonherralle, Luoteis-Saksassa alustalaisyhdyskunnalle. Englantilainen kartanonherra (Lord of the Manor) ei ole ainoastaan alustalaistensa peltomaan omistaja, vaan hänelle kuuluvat myös piirin laajat yhteislaitumet ja autiomaat; alustalaistalonpojille on myönnetty vain niiden tosiasiallinen käyttö, usein maksuja vastaan. Kartanonherralla yksin on oikeus aidata yhteislaitumia ja ottaa niitä viljelykseen. Alasaksissa ja Vestfalissa yhteismaa on yhdyskunnan jäsenten yhteisomaisuutta. Oikeudellisesti suojeltu ja perinnöllinen omistusoikeus on Englannissa ylipäänsä vain freeholderilla, vapaalla tilallisella. Vaikka epävapaa, villain, onkin oikeuskelpoinen, ei hänellä ole mitään oikeudellista turvaa herraansa vastaan, samalla kun hän itse on kartanon-

herran tuomiovallan alainen. Saksan kartanotuomioistuimissa alustalaiset ovat itse tuomionlausujia ja heidän tuomionsa sitoo myös heidän herraansa. »Keisari on pienimpien vertainen, jos hän rikkoo oikeutta», lausutaan eräässä vanhassa Elmenhorstin valtakunnanoikeuden muistiinpanossa.[1])

Siten perintätieto vanhasta vapaudesta on säilynyt Saksassa kartanoalueilla elävämpänä kuin Englannissa. Saksan alustalaisjärjestelmään lyö ensi sijassa leimansa osuustoiminnallinen piirre, Englannin vastaaviin oloihin taas kartanoherruus.

Normannien valloituksen kummatkin tulokset, kyläkuntia käsittävät kartanot ja talonpoikain tukalat maanhallintaolot, antavat meille avaimen Englannin agraarikehityksen ymmärtämiseen nykypäiviin saakka.

Tämän kehityksen ajanjaksot sattuvat yhteen niiden muutosten kanssa, mitkä yhteiskunnan rakenteessa ajan vieriessä ylipäänsä tapahtuivat.

1) Yleisen omavaraistalouden vallitessa pyritään yksinomaan oman paikkakunnan herrasluokan tarpeiden tyydyttämiseen. Järjestys, mikä käy ilmi Domesday-Bookista, vastaa taloudellisessa suhteessa täysin mannermaan veropäivätyöjärjestelmää. Englannissa on suuria kartanotalouksia, jotka pitävät 15—30 omaa valjakkoa ja toimivat pääasiassa alustalaistalonpoikain työn varassa. Mutta yleensä kartanon omassa hallussa olevaan alueeseen (demesne land) ei kuulu enempää kuin 1—2 suurtilayksikköä (hides), jotka Englannissa samoin kuin Alasaksissa ja Slesvig-Holsteinissa käsittävät likimain neljän alustalaistilan (120—160 acren) alan, joten tämän kartanon alue muodostaakin vain pienen murto-osan koko kartanoalueesta. Tässä tapauksessa kartanonherran tuloina ovat pääasiassa talonpoikain ja mökkiläisten luontoismaksut, eivätkä näiden peltotyöt ole juuri rasittavia.

2) Kaupunkitalouden ja rahan välittämän säännöllisen tavaranvaihdon muodostumista ovat Englannin yhtenäisessä valtakunnassa tukeneet valtion laitokset — hyvin järjestetty finanssikeskushallinto, yhtenäinen raha-, mitta- ja painolaitos —, mutta sen ohella sitä ovat suosineet luonnolliset liikennesuhteet. »Edvard I:n ajoista lähtien oli olemassa kansallinen parlamentti, hänen ja Edvard III:n hallituskautena kävi kansallinen lainsäädäntö lujasti käsiksi liike-elämään . . . Voidaan sentähden sanoa, että Englannissa on jo 14:nnen vuosisadan alusta lähtien ollut jossain määrässä vallalla kansantalous, eikä enää

---

[1]) *Vinogradoff*, English Society in the eleventh century. — *Sama*, The Growth of the Manor. — *I. Hatschek*, Engl. Verfassungsgeschichte. — *Wittich*, Grundherrschaft in Nordwestdeutschland, Leipzig 1896. — *Sering*, Vererbung der ländlichen Grundbesitzer im Königreich Preussen V, Oberlandesgerichtsbezirk Hamm, bearbeitet von Graf v. Spee, Berlin 1898.

yksinomaan kaupunkitalous.»[1]) Kartanonomistaja havaitsee nyt tarpeelliseksi tuottaa yli oman tarpeen ja myyntiä varten. Hän perustaa sentähden 13:nnella vuosisadalla lukuisia uusia verovelvollisia viljelmiä yhteismaalle. Lisätäkseen rahatulojaan mahtava kartanonherra asettaa 14:nnen vuosisadan toiselta puoliskolta lähtien johtavan talousvirkamiehen (bailiff) sijalle omaan laskuunsa taloutta hoitavan isännöitsijän; hän vuokraa siis kartanon alueen, usein myös pienemmiksä palasissa, talonpojille. Alustalaisten vastahakoisesti suorittamat päivätyöt muutetaan 13:nnelta vuosisadalta alkaen rahamaksuiksi ja sitten niistä huolehtivat vapaat päiväläiset. Kun musta surma tempasi vuosina 1348, 1361 ja 1369 $^1/_3$—$^1/_2$ väestöstä hautaan ja talonpojilta vaadittiin silloin uudelleen päivätöitä, joiden suorittamisvelvollisuutta ei vielä oltu kumottu, antoivat syntyneet vaikeat talonpoikaismellakat (1381) aiheen sellaiseen muutokseen. Palvelusvelvollisuuksista vapautetut talonpojat ovat nyt vapaita. Alustalaisuuden jäännökset ovat 16:nnen vuosisadan loppuun mennessä melkein täydellisesti hävinneet Englannista. Siihenastisten alustalaisten omistusolot parantuvat sikäli, että heille ylipäänsä vasta nyt tunnustetaan tavanmukaiset käyttöoikeudet, joita he voivat puolustaa kuninkaan tuomioistuimissa. »Vuodesta 1439 lähtien huokuu kuninkaallisesta kansliaoikeudesta (Chancery) oikeamman lainkäytön henki ja turvaa juuri sen luokan oikeusvaatimukset, jolla siihen saakka ei ollut ylipäänsä mitään oikeusturvaa».[2]) Entisten alustalaisten puutteellisen maanhallintamuodon, n. s. customary tenant, sijaan tuli n. s. copyhold (verolläänitys), mikä nimitys johtuu siitä, että sen oikeudellisen luonteen määrää kartano-oikeuden asiakirjajäljennös, mitkä asiakirjat antavat tietoja kysymyksessä olevan kartanon muodostumisesta. Laidunoikeudella, joka kuuluu sivuetuna talonpoikaistaloon, on sama oikeudellinen luonne kuin tälläkin.

Oikeusturva on kuitenkin osoittautunut riittämättömäksi, kun on esiytynyt seikkoja, mitkä ovat saaneet kartanonherran pitämään suotavana erilleen pääsemistä siihenastisista alustalaisistaan ja heidän maansa liittämistä kartanoon.

3) Englannin maataloushistoriassa on uutena aikana näennäisesti useita sisäisiä ristiriitaisuuksia. Ne kuvastuvat myös esillä olevissa tutkimuksissa. Niiden selvittämiseksi täytyy pitää erillään omistus- ja viljelyssuhteissa tapahtuneet muutokset.

15:nnen vuosisadan kuluessa kaupungit tulivat Englannin johtavaksi mahdiksi. Ruusujen sodat olivat murtaneet läänityslaitoksen voiman. Ne jättivät jäljelle vain 29 perhettä vanhasta suuraatelista (nobility). Nyt lujalla pohjalla olevan keskusvallan suosimina ja suojelemina astuivat Englannin kauppiaat taisteluun maailmanmarkkinoista. Ei kestänyt kauan, kunnes — jo 15:nnen vuosisadan viimeisellä

---

[1]) *Ashley*, Englishe Wirtschaftsgeschichte, Leipzig 1896, Band II.
[2]) *R. H. Tawney*, The agrarian problem in the sixteenth century.

kolmanneksella — alkoi suurmaanomistuksen porvarillistuminen, mitä on jatkunut nykypäiviin saakka. Jo Edvard I:n aikana tapahtuneen parlamentin perustamisen jälkeen oli syntynyt läheinen yhteys ritariston ja kaupunkien etujen kesken. Kreivikuntain (ritarien ja freeholderien) sekä kaupunkioligarkkiain edustajat, jotka oli kutsuttu kokoon suuraatelin vastapainoksi ja jotka 14:nnen vuosisadan keskivaiheilla yhtyivät yhteiseen edustukseen, tunsivat itsensä kansan edustajiksi. Englannin ja Ranskan satavuotinen sota kohotti alahuoneen valtaa, missä kaikki rahalait saivat alkunsa. Keskiajan loppuessa on normannilainen läänitysvaltio kuninkuuden ja rahvaan yhtyessä muuttunut säätyihin jakautuneeksi kansallisvaltioksi, lääniherrain oikeudenkäytön sijaan tullut yleinen oikeudenkäyttö ja aatelin etuoikeudet hävinneet melkein jäljettömiin. Aatelispojat ja -tyttäret ovat isän eläessä tavallisia kansalaisia, jotka monasti ryhtyvät harjoittamaan kaupunkilaisammatteja. Vain yksi pojista perii aatelisarvon. Toiselta puolen saattoi ritarimaata alati hankkia ei ritarisyntyinenkin. Vuodesta 1290 alkaen oli myös suuraatelin maan myynti sallittu.[1])

On siten luonnollista, että rikkaiksi tulleet kauppiaat ja ammatinharjoittajat usein ostivat maata, asettuen maalle asumaan. Mutta voimistuvalla porvaristolla ei tuohon aikaan ollut lainkaan kylliksi pääomia, jotta he omin voimin olisivat kyenneet hankkimaan käsiinsä erityisen suuria maa-alueita. Silloin riisti kirkkoreformatio vanhan yhteiskunnan vanhoillisimmalta mahdilta, kirkolta, suurimman osan sen jättiläismäisestä maaomaisuudesta. Luostaritilain muuttaminen maallisiksi tiloiksi (vuosina 1536 ja 1539) käsitti likipitäin viidenneksen Englannin pinta-alasta. Henrik VIII lahjoitti tai myi ne polkuhinnasta, erikoisesti myös ylemmän (nobility) ja alemman (gentry) aatelin uusille jäsenille. Hän ja hänen seuraajansa korottivat useita satoja henkilöitä tähän luokkaan. Nykyinen latifundio-omaisuus, olipa se päärien (peerage) tai muiden hallussa, on huomattavalta osaltaan saanut alkunsa joko välillisesti tai välittömästi silloisten kirkkotilain hankinnasta.[2]) Samoin joutui vuoden 1688 jälkeen suurin osa vielä olemassa olevista kruununtiluksista kauppamarkkinoille.

Myös tässä pistää silmään Saksassa tapahtuneen kehityksen erilaisuus. Siellä korkea aateli sai haltuunsa maan herruuden ja yhteiskuntaelämän painopiste on maa-alueissa. Protestanttisissa valtioissa kirkkotilain maallistuttaminen vahvistaa tavattomasti valtiovaltaa säätyjä vastaan, ja valtiontilusten laajentaminen tulee hallitsijan talonpoikaisystävällisen politiikan perustukseksi. Vielä nykyäänkin valtio on useimmissa Saksan valtioissa huomattavasti suurin maanomistaja. Englannissa kuninkuuden etu yhtyy omistavain luokkain etuun. Kirkon ja kuninkaan tilain hävittäminen heikontaa sen yhteiskunnal-

---

[1]) Vrt. *Hatschek*, Englische Verfassungsgeschichte.
[2]) *W. J. Ashley*, The economic organisation of England.

lista ja valtiollista merkitystä ja vahingoittaa maatalouden keski- ja alaluokkaa.

Kapitalististen katsantokantain varhainen tunkeutuminen maalaisluokkain keskinäisiin suhteisiin oli tuon politiikan seuraus. Sillä helposti hankitulla maaomaisuudella harjoitettiin vilkasta kauppaa. Mutta ken oli hankkinut maata kolmannesta tai neljännestä kädestä, ei ollut tyytyväinen, jos hän ei saanut pääomalleen riittävää korkoa. Ennen kaikkea 15:nnen vuosisadan päättymisestä lähtien on talonpoikaistalouden kiristäjänä esiintynyt uusi varakkaiden luokka kaikella häikäilemättömyydellä.[1])

Silloin tavalliset korot ja vuokramaksut olivat pieniä ja muuttumattomia. Sillä maanviljelystekniikka oli maatilain seka-aseman ja vainiopakon sitomana pysynyt vuosituhannen ajan melkein muuttumattomana. Copyholderin nautinto-oikeus kesti useimmiten vuokramiehen elinajan tai sitä kauemmin. Myös kartanotilusten määräaikaisvuokra oli sangen pitkäaikainen. Kaiken lisäksi maantuotteiden hinnat olivat pitkistä ajoista asti kiinteät tai laskevat. Mutta tilaisuuden kartanonomistajan tulojen parantamiseen antoi lampaanhoito, jonka tuotteilla oli ensin Flanderin, sitten Englannin verkateollisuudessa hyvät markkinat. Tämä teollisuus oli 15:nnellä vuosisadalla jättänyt käsityöläismäisen toimintamuodon ja alkanut varastoon valmistavana yrityksenä harjoittaa melkoista valmiiden tuotteiden maasta vientiä. Ei niin, että villalla yleensä olisivat olleet suotuisammat hintasuhteet kuin viljalla. Hinnat pysyivät vuoteen 1540 asti alhaisina. Mutta lampaanhoidossa tultiin toimeen melkein aivan ilman työvoimia ja se tuotti siten, jos sitä harjoitettiin laajalla alalla, korkean maankoron. Oli siis syytä saada käytettäviksi laajoja alueita. Sellaisia oli vähäisin rajoituksin kartanonomistajan käytettävissä yhteislaitumilla. Voidakseen peltotiluksensakin muuttaa laitumiksi hänen täytyi saada ne erilleen tilusyhteydestä muiden tiluksien kanssa, laajentaa sillä tavoin rajoitettuja kartanoalueitaan ja aidata ne kokonaisuudessaan. Englannin[1]) aitaamiset (enclosures) eivät teknillisessä suhteessa eroa myöhemmistä Saksan tai Skandinavian yhteismaiden jaoista ja tilusjärjestelyistä. Kummassakin tapauksessa on kysymys tiluksien uudelleenjärjestämisestä vapaan maataloudellisen erikoisviljelmän aikaansaamiseksi. Mutta asianosaisten oikeudellinen asema ja siitä syystä myös toimenpiteen yhteiskunnallinen vaikutus oli erilainen. Jo yhteismaan supistaminen tuotti talonpojille vahinkoa. Sen viljelykseenpano on mannermaalla aiheuttanut talonpoikain satotuotoissa ja kansan lukumäärässä mahtavan lisäyksen. Englannissa täytyi kartanonomistajan tosin varovasti suhtautua kerran olemassa olevan talonpojan laidunoikeuksiin,[2]) mutta hän esti tulevia sukupolvia viljelemästä yhteismaata, kun hän otti muun osan siitä haltuunsa. Ennen kaikkea hän saat-

---

[1]) *Tawney*, Sixt centh century.

[2]) Statute of Mertors (20 Henrik III 1235—36) ja Statute of Westminster (13 Edvard I 1285).

toi myös vähentää itse talonpoikaistalojen lukumäärää. Talonpoikain omistusoikeuteen 16:nnella vuosisadalla ovat vasta muutamat juuri ennen sotaa ilmestyneet tutkimukset luoneet valoa. Vain pienten maanomistajain, freeholderien, omaisuus ja yhteismaankäyttö oli täysin turvattu. Jos kartanonomistaja tahtoi saada heidän maansa, täytyi hänen maksaa siitä. Mutta heidän lukumääränsä oli vähäinen. 118 kartanossa, joista on luettelo, oli pienten maanomistajain lukumäärä 16:nnen vuosisadan alussa vain viidennes viljelijäin koko lukumäärästä. 12 % oli kartanoalueen — tai aikaisemman yhteisen autiomaan — talonpoikaisvuokramiehiä ja heidän asemansa oli turvattu vain vuokrakauden ajaksi. Lukuisa enemmistö, kysymyksessä olevien kartanoiden copyholderit (noin $^2/_3$ talonpojista), nautti yleisen oikeuden turvaa vain sikäli kuin ikimuistoiset tavat olivat sen puolella. Muutamien 140 herraskartanoa koskevien lukujen mukaan olivat elinajaksi tai useamman miespolven ajaksi luovutetut copyholdit tavallisemmat kuin perittävät tilat. Edelliset voitiin käyttöajan kuluttua ilman muuta peruuttaa takaisin. Mutta kaikki, myös perittävät copyholdit, olivat vanhan alustalaisuuden ajoista asti periytyvän omaisuudenvaihtoveron (admission fee) alaisia. Tätä veroa ei säännöllisesti oltu pysyvästi määrätty, joten se poikkesi vestfaalilaisten alustalaisten vastaavasta verosta. Kartanonherra saattoi käyttää niitä, estyäkseen kärsimästä vahinkoa maaverojen muuttumisesta. Uhkaamalla hän saattoi myös pakottaa talonpojan rupeamaan määräaikaisvuokraajaksi tai poistumaan tilaltaan, niinkuin usein tapahtuikin.[1])

Tuloksena tästä oli, että Englannissa alueiden jaoissa ja tilusjärjestelyissä tällöin niinkuin myöhemminkin lukuisia talonpoikaistiloja, vieläpä kokonaisia kyliäkin, hävitettiin. Ihmisten täytyi väistyä laidun-eläinten tieltä, koska talonpoikain suuri joukko oli, siitä pitäen kuin normannit valloittivat Englannin, tehty perinnöttömiksi, eivätkä he persoonallisen vapauden mukana olleet millään muotoa saaneet käyttövaltaa maahan.

Puolentoista vuosisadan kuluessa, 1486—1656, on tosin säädetty lakeja »autioitumista vastaan» ja »peltoviljelyksen säilyttämiseksi ja lisäämiseksi». Mutta sitä mitä talonpojat tarvitsivat, oikeutta maahan, jota he puoli vuosituhatta olivat perheyrityksenä viljelleet yläluokan hyväksi, vuokrain ja maksujen pysyvästi määräämistä, lyhyesti talonpoikaissuojelusta pohjoissaksalaiseen malliin, ei edes Tudorien voimakas hallitus voinut heille taata, sillä se oli maataomistavan alemman aatelin (landed gentry) poliittisen tuen varassa. Ei edes riittämättömiäkään lakeja pantu täytäntöön, sillä paikallishallinto oli vallitsevain luokkain käsissä ja kielsi vastustamasta paikallista valtaa, milloin se oli tarpeen. Tähtikamarin hävittäminen vuonna 1641 teki lopun viimeisestä hallintoelimestä, mikä oli voinut pitää ohjissa maanomistajia. Vuo-

---

[1]) *R. H. Tawney*, The agrarian Problem in the XVI. Century.

den 1688 jälkeen tuli valtion sulautuminen yhteiskuntaan täydelliseksi.[1])

Paremmin kuin valtion toimenpiteet ehkäisi villan kysynnän heikkous 15:nnellä ja 16:nnella vuosisadalla tehokkaasti aitaamista.[2]) 16:nnen vuosisadan viimeisistä vuosikymmenistä lähtien 18:nnen vuosisadan ensi vuosikymmeniin asti aitaamiset vähenivät, vaikkeivät ne milloinkaan lakanneet. Tämä ilmiö on liitetty niiden hinnanmuutosten yhteyteen, mitkä uudesta maailmasta virtaavat jalot metallit saivat aikaan vuodesta 1540 alkaen 17:nnen vuosisadan loppuun. Siten viljanviljelys olisi jälleen tullut kannattavaksi ja olisi tehokkaammin kuin mitkään lait ehkäisseet aitaamisen.[3]) Puhutaan myös maanviljelyksen edistysaskeleista ja alankomaalaisten alkuunpanemasta juurikasvi- ja muusta viljelyksestä kesantomailla. Tosiasiassa olivat kuitenkin maanviljelyksen edistysaskelet kerrassaan vähäiset. Ne rajoittuivat olennaisesti suurehkoihin kuivausyrityksiin, ja mitä viljanhintain kohoamiseen tulee, niin on juuri se 18:nnen vuosisadan toisella puoliskolla, huolimatta silloin vielä muuttumattomasta maanviljelystekniikasta, antanut sysäyksen tilusjärjestelyjen voimakkaalle laajentumiselle. Tärkeätä on vain se, että nämä eivät enää, sittenkuin viljanviljelys kannatti hyvin, aiheuttaneet maa-alueiden autioitumista.

Aitaamisten vähenemisen syynä eivät ilmeisesti ole olleet hinnat eivätkä maataloustekniikan vähäiset edistysaskelet, vaan se tosiasia, että 16:nnen vuosisadan toiselta puoliskolta lähtien keksittiin toisia keinoja ja teitä, millä voitiin tyydyttää ylempäin luokkien maannälkää. Sellaisia olivat Irlannissa toimeenpannut *maan takavarikoinnit*, jotka alkoivat jo Elisabetin aikana. Skotlantilaiset heimopäälliköt luettiin kruunun läänitysmiesten joukkoon ja tottelemattomilta päälliköiltä riistettiin rangaistukseksi tai petollisten oikeudenkäyntien perusteella ei vain heidän henkilökohtainen, vaan koko heimon maaomaisuus. Sateisessa Irlannissa, missä laidun- ja niittyalueet olivat voitolla, oli

---

[1]) *Tawney*, The agrarian Problem in the XVI. Century. — *Edwin Francis Gay*, Zur Geschichte der Einhebungen in England, Berliner Dissertation 1902. — *Sama*, Indosures in England in the 16th Century, Quartaly Journal of Economics (1903).

[2]) Aitausalueen laajuutta on arvioitu aivan eri tavoin. *Ashley* otaksuu (Economic Organisation of England, s. 63), että ensi sijassa kysymykseen tulevissa yhdeksässä Midlandin kreivikunnassa vuosina 1450—1610 yhteenliitetty talonpoikain peltomaa on kaiken kaikkiaan noussut viidennekseen, lukuun ottamatta niityksi muutettua maata (demesne land). Professori *Gay* taas päätyy niiden tosin epäluotettavien tutkimusten perusteella, jotka tuon ajan kuninkaalliset komissiot toimittivat 24 kreivikunnasta, vain 2.76 %:iin näiden kreivikuntain kokonaispinta-alasta ja otaksuu, että se koski 30—50 000 henkilöä. Osa aidatusta alueesta on käytetty pelloksi eikä niityksi. — Vrt. *Tawney*, edellä mainittu teos, s. 262 ss., ja *W. Sombart*, Der moderne Kapitalismus, 2 painos, 1:nen nide, s. 793, München 1916.

[3]) Tosiasiassa ovat Rogersin mukaan viljanhinnat vuosista 1541/82 vuosiin 1583/1642 nousseet enemmän kuin kaksinkertaisiksi ja voimakkaammin kuin tärkeämmät karjantuotteet ja työpalkat, mutta ajanjaksona 1643/1702 jääneet sitävastoin jäljelle.

kaikki maa pääasiassa heimon omaisuutta, mitä yhteisesti käytettiin. Päälliköllä oli määrätty käyttöoikeus näihin tiluksiin nähden, mutta ne eivät millään muotoa olleet hänen persoonallista omaisuuttaan Englannin esikuvan mukaan. Suuren kapinan kukistamisen jälkeen Cromwell otti pois kolmanneksen maasta, ja Limmerickin rauhan jälkeen, joka päätti kapinan Jaakko II:n eduksi, irlantilaiset omistivat viljelyskelpoisesta maastaan enää vain yhdennentoista osan. Se oli näet jaettu Englannin protestanteille.[1])

Näistä syistä joutui Englannissa 17:nnellä vuosisadalla maan riistäminen talonpojilta aitaamisen avulla enemmän taka-alalle. N. s. agraarivallankumous, mikä tapahtui 15 ja 16:nnella vuosisadalla, on vain kuin varhainen esinäytös Englannin talonpoikaissäädyn perikadon näytelmään, mikä näyteltiin 18:nnella vuosisadalla ja 19:nnen vuosisadan alussa.

Samaan aikaan kuin 30-vuotinen sota hävitti Saksan, alkaa Britannian merivallan suuri valloitusretki. 17:nnen vuosisadan viimeisellä ja 18:nnen ensi neljänneksellä puhkeaa Englannin valtamerentakainen kauppa ja merenkulku kukoistukseen samassa määrässä kuin Hollannin väkivalloin tukahdutettu välityskauppa riutuu. Läpi koko 18:nnen vuosisadan kestää tuota valloitusretkeä, nyttemmin pääasiassa Ranskan kustannuksella, kunnes se Napoleonin sotain suuressa loppunäytöksessä perustaa Englannin ehdottoman yliherruuden merellä ja siirtomaa-alueilla.

Tässä taistelussa vallasta ja rikkaudesta ovat johtajina ja hyödynnauttijoina aateli ja suurporvaristo. Osa siten saaduista suurista omaisuuksista koetetaan yhä uudelleen sijoittaa maaomaisuuteen ei vain sen varmuuden vuoksi, minkä häviämätön maa takaa omistajalle, vaan sen tähden, että suurmaanomistus on nykypäiviin asti yhteiskunnallisen arvon suojakirja, samalla kun se 18:nnella vuosisadalla takasi ratkaisevimman vaikutusvallan parlamenttivaaleihin ja antaa nuoremmille pojille erikoisoikeuden hallinnollisiin patronaatteihin. Kun maahan tulvivaa suurpääomaa käytettiin pienempäin, erityisesti lännen runsaslukuisten ritaritilain ja talonpoikaistilain ostamiseen, laajeni suurmaaomaisuus vuosina 1688—1785 suunnattomasti. Kingin arvioinnin mukaan oli vuonna 1688 vielä 40 000 freeholderia »parempaa lajia» (tulojen keskimäärän ollessa 91 £) ja 120 000 »huonompaa lajia» (tulojen keskimäärän ollessa 55 £). Sata vuotta myöhemmin pikkutilalliset olivat Artur Youngin mukaan »erittäin harvinaisia». He eivät olleet voineet kestää houkutusta, kun heidän maastaan tarjottiin sangen korkeita hintoja, ja olivat siirtyneet kaupunkeihin, jolleivät ehkä olleet kauppasummalla ottaneet viljelläkseen suurempaa vuokratilaa.

Hinnat olivat usein niin korkeat, että osto ei mitenkään kannattanut. Tähän vaikutti Marshallin sanain mukaan (1790) rikkaiden maanhimo

---

[1]) *H. Herkner*, **Die irische Agrarfrage, Conrads Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik.**

(»Terramania»), eikä suinkaan pyrkimys taloudellis-teknilliseen tarkoituksenmukaisuuteen, ja se pyyhkäisi pois pikkutilalliset ja monet alemman aateliston (Gentryn) jäsenet. Marshall lisää, että useasti tarjottiin ostohintana nelikymmenkertaista vuokraa.[1])

Samaan aikaan muutettiin copyholderit suunnitelmanmukaisesti määräaikaisvuokramiehiksi. Tämä tapahtui jo mainittujen sortotoimenpiteiden, usein myös yksinkertaisen houkuttelun avulla, kun talonpoikaisisäntä ei ollut tarkoin selvillä sopimusten kantavuudesta. Maa vuokrattiin hänelle usein elinajaksi, ehkä lupaamalla uudistaa vuokra seuraajan kanssa. Maanomistaja pääsi siten nauttimaan yksityisomaisuuden eduista, jota ei enää rajoittanut oikeudellisesti suojeltu totuttu tapa. 18:nnen vuosisadan lopussa Englannissa oli enää vain muutamia perittäviä copyholdereita.[2])

Laajentamalla ja syventämällä kartanonomistajain omistusoikeutta luotiin maataloudellisen viljelmän uudestaanjärjestämiselle yksityisoikeudelliset edellytykset, mitkä sitten 18:nnella ja 19:nnellä vuosisadalla täyttyivät. Siten päättyi jo 15:nnen vuosisadan lopulla alkanut työ vainiojärjestelmän uudistamiseksi tunkemalla pienet viljelmät pois suurempain tieltä.

Aitaamisten voimakas lisäytyminen 18:nnen vuosisadan toisella puoliskolla johdetaan hyvin yleisesti pyrkimyksestä raivata tietä silloin kukoistavan maataloustieteen saavutuksille. Siihen liittynyt pikkuviljelmien hävittäminen esiintyy valitettavana, mutta välttämättömänä seurauksena siitä teknillisestä edistymisestä, mikä kansan elatusmahdollisuuksiin nähden oli tapahtunut. Tämä käsitys on jo sentähden väärä, että aitaamispyrintöjen ja suurviljelmien voimakas nousu alkoi jo 18:nnen vuosisadan keskivaiheilla, kun taas muutokset maanviljelyksen ja karjanhoidon menettelytavoissa vasta 90-luvulla vaivalloisesti valtasivat itselleen laajemman kantavuuden. Aitaamiset ovat tuskin koko 18:nnen vuosisadan kuluessa lisänneet maan tuotantokykyä. Niiden tuloksena oli nyt, niinkuin 15 ja 16:nnella vuosisadalla, verojen kohoaminen, mutta vain vähäisessä määrässä, jos ollenkaan, kansanravinnon lisäytyminen. Tästä muutamia todistuksia.

18:nnella vuosisadalla tuli tavaksi raivata kaikki vaikeudet, mitkä aitaamista saattoivat kohdata, tieltä siten, että lähinnä kysymykseen tulevat maanomistajat saivat aikaan erikoislain säätämisen parlamentin kautta, jonka muodosti silloin olennaisesti maa-aristokratian edustajisto. Tämän ohella oli vielä muita laillisia menettelytapoja, niin että erikoislakien tilasto ei anna täydellistä kuvaa tilusjärjestelyjen kasvavasta laajuudesta. Hannoverin sukuun kuuluvain kuninkaiden hallituskausien mukaan luetellen säädettiin vuosina 1702—1714 2, 1715—1727 16, 1727—1760 226 erikoislakia. Näiden avulla koko tänä aikana järjestelty alue on laskettu, tosin epäluotettavalla tavalla,

---

[1]) *Marshall*, Rural Economy of the Midland Counties.
[2]) *Ashley*, The economic Organisation of England.

136 840 hehtaariksi. Yrjö III:n hallituskauden 33 ensi vuotena, 1760—1793, nousi erikoislakien lukumäärä 1 355:een (1760—1797 1 532:een, mitkä käsittävät 1.12 milj. ha). Ajanjaksolle 1700—1764 ovat luonteenomaisia alhaiset maantuotteiden hinnat, toisena ajanjaksona 1764—1793 siirtyivät suuret ihmisjoukot Lancashiren ja Yorkshiren tehdaskaupunkeihin ja kysyntää pienempi tarjonta kohotti maantuotteiden hinnat voimakkaasti ylöspäin. Hintain laskiessa voitiin jo käytännössä olevan viljelysmaan tuottama maankorko saada kohoamaan vain vähentämällä tuotantokustannuksia, mikä tapahtui juuri peltotilusten järjestelyillä, muuttamalla samalla pellot, mikäli mahdollista, niityiksi. Suuret osat yhteislaitumista eivät tähän mennessä olleet tuottaneet juuri lainkaan tai vain vähäisessä määrässä vuokraa. Oli siis edullisempaa liittää ne kartanonmaihin ja vuokrata ne tässä muodossa. Jos pikkuviljelmät sulatettiin muutamiin keskikokoisiin tai yhteen suurempaan vuokraviljelmään, päästiin korjaamasta rakennuksia, mistä saatiin huomattava säästö.

Kun sitten 1760-luvulta alkaen hinnat voimakkaasti kohosivat ja antoivat aiheen tilusjärjestelyjen yhä laajempaan toimittamiseen, olisi siirtyminen voimaperäisempään viljelysjärjestelmään ollut mahdollista, jopa edullistakin. Mutta on varmaa, että brittiläisten maanviljelijäin suuri enemmistö, eivät vain talonpojat, vaan myös suurfarmarit, eivät tuohon aikaan tienneet tai tahtoneet tietää mitään uudesta maanviljelystieteestä. Riviinkylvökoneen keksijä Jethro Tull oli jo vuonna 1732 julkaissut teoksensa viljan ja juurikasvien kuokkaviljelyksestä; lordi Townshend oli vuonna 1730 pannut Norfolkissa sijaitsevalla tilallaan käytäntöön Flanderista peräisin olevan vuoroviljelyksen; järkiperäisen eläinkasvatuksen alkuunpanija Robert Bakewell oli vuonna 1760 aloittanut uraauurtavat työnsä. Arthur Young teki vuonna 1768 ensimmäiset opintomatkansa Englannissa ja hänen onnistui vähitellen herättää laajain kansankerrosten harrastus maatalousyritysten parantamiseen. Mutta vuoden 1774 vaiheilla, niinkuin Arthur Young ja »Country-Gentleman» kirjoittivat, eivät parannetut viljelystavat, juurikasvien käyttö, apila ja heinälajit olleet levinneet yli muutamain edistyneiden piirien. Viljanviljelystä ja karjanhoitoa pidettiin vielä maatalouden erikoisaloina, joita oli mahdotonta harjoittaa samalla maalla. Halu muuttaa pellot niityiksi oli vielä voimakas, tiede oli eläinten jalostamiseen ja siitokseen nähden vielä kapalossaan. Kauemmin kuin puoli vuosisataa vastusti maanviljelijäin luonnollinen vanhoillisuus ja varovaisuus jokaista syvemmälle käypää muutosta. . . Tieteellisen maatalouden taloudelliset edut eivät vielä vuonna 1790 olleet pistäneet silmään niin selvästi, että Englannin maanomistajat olisivat yleisesti pitäneet viisaana käyttää parannettuja menettelytapoja.

Erikoiskertomukset, mikäli niitä on, osoittavat päivänselvästi, että aina 18:nnen vuosisadan viime vuosikymmeneen saakka järjesteltiin avonaiset peltoalueet suurimmaksi osaksi — Howlettin mukaan aina $^4/_5$-osaan saakka — ja erikoisesti keskikreivikunnissa tarkoituksessa

muuttaa ne laitumiksi. Tässä suhteessa ei ollut suurta eroa näiden ja 15 ja 16:nnen vuosisadan tapahtumain välillä; laajennettu laiduntalous ei vain enää palvellut ensi sijassa villateollisuutta, vaan lihan ja maidon saantia, mitkä tuotteet saivat Lontoossa, muissa satamapaikoissa ja pohjoiseen nopeasti nousevissa tehdaskaupungeissa voimakkaan kysynnän. Tätä liikettä suosi se tosiasia, että heinänviljelyksen tuotteilla oli vielä edullisempi hinnanmuodostus kuin peltoviljelyksen tuotteilla. Vuosina 1767—1800 olivat lihan, voin ja juuston hinnat 77 % ja viljanhinnat 56 % suuremmat kuin edellisinä 66 vuotena. Karjaa pidettiin yhä enemmän; myös olisi teuraseläinten painon pitänyt lisäytyä noin neljänneksellä 30-luvusta 90-lukuun. Täten ovat siis maataloustuotteet enentyneet. Mutta viljanviljelys syrjäytyi kaikilta paremmilta mailta, ja tätä tappiota ei tasoittanut riittävästi se seikka, että ennen autioina olleista alueista ja yhteislaitumien huonommista osista, mistä olisi saatu vain heikompaa heinämaata, kynnettiin huomattavat alat pelloiksi.[1]) Näin tapahtui eritoten itäisissä ja pohjoisissa kreivikunnissa. Vaikka tilastoa ei ole, voidaan pitää varmana, etteivät aitaukset olleet vuoteen 1793 mennessä aiheuttaneet viljansaannissa mainitsemisen arvoista lisäystä, joskin karjantuotannon enentyminen, mikä tuotanto jossain määrin pysyi väestön lisäytymisen tasalla, on epävarmaa, sillä useiden talonpoikain ja mökkiläisten pikkuyritysten samanaikainen häviäminen aiheutti niin voimakkaan taantumisen sianlihan, siipikarjan ja munain tuotannossa, että yleisesti valitettiin markkinoilla olevan riittämättömästi saatavissa näitä tarveaineita.

On siis käynyt ilmi, että edellä esitetty teoria on mitä suurimmassa määrässä epävarmalla pohjalla. Yhtä varmaan kuin tilusjaot ja -järjestelyt kokonaisuutena vastasivat taloudellisuuden vaatimuksia, yhtä vähän voidaan niihin liittyvää pikkuviljelijäin syrjäyttämistä vuoteen 1790 mennessä pitää kansantaloudellisesti oikeutettuna muka senvuoksi, että maataloustuotantoa ei muuten olisi voitu lisätä. Tuon ajan hintakonjunktuurit olisivat pikkuviljelijälle, joka on erinomainen karjanhoitaja, olleet kerrassaan suotuisat. Rowland E. Prothero, joka hyväksyy edellä mainitun teorian, mutta joka kuvaa tosiasioita sangen objektiivisella tavalla,[2]) myöntää, että pienten ja pienimpäin viljelijäin syrjäyttäminen ei ollut ollut vain kaikkien noiden toimenpiteiden seuraus, vaan niiden varsinainen päämäärä. »Seurattiin yleisesti sellaista politiikkaa, että useain pienten vuokramiesten tilalle saatiin yksi suurvuokraaja». Aitaamisen takia tutkittiin joka kerta tarkoin oikeussuhteet, ja kenen käyttöoikeus riippui maanomistajan tahdosta — näin oli laita aivan valtavan osan talonpoikain ja mökki-

---

[1]) *Alexander Eliaschewitsch*, Die Bewegung zu Gunsten der kleinen landwirtschaftlichen Güter in England. Ein Beitrag zur Geschichte des Untergangs der kleinen englischen Landwirte, München und Leipzig 1914.

[2]) Hän huomauttaa, tosin Napoleonin sotain jälkeistä aikaa tarkoittaen, pienviljelijöistä: »Heidän häviämisensä oli yhteiskunnallinen tappio, mutta siitä oli tullut taloudellinen välttämättömyys.»

läisten lukumäärästä —, hänen täytyi väistyä maaltaan korvausta saamatta. Yhdellä iskulla hänestä tuli maaton työläinen. Vain harvoin pikkueläjät kykenivät valvomaan etujaan parlamentissa. Heillä oli vähän ystäviä, mutta sitä enemmän katkeria vihollisia. Mutta ken saattoi todistaa omaavansa esineoikeudellisen käyttöoikeuden ja sai peltomaansa yhtenäisenä kappaleena, havaitsi usein omaavansa riittämättömästi laitumia. Sillä silloinen yksityisoikeuden mukainen lainkäyttö antoi vähän varmuutta kaikkien etujen tasapuolisesta punnitsemisesta. Ne vähälukuiset pikkutilalliset, jotka jäivät jäljelle, pääsivät huonosti eteenpäin, ja monien oli pian pakko samalla turvautua palkkatyöhön. Pahimmin kävi mökkiläisten. He saattoivat tuskin milloinkaan todistaa, että heillä oli laidunten käyttöoikeus, ja lehmänpidon käydessä mahdottomaksi he kadottivat itsenäisen maalaistalouden perustan. Jos heillä oli mökkinsä vuotuista veroa vastaan, niinkuin oli tavallista, niin he kadottivat usein senkin laiduntamisoikeuden ohella. Poikkeustapauksissa he saivat vähän rahaa tai kappaleen maata, mutta se riitti harvoin ylläpitämään lehmää läpi kesän ja talven. Tämän johdosta myytiin usein heti kohta maa ja lehmä, jopa useasti ennenkuin he olivat saaneet vahingonkorvauksen. Tämän arvo oli usein pienempi kuin se osuus, mikä mökkiläisen oli suoritettava sangen suurista kustannuksista, jopa pienempi kuin pakollisen aitaamisen vaatimat kulut. Siten karkoitettujen täytyi turvautua joko tehtaisiin tai köyhäintaloihin.

Kaiken tämän perusteella ovat aitaamiset, mitkä Englannissa toimeenpantiin 15:nnen vuosisadan päättymisestä lähtien 18:nnen vuosisadan lopulle saakka, terveen kansantaloudellisen arvioinnin valossa tarkoituksiltaan ja vaikutukseltaan yksinkertaisesti vain keino, millä pikkutilalliset voitiin poistaa tiloiltaan. Suuri kansanluokka, johon kuului ahkeria ja kelpo ihmisiä, tuhottiin, jotta olisi voitu laajentaa omaa maaomaisuutta ja lisätä korkoa, kansan kokonaisuuden saamatta sillä tavoin sen parempaa toimeentuloa.

Uudet maanviljelystavat otettiin yleisemmin käytäntöön vasta viimeisten Ranskan sotien (1793—1815) vaikutuksesta, sillä lisätuoton tällöin hyppäyksittäin ja jyrkästi nousevat hinnat antoivat toiveita mitä runsaimmasta voitosta, samalla kun myös viljanhinnat ylittivät karjantuotteiden hinnat. Kuitenkin tarvittiin aikaa sodan myöhäisempiin vaiheisiin saakka, jotta laiduntalouden harrastus ei olisi vain hävinnyt, vaan antanut tilaa vastakkaisille pyrkimyksille, suurten niittyalueiden kyntämiselle pelloiksi.

23 sotavuoden vuonna 1815 päättyessä aitaamisliike saavutti siihen liittyvine erikoislakeineen — suunnilleen 1 355 lakia edellä käyneiden 33 vuoden kuluessa — suurimman laajuutensa. Vuosien 1798—1813 kuluessa aidattu alue arvioidaan 892 000 hehtaariksi eli 59 450 hehtaariksi vuosittain. Sodan jälkeen aitaamiset samoin kuin viljanhinnat laskivat jälleen nopeasti (vuonna 1815 14 000 ha, seuraavina vuosina 4—8 000 ha). Sota-aikana aitaamiset eivät liittyneet yksin maankoron

nousuun, mikä todennäköisesti kaksinkertaistui vuosina 1790—1813, vaan maataloustuotannon lisäytymiseen, sillä ilman sitä ei Napoleonille tehtävä vastarinta olisi ollut mahdollinen, tuonnin keskeytyessä monta kertaa. Aikaisemmin puhdas maanviljelys tunnettiin vain kolmi- tai nelijakoviljelyksenä tai puhtaana laiduntaloutena. Nyt oli opittu yhdistämään molemmat ja ottamalla käytäntöön uusia kasvilajeja samaan aikaan viljelemään enemmän viljaa ja pitämään enemmän karjaa. Kaksinkertaistunut maankorko oli suureksi osaksi maanviljelykseen sijoitettujen huomattavain pääomain korkoa ja maanomistajan, samoinkuin vuokramiehen palkkaa lisäytyneistä työsuorituksista. Tapahtunut edistyminen oli heidän yhteistoimintansa tulos. Uusi järjestelmä ei vaatinut ainoastaan enemmän pääomaa, vaan enemmän sivistystä ja älyä. Sotavuosiin nähden saattoi lukuisten pikkuviljelysten hävittäminen näyttää kansantaloudellisesti oikeutetulta. Kuinka olisivat »pikkueläjät, jotka elivät kädestä suuhun, voineet panna toimeen kalliita parannuksia, ottamatta lainkaan huomioon, että he itsepintaisesti tahtoivat pysyä vanhentuneissa menettelytavoissa» (Prothero). Tässä todistelussa on hitunen totuutta, mutta olisi tarkoituksetonta ryhtyä sitä lähemmin tutkimaan. Sallittaneen vain viitata muutamiin tosiasioihin, jotka ovat omiaan rajoittamaan väitteen kantavuutta. Arvokkaimmat menettelytavat, mitä Englannissa on käytetty maanparannuksissa ja kehitetyssä maanviljelyksessä, on omaksuttu Alankomaiden talonpoikaisväestöltä. Britannian marskimaiden ensimmäiset suuret kuivatusyritykset suorittivat 17:nnellä vuosisadalla hollantilaiset rämemaiden asukkaat. Hollannissa niinkuin Saksassakin on kaikki jalostetut karjarodut kasvatettu talonpoikaisseuduissa. Maiden jakoa ja tilusjärjestelyjä ei mitenkään voida pitää brittiläisten suurmaanviljelijäin yrittäjähengen keksintöinä. Jo 16 ja 17:nnellä vuosisadalla ovat Allgäun talonpojat toimeenpanneet tilojen jakamisen yksinäistaloihin heinääkasvavassa Kemptenin arkkihiippakunnassa.[1]) Samaan aikaan poistivat talonpojat Slesvigiin kuuluvassa Angelnin maakunnassa tilussekaannuksen haitat panemalla toimeen tilusjärjestelyjä kylittäin ja sitten ottivat käytäntöön heinänviljelyksen, missä useammat vilja- ja laidunlohkot seurasivat toisiaan. Yleisesti tunnettuna voidaan pitää, että tilusjakoja ja -järjestelyjä toimeenpantiin valtion johdolla Skandinaviassa 18:nnesta vuosisadasta sekä Preussissa ja koko Pohjois-Saksassa 19:nnestä vuosisadasta alkaen mitä suurimmassa mittakaavassa ja että niillä saavutettiin samat edut kuin Englannissa, tuottamatta haittaa talonpoikain maanomistukselle.

Englannissa uskottiin vielä kauan 19:nnelläkin vuosisadalla maataloudellisen suuryrityksen ehdottomaan etevämmyyteen, se kun tuottaa vähin ihmisvoimin suuria ylijäämiä kaupunkien asujamistoa

---

[1]) *H. Ditz*, Geschichte der Vereinödung im Hochstift Kempten, 1904. — *Hans Dorn*, Die Vereinödung in Oberschwaben, Kempten 1904.

varten. Mutta viljelmiä ei yhdistetty tämän kansantaloudellisen edun vuoksi, minkä olemassaolo on jossain määrin myönnettävissä, vaan senvuoksi, että suuryritys tuotti edellä esitetyistä syistä maanomistajalle korkeammat vuokramaksut. Maanomistajain edut sopivat yhteen sen käsityksen kanssa, minkä taloudellisen liberalismin monet teoreetikot omasivat.

Ne viljelmät, mitkä 18:s vuosisata jätti pikkutilallisten tai copyholderien käsiin, joutuivat sen rahapulan uhreiksi, joka puhkesi rauhanteon jälkeen, kestäen 30-luvulle saakka. Monet otaksuvat, että vapaatilallisten luokka vasta vuosina 1813—1835 kärsi pahimman kolauksen. Useat olivat sodan aikana rakentaneet lainain avulla uusia rakennuksia, toimittaneet salaojituksia tai käyttäneet rahaa maatilain ostoon. He eivät voineet nyt maksaa korkoja suurten sodanjälkeisten verojen ohella, joten heidän täytyi jättää tilansa.

Napoleonin sotain ja 20-luvun maatalouspulan vaikutuksesta on Brittein agraarijärjestelmä lopullisesti saanut nykyisen muotonsa. 19:s vuosisata on muuttanut sitä vain vähäisessä määrässä.

Jos silmää niitä 7 ½ vuosisataa, mitkä ovat kuluneet siitä kuin normannit valloittivat Englannin, hämmästyy sitä johdonmukaisuutta, millä silloin istutetut taimet ovat varttuneet. Järjestelmä, minkä kansalliseksi kokonaisuudeksi yhdistetyt suuret maaomaisuudet muodostivat, ei sallinut, että mikään niistä yhteiskunnallisen riippumattomuuden aineksista, joita alussa oli vielä olemassa, olisi maaseudulla säilynyt sen rinnalla. Pienet herrasmaanomistajat ovat syrjäytetyt samalla tavoin kuin alusta pitäen harvalukuinen vapaa talonpoikain luokka. Käsi kädessä tämän ilmiön kanssa kulkee toinen, kapitalististen ainesten tunkeutuminen suurkartanonomistajain piiriin, mitä on kestänyt nykyaikaan asti.

Huomattavan osan nykyisistä yksityislatifundioista on suurmaanomistajaintressit omistanut valtiovalta väkivaltaisin keinoin aikaansaanut. Muistuu mieleen Englannin luostaritilain maallistuttaminen ja hävittäminen ja melkein koko Irlannin saaren takavarikoiminen ja jakaminen englantilaisille. Skotlannissa latifundiot syntyivät siten, että englantilaiset tuomioistuimet julistivat samalla tavoin kuin Irlannissa heimojen omaisuuden niiden päälliköiden yksityisomaisuudeksi ja tekivät siten maatyöntekijäin osuusoikeudet mitättömiksi.

Näistä syistä Skotlannin ja Irlannin maaomaisuus on vielä jyrkemmin keskitetty kuin Englannin. Kun Englannissa edellä mainitun, vuoden 1873 epätäydellisen omaisuustilaston mukaan oli 874 maanomistajaa, joille kuului 28 % maasta, ja 10 200 henkilöä, jotka pitivät omaisuutenaan $^{2}/_{3}$-osaa maan pinta-alasta, omisti Skotlannissa 580 henkilöä melkein 80 % maan pinta-alasta, 170 rikkainta maanomistajaa puolet ja 12 noin neljänneksen koko maasta. »Viheriästä saaresta» oli saman tiedustelun mukaan puolet jaettu 744 maanomistajalle ja melkein $^{9}/_{10}$ (88 %) 6 461 maanomistajalle.

Tehokkaimmin ovat latifundioiden muodostumista koko yhtyneessä kuningaskunnassa edistäneet perhesäätiöt, entails. Samoinkuin Saksassa 30-vuotisen sodan ajoista lähtien, on Englannissa 17:nnen vuosisadan kansalaissodan jälkeen tullut tavaksi, jota nykyäänkin yleisesti noudatetaan, että vanhimman pojan mennessä naimisiin suurtilan jakamaton perintöoikeus samalla annetaan hänen vielä syntymättömälle esikoispojalleen. Tämä yleinen tapa nojautuu ehdottoman testamenttausvapauden periaatteeseen, eikä se tunnusta mitään oikeutta lakimääräiseen perintöosaan. Preussissa sukujen sääntöperintötilat eli fideikomissit, joita vastaan on niin paljon hyökätty ja jotka nyt on lakkautettu, käsittivät vuonna 1914 vain 7.1 % maan koko pintaalasta, kun sen sijaan Englannin kuningaskunnassa jo 19:nnen vuosisadan keskivaiheilla $^2/_3$ maasta oli »entail»-järjestelmän sitomana. Mikäli pääomia sijoitetaan suurmaaomaisuuden ostoon, merkitsee tämä ainoastaan pääomankoron muuttamista vuokrakoroksi, ja sääntöperinnön käyttäminen tarkoittaa vain vaivattoman korkotulon takaamista myöhemmille sukupolville.

Jättiläisyritys ei ole maatalouden alalla kannattava. Siksi ei latifundioita missään viljelläkään yhtenäisesti. Englannissa maanomistaja jättää itselleen vain kotitilan herraskartanoksi ja hankkiakseen omaan suureen talouteensa välttämättömät elintarvikkeet. Yrittäjäin ammattimainen maatilain pito, joka sai alkunsa 13:nnella vuosisadalla silloin harvoissa päätaloissa, ulottuu nykyään yli koko maaseudun. Entiset alustalaiset, pikkutalolliset ja mökkiläiset, jotka vielä 18:nnen vuosisadan alussa olivat maalaisväestön suurena enemmistönä, ovat hävinneet ja heidän sijallaan ovat tilattomat työläiset, joita erottaa vuokraajista ylipääsemätön juopa. Osittain on vielä jäljellä vanhoja talonpoikaistaloja, mutta nekin on nykyään jaettu työväenasunnoiksi.

Samansuuntainen oli asiain kulku Skotlannissa. Talonpoikaisisäntäin, jotka muinoin pikkuvuokraajina viljelivät vuorimaan laaksoja, on 18:nnella ja suurelta osalta myös 19:nnellä vuosisadalla ollut pakko luopua tiloistaan. Niiden sijaan muodostettiin suuria lammas- ja karjatarhoja, jotka villan ja lihan hintain korkeuden perusteella antoivat enemmän vuokraa. Vain harvoja vanhoja itsenäisiä pikkuvuokraajia (crofters) on säilynyt.

Irlannissa sitävastoin on pikkutalonpoikaisväestö säilynyt, sillä suurten takavarikoiden jälkeen se on ollut valmis, vain saadakseen jäädä kotiseudulleen, suorittamaan mitä runsaimpia vuokria ja palveluksia. Irlannin asuttamispyrkimys englantilaisten talonpoikain avulla on voitu toteuttaa ainoastaan koillisessa, Ulsterissa, tunkemalla pois syntyperäinen väestö. Ulsterin maakunnan ulkopuolella pienet vuokraajat olivat irtisanottavia vuokralaisia (tenants at will), jotka voitiin milloin tahansa häätää. Päinvastoin kuin Englannissa kartanonomistajat eivät oleskelleet suurta osaa vuodesta maatiloillaan, vaan Lontoossa tai ulkomailla. Heitä ei kiinnittänyt tilaansa muu kuin

mahdollisimman korkean vuokran periminen. Siten työntulokset pysyvästi virtasivat pois maasta muualla kulutettaviksi, ja juuri tämä on vähitellen köyhdyttänyt Irlannin ja joukkosiirtolaisuuden muodossa hävittänyt sen asutuksen. Irlanti on ainoa kulttuurimaa, jonka väkiluku on viimeisten seitsemänkymmenen vuoden aikana vähentynyt. Vuonna 1811 oli siellä asukkaita $5._9$ miljoonaa, vuonna 1841 $8._2$ miljoonaa, mutta vuonna 1911 enää vain $4._4$ miljoonaa.

Minun on kuitenkin luovuttava tässä seikkaperäisemmin käsittelemästä Skotlannin ja Irlannin oloja. Sen sijaan rajoitun lähinnä kysymykseen, miten Englannissa tuo maatalousjärjestelmä, jonka kehitysvaiheita olemme seuranneet, on pysynyt pystyssä. Alun perin englantilainen kartanonomistaja ei ole tyytynyt pelkkään vuokramaksujen kantamiseen. Vallitsevana sääntönä voidaan pitää käsitystä, että vuokranantajan ja vuokramiehen välillä on jonkinlainen yhtiösuhde, jossa edellisen osalle tulevat ei ainoastaan maa-alue, vaan tavallisesti myös kaikkien suurempien rakennusten ja pysyvien parannusten aiheuttamat kustannukset, jälkimmäisen osalle liikepääoman, älyn ja työvoiman käyttäminen.[1]) Monet maanomistajat ovat kotitilansa malliviljelyksillä opastaneet vuokramiehiään edistyksen tielle, toiset taas ovat myötävaikuttaneet koko piirinsä karjanhoidon parantumiseen hankkimalla parhaita siitoseläimiä ja toimeenpanneet myös näyttelyjä ja kilpailuja alaisilleen viljelijöille. Mutta maataloudessa itse toimivien suurtilallisten luku on siksi vähäinen, ettei englannin kielessä ole mitään saksalaista »ritaritilanomistajaa» täysin vastaavaa käsitettä. Maalaisaatelin vanhastaan paikoillaan asuneet perheet pitävät vuokrat yleensä kohtuullisina, ja »huonoina vuosina suostuu maalordi neuvottelemaan maksun lykkäyksestä ja helpotuksesta.» Eräät tosin, varsinkin vastarikastuneet, pitävät maataan yksistään pääoman sijoituspaikkana, koettavat kiskoa mahdollisimman paljon vuokraa, suorittavat vain välttämättömimmät korjaukset rakennuksissa eivätkä osoita mitään hyväntahtoisuutta hädän aikoina.

Mistään vuokramiesten riistämisestä ei kuitenkaan ylimalkaan voida puhua jo senkään vuoksi, että myös vuokramiehillä, niin kauan kuin konjunktuurit olivat edes jossain määrin suotuisat, oli käytettävinään melkoiset pääomavarat. Sellaisina parempina kausina oli alati tarjolla lukuisia pyrkijöitä maanviljelijän toivehikkaaseen toimeen. Vuokrajärjestelmällä on oman viljelystalouden rinnalla se etu, ettei maa-alueen osto tai toisten perillisten osuuksien lunastus lyhennä vuokramiehen pääomaa ja että vuokranantaja saattaa valita parhaat viljelijät.

Vuokra-ajat ovat tosin 20-luvun maatalouspulasta lähtien olleet varsin lyhyet: Englannissa kaikkialla vain 1 vuosi, Skotlannissa 3—5 vuotta. Niiden lyhentäminen on johtunut vuokramiesten toivomuk-

---

[1]) *Erwin Nasse*, Agrarische Zustände in England, Schriften Ver. f. Sozialpolitik. Bd. 27.

sesta saada vierittää osa markkinain vahingonvaarasta vuokranantajan kannettavaksi. Tosiasiallisesti vaihtuvat vuokramiehet ylimystön kartanoissa kuitenkin enimmäkseen verraten harvoin, ja usein on sama suku miespolvet hoitanut tilaansa.

Alkuaan ylen ankaraa vuokraoikeutta ovat lainkäyttö ja tavanomaisuus sekä 19:nnen vuosisadan viimeisellä vuosikymmenellä vallinneen maatalouspulan ajoilta aina vuoteen 1920 asti myös yhä uudet lait eivät ainoastaan lieventäneet sen yhtiösuhdeluonteeseen nähden, mutta ennen kaikkea varsin huolellisella tavalla uudistaneet vuokraoikeuden tuotantoteknillisiä näkökohtia silmälläpitäen. Johtavana periaatteena on, että vuokramiehelle hänen muuttaessaan on korvattava kaikki maan ja viljelysten parannukset, joiden vaikutus ulottuu yli vuokra-ajan. Mutta vuosina 1906, 1919 ja 1920 annetut lait tarjoavat vuokramiehelle lisäksi myös laajempaa suojaa epäoikeutettua irtisanomista (»disturbance») vastaan. Jollei vuokranantaja pitennä vuokrasopimusta ajoissa esitetyn pyynnön tapahduttua tai jos hän vaatii korkeampaa vuokraa vuokramiehen ilmaiseksi suorittaman parannuksen perusteella, voi vuokramies vaatia, paitsi korvausta parannuksesta, myös korvauksen niistä tappioista ja kustannuksista, mitkä muutto hänelle aiheuttaa kaluston ja inventarion kuljetuksen tai myynnin takia. Nämä määräykset merkitsevät voimakasta yllykettä parannuksiin myös siinä tapauksessa, että kartanonomistaja kieltää ne, mikä sattui usein 19:nnen vuosisadan lopussa maatalouspulan aikana.

Kaiken kaikkiaan näyttää vuokrajärjestelmä Englannissa olevan kapitalistisen maatalouden huippuunsa kehittynyt oikeus- ja talousmuoto. Olosuhteet ovat siten samantapaiset kuin Preussin valtiontiloilla, kuitenkin sillä erotuksella, että maankorko jälkimmäisessä tapauksessa joutuu yhteiskunnalle, mutta edellisessä pienelle yläluokalle.

Englannin yrittäjäin suuria pääomia käyttäen harjoittama maanviljelys voi senvuoksi ylpeillä hyvistä aikaansaannoksistaan, ja se on kauan ollut esikuvana kaikkien maiden maanviljelijöille. Tuo vuosisatojen menestyksellisen diplomatian ja voitokkaiden sotien, siirtomaidensa ja maailmaa ympäröivien meriliikenne-, kauppa-, pankki- ja teollisuusyritystensä avulla rikastunut saarivaltakunta otti johdon käsiinsä niinhyvin tuotanto- ja liiketekniikan alalla kuin myös maanviljelyksen ja karjanhoidon alalla niissä esiintyvien tehtävien järkiperäisessä hallinnassa. Niin pian kuin Napoleonin sotia seurannut 20-vuotinen maatalouspula oli sivuutettu, pääsi vauhtiin nousukausi, joka ei keskeytynyt silloinkaan kun Englanti tietoisena taloudellisesta etevämmyydestään siirtyi 1840-luvulla vapaakauppaan. Sillä hinnat pysyivät Kalifornian ja Australian kultalöytöjen vaikutuksesta korkeina, ja Englannin maanviljelys saavutti vuosina 1853—62 parhaimman kukoistuksensa.

18:nnen vuosisadan lopulta lähtien oli alueilla, missä erikoiset

maaperäsuhteet eivät näyttäneet tekevän puhdasta laiduntaloutta edullisemmaksi, tapahtunut siirtyminen vuoroviljelykseen ja kasvivuorotteluun, sekä saderikkaassa Länsi-Englannissa ja Irlannissa kehittyneeseen koppeliviljelykseen. Hallituksen antamain lainain tukemana leviää vuodesta 1848 alkaen salaojitus. 1840-luvulla saa alkunsa guanon maahantuonti suuremmissa erin. Liebigin uraauurtavia tutkimuksia jatkavat Englannissa Lawes ja Gilbert, ja Lawesin aloitteesta syntyy niin ikään 1840-luvulla ensimmäisten superfosfaattitehtaiden mukana uudenaikainen lannoitusaineteollisuus. Mekaaninen teollisuus tuottaa maan muokkausta, kylvämistä, viljankorjuuta ja -puhdistusta varten kaikenlaiseen maaperään soveltuvia ja erilaisten taloudellisten olosuhteiden mukaisia työkaluja ja koneita. 1850-luvulta lähtien otetaan höyryvoima käytäntöön kyntämisessä, puimisessa y. m. Suurenmoisia tuloksia saavuttavat englantilaiset siemenjalostajat ja karjankasvattajat toteuttamalla erikoistumisajatusta. Muodostuu syöttö- ja maitokarjarotuja, jotka vapauttavat nautakarjan juhdantehtävistä ja siirtävät ne raskaalle hevoselle, samalla kun villantuotanto menettää merkityksensä ja siirtyy eteläisille maanosille. Rothamstedin koelaitoksen tutkimukset tarjoavat käytännölle tieteellisen perustan. Vuonna 1838 perustettu Englannin maatalousseura levittää kiertävien näyttelyjen avulla mitä laajimmille piireille tietoja saavutetuista edistyksistä. 1860-luvulla Englannin vehnäsadot ovat kohonneet korkeimmilleen ja keinotekoisten apulantojen käyttäminen on tullut mitä yleisimmäksi.[1])

On tunnustettava, että parhainta kannattavaisuutta vastaavaksi rajoitettu vuokratilojen suuruus on ollut mitä tärkeimpänä tekijänä näihin tuloksiin päästäessä. Laajimpia ovat tilat primitiivisillä lampaanhoitoviljelmillä Skotlannin ylänkömaassa, nimittäin 600—1 200 ha; esiintyypä siellä yli 10 000 hehtaarinkin tiloja. Teuraskarjaa kasvattavien heinätalousviljelmien tavallisena suuruutena Lounais-Skotlannissa sekä Pohjois- ja Luoteis Englannissa on 80—100 ha, maitotalouteen nojautuvien viljelmien suuruutena esim. Cheshiressä ja sen ympäristöpiirikunnissa vain 50—60 ha. Vuoroviljelmien pinta-ala vaihtelee maanlaatusuhteiden ja karjanpidon mukaan; puhtaiden suurtilojen rinnalla on myös keskikokoisia. Tilat, jotka vapaata kasvivuorottelua noudattaen harjoittavat hedelmänviljelystä ja peltokasviviljelystä teollisuusalueilla ja suurkaupunkien lähistöillä, ovat pienimmät. Kaikkiaan muodostavat 120 ha suuremmat viljelmät 25.3 %, 20—120 ha käsittävät keskikokoiset viljelmät 58.9 % ja 20 ha pienemmät viljelmät (lukuunottamatta niitä, joiden ala on vähemmän kuin 0.405 ha) 15.8 % Suurbritannian koko viljelyspinta-alasta. Saksassa ovat (1907) vastaavat suhdeluvut: yli 100 ha:n viljelmien osalle tulee 22.2 %, 20—100 ha:n viljelmien osalle 29.3 % ja alle 20 ha:n viljelmien osalle 48.5 %

[1]) Vrt. entisen lontoolaisen maatalousasiantuntijan, professori *B. Skalweitin* arvokasta selontekoa Englannin maataloudesta (Berichte über Landwirtschaft, herausgegeben vom Reichsamt des Innern, Berlin 1915).

koko viljellystä maasta. Suurbritanniassa ovat siten vallitsevina keskikokoiset viljelmät, jotka tosin käyttävät palkkatyötä, mutta joissa vuokraaja itse yksityiskohtaisesti valvoo töitä, mikä on erikoisesti myös karjanhoidon suhteen tärkeä menestyksen ehto. Saksassa muistuttaa viljelmien jakaantumiseen nähden Englantia enimmän heinäviljelyksinen Slesvig-Holstein, jossa suuriin, keskikokoisiin ja pieniin viljelmiin kuuluu 15.4 %, 59.5 % ja 25.1 % koko viljelysalasta. Todellisuudessa on muuten viljelyksen keskitys Englannissa voimakkaampi kuin mitä tilastosta ilmenee, koska kartanonomistajat jättävät mielellään vapautuvia viljelmiään alaisilleen luotettaville vuokraajille, jotka näin ollen hoitavat yhtäaikaa useampia tiloja yhtenä viljelmänä.[1])

Mutta kunkin talousjärjestelmän elinvoima joutuu koetukselle vasta pula-aikoina. Sellaiseksi muuttui asiantila, kun vasta raivatuilta, siihen asti autioilta lauhkean vyöhykkeen alueilta 1870-luvun jälkipuoliskolla äkkiä alkoi tulvata suunnattomia määriä viljaa ja muita maantuotteita Europan markkinoille. Kapitalistisessa taloudessa perustuu kaikki kuitenkin konjunktuureihin. Kannattavaisuus on määräävänä kaikessa taloustoiminnassa. Meijerituotteiden, karjan ja lihan, erikoisesti hienompien laatujen, hinnat alenivat, mutta vähemmän kuin viljanhinnat. Sen johdosta palattiin nyt jälleen tavattoman nopeasti ja mitä suurimmassa mitassa laiduntalouden kannalle. Maailmansodan edellisten neljän vuosikymmenen kuluessa on Suurbritannian yhdistetyn kuningaskunnan kyntöala supistunut 26 % ja vehnänviljelysala 45 %, väestön lisääntyessä samaan aikaan 30 %. Mutta laidunmaat sekä vuoroviljelyksessä olevat niityt ovat laajentuneet lähes 21 %.[2]) Useat kartanonomistajat joutuivat vaikeuksiin, sillä vuokrat laskivat ja uudet perintö- sekä lisäverot rasittivat kovimmin juuri heitä. He eivät niin muodoin useinkaan enää kyenneet sijoittamaan pääomaa viljelysten hyväksi eivätkä vuokramiehetkään voineet heitä auttaa; salaojitukset ja muut maanparannukset lakkasivat. Vuokralle antavan suurmaanomistajan tärkein taloudellinen tehtävä, joka yksin oli saattanut osoittaa hänen monopolioikeutensa maahan kansantaloudellisesti puolustettavaksi, raukeni siten tyhjiin. Samalla maatalouspula tunki kaikessa räikeydessään esiin brittiläisen agraarijärjestyksen yhteiskunnalliset varjopuolet ja puutteellisuudet, jotka edelleen heikonsivat maan taloudellista voimaa. Maatyöväestö on täydellisesti irroitettu maankamarasta, eläen miltei kokonaan rahapalkan varassa, eikä sitä enää mikään sido läheisesti kotipaikkaansa. Jo 1860-luvulla on päässyt vauhtiin suunnaton muuttoliike ja siirtolaisuus. Peltoalan supistus vähensi tosin myös työntarvetta, mutta siitä huolimatta ilmeni maaseudulta pakenemisen seurauksena mitä voimakkain työvoimain puute. Englannin maa-

[1]) Vrt. *B. Skalweit*, Englische Landwirtschaft.

[2]) *Benjamin H. Hibbard*, Effects of the great War upon Agriculture in the United States and Great Britain, Carnegie-säätiön julkaisuja, New-York 1919.

talousministeriön arvion mukaan aleni peltoalan pienenemisen takia, mikä 1881—1901 oli 800 000 ha, tarvittavien työläisten luku 60 000—80 000:lla. Heidän tosiasiallinen vähenemisensä mainittuina kahtena vuosikymmenenä nousi 3—4-kertaiseksi. Tästä oli tuloksena, että huolimatta koneidenkäytön lisäämisestä oli vielä jäljelle jääneillä peltomailla siirryttävä laajaperäisempään viljelykseen, samalla rajoittamalla viljan ja juurikasvien viljelystä apilapeltojen hyväksi ja huonontamalla maan muokkausta. Tyydytään vain välttämättömimpään, satotulokset heikontuvat. Vuodentulot jäävät Suurbritanniassa $^4/_5$ huonommiksi kuin Belgiassa ja $^1/_3$ huonommiksi kuin Tanskassa. Saksa ja muut maat, joiden ilmastosuhteet ovat epäsuotuisammat ja joissa viljellään karumpia maita, tuottavat paljon enemmän kuin Suurbritannia. Tällöin ei vielä ole otettu huomioon väärinkäytöksiä, joihin useat suurtilanomistajat etenkin Skotlannissa tekivät itsensä syypäiksi muuttamalla laajoja aloja viljelemättömäksi erämaaksi. Kun Skotlannin villantuotanto rupesi 1860-luvulta lähtien kärsimään ulkomaiden kilpailusta, ovat monet kartanonomistajat muodostaneet laidunmaistaan metsästysalueita. Rikkaiden tehtailijain ja pörssikauppiaiden hyviin tapoihin kuuluu Skotlannissa metsästysretkien toimeenpano, mistä he maksavat suuria vuokria. Niin karkoitettiin lammaslaidunten vuokraajat ja lammaspaimenten sijaan asetettiin metsänriistan kaitsijoita. Vähintään 3.6 miljoonaa acrea eli noin viidennes Skotlannin koko pinta-alasta palvelee yksinomaan metsästystarkoituksia, laajat lakeudet laidunmaiden rinnalla etupäässä urheilua. Kaikin keinoin koetetaan edistää myös väestön siirtymistä sellaisilta alueilta, jotka olisivat sopivia maanviljelykseen ja laitumiksi, jotta saataisiin aikaan metsästyksessä tarpeellinen täydellinen yksinäisyys. Aikaisemmin viljelty maa on siten vähitellen palautumassa alkutilaansa. Kaikissa maatalouspiirikunnissa on väkiluku pienenemässä. Enimmissä Skotlannin seurakunnissa (533:ssa 874:stä) oli vuonna 1911 vähemmän asukkaita kuin vuonna 1901 ja 4 kreivikunnassa vähemmän kuin vuonna 1801.[1]) Koko Suurbritannian kuningaskunnassa on maatalousammatissa toimivien miesten luku 1851—1911 laskenut noin 1.2 miljoonaa eli 40 $^3/_4$ % ja naisten luku noin 0.2 miljoonaa eli 54 %.

Kaikesta tästä oli seurauksena kasvava vaara valtakunnan mahtiasemalle. Maa tuottaa itse väestölleen elannon ainoastaan muutamiksi kuukausiksi vuodessa. Ennen maailmansodan syttymistä oli ulkomailta tuotava vehnää 80 %, voita, munia ja juustoa 70, 67 ja 82 % kokonaiskulutuksesta. Lihantarpeesta tyydytti oma maa 50 % ja perunain kulutuksesta, pääasiallisesti Irlannin avulla, 95 %. Maailmansodan aikana on tosin minimihintain ja muiden valtiovallan avustustoimenpiteiden avulla saatu viljelty maa-ala melkoisesti laajennetuksi. Englannissa ja Walesissa se kasvoi laidunmaiden vilje-

---

[1]) *Scottish Land*, Report of the Scottish Land Enquiry Committee, London 1914.

lykseenpanon muodossa 1914—1918 11:stä 12.4 miljoonaan acreen, samalla kun pysyvien heinämaiden ala pieneni 16.1:stä 14.6 miljoonaan acreen. Mutta nämä uhraukset eivät suinkaan olisi riittäneet ehkäisemään Englannin näännyttämistä nälkään, mihin Saksan meristrategia päättäväisesti pyrki. »Vain kaikkien liittolaistensa suurimmilla ponnistuksilla on Englanti pelastettu kukistumasta» (Hibbard).

Siten se maataloudellinen järjestelmä, johon Englannin yhteiskuntajärjestys nojautuu, on osoittautunut kestämättömäksi. Se on saattanut maaseudun autioksi ja sullonut joukot suurkaupunkien köyhälistökortteleihin. Ne jyrkät sosialiset vastakohdat, jotka pientilallisten karkoittaminen oli aiheuttanut maaseudulla, ovat siirtyneet kaupunkeihin ja vallanneet koko kansan. Niitä lieventävät ne hienostuneet muodot, joihin ylimysisännät jo ammoisista ajoista ovat harjaantuneet, vaikka ne eivät niitä poistakaan. Maatalouspulan vallitessa brittiläinen agraarijärjestelmä on todettu myös taloudellisesti pettäväksi. Mannermaavaltiot, eivät ainoastaan Saksa ja Ranska, jotka ovat suojelleet maanviljelystään tulleilla, vaan myös vapaakauppavaltiot, kuten Hollanti, Tanska ja Belgia, ovat kyenneet pitämään maansa erittäin hyvässä viljelyksessä, vieläpä enentämäänkin tuotantoaan sen perusteella, että Englannissa ovat vallinneet järjettömät olot. Sillä talonpoika ja erikoisesti maata omistava talonpoika kärsii mieluummin puutetta ja nälkää kuin hylkää kotitalonsa tai päästää sen huonolla työllä rappeutumaan.

Viime vuosikymmeninä on yhä jyrkemmin ruvettu vastustamaan maan täydellistä luovuttamista suurten koroillaaneläjäin käsiin. Vanhaan vastustajaan, vuodesta 1832 valtiolliseen valta-asemaan kohonneeseen vapaamieliseen porvaristoon liittyi kaupunkityöväestö, jonka ylemmät kerrokset vuosina 1867 ja 1885 ja syvät rivit maailmansodan aikana vuodesta 1917 alkaen kutsuttiin mukaan valtiota johtamaan. Siitä todella vallankumouksellisesta tulo- ja menoarviosta lähtien, jonka Lloyd George vuonna 1909 jätti parlamentille, on maanomistusta rasitettu perintö- ja siirtoveroilla siinä määrin, että monet vanhat suvut eivät ole kyenneet sitä kestämään, vaan ovat viime vuosina usein olleet pakotetut väistymään sotakeinottelijain tieltä. Tämä ei varmastikaan merkinnyt mitään parannusta. Todellisen avun voi tuoda vain hävitetyn talonpoikaissäädyn uudestaanluominen.

Kolmeneljännestä Suurbritannian kuningaskunnan väestöstä, jopa neljä viidennestä Englannin ja Walesin asujamistosta elää kaupungeissa. Maataloudellisella pikkuviljelmällä on siellä mitä tuottoisimmat menekkimarkkinat kaikille niille soveltuville tuotteille. Pienviljelys on kunnollisesti hoidettuna ja osuustoiminnallisten laitosten täydentämänä myös Englannissa vallitsevan käsityksen mukaan suurviljelystä parempi kaikkialla, missä vaaditaan suurta huolellisuutta ja ammattiopillista työtä: hedelmä- ja peltokasviviljelyksessä, siipikarjanhoidossa, maito- ja meijerituotteiden tuotannossa, nuorenkarjan- ja sianhoidossa. Mutta maaomaisuuden kasaantuminen yksiin käsiin

vaikeuttaa pikkuviljelmien uudelleenmuodostamista ja osoittautuu tässäkin katsannossa maanviljelyksen kehittymisen esteeksi. Sillä suurmaanomistaja luopuu vain vastenmielisesti maastaan ja pelkää niitä tuntuvia kustannuksia, joita pientilojen perustaminen aiheuttaa.[1])

Senvuoksi on valtiovalta puuttunut asiaan, ensin arkaillen, mutta vähitellen pontevammin. Valtio antaa helppoja lainoja pienten asunto- (allotments) ja viljelystilojen (small holdings) muodostamista varten ja valvoo maatalousministeriön avulla paikallisia ja kreivikuntain viranomaisia, joiden tehtäväksi toimenpiteiden täytäntöönpano on jätetty ja jotka hätätilassa ovat oikeutetut turvautumaan pakkoluovutukseenkin.

Englannissa ja Walesissa on, pääasiallisesti vuodesta 1894 lähtien, vuoden 1920 alkuun mennessä perustettu noin $1^1/_4$ miljoonaa asuntotilaa, alaltaan likimäärin 180 000 acrea (72 900 ha). Ne ovat pieniä tiloja kotitarvetuotteiden saamista varten. Niiden kysyntä oli varsinkin sodan aikana vilkas, mutta niillä ei ole ollut merkitystä agraarijärjestelmään nähden. Niitä hankkivat itselleen valtavalta osaltaan teollisuustyöläiset, etenkin rauta- ja hiilikaivosalueilla, missä tehtaat ovat hajallaan maaseudulla ja lyhyet työvuorot tekevät sellaiset asumukset perin halutuiksi.

Maataloudellisten pikkuviljelmien perustaminen, joiden ala oli korkeintaan 50 acrea (20 ha) ja vuokra-arvo 50 puntaa (8 500 markkaa), kohtasi aluksi vastustusta useimpien kreivikuntain neuvostojen taholta. Mutta laki vuodelta 1908, joka koskee vain Englantia ja Walesia, mursi tämän vastarinnan. Viitenä ensimmäisenä vuonna 1908—1912 muodostettiin kreivikuntain neuvostojen hankkimille tiluksille noin 12 000 pientä viljelystilaa, alaltaan 53 700 ha, mutta sen jälkeen on vähemmän kuin 20 ha käsittävien pikkuviljelmien luku jälleen pienentynyt.[2]) Kysymyksessä on siis vielä vasta ensi askel. Päävaikeutena on se, ettei ole varakkaita tilallisten poikia, jotka kykenisivät suurkapitalistien kanssa menestyksellisesti kilpailemaan kovin kalliista maasta. Enimmät uutisviljelijät onkin sentakia vain vuokramiehinä eikä maanomistajina sijoitettu tiloille.

Vielä heikompiin tuloksiin ovat johtaneet Skotlantia varten säädetyt asutuslait. Sen tähden on sodan aikana (1916, 1918 ja 1919) julkaistu koko Suurbritanniaa koskevia lakeja, jotka oikeuttavat hallituksen itse hankkimaan maata ja käyttämään sitä pientilojen perustamiseen, silmällä pitäen ensi sijassa sotaan osaaottaneita. Skotlannissa on tätä varten myönnetty 3 miljoonaa puntaa, ja se on tuonut vähän enemmän eloa sikäläiseen asutustoimintaan. Kuitenkin on siellä vuosina 1911—1922 muodostettu ainoastaan 1 953 uutistilaa ja laajennettu 1 248 vanhaa tilaa.

---

[1]) *H. Levy*, Entstehung und Rückgang des landwirtschaftlichen Grossbetriebs in England. Studien über die landwirtschaftliche Betriebsfrage, Berlin 1904.

[2]) *Agricultural Statistics 1919* (Volume 54, Part 1).

Nämä kokemukset näyttävät vahvistavan Goldsmithin ajatuksen:

Kun talonpojat kerran konnuiltansa kaatuu,
niin heissä maansa uljuus, voima iäks maatuu.

Huomattavia tuloksia on sitävastoin saavutettu laeilla, joiden tarkoituksena on turvata olemassa olevia pientiloja ja vahvistaa vuokrasuhteita. Edellä on jo mainittu siitä laajakantoisesta suojeluksesta, jonka Englannin lainsäädäntö tarjoaa vuokramiehille epäoikeudenmukaisten irtisanomisten varalta. Vielä pitemmälle menee Skotlannin lainsäädäntö suorastaan kieltäessään sellaisten vuokramiesten irtisanomisen, joiden tila on pienempi kuin 50 acrea (20 ha) tai tuottaa vähemmän kuin 50 puntaa vuokraa, niin kauan kuin vuokramies täsmällisesti suorittaa vuokramaksunsa ja täyttää muut velvollisuutensa (Fixity of Tenure). Lisäksi vahvistaa erikoinen viranomainen (fairrent), jolla on tuomarin valta, vuokramaksun suuruuden. Vaikka skotlantilaisella pikkuvuokraajalla ei ole oikeutta vapaasti siirtää vuokraoikeutta (free sale), on hän siten saavuttanut samantapaisen aseman kuin mikä on perintövuokraajalla tai tilanomistajalla. Vuokramies voi pysyä tilallaan niin kauan kuin haluaa, mutta hänellä on myös oikeus puolestaan sanoa irti vuokrasopimus vuoden määräajalla. Näiden toimenpiteiden yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia on paljon kiitelty: vuokramiehen ja kartanonherran välinen suhde on parantunut, ja kaikkialla on rakennuksista, pelloista ja kalustosta havaittavissa, että pikkuvuokraaja on viljelyksiinsä käyttänyt enemmän työtä ja pääomaa kuin ennen.

Väsymättömän vastarintansa voimalla Irlannin kansa on saanut kohtaloissaan aikaan todellisen käänteen, mikä on korjannut sen vuosisataiset tappiot ja nöyryytykset, ja pakottanut Englannin viimeinkin muuttamaan politiikkaansa epämukavaa naapuriansa kohtaan viisaammaksi ja kaukonäköisemmäksi. Gladstonen reformilaki vuodelta 1881 vakuutti Irlannin talonpojille samaa, mitä edellä on esitetty Skotlannin vuokramiehiin nähden; lisäksi se myönsi vuokratilan myyntioikeuden. Vanhoillinen hallitus astui vuonna 1885 ensimmäisen päättäväisen askelen kohti periaatteellista uudistusta, ja vanhoillinen ministeri (Wyndham) saattoi vuonna 1903 tämän työn päätökseen. Valtion antaman laajan luoton avulla ovat Irlannin vuokramiehet voineet lunastaa itsensä vapaiksi. Neljä viidennestä Irlannin maa-alasta on siten tullut heidän omaisuudekseen, mikä varmaan on yhteiskuntareformin »suurenmoisimpia saavutuksia».[1]) Maailmansodan jälkeen (1919) Englanti suostui, uudestaan puhjenneen kapinaliikkeen painostamana, tunnustamaan Irlannin vapaavaltioksi, myöntämään sille saman valtio-oikeudellisen aseman kuin Kanadalle omine parlamenttei-

---

[1]) Vrt. sodassa valitettavasti kaatuneen tohtori *Heinrich Martensin* etevää tutkimusta: Die Agrarreformen in Irland, Staats- und sozialwissenschaftliche Forschungen, hrg. v. Schmoller und Sering, Heft 177. Leipzig 1915.

neen ja tullilaitoksineen, puhtaasti irlantilaisine viranomaisineen ja vapaana brittiläisistä sotajoukoista.

Niin on köyhä ja sorrettu 4-miljoonainen kansa päässyt voitolle voitokkaasta maailmanvallasta ja antanut uuden todistuksen siitä, että pyhät kansalliset ominaisuudet sittenkin edustavat korkeampia arvoja kuin kaikki ulkonaiset hyödykkeet ja että niin muodoin myös taistelu itsepuolustuksesta, riippumattomuudesta ja vaikutusvallasta kansojen kesken, sanalla sanoen ulkopolitiikka, vaatii etusijan kaiken sisäpolitiikan rinnalla. Mutta sentähden ei myöskään brittiläisen agraarijärjestelmän loppuarvostelua voida muodostaa pelkästään sen taloudellisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten nojalla, vaan sen kysymyksen perusteella, mikä merkitys sillä on ollut brittiläiselle valtiolle ja kansallisuudelle.

Latifundiot, entail- ja vuokrajärjestelmät ovat Englannin aateliston olemassaolon pohjana. Taloudellisesti katsoen muodostaa aatelisto suurten koroillaaneläjäin luokan, joka elää komeissa herraskartanoissaan vieraan työn tuloksista, suorittamatta itse henkilökohtaisesti muuta taloudellista työtä kuin alkuelinkeinoa, metsästystä. Mutta sosiologisesti katsoen he ovat kansalaisia, jotka eivät vain taloudellisten olosuhteidensa perusteella ole sopivia valtiolliseen toimintaan, mitä varten he voivat elää olematta pakotettuja saamaan siitä elatustansa, vaan he ovat myös kasvattaneet itsessään todellisia johtajaominaisuuksia. Syntyperäinen ylimystö on jo monien vuosisatojen kuluessa ymmärtänyt kiinnittää piiriinsä porvaristonkin johtajaluonteet rikkauksineen, samalla kun sen omat nuoremmat pojat kuuluvat porvaristoon. Sentähden englantilaisessa aatelistossa yhtyvät toiselta puolen tottumus hallitsemaan ja sotaisa mielenlaatu, mikä on ominaista germaaniselle aatelistolle, toiselta puolen valtioviisas taito kohdella ihmisiä, yritteliäisyyden henki sekä valtamerentakaisen kauppiaan ja suurteollisuudenharjoittajan uskaliaisuus. Englanti on ainoa maa, jolla on käytettävissään koroillaaneläjäin voimakas ylimysluokka, kun sen sijaan Ranskassa ovat enää vain kaupunkilaiset rahavaltiaat kyllin riippumattomia ansiomahdollisuuksista voidakseen elää politiikalle, ja Saksassa ritaritilain omistajat ovat yleensä keskinkertaisia tuloja nauttivia, kunnollisesti työtätekeviä ihmisiä.[1]) Englannin ylimystö on hallinnut valtiota melkein yksin 1688—1832. Se johtaa vielä nytkin miltei kokonaan maan ulkopolitiikkaa, omistaen melkoisen vaikutusvallan myös sisäpolitiikkaan nähden. Sitä saa Englanti kiittää siitä, että se on kyennyt laskemaan valtansa alle yli viidenneksen koko kiertotähtemme maa-alasta ja neljänneksen koko ihmiskunnasta, samoin kuin viime kädessä myös siitä rikkaudesta, josta alemmat kaupunkilaiskerrokset ovat vähitellen päässeet yhä kasvavassa mitassa osallisiksi. Asutussiirtomaissa on kotimaassa sukupuuttoon hävitetty talonpoikaissääty jälleen noussut henkiin. Juuri ulkopolitiikan hui-

---

[1]) Vrt. *Max Weber*, Wirtschaftsgeschichte, München 1923.

maava menestys sai joukot kernaasti alistumaan ylimystön johtoon pitkiksi ajoiksi. Kansallisihanne on työväestöllä ja muilla kansankerroksilla koko englanninkielisessä maailmassa yhteinen. Nämä kaikki ovat ilmiöitä, jotka on otettava huomioon tahdottaessa lausua tuomiota Englannin agraarijärjestelmästä. Se ei ole sopusoinnussa nykyajan kansanvaltaisten ihanteiden kanssa, se on ulkopoliittisesti ollut mahdollinen vain vihollisten hyökkäyksiltä suojatussa saarivaltakunnassa ja kätkee itseensä, kuten maailmansota on osoittanut, vaaroja, jotka uhkaavat sen turvallisuutta. On näin ollen hyvin oletettavissa, että alkuunpantuja uudistuksia maatalouden alalla vastaisuudessa jatketaan yhä voimakkaammin keinoin, mutta sittenkin on kaiken kaikkiaan epätodennäköistä, että peritty yhteiskuntajärjestys kokonaan muutettaisiin Irlannin esikuvan mukaisesti.

Muille kansoille tämä järjestys voi tuskin kelvata esikuvaksi. Tarkasteltaessa vuosisatojen kokemuksia ja nykyisiä olosuhteita näyttää pikemmin oikeutetulta se johtopäätös, että kansan taloudellinen ja yhteiskunnallinen elämä menestyy paremmin ja valtio on sisäisesti lujempi siellä, missä maanviljelys on laajan maanomistajaluokan käsissä, kuin siellä, missä määräaikaisvuokra ja osaviljelys korvaavat omistusjärjestelmän, sen sijaan että ne vain täydentäisivät sitä. Maailmansodan lopputulos näyttää kumoavan tämän väitteen. Mutta historia ei vielä ole lausunut viimeistä sanaansa.

M. SERING.

Valtiotieteiden professori
Berlinin yliopistossa.

Koivuniemi,

professori Gebhardin pikkutila Lopella.

Professori Hannes Gebhard omistaa Lopella Koivuniemi-nimisen pikkutilan, missä hän kesäkaudet asuu. Kun se on viljelystilana korkealla tasolla — tuloksena siihen pannusta ruumiillisesta ja henkisestä työstä — lienee syytä tämän juhlajulkaisun lukijakunnalle esittää siitä muutamia kuvia. Johdannoksi annetaan maatilasta seuraavat tiedot.

Koko pinta-ala: 10 ha, josta 5 ha on peltoa.

Viljelyskierto: 1 ruis, 2 juurikasvit, 3 kaura, 4 perunoita, juurikasveja, herneitä, 5 vihantarehu, 6—8 heinä. Kesantoa ei ole.

Sadot hehtaaria kohden: heiniä 5 500 kg, rukiita 30 hl, kauroja 37 hl, perunoita 273 hl, turnipseja ja lanttuja 1 400 hl.

Kotieläimet: 1 hevonen, 4 lehmää, 2 sikaa, 3 lammasta ja 12 kanaa. — (Heiniä on myyty noin 2 000 kg vuodessa).

Keskilypsymäärä vuonna 1923: 3 054 kg; keskirasvamäärä 3.91 %.

Työväki: Vakinaisesti tilalla asuu tilanhoitaja vaimoineen. Kesällä 1923 oli tilalla myös harjoittelija.

Yhteistoiminta: jäsenenä maidonmyyntiosuuskunnassa, turvepehkuosuuskunnassa, osuuskaupassa, tarkastusyhdistyksessä ja sähköosakeyhtiössä.

Päärakennus
Lopen järveltä katsottuna.

Palanen rantaa.
Veneessä professori Gebhard.

Vihantarehun korjuussa.
Työssä ovat professori Gebhard ja harjoittelija.

Turnipsipelto.
Sato v. 1923 1 400 hl hehtaaria kohden.

Tilanhoitajan rakennus.

Lopen järvi Gebhardin perheen „kahviniemeltä" katsottuna.
Professori ja rouva Gebhard verkkoja nostamassa.

SISÄLLYSLUETTELO.

Siv.

Osuustoimintaliike kansallisena sivistystekijänä. Kirj. *Onni Karhunen* ... 7
Osuustoiminnan kehittymismahdollisuudet. Kirj. *Heinrich Kaufmann* ... 23
Sanan voima. Muistelmia. Kirj. *Leo Harmaja* ... 61
Kysymys kiinteistökirjan ja rekisterikarttain aikaansaamisesta. Kirj. *Kyösti Haataja* ... 68
Millä tavalla viljantuotantoamme voidaan edullisimmin lisätä ja maamme omavaraistumista edistää. Kirj. *Juho Wähä-Erkkilä* ... 80
Osuustoiminta-aatteen synty kveekarilaisuuden hengestä. Kirj. *Hans Müller* ... 84
Kosketuksissa professori Hannes Gebhardin kanssa. Kirj. *Santeri Alkio* 96
Osuuskassaliikkeen vakiintuminen Ranskassa. Kirj. *Eemil Hynninen* ... 98
Torpparikysymys talonpoikaissäädyssä vuosien 1885 ja 1891 valtiopäivillä. Kirj. *Eino Kalmari* ... 107
Tervehdys Norjasta. Kirj. *Kai Möller* ... 115
Mistä Suomen väenlisäys on saanut toimeentulonsa? Kirj. *A. E. Tudeer* 119
Kun yhtyy kauppa ja pellon työ. Eräitä mietelmiä. Kirj. *Emil Stavenhagen* 132
Onko liikevoittoa todellisuudessa olemassa? Kirj. *Charles Gide* ... 137
Osuustoiminnallinen aate Suomen kansan historiassa. Kirj. *Väinö Voionmaa* 140
Osuuskassojen Keskuslainarahaston asutuslaina n:o 1. Osuustoiminta asuttamistyössä. Kirj. *Juhani Leppälä* ... 148
Yhteistoiminta maaseudun sähköistämisessä. Kirj. *Oskari Terhi* ... 156
Nykyaikainen maatalouspolitiikka ja maatalouden kannattavaisuustutkimustyö. Kirj. *K. T. Jutila* ... 160
Osuustoiminnan siunaus. Kirj. *Severin Jörgensen* ... 175
Ennen ja nyt. Numeroja itsenäisen ja epäitsenäisen Suomen valtiomenoista ja -tuloista. Kirj. *E. Nevanlinna* ... 180
Osuustoimintatyö ja maalaiskansakoulujemme opettajat. Kirj. *Ilmari Arvola* 200
Vähenevän tuoton laki ja sen vaikutusala. Kirj. *O. K. Kilpi* ... 207

Siv.

Inflation vaikutus osuusmeijeriemme nettotuloksiin. Kirj. *Jonni Säntti* 216
Tilattoman Väestön Alakomitea. Kirj. *H. Paavilainen* 221
Osuuskunnat ja henkivakuutus. Kirj. *Viktor Fagerström* 227
Osuustoiminta ja kasvatus. Kirj. *Anders Örne* 231
Pieni muistelma. Kirj. *W. I. Alhainen* 239
Talonpoika ja työmies ennen ja nyt. Kirj. *W. A. Lavonius* 240
Miksi professori Hannes Gebhard ryhtyi Pienviljelijäin Keskusliittoa perustamaan. Kirj. *Åke Lönnberg* 247
Miten saisimme maitotaloustuotantomme raha-arvon kohotetuksi? Kirj. *Otto P. Pehkonen* 252
Vuokratalous Europan valtioiden, eritoten Englannin agraarijärjestelmässä. Kirj. *M. Sering* 262
Koivuniemi, professori Gebhardin pikkutila Lopella 300

Kansilehden sommitellut kuvanveistäjä *Väinö Aaltonen*.